HET HEIL IN ONS

STICHTELIJKE BIJBELSTUDIËN

DOOR

Dr. A. KUYPER

KAMPEN — J. H. KOK — 1910

LIBRARY OF PRINCETON

MAR 18 2010

THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BS492 .K895 1909

Kuyper, Abraham, 1837-1920.
Heil in ons : stichtelijke
bijbelstudiKn /

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

http://www.archive.org/details/hetheilinonsstic00kuyp

HET HEIL IN ONS.

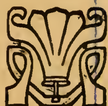
Het heil in ons.

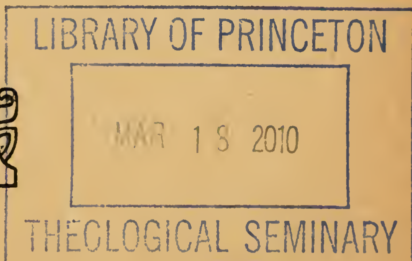
STICHTELIJKE BIJBELSTUDIËN

DOOR Dr. A. KUYPER.

(UIT HET WOORD. — DERDE BUNDEL.)

VOLKSUITGAVE.

KAMPEN — J. H. KOK — 1909.

INHOUD.

—

I.

WEDERGEBOORTE EN BEKEERING.

I.

DE VERZOENING ALS ACHTERGROND.

> Tenzij iemand wederom geboren worde, hij kan het Koninkrijk van God niet *zien*.
> Joh. 3 : 3.

De opstanding van onzen Heere Jezus Christus draagt, naar luid van den Heidelbergschen Catechismus, een drievoudige vrucht: het in werking brengen der verzoening, onze wedergeboorte, en het zalig karakter onzer opstanding.

Op de tweede, onze wedergeboorte, wenschen we in deze weken na het Paaschfeest de aandacht te vestigen.

Toch dient een korte bespreking der eerste, al ware het slechts ter inleiding, vooraf te gaan.

Christus heeft als Middelaar onze schuld en vloek op zich genomen, doordien hij zonde voor ons geworden is.

Hij werd dit ten deele reeds door de gemeenschap aan ons geslacht te aanvaarden. Dat geslacht was ontvallen aan zijn zedelijke bestemming, afgegaan van God en was dientengevolge zondig geworden in zijn natuur.

Een andere, ons vreemde, bij ons niet hoorende macht was tot heerschappij over ons gekomen. Over ons, d. w. z. over onzen geheelen persoon, beî naar ziel en lichaam, over den enkelen mensch en de banden, die ons aan anderen verbinden, over ons en de natuur, die ons tweede lichaam is, men voege er bij, over ons voor geheel den tijd van ons aanzijn, van onze ontvangenis af tot in eeuwigheid.

Door vleesch te worden in zulk een menschheid, zich aan haar aan te sluiten, harer één te worden, was er een verband tusschen haar en den Christus ontstaan.

Voor zooveel het lichaam betreft, geeft Paulus deze gemeenschap aan met deze woorden: „in de gelijkheid des zondigen vleesches.”

Voor zooveel de ziel betreft daarentegen verzekert de Heilige Schrift nadrukkelijk, „dat hij geen zonde gekend heeft, zonder zonde was, afgescheiden van de zondaren,” maar even stellig „dat hij onze zonden op het hout gedragen heeft en zonde voor ons is gemaakt.”

Deze schijnbare tegenspraak lost zich vanzelf op, indien men let op de zielsgemeenschap aan de zonde, die van nature bestaat, dus onvrij-

en door dwang, en die andere, die vrijwillig wordt aangenomen en derhalve een daad van liefde is.

Naar zijn wezen en natuur was Christus afgescheiden van het zondige in ons geslacht. Geen zonde had macht over hem. Wel hij over elke zonde.

Juist dit goddelijk en heilig karakter van zijn wezen deed de liefde in hem een onverwinlijke kracht zijn. De zonde, aller liefde vijandin, kon in hem de macht der liefde niet breken.

Derhalve juist wijl hij onzondig en afgescheiden van de zondaren was, kon hij door de kracht zijner liefde onze zonde op zich nemen, de zonde der wereld dragen, en zelf zich tot zonde laten maken voor ons.

Hiermeê echter is niet genoeg gezegd.

Zonde is schuld.

Gods wezen spreekt zich uit in een wil. Die wil is geopenbaard in zijn *wet.*

Wijl nu de mensch niet alleen een natuur, maar ook een wil heeft, is de eisch Gods, dat niet alleen zijn natuur met het leven Gods, maar ook zijn wil met de wet Gods in overeenstemming zij.

Verbreking van die harmonie baart dus een dubbel kwaad.

Vooreerst, dat zijn natuur zich ten verderve keert, van God afgaat en valsch wordt, d. i. de zonde.

Maar ook, ten andere, dat zijn wil tegen Gods wil in verzet komt, d. i. de schuld.

De zonde, zegt Johannes, is de ongerechtigheid, of gelijk er letterlijk staat, wetsverbreking.

Ter redding moet derhalve een dubbele daad gebeuren.

De wetsschennis moet opgeheven en de schuld verzoend.

Maar ook, zijn leven, dat van God afging, moet naar God worden teruggekeerd, en wijl het, in den dood liggend, dit zelf niet kan, moet een nieuw leven in hem gewekt worden.

Het eerste is verzoening, het tweede wedergeboorte.

Beide hangen derhalve onverbrekelijk saâm.

Wat nut hiertoe nu de opstanding van Christus?

Was er dan vóór Jezus' verrijzen uit den dood geen vergiffenis van zonden?

Zijn er dan geen geweest onder de heiligen des Ouden Verbonds, die een nieuw schepsel zijn geworden?

Men weet beter.

Misverstand kan te dezen opzichte slechts ontstaan, indien men Christus en zijn werk van het raadsbesluit Gods scheidt.

Het werk van Christus is volbracht in den tijd. Er waren eeuwen dat het nog toefde, er was een oogenblik dat het volbracht is, thans behoort het tot het verleden.

Maar dit werk van Christus, in den tijd volbracht, heeft een eeuwigen wortel, en die wortel ligt in het raadsbesluit Gods.

In tegenstelling met het werk van Christus dat in den tijd ligt, ligt dat raadsbesluit Gods in het eeuwige.

„Nochtans hebben wij maar éénen God en Vader, *uit* wien alle dingen zijn, en éénen Heere Jezus Christus, *door* wien alle dingen zijn,” zegt Paulus.

Dit geldt ook van de verzoening en de wedergeboorte.

Ook de geestelijke heilgoederen zijn *uit* God den Vader, maar komen ons toe *door* den Heere Jezus Christus.

Wel zijn ze door Christus geopenbaard, maar ze waren in God van eeuwig.

Zijn raadsbesluit is geen daad der willekeur, maar noodzakelijk uitvloeisel van zijn wijsheid, die wijsheid uitvloeisel van zijn goddelijke gedachte, die gedachte uiting en bewustwording van wat van eeuwigheid op den bodem van zijn goddelijk wezen ligt. Hij is Jehovah, d. w. z. Hij is gelijk Hij is; wijl Hij God is, is zijn raadsbesluit wat het is en werd het volvoerd, gelijk het in Christus werd geopenbaard.

Er ligt dus niets vreemds in, dat uit die eeuwige fontein alles heils in God, verzoening en genade reeds ontsprong óók voor de mannen des Ouden Verbonds.

Toch was voor hen zoomin als voor ons die verzoening en genade denkbaar anders dan door Christus.

De waarheid en vastheid van Gods raadsbesluit is niet aan het werk van den Christus gebonden, maar omgekeerd bood juist dit raadsbesluit waarborg, dat dit werk van den Christus niet uitblijven kon, maar komen zou.

Het vormde in dat raadsbesluit een deel van den inhoud en alle deelen van dien inhoud zijn van elkander onafscheidelijk.

Reeds in dat raadsbesluit was derhalve de verzoening van den zondaar geen oogenblik gedacht zonder de verwerkelijking en openbaring er van, die in den Christus komende was.

De gebondenheid der verzoening onder het Oude Verbond aan den Christus, mag dus niet verstaan worden in den flauwen, verwaterden zin van een bloot uitzicht, een profetisch hopen op den Christus, maar als in het raadsbesluit Gods van den Christus onafscheidelijk.

Uiting van dit raadsbesluit was het *Woord Gods*. In dat Woord lag derhalve de volkomen waarborg voor het werk van den Christus, dat geopenbaard stond te worden. Het had op geestelijk terrein even deugdelijke waarde als het feit zelf. Gelijk een goede wissel met geld gelijk staat, zoo en in nog veel hooger zin stond het Woord Gods gelijk met de openbaring, die in Christus stond te komen.

Maar toen nu ook de Christus kwam en zijn werk aanvaard had, eischte diezelfde vastheid en zekerheid en voltooidheid, die in alle goddelijke dingen heerscht, dat zijn werk en de daardoor gestichte verzoening tot werkelijkheid kwam.

Zeer stellig is de verzoening, als wegneming der wetsschennis en bedekking der schuld, volbracht in Jezus' lijden en sterven. Het geschonden recht was door zijn eenige offerande op eenmaal hersteld. Niet alsof de Zoon den Vader tot ontferming had bewogen, maar zóó, dat omgekeerd de Vader den Zoon in de wereld gezonden en hem tot zonde voor ons gemaakt had. Niet alsof eerst hierdoor een vergevingsgezindheid ware ontstaan, maar zóó, dat krachtens de barmhartigheden Gods de verzoening verworven was, zonder dat de zondaar in den eeuwigen dood viel.

Dat was volbracht op Golgotha. Op Golgotha, mits men dit sterven van den Christus niet van zijn zielslijden in Gethsémané en van zijn lichaamslijden voor het Sanhedrin en op Gabbatha scheide.

Maar was dit genoeg?

Was dan daarin reeds Gods raad tot behoudenis voleind dat de verzoening gevonden, geopenbaard, verwerkelijkt was?

Baat het den kranke ook, indien de geneesheer, verre van zijn ziekbed, het ware medicijn gevonden heeft, indien hij het hem niet brengt, het hem niet kan deelachtig maken?

Daarop doelt onze Catechismus, als hij, gevraagd wat ons Christus' opstanding nut, allereerst antwoordt, dat hij ons de gerechtigheid, die hij door zijn dood verworven had, kon deelachtig maken.

Daartoe moest ook de dood overwonnen, moest verbroken die macht des doods, die over ons ligt, op ons hangt, ons drukt en neêrtrekt en een onverwinlijke belemmering bleef, om ons met de verworvene gerechtigheid weêr in aanraking te brengen.

Om ons te redden was Christus zelf onder die macht des doods neêrgedaald. Door zijn sterven had hij onze verzoening verworven. De prijs was zijns. Verworven was de gerechtigheid. Hij droeg ze in zijn persoon. Niet voor zichzelf, maar voor ons. Want hij stierf en ging in den dood als Middelaar, als onzer één, als Hoofd der menschheid.

Wat zou de verzoening ons dan gebaat hebben, indien hij onder die macht gebleven ware? Wat denkbeeld van verlossing vormt men zich toch, indien hij die ons heil had, gedacht kon worden, als met dat heil blijvend onder die macht des doods gebonden?

Immers, dan bracht ze ons geen vrucht. Dan zou zijn heerlijk leven omniet in den dood zijn gegeven. Dan kon er geen sprake van verzoening zijn. Dan kon men jubelen dat ze er was. Maar tot ons kwam ze niet.

Daarom staat hij op. Niet als een vanzelfheid. Integendeel, het uiterste der kracht en het uitnemendste der mogendheden Gods is betoond, toen de Vader naar de werking der sterkte zijner macht den Zoon, die onze verzoening in zich droeg, uit de dooden heeft opgewekt.

Eerst door die opstanding werd hij vrij, die zich om onzentwil in de banden des doods had laten binden, en kon hij, nu vrijgeworden,

de gerechtigheid die hij door zijn dood verworven had, ons deelachtig maken.

Niet werktuiglijk.

Gelijk hij als Middelaar stierf, stond hij ook als Middelaar uit den dood op.

Juist door zijn opstanding klom hij op tot die koninklijke heerschappij over zijn Gemeente, waarmeê hij ons thans beheerscht en zijn gerechtigheid voor ons geldend maakt.

Hij is overgegeven voor onze zonden, maar opgewekt tot onze rechtvaardigmaking!

II.

DE NAVOLGING CHRISTI.

Opdat hij de eerstgeborene zij onder vele broederen. Rom. 8 : 29*c*.

Na ons door zijn heerlijk verrijzen uit den smaad van het graf het deelgenootschap aan *zijn* gerechtigheid te hebben geopend, brengt Christus ons krachtens zijn opstanding in de tweede plaats het nieuwe leven zelf. Ten tweede, dus gaat de Catechismus voort, „worden wij door zijn kracht opgewekt tot een nieuw leven."

Ook de keus der woorden is hier van gewicht. De komst van het nieuwe leven in ons wordt geteekend in het beeld eener *opstanding*. Gelijk het Christus verging, zoo verga het ook u. Stierf hij, zoo moet ook gij sterven; maar ook, stond hij op uit de dooden, dan wenkt die opstanding ook u.

Dit parallelisme tusschen Christus en den Christen loopt door geheel de Schrift. Telkens wordt de Gemeente indachtig gemaakt, dat in het leven van haar Hoofd haar eigen leven zich afspiegelt. Wat over hem ging zal ook over haar gaan. Den weg door hem betreden, zal ook zij te bewandelen hebben. Slechts op „navolging van Christus" komt het voor haar aan.

Twijfelachtig zijn de Schriftordinantiën voor de Gemeente te dezen opzichte niet.

„Wie achter mij wil komen, verloochene zichzelven, neme zijn kruis op en volge mij!"

„Want ik heb u een voorbeeld gegeven, opdat, gelijkerwijs ik u gedaan heb, gijlieden ook doet."

„Dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in Christus Jezus was, die, in de gestaltenis Gods zijnde, geenen roof heeft geacht Gode evengelijk te zijn, maar heeft zichzelven vernietigd."

„Want hiertoe zijt gij geroepen, dewijl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende, opdat gij zijn voetstappen zoudt navolgen.”

„Die zegt, dat hij in hem blijft, die moet ook zelf alzoo wandelen, gelijk hij gewandeld heeft.”

„Weest mijne navolgers, gelijk ook ik van Christus.”

„Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook te voren verordineerd, den beelde zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat hij de eerstgeborene zij onder vele broederen.”

Dienovereenkomstig leert de Schrift ons, dat gelijk de Christus is uitverkoren, ook de zijnen zijn uitverkoren; gelijk de Christus door den Vader is gezalfd, ook zij zijner zalving deelachtig worden; gelijk de Christus geheiligd is, ook zij geheiligd zijn; gelijk hij gekruist, gedood is en begraven, ook zij zichzelven hebben te kruisigen, te dooden en te begraven; gelijk hij leed, zoo hebben ook zij te lijden; gelijk ze den Christus hebben gedaan, alzoo zullen ze ook den dienstknecht doen. Maar dan is ook even onverbiddelijk de gemeenschap aan de kroon ná het lijden te handhaven. Is hij opgewekt, dan moeten ook zij opstaan. Is hij verhoogd, hij zal ook hen verhoogen. Is hij in den hemel gezet, zij zijn in den hemel gezet met hem. Is hij verheerlijkt, die heerlijkheid beidt ook hen. Gelijk hij aller Priester is en Koning, zoo zijn ook zij gewijd om als priesters het altaar des lofs te bedienen en als koningen met hem te heerschen. Kortom, het is nog wel niet geopenbaard wat we zijn zullen, maar dit weten we toch, dat als de Christus zal geopenbaard worden in zijn toekomst, we hem gelijk zullen wezen, want we zullen hem zien gelijk hij is.

Reeds hieruit blijkt, dat de navolging van Christus uiterst oppervlakkig en ten diepste onwaar wordt opgevat, indien men haar verstaat als nabootsing van wat hij deed.

Elk pogen, om, in de macht der zonde nog verzonken, door het zien op Jezus' voorbeeld tot heiliger zin en streven te komen, moet mislukken, druischt tegen de bedoeling der Heilige Schrift in en miskent den Christus als onzen Verlosser.

De navolging door Jezus en zijn Apostelen bedoeld is een gansch andere, veel grootscher in haar opvatting en onvergelijkelijk rijker in haar gevolgen.

Niet bedoeld is een navolging in enkele wilsdaden, een zich schikken naar Jezus' voorbeeld in enkele levensuitingen, een nabootsen van den Christus in zijn woord of daad, — maar een navolgen van den Verlosser met onze gansche persoonlijkheid, waardoor geheel ons aanzijn, ons wezen, onze existentie, van den verkeerden weg, waarop de zondaar wandelt, worde overgebracht naar de lijn waarlangs hij zich bewoog.

Niet bedoeld is de navolging van den werkman die het model nabootst, maar dat navolgen in aard en wezen, waarmeê stam en

tak, blad en vrucht gebonden is aan de natuur van den wortel.

Geen navolgen wil de Schrift, waarbij telkens door ons zou herhaald worden, wat eenmaal door den Christus is gedaan; maar zulk een navolgen, dat door het *voorgaan* van den Eénige mogelijk gemaakt is en beheerscht wordt. In de bres dringt de dappere held het eerst door, hij baant den weg, hij breekt den tegenstand, hij teekent het spoor. En nu volgen de anderen, niet om te doen wat hij deed. Wat hij deed kon slechts die éene doen. Maar om achter hem aan, door zijn moed gesteund, door zijn machtigen arm beschermd, op zijn blik vertrouwend, zijn voetstappen te drukken en de banier te volgen, die straks door hem op den muur van de vijandelijke veste wordt geplant.

Ja, zelfs dit is nog te zwak uitgedrukt. Zelfs bij deze voorstelling duikt nog telkens te veel het denkbeeld op, alsof, zij het ook met eenig verschil, door ons, die achter den Christus aankomen, gedaan wierd wat hij deed.

Dit is niet zoo.

Hij heeft den wijnpersbak *alleen* getreden, en niemand was met hem!

Hij heeft een verzoening te weeg gebracht, die op eenmaal volmaakt is, en die men verkleint, maar niet eert, door den waan alsof onze boete en ons berouw haar voleinden moesten.

Zijn leven en lijden, zijn strijd en overwinning was plaatsbekleedend. Voor ons. In onze plaats. In onze steê volbracht om ons te worden toegerekend, nooit om door ons te worden nagedaan of herhaald.

Nu splitse noch scheide men willekeurig wat in de Schrift één is. Men zegge niet, dat in Jezus' leven te onderscheiden is tusschen zijn Middelaarswerk er de gewone levensuiting van den persoon. Dat is willekeur. Niemand heeft recht het Middelaarswerk van den Christus tot zijn geboorte, lijden en sterven te beperken, om voorts zijn daden en woorden, 't zij als uitingen van den mensch Jezus Christus, 't zij als openbaringen van den hoogsten Profeet, van dat lijden en sterven los te maken. Tot die scheiding is men alleen door een verkeerde opvatting van de „navolging Christi" gekomen. Natuurlijk, verstaat men onder navolging van den Christus, te doen wat hij deed, dan moet men hier wel splitsen. Dat men niet geboren kan worden, niet sterven en opstaan kan als hij, spreekt vanzelf. Daarom zondert men dat Middelaarswerk dan uit, om wat dan blijft: Jezus' omgang met zijn vrienden en vijanden, zijn spreken tot zondaars en tollenaars, zijn zachtmoedigheid en toegevendheid, als stoffe zijner navolging te kiezen voor eigen levensgedrag, in woord en daad.

Naar den maatstaf der Schrift echter is zulk pogen geoordeeld.

Zie toch. Juist wat men als inhoud van het Middelaarswerk van de navolging Christi zou willen uitzonderen, wordt ons door de Schrift in de eerste plaats ter navolging voorgesteld.

In het tweede hoofdstuk van den brief aan de Filippensen is het Jezus' vleeschwording, bij Petrus in zijn eersten zendbrief het lijden, bij Paulus in den brief aan de Romeinen het sterven, en evenzoo in dien aan de Corinthen de opstanding.

Ziehier wat ge zult navolgen, en wat volgt nu: een verhaal van eenig teeder woord door Jezus gesproken? Neen, maar de schitterende beschrijving van de menschwording des Zoons van God. „Dit gevoelen zij in u, dat ook in Christus Jezus was, die in de gestaltenisse Gods zijnde, het geen roof geacht heeft God evengelijk te zijn, maar heeft zichzelven vernietigd en is den menschen gelijk geworden!"

Eens voorgoed breke men derhalve met die willekeurige, oppervlakkige en onware onderscheiding. Wat ons ter navolging wordt voorgesteld is niet enkel de vriend der kinderkens, de trooster der bedroefden, de weldoener der ongelukkigen; maar de geheele Christus, gelijk hij als ons Hoofd en onze Middelaar voor ons is opgetreden. Houdt men dit in het oog, dan vervalt het denkbeeld van navolging op voet van gelijkheid vanzelf.

Denkt men nog alleen aan Jezus' liefdevollen omgang, aan zijn deernis met anderer leed, aan zijn teederheid van ziele, dan kan men zich nog inbeelden, dat men door herhaling van wat Jezus deed hem allengs nabij zal komen. Staan we daarentegen voor den eisch om hem na te volgen óók in zijn zelfvernietigende vleeschwording, óók in zijn verzoenend lijden en sterven, óók in zijn doodoverwinnend verrijzen, kortom, óók in datgene wat hij als Middelaar *voor ons* deed, dan kan uiteraard van zoo uitwendig navolgen geen sprake zijn, aan herhaling van wat hij deed kan dan niet gedacht worden, en het blijkt, dat er òf van geen navolging sprake kan zijn, òf dat ze in gansch anderen, veel dieperen zin is te verstaan.

De navolging van Christus, waartoe de Schrift ons oproept, is een prijs geven van zichzelf, om voortaan in alles van den Christus af te hangen. Volkomen afhankelijk van Jezus en navolging Christi zijn uitdrukkingen van gelijke beteekenis. Het scheepke volgt den stroom, de lichte wolk den adem der winden, de dwarrelende sneeuwvlok de richting der aantrekkingskracht, de maan onze aarde in haar wentelen, en zoo ook volgt de Christen den Christus na in de beweging zijner goddelijke mogendheid. „Dezen zijn het, zegt de Openbaring, die het Lam volgen overal waar het henengaat."

Er is een leven dat volgt, een terrein waarop het volgt, een wet waarnaar het volgt en een kracht waardoor het volgen kan; en dat alles, dat leven, dat terrein, die wet, die kracht zijn in en door den Christus gegeven.

Geen navolging van den Zone Gods, tenzij het leven dat uit God is en dat de Vader hem gegeven heeft te hebben in zichzelf, uit en door hem uit genade den zondaar is toegebracht.

Geen navolging van den Zone Gods, tenzij eerst door hem het

nieuwe levensterrein geopend is, waarop het nieuwe schepsel zal kunnen wandelen. „Onze wandel is in de hemelen,” zegt de Apostel, en reeds Zacharias spreekt van de belofte: „Ik, zegt de Heere, zal u wandelingen geven onder degenen die hier zijn.” Dat zijn de wandelingen in het Koninkrijk, maar dat juist daarna eerst komen moest, eerst tot ons moest gebracht worden, zou de uiting van het nieuwe leven voor den zondaar mogelijk worden. „Die ons *overgezet* heeft uit het rijk der duisternis in het Koninkrijk van den Zoon zijner liefde,” — en ook „wij zijn *overgegaan* uit den dood in het leven,” teekent schilderachtig dat overgeplaatst worden op een nieuw levensterrein. Christus zelf wees er op, toen hij sprak: „Ik ben niet slechts het leven, maar ook *de weg*.”

Maar ook hiermeê is nog niet genoeg gezegd. Ook op dat nieuwe terrein mag de beweging van het nieuwe leven niet willekeurig zijn. Ook dat nieuwe leven is onderworpen aan een wet, die het volgen moet, waaraan het zich niet onttrekken kan, waardoor het wordt beheerscht. En ook die wet kent de zondaar niet van nature, kan door hemzelf niet na zijn toebrenging gevonden worden, maar is hem gegeven door den Christus. Niet alsof de Christus hem die wet op steenen tafelen had gegrift of in een veelheid van geboden had aangekondigd. o, Neen, maar hij zelf, in zijn eigen leven en sterven, heeft die wet geponeerd. „Vervult alzoo de wet van Christus,” schrijft Paulus aan de Galaten. „Een *nieuw* gebod geef ik u,” sprak de Heere zelf tot zijn jongeren. In den Christus zelf, niet in eenig woord van hem uitgegaan, ligt die wet gereed.

Eindelijk, al bepaalt die wet de richting waarin we ons te bewegen hebben, nog baat dit niet, tenzij de kracht in ons werke om in die richting vooruit te komen. Wel is het leven zonder inwonende kracht ondenkbaar, maar ook bij den levende zou alle kracht ontzenuwd worden, tenzij een hooger macht dat leven gestadig en bestendig in het bezit zijner kracht staande hield. Ook de ziel die leeft, kent, al weet ze dat ze niet wegstierf, toch de oogenblikken en tijden van krachteloosheid en onmacht, dat ze, als geparalyseerd, als verlamd en ontzenuwd, den weg wel zag en de richting wel ontdekte, maar niettemin tot voortgaan onbekwaam was. Daarom wezen we er ten slotte op, dat we van den Christus niet enkel in het oogenblik der levendmaking afhankelijk zijn, maar steeds, bij elke schrede op den weg, van hem afhankelijk blijven. In hem is de bron aller geestelijke kracht. Geen druppel die ons verkwikt, dan uit die bron ons toegevloeid. Elke kracht, die zich in de Gemeente openbaart, zoo ze heilig is, draagt het merk van goddelijken oorsprong.

Wat doet nu de Catechismus, waar hij de kracht van Jezus' opstanding bespreekt, anders, dan ons die ernstige navolging Christi op het hart binden?

Er is, zegt hij, een gerechtigheid, door Christus, niet door ons

verworven. Die gerechtigheid, ook nadat ze verworven was, konden wij niet met eigen hand grijpen, maar moest hij ons deelachtig maken. En nadat door dit Middelaarswerk het terrein geopend was, waarop de verloste zondaar zou kunnen wandelen, komt nu de tweede daad van den Christus, t. w. dat hij ons naar zich toetrekt, ons tot navolging lokt en noopt, doordien hij ons door zijn kracht ook zelven doet opstaan en opwekt tot een nieuw leven.

III.

DE SLAAP DER ZONDE.

Ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de dooden, en laat Christus over u lichten.
Ef. 5 : 14.

Het levensfeit, dat „wij door Christus opgewekt worden tot een nieuw leven,” draagt in het spraakgebruik der Christenheid schier uitsluitend den naam van *„bekeering;”* althans in geschrifte en in prediking, niet te dikwijls maar toch soms, afgewisseld door de uitdrukking „wedergeboorte.” Beide zegswijzen steunen op de woordkeus der Heilige Schrift en hebben reeds uit dien hoofde in het Gemeenteleven recht van bestaan. Slechts hiertegen dient gewaakt, dat ook ten deze het gebruik der *termen* niet toeneme in omgekeerde reden tot ons inzicht in het *feit* door die termen aangeduid. Onderzoek naar de juiste beteekenis van het gangbaar spraakgebruik kan hiertoe meêwerken. Daartoe dan noodigen we onze lezers uit.

Wakker worden en na wakker geschud te zijn *op te staan* zijn twee. Ook Paulus onderscheidt daarom beide, als hij aan de Ephesiërs schrijft: 1o. *Ontwaakt*, gij die slaapt: en 2o. En *staat op* uit de dooden. De slaap der zonde is een zeer diepe slaap, een slaap die tot in volkomen bewusteloosheid, in volstrekte gevoelloosheid en in de stelligste willoosheid doet verzinken. Daarom is het een slaap *in de dooden*, en moet hij, die er uit wakker zal worden, *uit de dooden opstaan*. Bij dit beeld mag derhalve niet gedacht worden aan den lichten, door den gang des levens afgeperkten en telkens afgebroken slaap van levendige, opgewekte geesten, maar valt eer te denken aan dien overstelpenden, onweêrstaanbaren, schier geest en lichaam geheel overgietenden slaap, die als een stroom is, waartegen we eerst worstelen, maar om straks er in te duiken, en ondergedoken zijn prooi te blijven, tot zijn lust aan ons uitheeft en hij ons loslaat. Aan een slaap, als waarmeê we den levenslustigen knaap soms over-

goten zien na een langen dag van genieting in de open lucht, als hij moêgeloopen en gerend, moégestoeid en moêgesprongen, eindelijk niet meer kan, en nu wegzinkt in zoo diepen, vasten, onverbrekelijken slaap, dat ge hem toeroepen en opnemen en heen en weêr schudden kunt, zonder dat de oogen ontluiken of de spieren haar werking hernemen. We stemmen toe, ook dat beeld is nog te zwak. Het was nog geen slaap „in de dooden," maar het brengt ons het verschil tusschen wakker worden en opstaan toch nader. Bij anderer slaap mogen geest en wil nog heerschappij genoeg behouden, om het loome lijf op gezetten tijd tot ontwaken en opstaan te dwingen, bij dien knaap is daar geen sprake van. Slechts in één, maar uiterst gewichtig punt, wijkt ook zijn slaap nog van den slaap des zondaars af. Hoe diep, in wat vasten slaap ook verzonken, eens is die knaap toch *uit*geslapen. Ook al raakt ge hem niet aan, ook al bleef het nachtelijke stilte om hem heen, toch zou er een oogenblik komen, dat de slaap aan hem verzadigd was en het eerst toegeklemde oog zich vanzelf opende. Maar ook dit sluit de bijvoeging: „staat op *uit de dooden*" volstrekt uit. De slaap van den zondaar is geen slaap die de kracht allengs herstelt en vanzelf een einde neemt. Het is een slaap, die al dieper neêrstoot, al verder den geest verdooft en uitbluscht en nooit genoeg aan zijn prooi heeft, maar eeuwig zal zijn om eeuwig zijn buit te behouden.

Uit zulk een slaap kan men niet zelf *wakker worden*. Evenmin wakker worden op het enkele *geluid* af van den roepende. Hem die roept hoort men niet. Het woord dringt niet door. Tot in den verbijsterenden droom mag soms een enkele klank natrillen, maar die, in den droom opgenomen, de verschrikking slechts banger maakt, zonder kracht of wil tot opstaan te leveren. Er moet meer dan een geluid tot dien slapende komen. De slaap, die hem beving, moet eerst *gebroken*. Tot dat breken kan ook het roepend woord middel zijn, maar éénig middel nooit, tenzij één, wiens stem doorgaat tot het merg en de samenvoegselen der ziel, dat woord in de diepste kern van zijn wezen weet te brengen, waar het rad van zijn wilsbeweging roerloos omklemd werd gehouden door de macht van den doodsslaap, waarin hij wegzonk.

Bij dat wakker worden is hij zelf derhalve *lijdelijk*. Hij wordt wakker *gemaakt*. Hij wordt *gewekt*. Indien niet een macht van buiten tot hem trad, hem aanraakte en op hem werkte, hij zou stoorloos voortsluimeren zijn nimmer eindigenden slaap. Geen „stok of blok" was hij daarom in zijn sluimeren. Om te kunnen slapen moet er nog een innerlijke bewerktuiging zijn. Om den slaap van den zondaar te kunnen sluimeren, moet men nog mensch zijn, deelachtig onzer natuur.

Na dat wakker worden komt het *opstaan*. Om op te staan doet hij, die straks nog sliep, zelf iets. Zij het ook dat de toegestoken hand, de zijne omklemmend, hem overeind haalt, optrekt en schier doet

opstaan, toch is dat opstaan een daad, die niet buiten zijn wil kan omgaan. Men kan, zonder die daad van zijn wil, den slapende wel opnemen, van zijn sponde aflichten en des noods overeind zetten, maar dat is nog geen *opstaan*. Ook zóó zou hij nog bewusteloos neêrvallen, aanstonds weêr ineenzijgen en voortsluimeren. *Opstaan* doet hij eerst dan, als de wil de zenuwen en door deze de pezen en spieren en door deze weêr als instrument geheel het lichaam in beweging brengt, beheerscht en overeind houdt. Ook daarbij is een worsteling nog denkbaar. De beheersching zal in het eerst nog niet volkomen zijn. Er kan eerst nog meer een waggelen dan een staan zijn. Maar toch ook reeds in dat waggelen werkt de wil van den eerst slapende. Zonder wilsdaad is alle opstaan ondenkbaar.

Het groote levensfeit splitst zich derhalve, naar de Apostolische beeldspraak, in tweeën.

Er is een *wakker worden*, waarbij de slapende lijdelijk was, maar ook een *opstaan*, waartoe zijn wil in werking geraakt, en beide volgen elkaâr in vaste orde op. Het *opstaan* is eerst mogelijk, nadat de in den slaap verzonkene *wakker gemaakt wierd*.

De verklaring van dit merkwaardig woord van Paulus moest voorafgaan, zou men oordeelen kunnen over de orde, waarin wedergeboorte en bekeering op elkaâr volgen.

Die orde toch is lang niet in aller oog dezelfde.

Zeer stellig wordt eenerzijds de meening verdedigd, dat de wedergeboorte *na* de bekeering komt, als men anderzijds de overtuiging handhaaft, dat de wedergeboorte aan de bekeering voorafgaat.

Die twee zienswijzen vonden elk haar verdedigers in elk tijdperk van het leven der Christelijke Gemeente, en dat dit geschilpunt een geestelijk belang raakt, zal door niemand ontkend worden, die weet hoe ons oordeel over de Kerk, over de Sacramenten, over het doel van Prediking en Tucht en evenzeer over het Pelagianisme in zijn bedekte vormen geheel door de vooropstelling of achteraanplaatsing van het feit der wedergeboorte wordt beheerscht.

Nu ontbreekt in de Heilige Schrift een kernachtige uitspraak, vrucht van steeds voortgaande openbaring des Heiligen Geestes, waarin de beide denkbeelden van wedergeboorte en bekeering saâm voorkomen.

Er wordt tallooze malen van bekeering, van wedergeboorte in letterlijken zin slechts driemaal, bij manier van omschrijving een tiental keeren gesproken, maar geen enkele uitspraak der Schrift bezigt beide woorden tegelijk.

Ware dit het geval, dan viel de vraag, in welke orde ze plaats grijpen, wat voorafgaat en wat volgt, licht. In die orde, waarin wedergeboorte en bekeering in de Schrift waren saâmgevoegd, behoorden ze ook verbonden te zijn voor ons bewustzijn, in de prediking en in het leven der Gemeente.

Blijkt echter, dat zulk een uitspraak ontbreekt, dan rest ons niet anders, dan onze toevlucht te nemen tot verwante Schriftplaatsen, waar evenzeer het feit der toebrenging in tweeën onderscheiden is, en deze beide in éénen adem worden genoemd.

Daarom verwezen we allereerst naar Paulus' uitspraak in den brief aan de Ephesiërs. *Ontwaken* en *opstaan* worden daarin scherp onderscheiden en tevens is hun volgorde aangewezen. Immers dat het *ontwaken* niet na het *opstaan* volgt, maar er aan voorafgaat, behoeft geen betoog.

Blijft slechts de vraag: is ontwaken gelijkluidend met *bekeering*, of met *wedergeboorte?* Zoo eenvoudig als het schijnt is de beantwoording dezer vraag niet. Men zou geneigd zijn onverwijld het *ontwaken* met de *wedergeboorte*, het *opstaan* met de *bekeering* gelijk te stellen, en naar onze overtuiging is deze meening ook juist. Maar zonder bedenking is deze gelijkstelling niet.

Om dit te doen uitkomen, behoeft slechts aan een niet minder beteekenisvolle uitspraak van een ander Apostel te worden herinnerd. We bedoelen Johannes. Van diens hand toch bezitten we het merkwaardig woord in den aanhef van zijn Evangelie: „Maar zoovelen hem *aangenomen* hebben, dien heeft hij macht gegeven *kinderen Gods te worden*, namelijk die in zijnen naam gelooven, welke niet uit den bloede noch uit den wil des vleesches noch uit den wil des mans, maar *uit God geboren zijn*."

Is nu, zoo mag men vragen, iemand die den Christus heeft „aangenomen" niet bekeerd? Kan er nog van bekeering sprake zijn, bij iemand die, naar den diepen zin waarin Johannes dit woord bezigt: in zijnen naam gelooft?

Ons dunkt, niemand aarzelt, die vraag toestemmend te beantwoorden. Maar als dan nu van deze „bekeerden" getuigd wordt, dat „hun macht is gegeven om kinderen Gods *te worden*," volgt hieruit dan niet, dat ze nog geen kinderen Gods *waren*, eerst *na* hun bekeering hiertoe geraken kunnen, en dus in de ure hunner bekeering nog *niet* wedergeboren zijn?

Dit zou, het springt in het oog, tot een juist omgekeerde volgorde leiden. Eerst zou *bekeering* moeten plaats grijpen. Daarna eerst van *wedergeboorte* sprake kunnen zijn.

Toch rijmt hiermeê weêr het slot van Johannes' uitspraak niet.

Immers, hij zegt dat men, om kind Gods te worden, in Jezus' naam gelooven moet, maar wat gelooven in Jezus' naam is, omschrijft hij voorts, schijnbaar tegenstrijdig, in dezer voege: namelijk, die niet uit den wil des vleesches, *maar uit God geboren zijn*.

Dit toont, dat een *kind Gods te worden* en *uit God geboren te zijn* naar Johannes' bedoeling niet eensluidend zijn.

Volgens hem heeft bij den zondaar, die uit den dood overgaat in het leven, drieërlei plaats. Hij wordt *ten eerste* uit God geboren,

daarna komt hij tot het aannemen van Jezus en het gelooven in zijn naam, en eerst *daarop* volgt het worden van een kind Gods.

Reeds vermoedt men, waaruit deze schijnbare tegenstrijdigheid te verklaren is.

Een kind dat pas geboren werd, weet nog niet dat het een vader heeft, kent dien vader nog niet, heeft nog geen kindsbewustzijn.

Men kan dus ook in het natuurlijk leven onderscheiden tusschen een kind, dat wel geboren is maar zich zelf *nog niet als kind kent*, en het tot bewustzijn ontwaakte, dat zijn *kindsbetrekking* tegenover zijn vader gevoelt.

Dit nu geldt nog in veel sterker zin bij de geestelijke geboorte.

Het zaad des levens ontvangen te hebben in de ziel, en te zijn doorgebroken tot de vrijheid en de blijdschap der kinderen Gods, verschilt hemelsbreed.

Tusschen die beide ligt al de worsteling en al de smart, het struikelen en zich weêr oprichten, het vallen en opstaan, waardoor de ten leven verwekte allengs het wandelen leert op dien verschen en levenden weg, die tot de gemeenschap met den Vader leidt.

Zelfs de bekeerde breekt, althans in den regel, daartoe niet aanstonds door.

Ook hij komt eerst niet verder dan tot het aannemen van Jezus en het gelooven in diens naam. Een tijdlang acht hij, dat hiermeê de levensstrijd voldongen is. Hij beschouwt het aannemen van Jezus en het gelooven in diens naam als het *doel* van zijn streven en zijn aanbidding. Dat ook dat aannemen van Jezus nog slechts middel was, om hem tot den Vader te brengen, komt eerst zelfs niet bij hem op.

Eerst daarna toont Jezus zelf hem, dat hij, als onze Middelaar, ook bij ons, ook in onze toebrenging, niet *zijn* eer zoekt, maar de eer *van den Vader die hem gezonden heeft.*

Dus door Christus zelf onderwezen en van dwaling overtuigd, komt de geroepene als vanzelf tot dat ontzaglijk oogenblik, waarin God Drieëenig hem met heilige majesteit in de ziel fluistert, dat hij met Hem te doen heeft en eerst in de volle gemeenschap met het hoogheilig Wezen zaligheid vinden kan. Dan eerst komt het *Abba! Vader!* Dan eerst wordt het „Onze Vader” uit de diepste kern der ziel gebeden. Dan eerst wordt het verwijt van Jezus aan Philippus begrepen: „Zijt gij zoolang reeds met mij geweest en hebt gij mij nog niet gekend, Philippus? Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien!” — „Toon ons den Vader” vraagt men na het „Abba! Vader!” niet meer.

IV.

VOLKSBEKEERING EN BEKEERING TOT DEUGD.

> Alzoo zegt de Heere Heere: Bekeert u, bekeert u! Ezech. 14 : 6*a*.

Wie waant, dat in de Heilige Schrift slechts van bekeering in één enkelen zin gesproken wordt, vergist zich, moet in verwarring geraken, en is buiten staat den samenhang tusschen wedergeboorte en bekeering te doorzien.

Alleen ernstig onderzoek der Schrift kan ook hier tot kennis der waarheid leiden. Wie acht op een enkel Schriftwoord dat hem bijbleef te kunnen afgaan, loopt gevaar het feit der bekeering meer in den zin dien menschen er aan gaven op te vatten, dan het te bezien in het licht der Openbaring.

In *vierderlei* zin komt de uitdrukking „bekeering" in de Heilige Schrift voor. De hoogste beteekenis is: „*bekeering tot zaligheid.*" De daarmeê het meest verwante: *terugkeer van den reeds bekeerde tot zijn Bondsgod.* Geheel hiervan onderscheiden is: *het zich uiterlijk bekeeren van goddelooze gedraging.* Eindelijk, schier op één lijn hiermeê staande: *de bekeering van een geheel volk.*

Beginnen we met het laatste, wijl het in dien zin is, dat door Mozes het eerst in de Heilige Schrift van bekeering gesproken wordt.

In Deuteronomium 30 : 2 lezen we, na de voorzegging van Israëls wegvoering naar Babylon, de profetie van zijn terugkeer naar Jeruzalem in deze woorden: „Voorts zal het geschieden, *als gij u zult bekeeren tot den Heere uwen God* en zijner stem gehoorzaam zijn, naar alles wat ik u heden gebiede, dat de Heere uw gevangenis zal wenden en zich uwer ontfermen!"

Dat hierbij geen sprake is van *persoonlijke* bekeering, springt in het oog. Geheel het volk, niet de enkele Israëliet wordt toegesproken. Niemand heeft ooit beweerd noch zal beweren, dat de terugkeerende Israëlieten, hoofd voor hoofd, bekeerde personen waren. Niets zou zulk een onderstelling rechtvaardigen. De geschiedenis van het wedergekeerde Israël weêrspreekt het ten stelligste.

Er is sprake niet van persoonlijke, maar van een *volks*bekeering, die uiteraard geen „bekeering tot zaligheid" zijn kan.

Uiteraard zeggen we, niet alsof we Israëls blijvende beteekenis ook voor het eeuwig Koninkrijk voorbijzagen, maar wijl zulk een *volks*-bekeering ons ook van andere natiën bericht wordt, die geen deel hadden aan Israëls heil.

Jonas' weêrvaren toont dit op treffende wijs.

Naar Ninevé wordt hij gezonden, een stad van heidenschen oorsprong, die nooit haar veelgodendom verloochend heeft en sinds eeuwen ten onder ging, om nimmer weêr te verrijzen uit haar puin.

Wat nu lezen we van den invloed dien Jonas' prediking op de Ninevieten had? In zijn profetieën zegt hoofdstuk 3 : 10 ons: „En God zag hunne werken, *dat zij zich bekeerden van hunnen boozen weg*, en het berouwde God over het kwaad, dat Hij gesproken had hun te zullen doen, en Hij deed het niet."

Voor Ninevé en Israël had die bekeering éénzelfde beteekenis.

Bij Israël bestond ze in „een gehoorzaam zijn aan de stem des Heeren, naar alles wat Mozes hun gebood," en bij de Ninevieten daarin, „dat ze geloofden aan God, een vasten uitriepen, zich met zakken bekleedden en zich afwendden van hun boozen weg, van het geweld, dat in hun hand was."

Die gelijkstelling wordt bovendien bevestigd door de bekende uitspraak van onzen Heere: „De mannen van Ninevé zullen opstaan in het oordeel met dit geslacht en zullen het veroordeelen, *want zij hebben zich bekeerd op de prediking van Jonas*, en zie, meer dan Jonas is hier" (Matth. 12 : 41).

Ook ten opzichte van Egypte is van soortgelijke bekeering sprake. Jesaia toch schrijft in hoofdstuk 19 : 22: „En de Heere zal de Egyptenaren dapper slaan en genezen *en zij zullen zich tot den Heere bekeeren* en Hij zal zich van hen verbidden laten en Hij zal hen genezen."

Zulk een *volks*bekeering slaat natuurlijk op het volk als natie. Er heerscht in elk volk een zekere geest, die den toon geeft aan de publieke opinie, van onberekenbaren invloed is op de volkszeden en de gedraging der enkelen en meestal in de regeeringskringen zijn uitdrukking vindt. Is nu die volksgeest slecht, gelijk dit in Egypte, in Ninevé en ten deele ook bij Israël plaats greep, dan is hiermeê bedoeld, dat het volk in weelde verzonken, zich aan geen recht of gerechtigheid meer stoorde en die vaste ordinantiën van eerbaarheid en zedelijk leven schond, die door God Almachtig in zijn schepping voor de natiën gegeven zijn.

Terugkeer van dien boozen weg kan derhalve bij een *geheel volk* niet anders beteekenen, dan dat het volksgeweten, door de slaande hand Gods of door de boetprediking van een Godsgezant geraakt, in verzet komt tegen de zondige volkszeden, die in zwang kwamen, de achtbaarheid van recht en gerechtigheid herstelt, aflaat van zijn brooddronken wulpschheid en aan den levensernst zijn eere hergeeft.

Dientengevolge gaat zulk een bekeering van het volk meest gepaard met vasten en rouwmisbaar. In de consciëntie getroffen, slaat het volk uit het eene in het andere uiterste over, en dezelfde stad, die gisteren nog in zingenot baadde, bekleedt zich na de komst van den boet-

prediker met zakken, eet niet en drinkt niet en speent zich aan elk genot des levens.

Kent zulk een volk, gelijk Ninevé en Egypte, niets dan hetgeen van God kennelijk is in de natuur (Rom. 1 : 18), dan werkt zulk eene bekeering slechts een terugkeer uit naar die algemeene denkbeelden van recht en eerbaarheid, die door Gods genade ook onder de heidenen zijn bewaard gebleven.

Geldt het daarentegen Israël, dat de verbonden en beloften en de openbaring Gods ontving, dan sluit de volksbekeering uiteraard tevens terugkeer in zich naar den heiligen outerdienst, dien de Heere door Mozes bevolen had.

Dat we ook van Ninevé lezen, dat de inwoners aan God geloofden, bevreemde niet. Ook zij hadden wel van Jehovah, den God van Israël, gehoord, en niets is bij heidenvolkeren meer gewoon, dan dat ze in dagen van zedelijke opwaking een buitenlandsch god opnemen onder de vele goden, wien ze eer bewijzen. Ook bij Ninevé is derhalve van geen bekeering tot den levenden God sprake, alsof ze hun afgodstempelen afgebroken en den dienst van den éénigen waren God ingevoerd hadden, maar alleen als van tijdelijke achterstelling hunner eigen goden en tijdelijke verootmoediging voor den Jehovah van Israël. Van Ninevé gold, wat we later van Nebukadnezar te Babylon lezen, dat men in een oogenblik van rouw en wanhoop Israëls Jehovah erkende als machtig boven de goden, die men in zijn afgodstempelen aanbad.

Zulk een volksbekeering achte men niet gering. Er is voor de eere van den God der gerechtigheid reeds veel gewonnen, indien de uitbarsting van het kwaad, zij het ook slechts voor een tijd, gekeerd wordt. Gemeenlijk drukt zulk een volksbekeering haar stempel op de zeden van huisgezin en volk, en wordt daardoor een toom, die tot in verre geslachten de goddeloosheid en den overmoed breidelt. Voor Gods Kerk is het een uitnemende zegen, indien ze is opgericht te midden van een natie, die als volk in wegen van recht en eerbaarheid wandelt. Door zulk een bekeering wordt de val en de ondergang der volkeren tegengehouden, en niets zal ook nu in staat blijken, om de al dieper wegzinkende natiën van Europa voor ontbinding te bewaren, tenzij men hier en elders doe wat de Ninevieten deden, en zich *ook als volk* bekeere tot den levenden God.

Het naast aan deze volksbekeering komt de bekeering, die soms bij den enkele plaats grijpt, als hij aflaat van ergerlijk gedrag, zonder tot het zaligmakend geloof door te breken.

In dien zin vermaant Elifas de Themaniet Job: „*Indien gij u bekeert tot den Almachtige*, gij zult gebouwd worden, doe het onrecht verre van uw tente,” en volgt later de boetpredicatie van Elihu: „Indien zij hooren en Hem dienen, zoo zullen zij hun dagen eindigen in het goede, want Hij openbaart het voor hun-

lieder oor ter tucht en zegt, *dat zij zich van de ongerechtigheid bekeeren zouden.*"

Evenzoo getuigt David van zijn wederpartijder in den zevenden Psalm: „*Indien hij zich niet bekeert*, zal God zijn zwaard wetten; Hij heeft zijn boog gespannen en dien bereid."

In gelijken zin is ook de bekeering te verstaan, die door de verstokking wordt tegengehouden. Als we lezen: „Opdat zij ziende zien en niet bemerken, *opdat zij niet te eeniger tijd zich bekeeren* en Ik hen geneze," mag natuurlijk niet aan een bekeering ter zaligheid gedacht, die, waar ze denkbaar is, steeds door God gewild is en nooit door Hem wordt tegengehouden of belet. De zin is: „opdat zulk een onrechtvaardige, die in zijn hart tegen Mij staat, niet tot uitwendige eerbaarheid terugkeere," waardoor de Heere onrechtvaardig zou schijnen, die zulk een schijnbaar godvruchtige verdoemt in steê van hem te begenadigen.

Onder deze categorie zijn alle uitspraken der Profeten te brengen, waardoor de bevolking van een stad of land tot terugkeer naar eerbaarheid en deugd gemaand wordt. B. v. als Jeremia tot de inwoners van Jeruzalem zegt: „Ziet, Ik formeer een kwaad tegen u, spreekt de Heere, *zóó bekeert u nu een iegelijk van zijnen boozen weg* en maakt uwe wegen en uwe handelingen goed."

Ten deele behoort hiertoe ook de bekeering, waartoe Johannes de Dooper den stoot gaf. Niet alsof Johannes slechts op uitwendige gedragsverandering zou aangedrongen hebben. Hij doelde ongetwijfeld op de komst van den Messias. Maar toch ook de bekeering door hem gewerkt, leidde nog niet tot zaligmakend geloof. Ze droeg eer een voorbereidend karakter. Ze leî den ban op den bandeloozen volksgeest. De soldaat moest aflaten van plundering en zich laten vergenoegen met zijn soldij. Niemand zal het in den zin komen, te meenen, dat al de gedoopten van Johannes gezaligde zielen waren. Zelf wees hij op de ongenoegzaamheid van zijn eigen prediking. Die de zielen bekeeren zou, *kwam na hem.*

De sporen van deze bekeering zien we nog dagelijks om ons heen. Onder den indruk van een hartaangrijpende smart, bij verandering van levenskring, bij het aangaan van een huwelijk, bij het aanvaarden van een betrekking of wat dies meer zij, zien we telkens jongelingen en jongedochters, die eertijds spott'en met elken ernst, het met deugd en eerbaarheid licht opnamen en zich moedwillig aan allen godsdienst speenden, soms schier plotseling tot een ommekeer in hun leven komen. De eerst ongeregelde wordt geregeld. Men went zich weêr aan het dagelijksch gebed. Men leeft ingetogen en ordelijk. Soms zelfs slaat men den Bijbel op. En gang naar het bedehuis wordt gewoonte. Het losse gezelschap van vroeger mijdt men, degelijker zoekt men op. En toch van bekeering des harten, van verbrijzeling der ziel, is geen spoor te ontdekken. Er greep een bekeering plaats, maar de bekeering tot zaligheid niet.

Zulk een bekeering is zelfs een uiterst bedenkelijk gevaar. In haar vooral vindt de eigengerechtigheid heul. Diepere bekeering wordt meestal afgesloten, indien men te lang in dien uitwendigen levensomkeer hangen blijft. Geen ongeestelijker daad van de Christelijke Gemeente, dan indien ze dit „zich schikken tot deugden" met de bekeering der ziel verwart.

Terecht hebben de Groningers eertijds, en zoo ook nu de Modernen beweerd, dat ook zij bekeering predikten. Ze doen dit ook, maar uitsluitend in den hier aangegeven zin. Zelfs waar ze tot verootmoediging en zelfverloochening dringen, komen ze dezen lagen trap der bekeering niet te boven. Ze kunnen dit niet, wijl ze de verzoening afsneden, die alleen zielsbekeering mogelijk maakt.

De geloovige Gemeente gevoelt dit terstond. Laat een prediker nog zoo ernstig tot boete, nog zoo dringend tot bekeering manen, laat zelfs de klank van wedergeboorte hem over de lippen komen. Al omniet. Zoolang de snijding tusschen *dood* en *leven* bedekt blijft, weet ze dat Jonas Ninevé tot ommekeer van wandel en niet Jezus zondaren tot behoudenis hunner zielen roept.

Slechts hierin vergist de Gemeente zich, indien ze waant, dat deze ongenoegzame, deze hoogstens voorbereidende en meer uitwendige bekeering buiten de Heilige Schrift ligt. Ze komt er wel ter dege, zelfs verre van zeldzaam in voor. Juist door dit te ontkennen geeft men den tegenstander een wapen in de hand. Immers, dan verwijst hij u met zijn goed recht naar tal van Schriftuitspraken, die gewagen van een bekeering, waarbij noch van uitverkiezing noch van wedergeboorte, noch van verzoening noch zelfs van geloof gerept wordt, en woordelijk als inhoud der bekeering wordt opgegeven, wat ook zij formuleeren in hun eisch.

Aan die verwarring kome een einde. De Schrift zelve leere ons, dat van volksbekeering en uitwendigen levensomkeer bij den enkele ook in de Schrift sprake is, zonder dat de zaligheid er op volgt, of zelfs, gelijk bij een volk, er op volgen kan. Dit erkenne men en voege den tegenstander toe: Niet hierom verwerp ik uw prediking, alsof ook die eisch tot levensommekeer niet naar luid der Schrift tot alle ziel gebracht moest worden, maar wijl ge wat hoogstens voorbereidende waarde heeft voor de wezenlijke bekeering uitvent, niets dan een Jonasprediking hebt, en u voordoet als spraakt ge in naam van Jezus, niets dan *boetpredikers* in vulgairen zin zijt, en in een Kerk optreedt die de prediking heeft der *verzoening*.

V.

BEKEERING TOT ZALIGHEID EN TERUGKEER VAN HET KIND GODS.

Bekeer u, en doe de eerste werken.
Openb. 2 : 5.

Zoo bleek dan, dat zoowel een *volks*bekeering, als een bekeering *tot ingetogener leven*, beide in de Heilige Schrift bekend zijn, maar evenzeer beide in de Schrift van bekeering *ter zaligheid* scherp onderscheiden worden.

Toch, we wezen er reeds op, ook bij deze laatste is onderscheid te maken tusschen de bekeering die den nieuwen mensch doet opstaan uit den dood, en die andere, die slechts terugkeer van Gods kinderen na een val in zonde of verachtering in genade bedoelt.

Sterk vooral komt dit uit in den zendbrief, dien Johannes voor de gemeente van Efese ontving, waarin Christus haar toeroept: „Gij hebt verdragen en hebt geduld, en gij hebt om mijns naams wil gearbeid en zijt niet moede geworden; maar ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde verlaten hebt. Gedenk dan vanwaar gij uitgevallen zijt *en bekeer u en doe de eerste werken*, en zoo niet, ik zal uw kandelaar van zijne plaats weren, indien gij u niet bekeert."

Stipt gezien, is hier niet sprake van een persoon, maar van een *gemeente*, die zich te bekeeren heeft. Dit verdient ten zeerste de aandacht. Een *gemeente* is iets anders dan een volk. Er is sprake van een stadsgemeente, niet van een landskerk; die gemeente schuilt te Efese en vormde met haar ledental nog slechts een zeer klein deel der bevolking. Van gemeente des Heeren in den meest eigenlijken zin is derhalve sprake, van een gemeente die nieuw gesticht en jaren achtereen door een Apostel geweid was. Er dient dus toegestemd, dat deze gemeente niet uit de wereld, maar uit het Koninkrijk was, een stichting des Heiligen Geestes. Toch wordt tot haar gezegd: „*Bekeer u en doe de eerste werken*," wat uiteraard niet beteekenen kan: „Bekeer u van de *wereld* tot den *Christus*," maar alleen: „Richt u uit uw geestelijke inzinking op." — „*Indien gij u niet bekeert, zoo zal ik uw kandelaar van u nemen*," voegt de Heere er aan toe. Daartoe is het gekomen. Efeses gemeente heeft haar kandelaar zien wegnemen. Zij viel weg.

Dat ook onze gemeenten het ter harte namen! De hooge beteekenis van het gemeenteleven is ons dermate afhandig gemaakt, dat bij de lezing van Christus' brieven aan de zeven gemeenten van Klein-Azië en de prediking er over schier nooit meer aan *gemeenten*, maar uitsluitend aan *het eigen hart* van den enkelen persoon ge-

dacht wordt. De schade hieruit voortvloeiend snijdt dubbel. *Eenerzijds* toch vervalscht men zoodoende het Evangelie en neemt den troost der geloovigen weg, door de volharding der heiligen in verdenking te brengen. Een gemeente kàn wegsterven. De geschiedenis toont het. Haar leven kan inzinken, haar kandelaar worden uitgebluscht. Een gemeente kan niet slechts vallen, maar ook vervallen en wegvallen. Tot een gemeente kan Christus derhalve zeggen: „Ik zal uw kandelaar wegnemen, ik zal u uit mijnen mond spuwen!” Maar wat van een gemeente geldt, geldt niet van den enkelen geloovige. Past men nu soortgelijke uitspraken, in strijd met de duidelijkste aanwijzing der Schrift, niettemin op de enkele bekeerden toe, dan leidt dit ongeoorloofd mottoprediken tot vervalsching van de heilswaarheid, tot verwarring der begrippen en tot ondermijning van het goddelijk gezag, dat aan Gods Woord juist om zijn wezenlijke eenheid toekomt. Niet minder schadelijk is *anderzijds* de zorgeloosheid, die hierdoor over de *gemeenten* als zoodanig komt. Went men zich aan het denkbeeld, dat zoo ernstige woorden de enkele personen en niet de gemeenten gelden, dan wordt allengs de consciëntie der gemeenten verstompt en slijt het besef van verantwoordelijkheid voor de heilighouding der *Gemeente* als zoodanig uit. Reeds bij duizenden kan men de steden en dorpen in Azië, Afrika en Zuidoostelijk Europa tellen, waar eertijds uitnemende gemeenten van den Christus bloeiden, die, allengs geestelijk verzwakt, naar de stem der vermaning niet gehoord hebben, en ten leste geheel verwoest en vernietigd zijn; zoo zelfs dat men veler naam en standplaats niet meer kent. Van menig vlek en stedeke in ons eigen vaderland geldt reeds hetzelfde. Tal van dorpen overal, waar eertijds de Christelijke gemeente een licht op den kandelaar was, waar uitnemende voorgangers het Woord Gods bediend hebben en waar de kracht des Heiligen Geestes openbaar was geworden, zijn thans reeds van het bezit eener Christelijke gemeente beroofd. Er is geen geloovig prediker, er is geen belijdende kerkeraad meer. Er ontbreekt een prediking des Woords, er is geen herkenbare bediening der Sacramenten. Geen kern zelfs van geloovigen vindt men er meer. Hoogstens een enkele dienstbode of van buiten ingekomen ambtenaar kent er het gebed in den naam van Jezus nog. Zonder aarzeling dient dus verklaard, dat ook aan zulke gemeenten de profetie is vervuld geworden: *dat haar kandelaar* zou worden uitgebluscht. Dat is niet meer te herstellen; maar wel te voorkomen is, dat een reeks van andere gemeenten, die reeds ongelooflijk ver op denzelfden weg voortschreden, dien weg ten einde toe bewandelen. Er zijn gemeenten die reeds zieltogen, maar die toch, door zich te bekeeren, nog aan volslagen verwoesting ontkomen kunnen. Het medicijn ligt gereed. De Heere heeft het in zijn Woord bereid, met de uitdrukkelijke bijvoeging, dat dit medicijn voor *de gemeenten* bestemd was. Waarom keert dan ons publiek, waarom keeren onze predikers niet tot de een-

voudigheid van Jezus' woord terug? Waarom houden ze niet op het medicijn voor *de gemeenten* bestemd, te bieden aan de persoonlijk kranken?

Terugkeer, na verachtering in genade, wordt intusschen ook bij den enkelen persoon *bekeering* in de Schrift genoemd. Alleen door dit in het oog te houden, kan men Jacobus' slotwoord verstaan: „*Broeders, indien iemand onder u van de waarheid is afgedwaald en hem iemand bekeert*, die wete, enz." Van een onbekeerde is hier geen sprake. Hij is één onder de broeders. Hij heeft de waarheid gekend: hoe anders kon hij van de waarheid afdwalen? Toch wordt ook van zulk een gezegd: „Indien iemand hem *bekeert*." Ten overvloede verwijzen we nog naar 2 Cor. 7 : 9, waar Paulus aan „de heiligen die te Corinthe zijn," schrijft: „Nu verblijde ik mij, niet omdat gij bedroefd zijt geweest, maar omdat gij bedroefd zijt geweest *tot bekeering*." Dat ook Jezus' woord tot Petrus: „Maar *indien gij zult bekeerd zijn*, zoo versterk uw broederen," hiertoe behoort, kan in den samenhang van ons opstel slechts worden aangeduid.

De tegenstrijdigheid, waarin het strenge woord van Hebreën 6 : 6 den lezer der Schrift vaak met andere Schriftuitspraken scheen te staan, valt hiermeê weg. „*Het is onmogelijk*, dat wie eens verlicht zijn geweest en afvallig worden, dezulken wederom te vernieuwen tot bekeering." En toch kan aan de gemeenten van Sardis, Ephese en Laodicea, die haar eerste liefde verlaten hadden, worden toegeroepen: „*Bekeer u en doe de eerste werken!*" Slechts houde men in het oog, dat bekeering de eerste maal *bekeering* ter zaligheid van den onbekeerde, de tweede maal terugkeer tot God van den reeds bekeerde bedoelt.

Staan nu deze verschillende soorten van bekeering los naast elkaâr? Hebben deze drie soorten van oneigenlijke bekeering niets met elkaâr van doen? Is het schier uit achteloosheid, dat de auteurs der Schrift deze zelfde uitdrukking voor vier verschillende begrippen bezigen? Ware invoering van andere namen voor wat toch metterdaad geen bekeering in eigenlijken zin is niet wenschelijk? Onze taal is zooveel rijker in woorden dan de taal der Hebreën was. Zou dan verschillend woordgebruik voor zoo uiteenloopende zielsdaad niet wenschelijk zijn?

Die zoo vraagt miskent het organisme van Gods Openbaring en even daarom het organisch verband van de verschillende uitingen des zedelijken levens. Komt het op woordverscheidenheid aan, dan is ook de Schrift niet arm. Voor het denkbeeld van bekeering heeft ze, in de schriften des Nieuwen Verbonds althans, twee uitdrukkingen, de ééne *zinsverandering*, de andere *omkeering* beteekenend, maar beide worden dooreen gebruikt, voor het denkbeeld van bekeering in zijn verschillende opvattingen.

Wie tot *bekeering* ter zaligheid komt is niet een eenling, leeft niet op zichzelf, staat niet alleen, maar leeft in een stad of op een dorp,

waar het leven beheerscht wordt door den toon der *maatschappij*. Die toon der maatschappij staat hooger of zinkt lager naar gelang *de geest der natie*, de volkszin, een ernstiger of loszinniger karakter draagt, en voor elken zin of neiging hangt derhalve onberekenbaar veel af van de vraag: of het volk waartoe men behoort van God is afgevallen, of zich tot God bekeerd heeft. Leven we te midden van een volk dat van God is afgedoold, dan zullen de indrukken onzer jeugd, de indrukken die we door lectuur en gesprek ontvingen, de zondige geaardheid van het hart al meer naar buiten lokken, ons van de vreeze des Heeren afscheiden en ons op wegen brengen, waarin vaak de doordringendste stem der barmhartigheid niet meer wordt gehoord. Heeft daarentegen een volk zich metterdaad en waarheid tot God bekeerd, is de volkszin geheiligd, de volksgeest ernstiger geworden, komt op het aangezicht der natie het merkteeken van haar Christelijken doop terug, dan is de verleiding zwakker, de bewarende kracht in de maatschappij sterker en dies de prikkel die tot onze consciëntie komt scherper. In het algemeen mag dus gezegd, dat *volksbekeering* een der hulpmiddelen is tot *persoonlijke* bekeering; een werk van Gods *voorbereidende* genade, waardoor Hij den dampkring dien we inademen veel van zijn stiklucht ontneemt, om het opgloren van de vonk onder de asch mogelijk te maken. Dien samenhang toonde Israël. Ook uit de heidenwereld zijn er bekeerd in de dagen des Ouden Verbonds, maar hoe weinigen! Terwijl Israël in het choor zijner apostelen en profeten ons een wolke van getuigen biedt, die uit de ervaring des hoogeren levens jubelen. Veilig mag dus beweerd, dat de volksbekeering in Israël meê één der middelen was, waardoor Jehovah Zebaôth zich deze keurbende voor zijn Koninkrijk geworven heeft. De geschiedenis van ons eigen vaderland geeft in haar verschillende tijdvakken gelijk verschijnsel te aanschouwen. In tijden, dat ons volk weêr de knie boog voor God Almachtig en zich in stillen ootmoed bekeerde tot den Heere die het gemaakt had, zien we allerwegen in steden en dorpen kloeke getuigen opstaan, die spreken van en sterven willen voor de hope des eeuwigen levens, die in hen is, en van wier persoonlijk genadeleven een kracht, een bezieling, een energieke aangrijping is uitgegaan, die op elk terrein des levens de nationale kracht heeft verhoogd. Het verschil met dat verleden is onloochenbaar. Ook nu zijn er zielen die zich bekeeren tot den levenden God, maar zijn ze niet minder in aantal, armer aan genade, koeler in liefde, vaak der verkwijning nabij, meer in het stille schuilend, dan licht uitstralend naar alle kant, gelijk een stad op den berg doet, als de donkerheid van rondom op de vlakte is neêrgedaald?

Van de bekeering tot *ingetogener leven* geldt hetzelfde. Ons vorig artikel toont hoe weinig blind we zijn voor het bedenkelijk gevaar dat in zulk een uitwendige bekeering schuilt en hoe vaak juist daardoor het hart, in deugd en glorie zich verheffend, zich hermetisch

dichtsluit voor Hem, die zijn genade alleen aan nederigen schenkt. Maar volgt hieruit, dat deze uitwendige bekeering geen mijlpaal op den weg des heils, geen schakel in Gods voorbereidende genade kan zijn? Immers, eer het tegendeel. Ook de Christus, ook het Evangelie, al het heilige, is, zoo men wil, gevaarlijk. De Christus is *ten val* of ter opstanding. Hij is een rotssteen met scherpe kanten, waarop zich het hoofd verplettert wie er zich niet aan opbeurt. Reuke ten leven, maar . . . òf *reuke ten doode* is het Evangelie. Oordeel of zaligheid brengt al het heilige Gods. Dit nu geldt ook van deze oneigenlijke, nog gebrekkige, bloot uitwendige bekeering. Ook zij is niet gewrocht van eigen macht, maar genadegave, gave van bewarende genade, om aan de schrikkelijke uitbarstingen in zonde een einde te maken, zijn naam tot eer. Het is het dichtstoppen van de vensters en deuren, of de brand in het huis nog kon verstikt worden. Natuurlijk, dat stikt het vuur der zonde niet, indien de kracht des Heiligen Geestes niet zondedelgend in het hart zelf afdaalt, maar het gevaar voor de belendende panden, dat is hier voor hen, die in onze omgeving verkeeren, is toch minder geworden en de weg tot aangrijping van den brand daar binnen juist door afsluiting van den vuurgloed bereid.

Zoo opgevat hebben we dus te oordeelen dat beide, èn de volksbekeering èn de uitwendige bekeering tot ingetogenheid, wel verre van buiten verband met de bekeering tot zaligheid te staan, met dit hoogste op het innigst saâmhangen, en zoowel door God verordend zijn, als door God gewerkt worden, als een der vele middelen, die Hij in zijn ondoorgrondelijk bestel bezigt, om de uitverkorenen tot het terrein des nieuwen levens te brengen.

Slechts voor ééne feil hoede men zich. De weg door de vlakte moge naar den voet van den berg brengen, maar is nog het beklimmen van dien berg zelf niet. Voorbereiding van den akker kan plaats grijpen, zonder dat de zaadkorrel in de geopende vore wordt gestrooid. Voorbereiding tot het werk der levendmakende genade, en het levend worden door die genade, zijn *twee*.

VI.

DE WEDERGEBOORTE IN HET OUDE VERBOND.

En Ik zal u een nieuw hart geven.
Ezech. 36 : 26.

Van wedergeboorte wordt *weinig*, van bekeering *veel* in de Schrift gesproken, zelfs komt in heel het Oude Testament de uitdrukking

„wedergeboorte” niet voor. Toch kan „wedergeboorte” geen nieuw begrip zijn, dat eerst door Jezus aan het licht is gebracht; want ’s Heeren woord tot Nicodemus: „Zijt gij een leeraar in Israël en weet gij deze dingen niet?” zou onbillijk en hard zijn geweest, indien het wedergeboren worden uit water en geest niet reeds aan Israël ware geopenbaard.

Er blijkt iets anders uit. Niet dat Israël van geene wedergeboorte wist, maar dat steeds en bij elks hart de roepstem tot bekeering aan het spreken over het mysterie der wedergeboorte moet voorafgaan. Gods openbaring is in majestueuse volheid één roepen van den ontfermenden God tot zijn verloren schepsel, een roepen dat zich over eeuwen uitstrekt, een stemme Gods die, gedurig in voller toon uitvloeiend, dezelfde grondgedachte al rijker, steeds doordringender, steeds met wegsleepender kracht tot Israël brengt, en daarin onveranderlijk voorbeeld van den toon, van de wijs, van de rangorde, waarin de roepingen Gods ook nu nog tot het menschenhart komen. En wat spelt dan die openbaring Gods? Begint ze, na den val in zonde, op leerstellige wijs den mensch het diepste aller raadselen te ontsluieren en leidt ze hem in het mysterie des Heiligen Geestes binnen, wiens blazen is als het geluid van den wind, dat Hij komt en men weet het niet en Hij gaat en men merkt het niet? Niets er van. God is een ontfermer en dies troost Hij den in eigen schande weggezonkene. God de Heere kent de diepte zijner wonde, en weet dat levensindrukken meer dan klanken op hem vermogen zullen, en dies ontrolt de Heere achtereenvolgens in het midden der gevallen menschheid de ontzettendste, de aangrijpendste tafereelen, waarin Hij telkens als de Ongeziene het zoekend oog tot zich trekt en meer dan de mensch zelf vermoedt op hem werkt. Feitelijk baart Hij ze weder door zijn Heiligen Geest de patriarchen vóór en de patriarchen na den Zondvloed; feitelijk doodt Hij in hen het eigen ik, breekt ze af in zichzelf en doet ze het zoet der genade smaken; feitelijk lokt, roept, trekt Hij ze, dat ze zich bekeeren en verzoening vinden; maar tot een *verklaring* van die werkelijkheid komt het nog niet. Eva noemde haar eersteling *Kaïn*, „dien man heb ik van den Heere verworven!” als ware in dien zoon haar Messias reeds geboren. Hoe ontzinkt haar die hoogmoedige gedachte, toen een moordenaar werd in wien ze een redder begroet had! Adam troost zich bij het eenzame der wildernis en het wilde der beroofde aarde in het kroost dat hem geboren werd. Reeds een tweetal! Wat zalig genieten! Het eerste vaderhart dat in kinderweelde zwelt. Maar af snijdt de Heere dat heil in eigen bloed gezocht. Daar ligt Abels zielloos lijk bij het ruwe outer. En Kaïn .... de rampzalige, zwerft ver van zijn vader weg, zelf vader wordende van een nog rampzaliger geslacht. Aan Noach moet alles ontzinken, de wereld waarop hij leeft, het huis waarin hij woont, het geslacht waaruit hij opwies. Een wild golvend watervlak, dat zich ten graf

heeft dichtgesloten over den mensch en al zijn have en al zijn arbeid, over al zijn trots en al zijn zonde, en op die kabbelende golven een arke dobberend! Ziedaar al wat hem rest. Hoe wordt Abraham uitgetogen! Trek uit uw land, verlaat uw maagschap, roep het vaarwel toe aan uws vaders huis, gebiedt het wederbarend woord des Heeren, en leef voor slechts één ding: voor de belofte, voor den zegen, die komen moet, voor den Messias, die heil brengt. En Abraham gaat. Op zijn kind zal al zijn hope zijn; de geborene uit zijn lendenen hem troosten, de belofte over dat kind hem beter dan alle schat van Ur der Chaldeeën zijn. En toch, de geboorte van dat kind toeft, Sara blijft onvruchtbaar. Zal het dan die Ismaël zijn? Of indien hij niet, dan Eliëzer? Eindelijk is de lenden in Abraham dood, verstorven, werkeloos. Ook dat is uitgetogen, ook de lichaamskracht afgebroken . . . en nu komt de beloofde Izaäk, die hem lief heeft, zijn eenige, *zijn* kind! Wat bleef Abraham dan nog over, dat niet een schat, een gave zijns Heeren was? Waarin was hij niet afgebroken? Toch, hij had de liefde, de gehechtheid nog, de instinctief geworden teederheid voor zijn kind! Ook die liefde moest nog, om ze te heiligen, zijn hart eerst breken doen. Moria is de voleinding. Eerst toen hij het laatste prijs gaf, blonk het onwrikbaar geloof in al zijn goddelijke kracht. En wat meent ge dan, dat de Patriarchen die machtige werking Gods aan hun hart niet bespeurden, niet eerden en loofden, er niet door aangegrepen en omgezet, er niet door vernieuwd en toegebracht werden, al had het woord Gods hún nog nooit van wedergeboorte, hun nog nooit van bekeering gesproken? Toch gaat de openbaring Gods voort al klaarder, al doorzichtiger te spreken. Jacob bij Pniël, zeg zelf, biedt het u niet de twee stukken der bekeering: de afsterving van den ouden en de opstanding van den nieuwen mensch? Is het niet of de Heere in de twee gestalten van *Jacob*, den listige, den heerschzuchtige, den weeke, den onmanlijke, en van *Israël*, die niets meer verheelt, en wegzinkt in ootmoed, en manlijk worstelt en een held Gods genaamd wordt, u den natuurlijken mensch die sterven moet en den nieuwen mensch die moet opstaan in keurig beeldschrift te aanschouwen geeft? En als dan straks aan *het volk* Israël eerst in Egypte, dan in de woestijn, straks in Babylon, hetzelfde levensproces herhaald wordt; als het ook bij dat volk is een sterven bij Egyptes steenovens, een sterven van zijn kinderkens in den Nijlstroom, een sterven van het volksbesef onder de zweepslagen van den drijver, om door de wateren, die als bergen opstoven, naar het leven uit te gaan; een sterven in de woestijn van de scharen die met Abiram, van al het volk dat met Aäron, van al de ouderen die tegen Josua en Kaleb gezondigd hadden; om straks door de koperen deuren van Edom en Moab in te trekken in Kanaän; ja, als het nogmaals in Zedekia's dagen een sterven wordt in de puinhoopen van Zion, een sterven in den moord van Davids huis, een sterven in den smaad der weg-

voering, om straks onder Zerubbabels aanvoering naar het verloren paradijs van hun Kanaän terug te keeren, — wat toont u dan die plotseling keerende geschiedenis, wat openbaart u dan dat sterven en opstaan, dat door heel Israëls levensloop, dat door de rol zijner Godshelden speelt, dat trilt in elk psalmlied, jubelt in elke profetie en eisch is van elk woord der vermaning? Wat anders, dan dat er een God is die doodt en levend maakt, die ter helle doet nederdalen en weder opbrengt, of wilt ge, die wederbaart wat in zichzelf verloren was, en door uitdrijving tot bekeering begenadigt?

Doch bij die *feiten* blijft de openbaring Gods niet staan. Ze rust niet, eer ook het *woord* gesproken is, waarin de grootsche gedachte van vernietiging en herleving wordt saâmgevat. De onbewuste werking van Gods genade op het hart is onmisbaar, ook de indruk op het instinctieve leven heeft zijn waarde, maar toch wordt het doen Gods eerst in hooger openbaring voleind. De mensch heeft ook een bewust leven, dat bewustzijn werkt door zijn rede, die rede denkt en spreekt zich uit in het *woord*. Daarom moet dat woord ook van Gods zijde het hooge middel worden, om door het instrument der rede en des bewustzijns tot zijn ziel en het merg des harten en de binnenste saâmvoegselen door te dringen. Eerst dan zal het werk der verlossing en vernieuwing niet slechts feitelijk volbracht, maar ook in al zijn rijkdom genoten en in zijn uitnemendheid verheerlijkt en doorzien worden.

Reeds in de stichting des *Verbonds* werd hiertoe de grond gelegd. Bij het *Verbond* is de mensch reeds niet meer het instinctieve wezen, maar treedt hij op als *persoon*, wel als de arme, ontrouwe, hulpelóoze, die slechts ontvangen, niet geven kan, maar dan toch als een persoon, tot wien de Heere komt, met wien Hij *spreekt*, aan wien Hij zijn *woord* brengt, en dien Hij behalve door het verborgen Geesteswerk en levenslot, ook bewerkt langs den geleiddraad van 's menschen bewustzijn door het *woord*.

En welk is nu dat woord? Dat woord, dat het eerst als vertolking der Godsgedachte, als instrument tot 's menschen bewerking tot hem komt? Niet: „Gij moet wedergeboren worden," maar wel: „*Bekeer u!*" Bekeer u van uwen boozen weg! Bekeer u tot den Heere, en Hij zal zich uwer ontfermen! Bekeer u, gij afgekeerd Israël! Bekeert u, gij afkeerige kinderen! Bekeert u van uw goddeloosheid en van al uw overtredingen! De wet des Heeren is volmaakt, bekeerende de ziel!

Is dan de roepstem tot bekeering het eerste? Begint het werk der zaligheid er meê? Reeds daaruit blijkt het tegendeel, dat deze roepstem niet tot de volkeren, niet tot de heidenwereld, maar uitsluitend, althans als bekeering tot zaligheid eischend, naar Israël, het volk des Verbonds en der beloften, uitgaat.

Het „Bekeert u!" komt dus niet, tenzij er een voorbereiding is voorafgegaan, niet een voorbereiding door vermaan, maar door een

reeks van daden Gods. Er zijn eerst krachten uit den hooge in deze wereld ingedragen, er is een volk afgezonderd, dat volk is geheiligd, aan dat volk zijn openbaringen des Heiligen Geestes gegeven, in dat volk zelf is een levensterrein geschapen, waarop alle elementen aanwezig zijn, die het „Bekeert u!" zin en beteekenis en doordringende werking kunnen leenen.

Er lag iets achter de bekeering! Dat iets lag nog in raadselen gehuld, was nog niet het bezit van den enkele, ging nog geheel in den samenhang met het volk op. Maar niettemin, dat iets was er, dat iets was een daad Gods, een alomvattende daad, een daad van *herschepping*. „Aanschouwt," dus heette het reeds in Mozes' profetieën, „den Rotssteen die ulieden *gegenereerd* heeft!" En bij Jesaia klaagt de vrome kern des volks in gelijken zin: „Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet, maar Gij zijt onze *Vader*. Gij zijt onze *Vader*, en wij zijn leem, Gij zijt onze pottenbakker! Gij, o Heere! zijt onze Vader, onze Verlosser van oudsaf is uw naam! Alzoo zegt de Heere, *uw Schepper*, o, Israël! De *Schepper Israëls*, ulieder Koning!"

Proeft, tast men hierin de *wedergeboorte* niet? Een God die Israël heeft *gegenereerd*, die Israël heeft *geschapen*, die Israël heeft *geformeerd* gelijk een pottenbakker het leem, en die daarom Israëls *Vader* heet, de Rotssteen, waaruit het is gehouwen? Toch, en hier lette men op, dat denkbeeld der wedergeboorte slaat op Israël als volk, nog niet op den enkelen geloovige. Wel is die herscheppingsdaad ook aan den enkelen geloovige volbracht, maar ze schuilt nog in het duister, ze blijft nog verborgen; al wat tot den Israëliet persoonlijk gezegd wordt is: „*Bekeer u*!"

Vraagt men of dan ook de *persoonlijke* wedergeboorte, onderscheiden van die des *volks*, niet reeds in het Oude Testament wordt aangeduid, dan dient ongetwijfeld in *toestemmenden* zin geantwoord.

Ze treedt ook reeds in het Oude Testament op als aankondiging van persoonlijke levens*vernieuwing*. Ezechiël is de profeet dezer diepste, het al verklarende gedachte. Bij Jesaia zelfs blijkt de enkele persoon nog in den samenhang met zijn volk gebonden. Bij hem hooren we van een „*nieuwe* aarde en een *nieuwen* hemel;" bij Jeremia van een *nieuw* verbond;" maar bij Ezechiël heet het: „Ik zal *een nieuwen geest geven in het binnenste van u* en Ik zal het steenen hart uit hun vleesch wegnemen en zal hun een vleeschen hart geven;" en straks: „Ik zal u *een nieuw hart geven* en een nieuwen geest in het binnenste van u!" Eerst daardoor wordt *die nieuwe naam* verklaard, waarvan Jesaia jubelde, en waarvan hij getuigde, dat de Heere dien naam uitdrukkelijk noemen zal.

Eerst hiermeê is de openbaring des Ouden Verbonds voleind. Ze begon met de feitelijke wederbaring en bekeering der Patriarchen. Ze teekende de bekeering in Jacobs persoonssplitsing en Israëls versterven en herleven. Toen kwam ze tot het *woord*, dat de roepstem tot be-

keering deed uitgaan. Dat „Bekeert u!” veronderstelde Israëls wedergeboorte als volk, tot eindelijk de profetie komt, die ook die wedergeboorte op den enkele toepast en geheel het mysterie ontsluit.

Nicodemus! waart ge dan een leeraar in Israël en wist ge *deze dingen* niet?

Helaas, het geslacht der Nicodemussen leeft nog!

VII.

DE GEMEENTE WEDERGEBOREN.

> Meent niet bij uzelven te zeggen: »Wij hebben Abraham tot eenen vader.«
> Matth. 3 : 9.

Aan den uitgang van het Oude en den ingang van het Nieuwe Verbond staat Johannes de Dooper, ten opzichte van de levensquaestie die ons bezighoudt een bij uitstek belangwekkend getuige.

Hij is de boetgezant, wiens woord en werk in de ééne roepstem tot *bekeering* schier opgaat. De gedachte aan „bekeering” is van de herinnering aan zijn naam onafscheidelijk. „Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen!” is het thema, waarop hij nooit moede wordt zijn variatiën te spelen. „Bekeering” is de grondtoon van zijn ernst. In den „doop tot bekeering” gaat geheel zijn verschijning op.

Spreekt hij dan ook niet van *wedergeboorte?*

Stellig neen, indien men bij het woord zelf blijft staan, maar even ongetwijfeld wel, zoo men niet naar den *term*, maar naar het *feit* der wedergeboorte vraagt.

Drie malen zelfs komt in het kort bericht van zijn prediking de eisch van wedergeboorte voor. *Eerst*, waar hij tot de Joden zegt, dat God vrijmachtig is in het verwekken tot zijn kindschap; *dan*, waar hij de onmogelijkheid uitspreekt, om het heilige aan te nemen, indien niet van boven de vatbaarheid daartoe geschonken worde; en *eindelijk*, als hij het product van het aardsche, natuurlijke leven voor ongenoegzaam verklaart.

Om met het laatste te beginnen, leze en herleze men zijn gewichtige uitspraak Joh. 3 : 31: *„Die uit de aarde voortgekomen is, die is uit de aarde en spreekt uit de aarde;”* een verklaring die ongetwijfeld op den Christus, niet op ons doelt, maar niettemin in zoo algemeene bewoording vervat is, dat ze ook den te verlossen zondaar meê insluit. Is het kind Gods geroepen, om juist niet uit de aarde

het aardsche te spreken, maar, ingeleid in de kennisse van Gods volzalig wezen, met een nieuwe tong den lof des Allerhoogsten, zijn deugden en volmaaktheden uit te spreken, dan volgt uit de algemeene stelling, waarin Johannes zijn uitspraak kleedt, dat de zondaar, *in zoover hij uit de aarde voortgekomen is*, d. i. in zijn natuurlijken toestand, zonder een andersoortige, tweede geboorte, tot die verheerlijking van zijn God niet kan geraken.

Was het dan allicht volgens den Dooper voldoende, indien door de Profeten of door den Messias de kennisse Gods den zondaar uit den hooge werd aangebracht? M. a. w. was wel de zondaar tot het vinden, opdelven en naspeuren van de kennisse Gods onbekwaam, maar niettemin in staat, om, wierd hem die kennisse meêgedeeld, ze na te spreken en aan te nemen? Ook dat niet. Daarom wezen we in de tweede plaats op zijn niet minder bekende uitspraak Joh. 3 : 27: „*Een mensch kan geen ding aannemen, zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij.*" Aan de bekeering moet derhalve „een gegeven zijn uit den hemel" voorafgaan.

Maar toch, klemmender nog en verreweg het geschiktst, om ons het standpunt van Johannes helder te doen inzien, is wat Mattheüs ons van zijn prediking bericht.

De Dooper wendde zich met zijn boetprediking uiteraard het eerst en meest tot de Joden zelven, en slechts terloops en bij manier van uitzondering ook tot de heidensche krijgslieden.

Israëlieten riep hij tot bekeering. Dit juist stootte. Had dan een onderwezene in de wet, een afstammeling van Gods uitverkoren volk, een ijveraar voor den Jehovah der vaderen, nog bekeering van noode? Zoo murmureerden zeer natuurlijk de Pharizeeën onder elkander en ergerden zich aan den Prediker, die Israëls volk scheen te beleedigen.

Daartegen heeft de Dooper zich te verdedigen, en hij doet het met het wederwoord: „Indien gij dan meent, krachtens uw behooren tot Israël, reeds bekeerd te zijn, brengt dan vruchten voort der bekeering waardig," vruchten, waaruit die bekeering blijkt.

Doch hierbij blijft hij niet staan: dieper, tot achter de bekeering dringt hij door, het ligt in het kind zijn van Abraham. Zegt niet bij uzelven: „Wij hebben Abraham tot een vader," *want ik zeg u, dat God ook uit deze steenen Abraham kinderen verwekken kan.* Natuurlijk niet in vleeschelijken zin Om een kind naar den vleesche uit Abraham te doen geboren worden, is God zelf aan de afstamming uit Abraham gebonden. *Geesteskinderen* van Abraham zijn dus bedoeld, en nu verklaart de Dooper drieërlei: 1o dat deze geesteskinderen niet vanzelf ontstaan, maar *door God verwekt worden;* 2o. dat de Heere *in den regel* deze geesteskinderen uit Abrahams nakroost verwekt; maar 3o. dat de Heere hierin zoo weinig gebonden is, dat Hij *desnoods* uit deze steenen *geesteskinderen* aan den patriarch zou kunnen verwekken.

Achter de bekeering ligt dus ook volgens den Dooper *een verwekt worden door God;* deze daad der persoonlijke wederbaring is in den regel voorbereid door den oorsprong *uit het wedergeboren volk*, zóó echter, dat men beide nooit in dien zin verwarren mag, als zou het eerste, zonder een persoonlijke daad Gods aan de ziel, uit het tweede volgen. Gods vrijmachtige genade staat er boven. Ook waar Hij zijn kinderen wederbaart uit het wedergeboren volk, is die voorkeur *genade*, geen noodzakelijke dwang.

Thans is het besef van dezen samenhang bij gemeente en voorgangers veelal moeilijk waarneembaar. Van wedergeboorte, van bekeering weet men nog, maar de derde schakel: de afstamming uit het wedergeboren volk, sprong.

Wat destijds het behooren tot *het volk van Israël* was, is thans natuurlijk het behooren *tot de Kerk*, het opgenomen zijn *in de Gemeente*, het geteld worden, gelijk onze vaderen het noemden, onder de *uitwendige bondgenooten.*

Ook die Kerk is wedergeboren, geboren van boven; ze is niet uit de aarde aardsch, maar ontving haar leven, voor zoover het een eigen leven is, uit den hooge. De Kerk is *heilig*. Dus beleed het de Christenheid aller eeuwen. Op het voetspoor der Apostelen, die van „*de heiligen te Corinthe*" spraken en de Kerk „de pilaar en vastigheid der waarheid" noemden, is door de Christenheid steeds beleden: „Ik geloof een *heilige* Christelijke Kerk.

Het geboren zijn in, het behooren tot een Kerk met zulk een karakter telt onder de levensbetrekkingen, waarmeê te rekenen valt. De Heere doet ons geboren worden *waar Hij wil.* Ook ons geboren worden in de Christelijke Gemeente is dus *zijn beschikking.* Wij waren daarbij *lijdelijk.* Hij handelde, *het was zijn daad.*

Aan dat behooren tot de Kerk te hechten, wat er van Gods wege niet aan hangt, is natuurlijk ongeoorloofd. „Zeg niet bij uzelven: *We hebben de Kerk tot moeder*, want ik zeg u, dat God ook uit deze steenen die Kerk kinderen verwekken kan." Maar er te weinig aan te hechten, is minstens even zondig.

En toch, die zonde wordt begaan. Die beschikking Gods over ons rekent men schier voor niets. Op zijn hoogst geeft men toe, dat de gelegenheid om, opgewassen, het Woord Gods te hooren, er door bevorderd wordt.

Dit danken we aan den invloed van Zwingli, van de Socinianen en van het Rationalisme, die door *miskenning van den Doop* de basis der Gemeente verbroken hebben. De Apostelen noch de Kerkvaders, Luther noch Calvijn hebben dit ooit gewild.

De Doop is *het bad der wedergeboorte*, verklaart ons de Apostel van Christus, daarmeê slechts saâmbindend wat de Heere zelf reeds had saâmgevoegd, toen hij de wedergeboorte kenteekende als een „geboorte uit den Geest," zeer zeker, maar toch ook als een „weder-

geboren zijn *uit het water"*: Indien iemand niet wedergeboren wordt *uit water* en Geest! Bij de Kerkvaders vindt ge dit ontwikkeld tot het bewustzijn, dat „alle weldaden van het Christendom in den Doop als in een middelpunt vereenigd zijn," en dies door de diepste denkers onder deze nieuwe wolke van getuigen, het sacrament des Doops geloofd als middel: „ter polijsting der zielen", „ter omzetting van het leven", „het steunsel onzer zwakheid", „een komen op de lijn van den Heiligen Geest", „een in gemeenschap treden met het Woord dat alle dingen draagt", „een oprichting van het schepsel", „een verstoring van het weefsel der zonde", „een stellen onder het schijnsel des eeuwigen Lichts", „een wisseling van levensterrein", „een verbreking van de slavenketen", „de schitterendste onder de uitwendige genadegaven"! Of wil men een omschrijving in steê van de taal der verrukking, dan hoore men Augustinus: „Terwijl het water uitwendig de sacramenteele genade, en de Geest inwendig de genezende genade werkt, wordt de kluister der erfschuld ontsloten, treedt het heilige weêr in rapport met onze natuur, en grijpt er wedergeboorte in het lichaam van den éénen Christus plaats, in gelijke manier als er voor allen van nature samenhang bestaat door geboorte uit den éénen Adam."

In welken zin deze „wedergeboorte door den Doop" te verstaan zij, heldert Thomas van Aquino op door een gelukkig gekozen voorbeeld. „De wedergeboorte door den Doop," zoo schrijft hij, „vergelijkt men het best met de natuurlijke geboorte van het kind uit den schoot zijner moeder. Gelijk toch de ongeboren vrucht nog geen eigen voedsel kan nemen, maar meêleeft van het voedsel dat de moeder neemt, zoo is er ook bij de jonge doopelingen van een zelfstandig ontvangen des heils nog geen sprake, maar leven ze meê van het geestelijk voedsel dat de Gemeente, als aller moeder, uit den Christus ontvangt."

Hiermeê is dus allerminst gezegd, dat de wedergeboorte der Gemeente de persoonlijke wedergeboorte van den enkele uitsluit, daarvoor in plaats treedt of die overbodig maakt, maar wel, dat door den Doop een mystieke band tusschen den doopeling en het lichaam van Christus ontstaat, waardoor het terrein voor de persoonlijke wedergeboorte geëffend is.

Dat ook onze vaderen hieraan hechtten blijkt uit onze Belijdenis. Van Romes leer weken ze af. Ze gaven niet toe dat de *erfzonde* geheel door den Doop was weggenomen, zoodat slechts *de begeerlijkheid* overbleef; maar dat ze daaraan alle sacramenteele beteekenis zouden ontzegd hebben is onwaar.

Wel heeft men reeds destijds gepoogd, de oppervlakkige zienswijs over den Doop veld te doen winnen, maar de Synode van Dordrecht heeft tegen deze verminking van het lichaam der Christelijke waarheid gewaakt.

De strijd bewoog zich, gelijk men weet, om het vijftiende artikel der Belijdenis. Daarin had een min geestelijke richting durven schrijven: „De erfzonde is ook door den Doop *ganschelijk niet* weggenomen." Dit was openlijk loochening van de Doopsgenade, verlaging van den Doop tot een eenvoudige plechtigheid, en ontkenning van de werking die bij en onder het sacramenteele teeken van den verheerlijkten Heiland uitging. Daartegen kwamen de Dordtsche vaderen op. De Doop zou Doop in de Gereformeerde Kerken blijven, de genadewerking van den Doop geëerd worden, en ook te dezen opzichte de belijdenis der Christelijke Kerk van alle eeuwen worden gehandhaafd. Deswege delgden ze het gevaarlijk inkruipsel en herstelden de goede, alleen ware lezing: „De erfzonde is ook door den Doop *niet ganschelick* weggenomen", t. w., gelijk uit het vervolg des Artikels blijkt, wel weggenomen ten opzichte van de toerekenbaarheid der *erfschuld*, maar niet weggenomen als *wortel* der latere zonden.

Terecht hebben Appelius en zijn aanhang uit dien hoofde geëischt, dat de Doop weêr als *Gemeente*sacrament en niet als sacrament van *den enkelen doopeling* zou beschouwd worden.

Dit laatste doet Rome en moet het doen, nu het er toe kwam de *persoonlijke* wedergeboorte in den Doop te doen opgaan. Daarmeê hangt Romes leer van de onzaligheid der *niet* gedoopten saâm. Daarom ookt doopt Rome het kindeke, ook zonder dat de gemeente vergaderd is.

Handhaaft men daarentegen het Schriftuurlijk begrip, dat de Doop geen persoonlijke wedergeboorte aanbrengt, maar in rapport brengt met de wedergeboren Gemeente, in de gemeentelijke wedergeboorte indompelt, als baadt in dat nieuwe leven, dat der Gemeente van haar Koning toevloeit en deswege „bad der wedergeboorte" genoemd wordt, — dan spreekt het vanzelf, dat een Doopsbediening *buiten de Gemeente* geen zin heeft, en dat *nooddoop* een ongeoorloofde acte is.

De Gemeente is wedergeboren. Tot het zaad dier Gemeente behooren de kinderen der geloovigen reeds *door hun geboorte*, gelijk een erfprins reeds koning is, zoodra zijn vader den adem uitblies, ook al toefde de dag der inhuldiging nog. Toch is dat behooren tot de Gemeente door *geboorte* niet genoeg. De troonsopvolger moet, ook al is hij vorst naar erfrecht, openlijk in het midden zijns volks gekroond, en zoo ook moet het kindeke dat ons geboren wordt, juist krachtens het recht der erfgenade, openlijk in het midden der Gemeente gedoopt. In dien Doop hernieuwt de Drieëenige God de sacramenteele genade *aan zijn Gemeente*, wordt voor den doopeling *geestelijk* gewettigd wat reeds krachtens de geboorte bestond, en treedt het kindeke op, om gerekend te worden onder de deelgenooten van het heil, deelend in de Genade der Gemeente van Christus, maar ook deelende in de ontzettende verantwoordelijkheid, bijaldien het die Genade miskent.

Aan persoonlijke wedergeboorte, zoowel als aan persoonlijke bekeering, gaat derhalve vooraf het ingelijfd worden in een wedergeboren volk.

Onder het Oude Verbond was dit het ingelijfd worden in het „*uit den Rotssteen gegenereerde* ISRAEL." Onder het Nieuwe Verbond is dit het ingelijfd worden in de „*uit den Rotssteen gegenereerde* GEMEENTE." En bij Johannes den Dooper, die Israël loslaat en de Gemeente van den Messias nog eerst beidt, is het: ingelijfd worden in de eerewacht der gedoopten, die den Messias zullen opwachten als hij komt.

VIII.

ONZE MOEDER. ONZE VADER IN CHRISTUS. HET SACRAMENT.

> Jeruzalem dat boven is, dat is vrij, ons aller Moeder. Gal. 4 : 26.

Het is niet zoo, alsof de geloovige eerst bij of na zijn wedergeboorte in de Gemeente zou worden ingelijfd, maar uit die Gemeente zelve, waartoe men reeds door geboorte en Doop behoort, wordt men wedergeboren, na verwekt te zijn door den Heiligen Geest. Het gaat niet zoo toe, alsof de Heere hier en ginder een twee-, driehonderdtal zielen met zijn leven begiftigde, om ze eerst daarna saâm te voegen, opdat uit die saâmvoeging de Gemeente zou ontstaan; maar die Gemeente is er eer dan wij, beleed den Christus eer wij Hem kenden, zij is de levensschoot, waaruit ons geestelijk leven geboren werd. Dat de eerste stichting der Gemeente hierop ten deele een uitzondering maakt geven we toe, mits men niet uit het oog verlieze, dat dit slechts zeer ten deele is. „Van den beginne der wereld aan," dus belijdt onze Catechismus, „heeft Christus zijn Kerk gehad; allen die na Abraham tot het geloof kwamen, ontvingen dat geloof door geestelijke afstamming in rechte lijn van dezen „vader der geloovigen." Geestelijke zonen en dochteren van Abraham moeten we zijn, om deel te hebben aan het heil des Heeren. Zelfs het geloof van Abraham staat niet buiten verband met de Gemeente, die er van Eva af tot op Terah, den Uriet, geweest is. De stichting der universeele Gemeente op den Pinksterdag wortelt in de nationale Gemeente, die onder Israël reeds twintig eeuwen vóór Jezus' geboorte bestond. De levensvraag, die in de dagen der Apostelen de gemoederen fel bewoog, of namelijk de Heidenen eerst Joden moesten worden, om tot den Doop te worden

toegelaten, gold eveneens het verband tusschen de oude en de nieuwe Gemeente. Vóórdat nog het sacrament des Doops is toegediend verklaren de doopgetuigen, dat „deze kinderen in Christus geheiligd zijn *en* deswege behooren gedoopt te wezen," in volkomen overeenstemming met de Schrift, die ons openbaart, dat men niet tot de Gemeente behoort wijl men het sacrament ontving, maar op het sacrament recht heeft wijl men òf door geboorte òf door aanneming als geestelijk pleegkind van de zij der doopgetuigen, op de rolle der Gemeente meêtelt.

Geen wedergeboorte derhalve dan *uit de Gemeente.*

Men versta ons wel. Te beweren, dat de persoonlijke wedergeboorte een daad zou zijn die de Gemeente in haar macht had, komt niet in ons op. De Gemeente is bij de wedergeboorte nooit *oorzaak*, maar slechts *middel.* De auteur der wedergeboorte is bij elken geloovige opnieuw en in volstrekten zin de Heere zelf, de Springader des levens, de Bron van licht en troost, de zeer overvloedige Fontein aller goeden, van het beste goed wel allermeest. Hij is het, die de Gemeente gebruikt als instrument. *Zonder meer* is de Gemeente van Christus volstrekt onmachtig ook maar aan een enkelen uitverkorene het geestelijk daglicht te schenken. Wie anders leert is zelf verleid en verleidt anderen, betreedt door en door verderfelijke paden, wischt de grenslijn tusschen leven en dood uit, vernietigt het persoonlijk geloof, dat zonder een onmiddellijk karakter en eeuwigen oorsprong ondenkbaar is, heft de uitverkiezing op en zoekt den diepsten grond onzer zaligheid niet in God, maar in den mensch. Tegen zoo verregaande dwaling zij men op zijn hoede; wie ze leert zie toe hoe hij zijn verantwoordelijkheid voor God zal dragen; hij bedenke bovenal, hoe dit drijven van onchristelijke leer onder Christelijke vormen, velen tot volgen beweegt, die niet weten wat ze doen.

Hoe desniettemin de wedergeboorte *niet dan onder tusschenkomst* der Gemeente plaats heeft, toont de Heilige Schrift ons op vierderlei wijs.

Vooreerst door de Gemeente als *Moeder van de kinderen Gods* voor te stellen. Calvijn leefde geheel in dit heerlijk denkbeeld, en schreef daarom in den aanhef van het vierde boek zijner *Institutie: Wie de Gemeente van Christus niet tot Moeder heeft, kan God niet tot Vader hebben.* Dit ééne nu behoeft men slechts door te denken: God onze *Vader*, de Gemeente onze *Moeder*, en alle moeilijkheid valt weg. Gelijk men weet, is de sterkste uitspraak, die we desaangaande in de Schrift vinden, het aangrijpend woord van Paulus: „Maar het Jeruzalem dat boven is, dat is vrij, *onzer aller Moeder*" (Gal 4 : 26.) Luther teekent bij dit uiterst gewichtig vers aan: „Het hemelsche Jeruzalem dat boven is, is niets anders dan de lieve Gemeente der Christenheid *hier beneden op aarde*, d. i. er is onder te verstaan het lichaam der geloovigen, die aan alle oord der wereld verstrooid zijn

en nochtans al te zaâm één Evangelie, eenerlei geloof aan Christus hebben, één zelfden Heiligen Geest bezitten en eenerlei Sacrament." Die uitlegging is juist. De Gemeente is in de hemelen. Ze wordt gevormd door hen, die in Christus gestorven zijn, nu Hem toebehooren op aarde en in komende eeuwen Hem toebehooren zullen. Eerst dit alles saâmgenomen vormt *de Gemeente*. Daarom leert de Schrift dat de Gemeente in Christus bij God verborgen is, dat ze met Christus in den hemel gezet is en haar wandel in de hemelen heeft. Het deel dat op dit oogenblik op aarde leeft, is slechts een vooruitgeschoven heirschaar, die haar basis van geestelijke operatie daar boven heeft aan de rechterhand Gods. Wie dit voorbijziet, verstaat noch de opstanding noch de hemelvaart van den Christus, begrijpt niet dat Jezus, als Middelaar verrezen, opvoer, kan dus niet inzien, dat hij zoowel bij zijn verrijzenis als bij zijn hemelvaart *de Gemeente in zich droeg*, haar in en met zich deed opstaan, ze met zich in den hemel opnam, en moet stuiten op de eenvoudigste uitspraken des Woords: „Zoo zijt gij *mede opgewekt* met hem en *met hem gezet in den hemel*," een woord dat natuurlijk niet te verstaan is van elke particuliere kerk, maar slechts geldt van die ééne heilige, algemeene Kerk, die niet komt met uitwendig gelaat, die achter het gordijn der zichtbare dingen zich als de Bruid van Christus schuchterlijk verbergt, en waarvan de particuliere kerken slechts de gebrekkige, vaak schier onherkenbare openbaringen zijn.

Die Kerk is *onzer aller Moeder*, d. w. z. moeder van alle kinderen Gods; niet wijl ze ons met moederlijke teederheid mint; dit kan niet, wijl ze nog onpersoonlijk is; maar wijl ze *onze Moeder* is, d. w. z. wijl ze ons gebaard heeft. Reeds onder de bedeeling des Ouden Verbonds was dit geheimnis geopenbaard, en wie Gal. 4 : 27 inziet, zal bespeuren, dat we geheel in Paulus' geest naar die Oud-Testamentische openbaring verwijzen. Israël was de vrouw, tot wie de Heere sprak: *Israël, Ik ben uw man*." Jehovah had Israël *getrouwd*. Zie Jeremia 31 : 32: „Welk mijn verbond zij verbroken hebben, *hoewel Ik hen getrouwd had*, spreekt de Heere." Dat huwelijk blijft niet onvruchtbaar. Er worden aan Israël kinderen geboren, „Zions-kinderen," „zonen van Israël" meest genaamd. Van die kinderen heet Israël *de Moeder*. Zie Jesaia 50 : 1: „Waar is de scheidbrief *van ulieder moeder*, waarmede Ik haar weggezonden heb?" Voorts Hozea 2 : 1: „Twist *tegen ulieder Moeder*, omdat zij mijne vrouw niet is en Ik haar man niet ben." Ook Jesaia 66 : 13: „*Als een dien zijne moeder troost*, alzoo zal Ik u troosten, ja gij zult te Jeruzalem getroost worden." De Moeder wordt *onvruchtbaar* wijl ze afwijkt van den Heere, maar als ze zich bekeert, komt de profetie der blijde hope: „Wees vroolijk, gij onvruchtbare, want uw kinderen zullen uitbreken in menigte, als het zand dat aan den oever der zee is, en als de starren des hemels, een gansch zeer groot heir!"

De Moeder baart ons, brengt ons ter wereld, doet ons het geestelijke daglicht zien, edoch, zij kan het kind Gods slechts dan baren, indien het door de overschaduwing van den Heiligen Geest, door de kracht des Allerhoogsten, door een onmiddellijke daad Gods verwekt is in haar schoot. Indien God het leven niet verwekt, is de Gemeente tot het voortbrengen van kinderen Gods onbekwaam en onmachtig, dan blijft ze onvruchtbaar, dan derft ze de moedervreugd. Dat wisten de heiligen des Ouden Verbonds reeds. Treurende over de afgedoolde Moeder, zagen de trouw gebleven kinderen naar den hoogen op, klagend tot den Heere: *Gij zijt toch onze Vader!* Daarom moet de Moeder, d. i. de Gemeente, steeds op den achtergrond treden. Ze moet haar kinderkens den Vadernaam, het Abba! Vader! leeren stamelen door den Heiligen Geest die in haar werkt; ze moet het beeld van den Vader op het gelaat harer kinderen terugzoeken; zij woont uit, en haar teederst verlangen moet zijn hare kinderkens in het Vaderhuis te doen binnengaan; ze leert ze het *Vader*land zoeken; voor den Vader die in de hemelen is moet de Moeder, d. i. de Gemeente, zichzelve geheel vergeten en als niets rekenen; maar niettemin *Moeder* blijft ze; uit haar worden de „Zions-kinderen" geboren; de schare die den wille Gods doet, d. i. de Gemeente, sprak Jezus, deze zijn niet slechts mijn broeders en zusters, maar ook *mijne Moeder;* en hoezeer ze ook nooit anders dan een dienende roeping hebben kan, toch heeft het een eeuwige beteekenis, dat Jeruzalem onzer aller Moeder is; want tot haar trekken op die komen tot het hemelsch Jeruzalem, en de vele duizenden der engelen, en de algemeene vergadering en de gemeente der eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn; ze gaan dan tot hun *Moeder,* en door haar tot den *Vader,* want er volgt: „en tot God, den rechter over allen, die hun *ten Vader* geworden is door den Middelaar des Nieuwen Testaments en het bloed der besprenging."

Het *tweede* verband, dat de Heilige Schrift tusschen onze wedergeboorte en de Gemeente aanwijst, biedt ons het „*Vaderschap in Christus.*" Men weet wat de uitdrukking: „iemand als zijn *vader in Christus* liefhebben" bedoelt. Paulus spreekt er van, als hij aan de Corinthiërs schrijft: „Al hadt gij tienduizend leermeesters in Christus, zoo hebt gij toch niet vele vaders, *want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld.*" En deze uitspraak staat niet op zichzelve. Eveneens schrijft hij aan Filemon: „Ik bid u dan voor mijnen zoon, *dien ik in mijne banden geteeld heb*, namelijk Onesimus;" en in gelijken zin aan de Galatiërs: „Mijne kinderkens, *die ik wederom arbeide te baren*, totdat Christus een gestalte in u krijge." Toegegeven dient, dat niet elk geloovige met zekerheid kan aanwijzen, wie *zijn* vader in Christus geweest is. Vooral sinds het *geschreven* Woord zoo veelvuldig het *gesproken* Woord verving, verliezen de oorsprongen van ons leven zich vaak in het verleden, dat we niet overzien kunnen.

Hierdoor echter wordt niets te kort gedaan, noch aan de stellige uitspraak der Schrift, dat de Heere persoonlijke organen in de Gemeente bezigt om onze geestelijke geboorte te weeg te brengen, noch aan het even onbetwistbare feit, dat ook nu nog verreweg de meeste geloovigen, den man of de vrouw met name noemen kunnen, die het middel was om hun zielsoog te ontdekken en uit het werk hunner wedergeboorte niet kan worden weggedacht. Let men er nu op, dat Paulus, niet als een op zichzelf staand geloovige alleen tot de Corinthiërs, de Galatiërs en Filemon spreekt, maar als apostel en dus als ambtsdrager *der Gemeente*, dan blijkt ook hieruit, hoe door de Schrift zelve onze persoonlijke wedergeboorte *met die Gemeente* in onafscheidelijk verband is geplaatst.

Ditzelfde blijkt *ten derde* uit de beteekenis van *Woord* en *Sacrament*. Naar luid der Schrift komt de wedergeboorte tot stand door het *Woord*. „Naar zijnen wil, dus schrijft Jacobus, heeft Hij ons wedergebaard *door het Woord der Waarheid;*" en evenzoo Petrus: „Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, *door het levende en eeuwig blijvende Woord van God.*" Hetzelfde geldt van het sacrament des Doops. Ook dit sacrament strekt gelijk het sacrament des Avondmaals tot *versterking* van de geloofskracht der Gemeente, en deze verhoogde geloofskracht der Gemeente is in Gods hand middel, om aan de geestelijke geboorte van de kinderen des Koninkrijks dienstbaar te zijn. Deswege heet de Doop *„het bad der wedergeboorte,"* en spreekt de Heere met nadruk van „een wederom geboren worden *uit water* en geest." Staat het nu vast, dat het Woord en het Sacrament de twee genademiddelen zijn, die de Heere aan *zijn Gemeente* heeft toevertrouwd, die *de Gemeente* bewaart en uitdeelt, dan springt ook hierdoor in het oog, hoe persoonlijke wedergeboorte ondenkbaar is, tenzij ook *de Gemeente* in haar beteekenis worde erkend.

Dat we *ten slotte* ook op de Gemeente als *één lichaam* wijzen, kan niet bevreemden. *Een lichaam* is het vaste beeld, dat telkens en telkens weêr ter aanduiding van den aard en de natuur der Gemeente in de Schrift gebezigd wordt. Behoeft het nu nauwlijks herinnering, dat de groei van een lichaam niet ontstaat door invoeging, inzetting en inschuiving van nieuwe lichaamsdeelen, maar doordien krachtens den aanleg van het lichaam, *in het lichaam zelf* de nieuwe cellen door den Schepper gevormd worden, dan blijkt ons, dat deze groei *van binnen uit* levenswet ook voor de Gemeente van Christus is en de wedergeboorte der enkelen beheerscht.

Voeg nu deze gegevens saâm: 1o. de Gemeente onzer aller *Moeder;* 2o. geen wedergeboorte zonder een, die als orgaan der Gemeente, ons tot een *geestelijken vader in Christus* wordt; 3o. wederbaring ten leven door *de genademiddelen* die aan de Gemeente zijn toevertrouwd; en 4o. de Gemeente een *lichaam* en als het lichaam

groeiend van binnen uit, — en ons dunkt, dat van den bodem der Schrift afgleed, wie het verband tusschen *de Gemeente* en onze persoonlijke *wedergeboorte* miskent.

IX.

HET WONDER DER HERSCHEPPING.

> Niet uit den bloede noch uit den wil des vleesches noch uit den wil des mans, maar uit God. Joh. 1 : 13.

Onze wedergeboorte kan niet gedacht worden buiten verband met *de Gemeente*, maar evenmin buiten verband met *onzen natuurlijken mensch* De voorstelling, alsof onze natuurlijke mensch bij het werk der wedergeboorte eenvoudig wegviel, niet meêtelde, en in den hoek der werkeloosheid werd teruggedrongen, om voor den *nieuwen mensch* plaats te maken, brengt een splitsing in ons menschelijk wezen, die ongerijmd is, en voert, door de godslasterlijke theorie van „den ouden Adam," tot vergoêlijking van zonde en onheilig spel met Gods wet.

Er heeft *nieuwe* geboorte plaats, maar die geboorte draagt het kenmerk van *weder*geboorte, een *wederom* en *nog eens* geboren worden van wat reeds geboren was. Het is niet een andere mensch, een andere persoonlijkheid, een ander wezen, dat in de wedergeboorte tot aanzijn komt, maar ze grijpt plaats in en aan den mensch die er reeds was, een persoonlijkheid die reeds bestond, een menschelijk wezen, dat reeds een aanzijn door een scheppingsdaad des Heeren ontving. Nicodemus vatte in vleeschelijken zin op wat geestelijk te verstaan was en verdiende deswege Jezus' scherpe berisping: maar wat de beteekenis van de uitdrukking „*wederom* geboren worden" betreft, vatte hij Jezus' bedoeling uitnemend. Het kon niet doelen op het uit niets geboren worden van een kindeke, maar moest zinspelen op een terugtreden van den reeds geboren mensch in het niet, om *denzelfden* mensch, die vroeger anders bestond, nu als nieuw in zijn wezen te doen uitkomen.

In en na de wedergeboorte blijft de bewerktuiging van ons wezen wat ze eertijds was. Door dezelfde *zintuigen* blijven we gemeenschap oefenen met de buitenwereld, die om ons is. De indrukken van die buitenwereld, door onze zintuigen opgevangen, doen evenals vroeger ons *gevoel* aan. De op ons gevoel gewekte indruk blijft evenals eertijds ons *denken* gaande maken. Door de saâmwerking van *gevoel* en *denken* wordt onze *wil* in beweging gezet, en de wijze, waarop die wil

zich uit, blijft evenals voorheen van de eigenaardige trekken van ons karakter, van de plooien die ons wezen door omgeving en ervaring ontving, ja zelfs van de overheerschende neiging onzer persoonlijkheid afhankelijk. Die bewerktuiging, die instrumenteering van ons wezen was niet door onszelf gemaakt of uitgedacht, noch door onze ouders voor ons uitgezonnen, maar werd ons alzóó gegeven van God. Toegestemd moet voorzeker, dat ook deze instrumenten van onzen geest, door ons geboren worden in ongerechtigheid, wil men, door ons ingaan in een zondig geslacht, het bederf der natuur van dit geslacht deelden, daardoor hun buigzaamheid en kracht misten, in onjuiste verhouding tot elkander waren geplaatst, en dies van verre zelfs de werking niet doen konden, waarop ze waren aangelegd; maar al glipte het rad van de spil af en al werd het tusschen andere raderen vastgewrongen, een rad blijft het niettemin, dat straks, uit de gebroken spaken der andere raderen losgemaakt en weêr op de spil gezet, waarop het oorspronkelijk hoorde, als een rad loopen en zijn uitmuntende drijfkracht oefenen zal. Al spreekt het dus vanzelf, dat noch ons gevoel noch ons denken noch ons willen, zoomin onze karaktertrek als de neiging van ons wezen, vóór de wedergeboorte anders dan in verwarring, ongelijk, en dies eer vernielend dan opbouwend werken kon, ze bestonden niettemin, deden al was het ook hun tegennatuurlijke werking, en werden bij de wedergeboorte niet uit ons genomen om door een nieuwen toestel vervangen te worden, maar op hun plaats gezet, in de richting gedreven waarin ze hoorden, ontdaan van hindernissen en dusdoende tot harmoniëuse werking in staat gesteld.

Datzelfde geldt ook van die diepere wereld, die op den bodem van ons hart met onze persoonlijkheid in aanraking komt. Men is gewoon, dat innerlijk verborgen terrein met den naam van *het gemoed* te bestempelen, en eigen ervaring zegt ons, dat in dat gemoed ook ons *geweten* zijn zetel heeft. Dat gemoed vervult een driedubbele taak. Het biedt een terrein voor ons hart om met de onzichtbare, geestelijke wereld in aanraking te komen; het dient ons als schatkamer ter bewaring van diepe levensindrukken, die we ontvingen; eindelijk, het is de woonstede van ons eigenlijk *ik*, gelijk het als eigen persoon in zijn diepste kern bestaat.

Het eerste behoeft nauwlijks herinnering. Behalve de zichtbare wereld is er een onzichtbare; daarvan leeren de zintuigen ons niets, het gevoel ontvangt er door de zintuigen geen indruk van, het is voor de uitwendige bewerktuiging van ons wezen, alsof die wereld niet bestaat. Voor velen, wier gevoel geen andere indrukken dan van buiten ontvangt, bestaat ze dan ook ganschelijk niet. Zal men met haar in gemeenschap treden, dan moet ons hart een bewerktuiging naar binnen hebben, gelijk de zintuigen er ons een naar buiten bieden. Een ander oog, een ander oor, een anderen tastzin, een anderen

smaak, een andere reuke, waarnemend niet wat buiten ons in het zichtbare, maar hetgeen verborgen in het onzichtbare plaats grijpt. Dat is de instrumenteering van ons gemoed. Door die innerlijke zintuigen vangen we in dat gemoed een hooger lichtstraal op ver boven den glans der zon, beluisteren we een stem die uit de eeuwige diepten op ons aandringt, tasten we de geestelijke wezenheden, die het Koninkrijk Gods saâmstellen, smaken we een spijze, die sterkt en verkwikt met wonderlijke mogendheid en ruiken we als ware het dat alles beslissend verschil tusschen wat heilig en onheilig, demonisch of hemelsch, uit den Sathan of uit God is.

Bij het jonge kind werkt die instrumenteering van het gemoed, hoe verward en gebrekkig ook, toch nog sterker dan bij den volwassene vóór zijn wedergeboorte. Een kind toont soms een instinctief besef, waardoor het als ruikt of de persoon met wien het in aanraking komt een edele natuur is of een onheilige mensch. In een kind is soms iets teruggetrokkens, een bezig zijn met iets, dat ge niet waarneemt, een diep aangedaan worden door wat achter de zichtbare wereld ligt. Vandaar hun aantrekkelijkheid voor het heilige; vandaar dat ze het bidden niet vreemd vinden; dat ze van de dingen des hemels zich zoo licht gezeggen laten; dat ze over dat raadselachtige, onzichtbare, altijd vragen wat en hoe het toch is; vandaar hun wezenlijk genieten in vreugd, hun zoo diep ongelukkig zijn in smart.

Maar toch, meer nog dan de instrumenteering, die ons met de buitenwereld in gemeenschap stelt, heeft die bewerktuiging van ons gemoed door het bederf onzer natuur geleden, en ge ziet het dan ook, als de knaap opgroeit, hoe zichtbaar die innerlijke bezigheid verflauwt, die gevoeligheid afneemt, dat instinct uitslijt en dat gissende vragen zelfs wegsterft, tot het is of het gemoedsleven geheel verstompt werd en de wereld hem ontzonk, waarmeê de zintuigen van het gemoed hem vroeger verrijkten.

Komt het nu tot wedergeboorte, dan leeft dat alles weêr op, niet doordien het gemoedsleven met een nieuwen toestel voorzien wordt, maar zóó dat de eens gebroken raderen van dat inwendig leven hersteld, op hun spillen gezet en in onderlinge harmonie worden gebracht. Dan keert wel niet de toestand van het kind terug; want in het kind waren die raderen reeds bij zijn geboorte gebroken, ze stonden nooit op de rechte plaats, ze werkten nimmer gelijk het behoorde; maar niettemin zijn het dezelfde raderen gebleven, ook de bewerktuiging van zijn gemoedsleven is geen andere geworden, slechts werd ze vernieuwd en naar Gods oorspronkelijk plan in orde gesteld. Daar voelen we iets van, als we na onze wedergeboorte een aanknooping aan de teederste aandoeningen onzer jeugd meenen te vinden. Het bracht sommigen zelfs op het dwaalspoor en schonk ingang aan de meening, alsof spade ontwikkeling van wat in onze jeugd reeds bestond het een en al der wedergeboorte zijn zou.

Ten tweede, is het gemoed de schatkamer van onze levensindrukken. Onze liefde, ons geloof, onze hoop, ze worden in die schatkamer bewaard. Wat het geheugen voor ons denken doet, doet het gemoed voor het leven van ons hart: het bewaart wat wij onder de gedurige wisseling der indrukken te loor zouden doen gaan. Wat smart of vreugd, verdriet of opgetogenheid, angst of schrik, een aangrijpend woord of indrukwekkende droom, een raadselachtige ontmoeting of pijnlijke bejegening in ons werkten, bezinkt in den stillen stroom van ons gemoedsleven en blijft daar voortgisten, ook als wij er niet meer om denken. De heilige indrukken van ons gebed liggen in die diepte weggezonken, met de jammerlijke nawerking onzer zonden. En nu, ook die schatkamer wordt bij of door onze wedergeboorte niet leêg gemaakt om ze met een geheel nieuwen inhoud te vullen. Ook wat daar lag opgetast, blijft. Zoo na als vóór onze wedergeboorte ervaren we de werking van in ons vroeger leven ontvangen indrukken. Het verworven bezit blijft, maar het gebruik er van wordt gewijzigd. Na de wedergeboorte let men meer op wat daar binnen verzameld werd en de eerst doode schat werd een levend bezit. Men gebruikt dien schat niet meer als eertijds, ter prikkeling van hartstocht en opwekking van onheiligen zin, maar leerde schiften en onderscheiden en elk deel van dien schat voor zijn doel aanwenden. Het bleef het oude en toch is het nieuw geworden, wijl men het met een ander oog beziet, met een andere hand aanraakt, voor een geheel ander doel besteedt.

Ten slotte wezen we er op, *dat ons gemoed de woonstede is voor ons eigenlijk* IK, en eerst waar men tot *ik* is doorgedrongen komt men aan de eigenlijke kern der wedergeboorte. De dubbele levenssfeer zoo van het gemoed als voor het uitwendige en de instrumentatie, die we voor beide ontvingen, worden door de wedergeboorte wel veranderd in richting, in orde gesteld en tot harmonie gebracht, maar toch niet in eigenlijken zin wedergeboren. Wat *wederom geboren* wordt is dat *ik*. Nog eens is het dezelfde persoon, die ter wereld komt, nog eens hetzelfde oog, dat het daglicht ziet, maar die zelfde persoon is in den diepsten grond *nieuw* geworden. Niet alsof het oude *ik* uit hem werd weggenomen, om er een ander *ik* voor in stede te brengen. Voor zoo mechanische, werktuiglijke daad is in het werken Gods geen plaats. Neen, maar dat *ik*, dat dood was, met een wortel uit zijn levensaarde in God getrokken, speelbal van zijn instrumenteering, een uurwerk, waarvan de spil wel trilde en slingerde, maar dat niet liep, dat *ik* werd in de wedergeboorte levend gemaakt, met zijn wortel in de moederaarde van het leven Gods gezet, meester over de instrumentatie van zijn aanleg, en trad uit het doelloos slingeren over in den vasten gang. Als men door gepraepareerd metaal een electrischen stroom laat gaan, wordt het magnetisch, begint het te werken en trekt het aan. Eerst was het dood. De ijzerstaaf lag er

wel onder, maar ze werd niet opgetrokken. Er was geen werking, geen beweging, elk teeken van leven ontbreekt. Maar zie, zóó raakt de electrische stroom het metaal niet aan, of het begint te leven, er gaat werking van uit, de ijzerstaaf komt in beweging en heft zich op. Is het zoo niet in de wedergeboorte met 's menschen ziel? Ook vóór de wedergeboorte is ze er wel, maar ze werkt niet, ze is machteloos, zonder beweging als de dood, maar zóó komt niet over haar de stroom van het leven des Geestes, of ze begint leven te toonen, er gaat werking van haar uit en ze doet hetgeen waartoe ze door haar Schepper was verordineerd.

Voor dien ommekeer van ons *ik* ontbreekt elke verklaring. Elke poging, om dat levend worden van het *eerst* doode *ik* uit een eindige oorzaak te verklaren, zal telkens weêr doelloos blijken. Alleen de niet wedergeborene heeft in zulk pogen lust.

Het gezet worden uit het rijk der duisternis op het levensterrein van den Christus, is niet iets dat ons *ik* doet, maar dat *aan ons ik* gedaan wordt. Niet door eenig mensch: die kan er niet bij, en al kon hij er bij, hij zou het niet omzetten kunnen. De spil in de diepste kern van ons persoonlijk wezen van natuur doen veranderen *kan all en de Heere*, en gij in Hem, in zoover het gebed een kracht is, die, in God zich verliezend, door Hem haar werking bekomt.

Hieraan mag niets toe- of afgedaan. Van die majestueuse daad Gods behoort men zelfs met zijn verklaringen en toelichtingen af te blijven. Al wat er bij- of aan toevoegt verduistert haar goddelijke heerlijkheid voor uw oog.

Er is nooit een enkele mensch wedergeboren, wiens wedergeboorte *vrucht* van eigen zielsverlangen of anderer liefde was. Heb uw kind, uw vrouw, uw broeder lief met al de liefde van uw hart: maar zoo ver reikt uw liefde niet, dat gij ze het leven in den dood van het *ik* zoudt kunnen brengen. Daartoe is een meerdere liefde noodig dan gij hebt. Dat is Godes en staat niet aan u.

De wijze, waarop de Heere dit scheppingswonder der wedergeboorte werkt, moge zich aan uw oog ontdekken, toch is al wat gij ziet nog niets dan de toebereiding der middelen. Die kunnen vele of weinige zijn. Die moogt ge oppervlakkiger of scherper onderzoeken. Toch dringt ge tot het wezen zelf der zaak niet door. Ge ziet wel de middelen en hun toebereiding, maar hoe nu, mêe door die middelen, de wedergeboorte zelve tot stand komt, *ziet ge niet.*

Dankbaar erkennen we de vrucht, die dieper onderzoek van de natuur onzer consciëntie, van de wetten der zielkunde, van de aanhechtingspunten in den mensch, voor het inzicht in goddelijke dingen gedragen heeft; ijverig en zonder verpoozen moet op den weg van dat onderzoek worden voortgegaan; niets wat geweten kan worden mag door onze traagheid bedekt blijven; ook bij de wedergeboorte is tot recht verstand en voorkoming van dwaling veel bruikbaars aan

te wijzen; slechts voor één ding wachte men zich. Had men ooit bij zulk een onderzoek den toeleg, om ten slotte alles, dus óók de wedergeboorte zelve, uit eindige, menschelijke oorzaken duidelijk te maken, dan zouden we dien geestesarbeid met vollen nadruk hebben af te wijzen, wijl hij, de grens tusschen dood en leven opheffend, Gode zijn majesteit en ons den troost onzer zielen rooven zou.

X.

WEDERGEBOREN ZONDER HET TE WETEN.

En hij (Johannes) zal met den Heiligen Geest vervuld worden, ook van zijner moeders lijf aan. Luk. 1 : 15.

Bij het vraagstuk der wedergeboorte kan men niet te ernstig rekenen met de kinderen der geloovigen, die sterven eer ze tot jaren van onderscheid kwamen. Met stellige beslistheid over hun lot in het eeuwige te spreken, verbiedt ons de eerbied voor het doen van de majesteit Gods. Hij alleen oordeelt. God de Heere is rechter van levenden en dooden, ook van het vroeg gestorven kroost, en dies betaamt het ons, bij het graf onzer dooden, 't zij ze jong of op rijper leeftijd stierven, steeds indachtig te blijven aan de beperktheid van onzen blik, het onvolkomene onzer kennis, de onvastheid onzer oordeelen, om nooit te vergeten, dat het rechtvaardig oordeel Gods, juist wijl Hij alle ding in heilige waarheid aanschouwt, anders *kon* zijn, dan wij hadden gehoopt, of ook, dan onze kortzichtigheid had gevreesd.

Bij ons spreken over de vroeg gestorven kinderen der geloovigen houde men dus in het oog, dat we geen oordeel met volstrekte zekerheid of beslistheid bedoelen, maar ook van hun lot in het eeuwige slechts met die bedachtzaamheid gewagen, die ons, schepselen, voegt en in Gods Woord van ons geëischt wordt.

Vooral bij onze kinderkens mogen we niet anders. Immers, vatte eenmaal het denkbeeld post, dat jong gestorven kinderen onvoorwaardelijk zalig worden, dan zou het ouderhart, dat zijn kinderen met een heilige liefde mint, den vroegen dood van zijn kroost moeten afsmeeken, zalig spreken wie vroeg heenging en met teedere bezorgdheid de minder bedeelden beklagen, die veroordeeld waren om bij langer leven zich te wagen aan een onzekere kans.

Men kent de verfoeilijke misdaad, die zich achter den lieflijken naam van het „engeltjes-maken” zoekt te verbergen, en nog heugt

ons, hoe voor korten tijd het afgrijslijk bericht uit Engelands hoofdstad overkwam, van een kindermoord, die, op groote schaal door ontmenschte vrouwspersonen georganiseerd, zich onder dienzelfden naam aankondigde. Men heeft er van geijsd, maar heeft men ook bedacht, hoe de onnadenkende toon, waarop bij het kindergraf steeds gesproken werd, zulk een misdaad in de hand werkte? Wie is zoo vreemdeling in de donkere gangen van het vrouwenhart, om de zelfmisleiding niet te gissen, die, door vrees voor schande tot het uiterste gedreven, in de stille gedachte: „Dan is het arme wicht toch zalig!" middel vond ter verkrachting van een consciëntie, die bij het moederhart pleiten moest voor het leven van haar eigen kind!

Onze vaderen drukten zich voorzichtiger uit.

In de artikelen, die ze op de Dordtsche Synode tegen de Remonstranten stelden, verklaarden ze, dat geloovige ouders, steunende op de verbondsgenade, over het eeuwig lot van hun vroeg gestorven kinderen niet beangst moesten zijn.

Ze gaven dus de mogelijkheid, de waarschijnlijkheid zelfs van de zaligheid dezer kinderkens toe, doch zonder tot een stellig en beslissend oordeel recht te geven.

Ook zóó echter is deze belijdenis voor het leerstuk der wedergeboorte van het uiterste gewicht.

Immers, zoodra men erkent, en wie zou dit niet erkennen, dat, om het zoo voorzichtig mogelijk uit te drukken, onder de vroeg stervende kinderkens ook kinderen Gods zijn, die de eeuwige heerlijkheid beërven zullen, is het hiermeê uitgemaakt, dat de daad der wedergeboorte van Godswege ook reeds in de eerste levensjaren of maanden volbracht wordt.

Ontkende men dit, dan zou van tweeën één volgen: òf dat de kinderkens, die vroeg sterven, niet in zonde ontvangen en geboren zijn, en uit dien hoofde geen wedergeboorte van noode hadden; òf dat de weg der zaligheid niet voor allen, die uit vrouwen geboren zijn, dezelfde is, maar dat er een andere weg der behoudenis is voor kinderen, een andere voor volwassenen, en dat alleen de laatste ons is geopenbaard.

Het eerste kunnen noch mogen we toegeven.

Wat „uit vleesch geboren is" dat is *vleesch*, zegt de Heere, en stelt hiermeê een regel, die geen uitzondering toelaat en op elk uit menschen geborene zonder onderscheid van toepassing is. „De dood is tot *alle menschen* doorgegaan," herhaalt de Apostel, zonder met een enkele lettergreep voor de jong stervende kinderen een uitzondering te maken. „Zij hebben *allen* gezondigd en derven de heerlijkheid Gods." „Wie zal een reine geven uit den onreine?" Reeds de geboorte zelve was naar des Heeren wet in Israël Levitisch onrein.

Een evenmin is de tweede uitvlucht denkbaar.

De onderstelling, alsof er voor vroeg gestorven kinderen een andere

weg der behoudenis zou zijn dan voor volwassenen, werpt het geheele Evangelie omver en is er onbestaanbaar meê.

„Er is maar één naam onder den hemel gegeven, door welken wij kunnen zalig worden, de naam *Christus Jezus*." Dit wil niet slechts zeggen, dat buiten den Zoon Gods ons heil ondenkbaar is, maar evenzeer en meer nog, dat een uit menschen geborene niet kan zalig worden, tenzij hij in verband trede met dien Zone Gods *in zijn vleeschwording*, d. i. met *Christus Jezus*. Toont nu geheel de Openbaring, dat dit in verband treden met Jezus niet een bijzondere zaak tusschen hem en elk menschenhart is, maar dat hij mensch wordt, om met het *menschelijk geslacht*, met onze *menschelijke natuur* gemeenschap te hebben, en langs dien weg ook ons te bereiken, dan is uiteraard de toebrenging tot Jezus van een kind, dat reeds ophield tot deze aarde te behooren, een ongerijmdheid.

Eén kudde, *één* lichaam, *één* plant, *één* wijnstok zal het zijn, niet twee groepen van gezaligden, waarvan de éene op gansch andere wijze zou zijn toegebracht. Juist in het wegnemen van elken muur der afscheiding ligt de hooge triomf van het Godsrijk. Het mysterie, waarvan Paulus roemt dat het, verborgen van alle eeuwen, nu geopenbaard is aan zijn heilige Apostelen, bestaat juist in die ondeelbare, onverbrekelijke eenheid, die aller heil uit eenzelfde kiem wassen doet en daarom aller glorie in éénzelfde kroon vereenigt.

Gemeenlijk overweegt men de bedenkelijke gevolgen niet, waartoe zoo oppervlakkige beschouwing bij onze jong gestorven kinderkens leiden zou.

Waant men, dat ze ook na hun sterven nog door den Heere kunnen geheiligd worden, dan snijdt men den ernst van het Evangelie af en zet de deur open voor een opnieuw binnendringen van de dwaling, waartoe Rome in haar leer van het vagevuur verviel. Indien toch een vroeg gestorven kind „niet bleef liggen gelijk het viel," niet aan deze zij van het graf in den staat moest komen, waarin het eeuwig blijven zal, welke reden zou er bestaan om bij ouderen van jaren deze hope op een toekomstige bekeering af te snijden? Maar dan ook omgekeerd: erkent men, dat de stellige openbaring van Gods Woord zich tegen het overdragen der beslissing naar de andere zijde des grafs bepaald en onvoorwaardelijk verzet, ligt het in den aard der zaak, dat de zedelijke ernst des Evangelies ophoudt, waar aan zulk een gedachte voedsel wordt gegeven; en is zulk een stelling slechts een bedekte poging om de verleidelijke leer van de geleidelijke en trapsgewijze „zaliging aller zielen" in te voeren; — dan dient een iegelijk, die aan Gods Woord vasthoudt, den eisch tot zedelijken ernst in zijn consciëntie ervaart, en een „zaliging aller zielen" als onderst-bovenkeering van geheel de bedeeling der genade inziet, ook ten ernstigste te protesteeren tegen het fluisteren bij onze kindergraven van een wegsleepende gedachte, die geheel ons geloof ondermijnt.

Ook van onze vroeg gestorven kinderen moet het beleden, dat ze uit den kranken wortel gesproten, niet dan krank tot aanzijn konden komen; dat ze, uit deze wereld des doods voortgekomen, niet dan de doodskiemen in hun eigen wezen konden dragen; ja, dat ze, geworden uit een menschelijke natuur, die zondig en dies onheilig voor God is, zonder schulddelging en verzoening niet dan voorwerpen van zijn toorn konden zijn, vervreemd van het leven Gods en onvatbaar voor het invloeien van den stroom zijner heilige liefde.

Ook voor hen is dus onmisbaar het genezen worden van hun krankheid door den éénigen Medicijnmeester, het getrokken worden uit het rijk der duisternis naar het Koninkrijk van den Zoon der liefde, het overgaan in het leven uit den dood. Ook over hen moet komen dat bloed der verzoening, dat van alle zonden reinigt, en den schuldige in zichzelf heilig stelt voor zijn God. Kortom, al de veelheid en rijkdom, die, door het welbehagen Gods ons bereid, door zijn raad ons beschikt en in den Eéngeborene ons geschonken is, moet in al zijn volheid en in al zijn deelen ook aan onze vroeg gestorvenen geschonken worden, zullen ze met de kinderen der opstanding eens jubelen in de volheid van het heil.

En toch sterven ze te vroeg, om ooit op deze aarde den naam van Jezus te kunnen stamelen; te jong, om, met het eigen gewetensoog wat van Sathan en van Christus is onderscheidend, voor hun Heiland te kiezen en hem trouw te zweren met den heiligen moed des geloofs. Van een eigen daad kon bij hen nog geen sprake zijn.

Dit klemt te sterker, zoo men ook met de jongsten onzer vroeg gestorvenen rekent, en ze sterven soms zoo heel vroeg, kort na, soms in, een enkele maal zelfs vóór de geboorte. En toch, die allen moet de Christelijke liefde in haar beschouwing saâmvatten. Ook het wichtje, dat nooit het oog voor het levenslicht opende, heeft toch geleefd, is een menschelijk wezen, heeft een bestaan, een aanzijn; vergeet het niet, een *eeuwig* aanzijn; ook op hem dringt de levensvraag van verderf of zaligheid aan.

Valt hiermeê elk begrip, hoe flauw, hoe mat, hoe onwaarneembaar ook, van eigen meêwerking, weg, dan brengt het lot dezer geheimzinnige wezens ons ook tot de onontwijkbare slotsom, dat de wedergeboorte geheel lijdelijk door hen wordt ondergaan en een levendmaking van hun ziel door Gods hand is, waarvan zij zelven, waarvan hun moeder niets bespeurt, en die plaats grijpt in de spelende kinderjaren, soms reeds in het wiegje, óók, vroeger nog, reeds eer het kindeke geboren was in zijn moeders schoot.

Dat zulk een werking van den Heiligen Geest mogelijk is, leert de Schrift onwedersprekelijk. Wat ze ons van Johannes den Dooper meldt, is te dezen opzichte afdoende. Reeds in zijn moeders schoot, zoo kondigt de engel het aan Zacharias aan, zou hij vervuld worden met den Heiligen Geest; en als Elizabeth Maria ontmoet, wordt het

kindeke, dat ze onder haar hart draagt, op die heilige aannadering, aangegrepen, en springt op in haar schoot. Dat Jesaia's uitspraak: „De Heere heeft mij geroepen van den buik af," even sterk bewijs voor de mogelijkheid van zulk een werking is, ontkennen we niet, maar bepalen ons liefst tot het gebeurde met Johannes den Dooper, omdat de uitspraak der Schrift te zijnen opzichte allen twijfel en alle onzekerheid buitensluit en de vraag naar de mogelijkheid van zulk een daad Gods, reeds door de verwijzing naar een enkel feit, volkomen is opgelost.

Gelijk de werkingen des Heiligen Geestes op ons hart zich niet bepalen tot de uren van den dag, dat we wakker zijn, maar ook als we sluimeren, ook in de uren van den nacht, over onze ziel komen, zoo is het dus ook met de aangrijping des Heiligen Geestes, die onze ziel wederbaart en levend maakt. Ze kan ons deel worden in die jaren onzes levens, als we, reeds tot bewustzijn ontwaakt, wetende wat goed en kwaad is, en kennis dragende van de werkingen, die aan onze ziel plaats grijpen, 't zij op het oogenblik zelf, 't zij uit de onmiddellijke gevolgen, weten en inzien, dat de hand des Almachtigen onze ziel uit haar graf heeft opgewekt. Maar, en hiermeê rekene men, ze kan ook over ons komen in onze vroegste levensjaren, zonder dat iemand het nog vermoedt, zonder dat we er zelf het minste van bespeuren, eer we nog ons eerste woord gestameld hebben, op de speelkamer, we zeiden het straks reeds, in de wieg, of in den schoot onzer moeder.

Immers, valt niet te loochenen, dat het alzoo is bij vroeg gestorven kinderkens, dat valt evenmin te ontkennen, dat het ook alzoo bij langer gespaarden zijn *kan.* —

Hiermeê is een belangrijke uitkomst verkregen. De vraag, wat voorafgaat: bekeering of wedergeboorte, is er meê opgelost. Van *bekeering* kan natuurlijk bij onze vroeg gestorven kinderen geen sprake zijn. Bekeering is een daad van den wil, die men niet dan met bewustzijn, wetende wat men doet, volbrengen kan. Daartoe is een spelend kind, een kindeke in de wieg, een nog ongeborene in 's moeders schoot volstrekt onbekwaam. Toch greep er, indien het kindeke, dat ons ontnomen werd, zalig wierd, wedergeboorte plaats. Waaruit volgt, dat niet de wedergeboorte aan *voorafgaande* bekeering, maar wel de bekeering aan vooraf gaande *wedergeboorte* gebonden is.

Wedergeboorte is derhalve een levendmaking van de eerst doode ziel, waarbij de zondaar volstrekt lijdelijk is, zoo zelfs, dat ze geheel buiten zijn bewustzijn kan omgaan.

Bekeering daarentegen is een daad, evenzeer door God in ons gewerkt, maar die niettemin evenzeer onze eigen daad is en waartoe we niet kunnen geraken, dan nadat de wedergeboorte in ons plaats greep en we van dood levend gemaakt zijn.

Dat intusschen de wedergeboorte, dus opgevat, slechts de *aanvang* is van een daad Gods, die zich door *geheel* het geloofsleven voortzet en eerst in de *volle* heerlijkheid voltooid zal zijn, vereischt afzonderlijke uiteenzetting.

Er lag ten deze waarheid in de voorstelling door onze vaderen gegeven, dat wedergeboorte de *voleinding* is van het geloof.

XI.

DE WEDERGEBOORTE DER SCHEPPING.

> Gij, die mij gevolgd zijt, zult *in de wedergeboorte*, als de Zoon des menschen zal gezeten zijn op den troon zijner heerlijkheid, ook zitten op twaalf tronen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls.
>
> Matth. 19 : 28.

De *wedergeboorte* grijpt niet enkel plaats ten aanzien van den *mensch,* maar van de geheele *schepping*. Die dit uit het oog verliest, verstaat de verborgenheid der wedergeboorte niet.

Nooit komt de mensch in de Schrift voor als een wezen, dat op deze aarde neêrgezet is, zonder met die wereld in verband te staan. De mensch hoort bij de schepping, de schepping hoort bij den mensch. De mensch kon er niet komen, dan nadat de schepping en gedeeltelijke ontwikkeling van deze wereld was voorafgegaan, en omgekeerd is eerst in het tot aanzijn roepen van den mensch die schepping gekroond. De mensch is niet buiten deze aarde geschapen, en daarna van buiten af in deze wereld ingebracht. Hij is geformeerd uit het stof dezer wereld, d. w. z., uit de materie en haar bewerktuiging, gelijk die reeds in de verschillende rijken der natuur was tot stand gekomen.

Tusschen den mensch en de schepping bestaat dus het innigst verband. Beiden vormen te zaâm een geheel. Evenmin als de mensch voltooid is zonder zijn eigenlijk lichaam, evenmin kan hij gedacht worden zonder dat tweede lichaam, dat we de wereld noemen. Elke voorafgaande schepping doelt op den mensch. In het éene menschelijk lichaam is het resultaat saâmgevat van alle wonderen, die God de Heere in het delfstoffenrijk, in de plantenwereld en in het dierenrijk gewrocht had Alles wat voorafging vormt slechts het voetstuk, waarop de mensch als beelddrager Gods zou geplaatst worden. Of wil men, de schepping is het rijk, waarin de mensch als Koning moest optreden, de tempel die op den mensch als zijn Priester wachtte,

en eerst door zijn optreden als Priester waarlijk een tempel werd.

Het lot van den mensch werkt daarom op het lot der wereld terug.

Zoolang de mensch in zijn ongeschondenen, maar nog onbeslisten zedelijken staat verkeerde, is de naaste wereld om hem een paradijs, maar omgeven door een wereld, die nog vatbaar is om den vloek te ontvangen.

Toen 's menschen natuur geschonden was en hij gekozen had voor de zonde, verloor ook de aarde haar paradijs en werd ze besloten onder denzelfden vloek, dien de mensch over zich had gebracht. „De aarde is vervloekt om uwentwil. Distelen en doornen zal ze u voortbrengen, en in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten."

Maar hier volgt dan ook uit, dat, komt er in het lot van den mensch een keer ten goede, die gunstige verandering ook op het lot der schepping moet nawerken. Deelt de schepping met den *gevallen* mensch zijn *vloek*, dan moet ze ook met den *weêr opgerichten* mensch die *wederoprichting* deelen.

Dus leert de Schrift het dan ook.

Na de hemelvaart is, zoo leert de Apostel Petrus, Christus Jezus in de hemelen ontvangen, om daar te blijven *„tot de tijden der wederoprichting aller dingen."*

En niet eerst den Apostel was dit geopenbaard. Reeds de Profeten kenden dit mysterie, want Petrus voegt er nadrukkelijk bij: „die God gesproken heeft door den mond *al* zijner heilige Profeten van *alle* eeuw." Ten bewijze heeft men zich dus niet te beroepen op een enkele Godspraak van Jesaia, omtrent „den nieuwen hemel en de nieuwe aarde." De bedoeling des Apostels strekt veel verder. Hij betuigt, dat de wederoprichting, niet slechts van Israëls Koninkrijk, maar van alle dingen, dus van het heelal, tot het abc der Openbaring behoort, grondtrek is van geheel de innerlijke huishouding der Schrift, en derhalve een hoofdelement vormt in alle kennisse van God en goddelijke dingen. Jezus sprak dan ook tot de Joden, als van een geloof dat algemeen onder hen heerschte, toen hij zei: „Elias zal wel eerst komen en *alles weder oprichten."*

Alzoo, onmisbaar bestanddeel van de prediking van *alle* Profeten in *alle* eeuw, is, dat *alle* dingen, die nu gevallen, ingezonken en vernederd zijn, eens weêr staan te worden opgericht.

Nu is het opmerkelijk, dat Jezus in het beteekenisvol woord, dat we boven dit artikel plaatsten, voor deze „wederoprichting aller dingen" juist hetzelfde woord bezigt, dat anders uitsluitend gebezigd werd voor de wederoprichting *van den mensch.* Immers, hij noemt de herstelling aller dingen: *de wedergeboorte.* „In de wedergeboorte zult gij zitten op twaalf tronen," dat is, in den dag mijner heerlijkheid, als het nieuwe leven in de geheele schepping zal doorbreken.

Dit eenigszins bevreemdend gebruik van de uitdrukking „wederge-

boorte" is door Jezus niet bij toeval gemaakt. Veeleer schuilt in dit gebruik een diepe zin.

Staan de mensch en de schepping niet los naast een, maar is het, naar luid der Schrift, en, voegen we er bij, volgens de resultaten der wetenschap, één levensproces, dat door geheel de schepping gaat, allengs hooger klimt, en ten laatste in den mensch zijn voltooiing bereikt, dan moet er ook tusschen de wedergeboorte van den mensch en de wedergeboorte der schepping een noodzakelijk verband bestaan.

De vloek is niet afzonderlijk op den mensch, en daarna afzonderlijk op de schepping gelegd, maar door den mensch is, al is de wijze van overgang ons onverklaarbaar, de vloek uit zijn persoon over de aarde gekomen. Gelijk er tusschen onze ziel en ons lichaam een overgang bestaat, dien nog niemand heeft kunnen aanwijzen, waarover hoogstens gissingen bestaan, maar waaromtrent nog alle vastere aanwijzing ontbreekt, zoo weten we ook dat er een overgang tusschen den mensch en de schepping bestaan moet, waarvan alle nadere verklaring ons onthouden is.

Geldt dit èn van de oorspronkelijke wording der dingen èn van den vloek, dan moet dit ook waar zijn bij de herstellende genade. Er moet dan ook bij die herstelling een samenhang bestaan tusschen de wedergeboorte van den mensch en de wederoprichting van alle dingen, en het is dat verband waarop Jezus doelt, als hij die wederoprichting zelve met den naam van „wedergeboorte" bestempelt.

Intusschen is ons omtrent dien overgang der herstellende genade iets meer geopenbaard, dan omtrent den overgang van den vloek. Aangaande den vloek weten we alleen, dat het niet *twee* uitstortingen van Gods toorn zijn, de ééne op den *mensch* en de andere op de schepping, maar dat het één vloek is, die gelegd werd op die schepping, waartoe de mensch behoorde, en die met den mensch één geheel vormde.

Maar omtrent den oorsprong der herstellende genade weten we meer.

Geopenbaard is namelijk, dat deze overgang niet plaats grijpt van ons op de schepping, maar dat hij *van den mensch Jezus Christus uitgaat.*

Hij kwam tot deze wereld en nam *ons vleesch* aan. Dus, wijl dat vleesch in onmiddellijk verband stond met deze aarde en de geheele schepping, trad de Zoon door zijn vleeschwording met geheel de schepping in betrekking.

Hij nam dat vleesch, en daarmeê die schepping in zich op, gelijk ze was, dat wil zeggen, in den vernederden, gevallen en ingezonken toestand, waarin dat vleesch en die schepping door zonde en vloek geraakt was.

Van dat oogenblik af had hij het lot dier schepping onafscheidelijk aan zijn eigen lot verbonden. Een worsteling moest ontstaan tusschen

den Zoon des menschen, die niet gevallen was, en die gevallen schepping, waaraan hij zich verbonden had. Maar hij was de sterkere, en daarom trok hij dat vleesch, die wereld, met zich op in den hoogen stand, waarin hij zelf stond. Dat is zijn *opstanding* ten derden dage, die dus geheel wordt weggecijferd, indien men niet al den nadruk juist legt op de *lichamelijke verrijzenis*, de opstanding van het *vleesch.*

Door die opstanding is het lot der schepping beslist. Zich van dien Christus losmaken, kan de schepping niet meer. De individuën, die zich door hun ongeloof van den Christus scheiden, scheiden zich daarmeê tevens van het lot der schepping af; ze vervallen aan het verderf. Maar die schepping, met al haar krachten en machten, hoe ze ook tegenworstelen, moet aan den Christus onderworpen worden. In zijn opstanding heeft hij haar feitelijk overwonnen. Ze moet worden, wat hij wil dat zij zijn zal, en wat hij wil dat ze zijn zal ligt geprofeteerd en gewaarborgd in zijn eigen verheerlijkten persoon.

Zoo leeren het de Apostelen des Heeren. Wie deze gewichtige openbaring uit het oog verliest, kan niet verstaan dat „hem *alle dingen* onderworpen zijn" (Ef. 1 : 22), noch ook dat het 's Vaders welbehagen is, dat hij *alle dingen* verzoenen zou tot zich zelven, hetzij *de dingen* die op de aarde zijn, hetzij *de dingen* die in de hemelen zijn" (Col. 1 : 20). Of is het voor tegenspraak vatbaar, dat „alle dingen die op de aarde en alle dingen die in den hemel zijn" te zamen uitmaken de *gansche schepping?*

Uit die opstanding van Christus vloeit dus *tweeërlei* wedergeboorte voort. Ten eerste de wedergeboorte van den gevallen mensch; en ten tweede de wedergeboorte van de gevallen schepping.

Op de vraag: „Wat nut *ons* de opstanding van Christus?" antwoordt de Heidelbergsche Catechismus volkomen juist: „Ten andere, worden wij door zijn kracht *opgewekt tot een nieuw leven*;" waarmeê dus de oorsprong van onze wedergeboorte wordt aangewezen in de opstandingskracht van Christus. Geheel overeenkomstig de stellige verklaring van den Apostel: „Die u *wedergeboren* heeft tot een levende hoop, *door de opstanding* van Jezus Christus uit de dooden."

Doch de Heidelberger weet evenzeer, dat hiermeê de vrucht van Jezus' opstanding nog slechts ten deele is uitgesproken, en hij voegt er daarom bij: „Ten derde, dat zijn opstanding ons het onderpand is, niet van onze opstanding, want ook de verlorenen zullen opstaan, maar van onze „*zalige* opstanding." Wat nu veronderstelt een zalige opstanding anders, dan dat het een opstanding zal zijn in een rijk der heerlijkheid; en hoe zal dit rijk der heerlijkheid anders uitbreken, dan door de wedergeboorte, of wil men, de wederoprichting aller dingen?

De band, die onze wedergeboorte aan de wedergeboorte der schepping verbindt, ligt dus *niet in ons*, maar in den verrezen Heiland, *den*

mensch Jezus Christus, maar beide staan door hem dan ook in onderling verband.

Gelijk onze vloek eerst in den vloek der schepping voltooid werd, zoo zal dus ook onze wedergeboorte eerst in de wedergeboorte der schepping haar voltooiing vinden.

Afgeloopen, volcindigd kan onze wedergeboorte dan eerst zijn, als wij, met alles wat bij ons hoort, met onze geheele persoonlijkheid naar geest en ziel en lichaam, en dus ook met de levenssfeer die om ons moet zijn, om ons menschelijk wezen tot volle ontplooiing te doen komen, in den glans van het herboren leven schitteren zullen.

Zoover is het thans nog niet.

Al is de levenskern van onze persoonlijkheid wedergeboren, daarom blijven we nog worstelen met de nawerking van de zonde in ons geestesleven.

Al zijn we wedergeboren naar den geest, daarom blijven we nog gedrukt door het lichaam der zonde en des doods, dat we met ons omdragen.

Ook al is, krachtens onze wedergeboorte, onze wandel nu reeds in de hemelen, toch blijven we nog verkeeren op een wereld, in een maatschappij, in een levenskring, die de heerlijkheid van den Christus mist.

Aan de voltooiing onzer wedergeboorte ontbreekt dus nog drieërlei: 1o. het volkomen afsterven van de zonde in den dood; 2o. het bekleed worden met een lichaam, gelijk aan het verheerlijkt lichaam van den Christus; en 3o. het gezet worden in het rijk der heerlijkheid.

Eerst als we dien dood zijn doorgegaan, dat lichaam ontvangen hebben en in dat rijk der heerlijkheid wonen, zullen we *geheel herboren* zijn.

Van onze volkomene wedergeboorte is de wedergeboorte van onzen inwendigen mensch slechts de aanvang.

Voltooid kan ze eerst worden in de wedergeboorte van alle dingen.

Wat daar tusschen ligt is de wedloop des geloofs.

XII.

WEDERGEBOORTE EN PREDIKING.

> Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekeering.
> Matth. 9 : 13.

Zoo bleek ons dan, dat de wedergeboorte een oneindig rijker verschijnsel en een onvergelijkelijk sterker openbaring van Gods almachtige ontferming is, dan de Gemeente doorgaans vermoedt.

Ze vloeit uit de verborgen diepten van het Vaderhart, welt uit de onzichtbare bronnen der eeuwige liefde, drenkt den wortel onzer persoonlijkheid, besprengt de ontluikende kiem van ons beter leven, besproeit ons met haar frissche druppelen bij elke mijlpaal van onze geestelijke ontwikkeling, en zal ons eerst in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus met haar volle, heerlijke stroomen overgieten.

De wedergeboorte is in den diepsten zin een mysterie, niet slechts naar haar oorsprong, maar evenzoo in haar werking.

Men bespeurt niet vanwaar ze komt, wordt niet gewaar op wat wijs ze over ons komt, noch ook bemerkt men waar ze ons henenleidt. Ze grijpt den begenadigde aan, niet in zijn afzonderlijk bestaan, maar in en door de nauwe betrekking, waarin hij met de Gemeente van Christus staat. Onmiddellijk werkt ze, in zoover ze zonder een eigen daad van den Zoon, zonder een persoonlijke werking van den Heiligen Geest ondenkbaar is; en toch is ze aan het organisme der Gemeente gebonden, aan de genademiddelen van het Sacrament en het Woord. Aan geen tijdperk in het leven gebonden, komt ze bij den een eerst tot doorbreking op zijn sterfbed, terwijl ze een andermaal even vrijmachtig en koninklijk reeds het kindeke in de wieg met haar schaduw overdekt. Kortom, ze is die voor geen ontleding vatbare, met elken regel spottende, allen tegenstand overwinnende, elk middel aangrijpende werking van die zoekende liefde des Drieëenigen, waardoor het ontzonken en nog altijd dieper wegzinkend schepsel, in zijn val naar het verderf tegengehouden, allengs naar de heerlijkheid opgetrokken en in de teederste gemeenschap met het volzalige wezen onzes Gods hersteld wordt.

Bekeering, als bekeering tot zaligheid opgevat, is eerst mogelijk, nadat deze wedergeboorte bij aanvang in ons plaats greep. Zonder beding moet toegestemd, dat de menschelijke natuur, gelijk ze thans naar het vleesch is, den wil en het vermogen mist, om tot stilstand, tot omkeering en terugkeer op haar weg te komen. Volkomen waar, dat ook buiten het openbaringsleven de werking van het eeuwige Woord woelt onder den bodem onzes levens. Hij was in de wereld. Maar .... de wereld heeft hem niet gekend. Een onbestemd besef, dat deze gevallen wereld hem niet bevredigt, een onverklaarbare onvoldaanheid, een onbegrepen trachten en streven naar een beter en heiliger en heerlijker leven, spreekt ongetwijfeld reeds uit de zielsklacht der heidenwereld en uiteraard nog sterker en klaarder uit den weemoed der gedoopte, maar Christus niet belijdende wereld. In de consciëntie ligt ook voor den diepst gezonkene nog een trilling van het eeuwige in zijn dood, waardoor de volkomen gerustheid hem benomen wordt. Er spreekt uit de machtige wonderen der natuur, uit het woelen der volkeren en de schikkingen van eigen levenslot een stem zóó krachtig en doordringend, dat een volkomen kalme slaap in de zonde onmogelijk is; — maar tot een aangrijpen van den levenden

God brengt deze veelvoudige werking nooit. Nooit één heeft zich bekeerd, of er lag een goddelijke daad van wedergeboorte achter zijn bekeering, onverschillig of hij zelf hiervan kennis droeg, of er nog niet van wist.

Was nu voor de Kerk de mogelijkheid gegeven, om te onderscheiden in welke personen al dan niet het werk der wedergeboorte zijn aanvang had genomen, dan sprak het vanzelf, dat haar roepstem tot bekeering alleen tot de wedergeborenen zou kunnen uitgaan. Alleen bij dezulken toch kan die roepstem doel treffen. Haar opvolgen kan alleen wie ze hoort. Wie ooren heeft om te hooren, die, en die alleen, kan de stem des Geestes beluisteren, die in, tot en door de Gemeente spreekt.

Maar die mogelijkheid bestaat niet. Wedergeboorte is een mysterie. Ze grijpt plaats op het verborgen terrein van het onzichtbare leven en is dus ook voor de Kerk onwaarneembaar.

Hieruit vloeit voort dat de Kerk hiermeê niet mag rekenen, en haar roepstem tot bekeering tot *allen* moet laten uitgaan. Tot allen, edoch niet tot allen op dezelfde wijs. Anders tot de gedoopte, anders tot de niet gedoopte wereld.

De niet gedoopte wereld, die nog buiten elk verband met de Gemeente staat, mist nog elken aanvang van wedergeboorte en moet dus van de wereld *tot de Gemeente* worden geroepen. De gedoopten daarentegen behooren reeds tot de Gemeente en moeten *op grond van den Doop* geroepen worden tot het *Heilige der heiligen*, dat in den Tempel der Gemeente ontsloten is, van den omtrek naar het middelpunt, van de oppervlakte naar de diepte, van het drijven in den stroom des levens tot het drinken van zijn wateren, van het stamelen van den naam van Christus tot de persoonlijke gemeenschap met den Christus zelf.

Hieruit volgt, dat de prediking in onze bedehuizen nooit het karakter mag dragen van de zendings-predicatie tot de heidenen. Wie alzoo predikt, miskent den Doop, sluit het oog voor de beteekenis van de Gemeente, rekent buiten het Verbond en laat het krachtigst wapen ongebruikt, waarmeê hij den zondigen mensch in zijn hoorders kan bestrijden.

Bekeering is een daad van den *wil*, niet een geheimzinnige omzetting van ons gevoel. God de Heere brengt ons niet werktuiglijk tot ons heil; Hij trekt ons niet alsof we „*steenen en blokken*” waren, maar Hij trekt ons als *menschen*. Zijn werking op onzen persoon is dus zoo als ze voor den *mensch* past, en bij den mensch, overeenkomstig den aard van zijn wezen, doel kan treffen.

Tot ’s menschen aard nu behoort het, dat elke krachtige levensuiting product moet zijn van de veerkracht van zijn wil. Die wil, in den zondaar machteloos, moet dus met kracht bezield, moet gestaald en tot zoo geheel het leven beheerschende wilsdaad, als de be-

keering is, bekwaamd worden. Dat noemden onze ouden, dat God *den wil overbuigt.*

Dat overbuigen nu geschiedt zooals het door het karakter en de geaardheid van onzen wil geëischt wordt. Niet uitsluitend door een werking des Geestes van binnen. Ook niet uitsluitend door een werking, die van buiten tot ons komt. Maar door de eendrachtige werking van in- en uitwendige genade saâm. De eerste plaats onder de middelen, die daartoe strekken, bekleedt *het Woord.*

Dat Woord komt tot ons op zeer onderscheidene manier.

Het kan tot onze ziel doordringen in persoonlijke toespraak, door lezing van eenig geschrift, soms zelfs door het woord van den spotter, dat we opvingen, maar in zijn hoogste uiting bereikt ons dat Woord slechts onder de ambtelijke prediking in het midden der Gemeente.

Als de Gemeente des Heeren zich in haar bedehuis verzamelt en het *getuigenis* voor de ziel wordt gelegd, komt het Woord tot ons in de volheid van zijn kracht, onder de gewichtigste omstandigheden en verzeld van een bijzondere genade.

Die bijzondere genade ligt in het mysterie: „Waar twee of drie in mijnen naam te zaâm zijn, ben ik in hun midden." De werking des Heiligen Geestes vindt in de verzamelde Gemeente haar terrein. De organische geestelijke kracht van het Gemeenteleven openbaart zich niet in stembusagitatie of partijkabaal, maar in de prediking des Woords te midden van de verzamelde geloovigen.

Dat dit Woord op zichzelf tot ombuiging van den wil niet volstaat, blijkt uit het feit, dat niet bij allen, die door het Woord bewerkt worden, die ombuiging van den wil plaats grijpt. Zonder de innerlijke roeping, die gevolg van de wedergeboorte, en niettemin een op zichzelf staande werking des Heiligen Geestes is, komt de wil in ons niet tot heilige kracht.

In die prediking des Woords vormt de eisch tot bekeering een onmisbaar element. Het Woord moet uitgaan, alsof allen die hooren zich bekeeren konden, opdat zij, die het krachtens hun wedergeboorte kunnen, het ook doen. Door dien eisch wordt de wil in ons voor een keuze gesteld. Hij moet volgen of tegenstaan, en ontvangt in beide gevallen een prikkel.

Gevolg hiervan zal zijn, dat de aanvankelijk opgewekten metterdaad wanen in eigen kracht tot bekeering te kunnen geraken. De noodzakelijkheid er van zien ze in. De neiging om er toe te komen is in hun wil reeds geboren. Zoo worstelen ze en pogen ze, tot eindelijk het Woord zijn vrucht voleind heeft in de deemoedige bede: „Bekeer Gij mij, Heere, zoo zal ik bekeerd zijn!"

Die bede is niet een op nonactiviteit stellen van den wil, maar juist zijn eerste levensuiting. Het opgeven van zichzelf is niet een zich willoos laten glijden, maar juist de hoogste wilsdaad. Aan God onder-

worpen te *willen* zijn, van God te *willen* afhangen, te *willen* dat onze wil door God bezield worde, is de afsterving van den ouden mensch en de opstanding van den nieuwen tegelijk. Toch is daarmeê de herstelling van den wil ten goede, d. i. de bekeering, niet voltooid. De bekeering gaat door heel het leven. Nog op het sterfbed zijn verkeerde gangen in het hart, waarvan Gods kinderen zich te bekeeren hebben.

Deze voortgezette bekeering is intusschen van de oorspronkelijke en eerste bekeering in beginsel onderscheiden. De keus tusschen dood en leven, tusschen onze zondige natuur en Christus, tusschen de wereld en het Lichaam des Heeren, doen we slechts éénmaal. De voortgezette bekeering is uitvloeisel en waarborg van de beslissende bekeering, nooit een herhaling. Het is geen tweede planting naast de eerste, maar ontluiking en ontkieming van hetgeen in de eerste planting tot aanzijn kwam.

Dit doet haar niet dalen in beteekenis, maar leent haar juist hooger waardij. Kon de bekeering herhaald worden, dan zou het niet een eeuwig werk gelden en de gestadige vrees voor mislukking zou den ijver uitblusschen. Nu ze in voortgezette bekeering zich te uiten, waar te maken en in haar vruchtbare gevolgen te openbaren heeft, is ze voorwerp van den rusteloozen arbeid der Gemeente.

Kon men terugkeeren tot het Schriftuurlijk Gemeentebegrip, een einde maken aan de prediking, die de gedoopten des Heeren met de heidenen, die buiten het Verbond staan, op één lijn stelt, en inzien dat de Gemeente een moeder is, die ons niet slechts baart, maar ook voedt met haar melk, en ons opvoedt, — een gansch andere geestelijke arbeid dat tot dusver zou zich in de Gemeente van Christus openbaren.

We bedoelen niet allereerst den Missiearbeid in zijn veelzijdige vertakkingen naar buiten. Op den eisch, dat ook dit deel van den gemeentelijken arbeid niet slechts in stand blijve, maar veeleer van zijn eerste wankele schreden tot vasten tred kome, mag door niemand afgedongen. Maar zonder aan dezen arbeid ook in 't minst te kort te doen, eischen we toch, dat allereerst het oog openga voor de verplichting der Gemeente ten opzichte van haar eigen geestelijk, inwendig genadeleven.

De Gemeente van Christus moet nabij haar God leven, doordringen in zijn tente, en uit de volheid van den Christus genade voor genade ontvangen. Zonder dien gestadigen toevoer van geestelijke kracht is haar arbeid naar buiten een blazen uit ledige longen, een schenken met de ledige kruik.

Daaraan nu schort het ons.

De kennis van het eigen hart, de kennis van het geestelijk leven, de kennis van de Schrift, en dientengevolge de kennisse van hem, wien te kennen het eeuwige leven is, neemt eer af dan toe.

„Opdat ik hem kennen mocht en de kracht zijner opstanding!” is nog iets anders dan enkele uitgelezenen in schoolgeleerdheid te bekwamen en kleine kringen van halve theologanten of theologiseerende vrouwen te vormen.

De kennis waarop het aankomt is een gestadig meer weten van de dingen die Godes zijn, door een gedurig rijper en dieper ervaren, eenerzijds van eigen ellende, anderzijds van de onuitputtelijke volheid, die in Christus is.

De ervaring is geen bevinding van een enkele ziel in haar eenzaamheid.

Met al de heiligen te kennen welke de lengte en breedte en hoogte en diepte zij van de liefde Gods in Christus, is de levenstaak der Gemeente en voor u niet te genieten, dan door haar.

II.

VOLMAAKBAARHEID.

I.

IN WELK GEZELSCHAP?

> Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader die in de hemelen is, volmaakt is.
> Matth. 5 : 48.

Lange jaren heeft, althans in de Gereformeerde Kerken, de Volmaakbaarheids-leer geslapen. Ze school wel in de practijk; ze sloop wel in de gedachten en overleggingen; maar als leer kwam ze haar tente niet uit, en als stelsel werd ze niet gedreven.

De prediking van 's menschen diepe zondigheid en ellendigheid was door de Gereformeerde Kerk ons volk zóó in hart en nieren, in merg en been gestoken, dat een mensch ook maar te hooren zeggen: „Ik ben de zonde kwijt; ik ben de zonde te boven; maanden, jarenlang heb ik geen zonde gedaan!" heel ons kerkelijk publiek als heiligschennende verwatenheid in de ooren klonk en als het toppunt van eigengerechtige zelfmisleiding werd veroordeeld.

De ongeestelijke kerkbezoekers wilden er niet aan, omdat hun omgang met de „geheiligden" het hun wel anders geleerd had. De zoekende zielen schrikten er van terug, wijl zulk een leer haar allen moed zou geroofd hebben. En de „kleingemaakten" die de Heere uit hun gevangenis uitleidde, leefden te dicht bij het Woord, hielden zich nog te trouw aan hun Kerk, en gaven te goed op hun eigen hart acht, om tegen zoo monsterachtige dwaling ooit anders dan den diepsten weêrzin te voelen opkomen.

Vanlieverleê intusschen begon dit anders te worden.

Bij ontstentenis van een Kerk, die als een teedere moeder, gelijk Calvijn het wilde, het gif van haar kinderen afweren en het brood hun bereiden kon; bij afwezigheid in de Gemeente van een degelijke, diep doorgaande, ordelijk geschikte en onderling samenhangende kennis van de heiligheden Gods; ook door het ontbreken in de prediking van niet weinigen van dat stevige beenwerk en die welgevulde spieren, die aan zenuwen en huid eerst kracht en beteekenis kunnen geven; niet het minst vooral door het importeeren in deze landen van alsoortige ongekeurde geestelijke waar van soms zeer verdachten oorsprong, heeft metterdaad de belijdenis van 's menschen diepe zondigheid, ook ná zijn bekeering, in veler besef een geduchten

knak gekregen; zijn een groep van kwalijk toegeruste en niet onderleide geesten weer afgedoold op het spoor der oude *Perfectisten;* [1]) en, verstrikt in hun eigen overleggingen, meenen enkelen nu reeds weer Gode een dienst te doen, door opnieuw de zoo dikwijls reeds teruggeworpen Volmaakbaarheidsleer, met het zelotisme van den renegaat te drijven.

Dit legt ons den plicht op, om nogmaals te doen wat onze vaderen reeds vier malen deden, en opnieuw de onhoudbaarheid aan te toonen van de gronden, waarop deze dwalende meening rust.

Hun belijdenis op dit stuk hebben onze vaderen eerst tegenover de Roomschen, toen tegenover de Socinianen, daarna tegenover de Geestdrijvers en eindelijk tegenover de Arminianen, met klem van redenen, zegevierend verdedigd.

Die strijd is thans vergeten. De wapenen, destijds in ons kerkelijk arsenaal ter bestrijding van het *Perfectisme* saâmgebracht, zijn door leek en leeraar allengs als overtollige weelde uit het oog verloren. De Gemeente staat dus ongewapend tegenover den aanval die op haar geloof en haar belijdenis geschiedt. En niets is derhalve billijker, dan dat de organen der pers, die de Gemeente in haar strijd voor recht en waarheid steunen willen, die uitnemende wapenen weer voor den dag halen; ze zoo mogelijk naar den eisch des tijds omsmeden en aanvullen; en ze dan weêr uitdeelen aan wie met ons wenscht pal te staan tegen elk pogen, óók van den wedergeboren zondaar, om weer een troon voor den mensch op te richten, in steê van hem met een verbrijzeld hart neer te werpen op de voetschabel van den troon des almachtigen Gods.

Bitterheid tegen hen die in dit dwaalspoor verliepen of er anderen heenlokken, komt daarbij niet in ons op. Zoo ergens toch, dan is wel hier het woord des Heeren van toepassing: „Wie uwer zonder zonde is, werpe den eersten steen op den schuldige!" Och, dat men het toch inzage, niet slechts de Kerken der Hervorming liggen in puin, maar ook onze godgeleerdheid ligt machteloos op haar krankbed neder, en zoo in de belijdenis der Gemeente als in de prediking die haar stichten moet, ontbreekt, niet pas sinds tien, maar sedert vijftig en tachtig jaren, dat pit en die diepte en die stevige samenhang, die onmisbaar zijn, zult ge belijders kweeken, die mannen zijn uit één stuk.

Hoe zou het ons dan kunnen verwonderen, dat te midden dezer chaotische verwarring, na het achtereenvolgens weer ten tooneele treden van bijna élke ketterij en élke dwaling, ten laatste ook die verbleekte schim van het *Perfectisme* weêr uit de graven verrezen is en den geest van sommigen heeft verleid.

Indien we, bij eenige dege oprechtheid, met hoe hartelijk leedwezen

[1]) Volmaakbaarheidsdrijvers.

ook, rondweg belijden moeten, dat er schier niemand huidendaags zijn waren op de markt der geesten uitstalt of er ligt wormstekige vrucht met de goede in eenzelfde korf gemengd, en allerminst met toepassing op ons zelven aan die belijdenis ontkomen kunnen, waarom zou er dan bitterheid in de ziel grimmen tegen een dolende op nog eenzame paden, alleen wijl hij op een anderen doolweg afweek dan wij.

Neen, wat er bij het pleiten voor deze vierschaar der heilige waarheid zijn mag en zijn moet, is die ernst, waaraan ieder speurt dat het pleiten meenens gaat; is dat heilig enthousiasme, waarin de vreugde tintelt, dat men verwaardigd wordt, in zoo gewichtig geding te mogen meêpleiten; is, ja, zelfs een ongeveinsd toornen tegen al wat aan de eere Gods en zijn waarheid te kort doet; maar juist om tot dien ernst bekwaamd, om met dat enthousiasme bezield, om tot dien toorn gerechtigd te zijn, dient er van uit de *diepte* en niet van uit de *hoogte* gesproken te worden en blijve men zich, vooral in den strijd tegen de leer der Volmaakbaarheid helder van eigen onvolmaaktheid bewust.

Het vraagstuk dat hiermeê te berde komt, dient in dezer voege te worden omschreven: „Is het al dan niet den wedergeborene mogelijk reeds in dit leven tot zúlk een trap van heiligheid te geraken, dat hij noch in gedachten noch in woorden noch in werken de allervolmaaktste wet des Heeren meer overtreedt?”

Stond het aan ons, we kozen liever déze korter formuleering: „Schudt een kind van God reeds *vóór* of eerst *in* zijn sterven algeheellijk zijn zondaarsnatuur uit?” Maar wijl van den kant onzer tegenstanders (zooals hun oppervlakkige beschouwing dit meêbracht) schier nimmer op 's menschen *natuur*, maar bijna uitsluitend op de zondige of heilige *uitingen*, al de kracht van hun pleidooi is gericht, dunkt ons de eerst gegeven omschrijving verkieslijk.

Op deze vraag nu is door de Christelijke Kerk in deze landen, en voegen we er van heeler harte bij, overeenkomstig Gods Woord, steeds geantwoord: „Neen, dat kunnen we niet, want ook de allerheiligsten, zoolang als zij in dit leven zijn, hebben maar een *klein beginsel* van deze gehoorzaamheid; doch alzoo, dat ze met een ernstig voornemen, niet alleen naar sommige, maar naar álle geboden Gods beginnen te leven!” (*Heidelb. Ct.* vr. 114), om eerst „*na dit leven* tot deze voorgestelde volkomenheid te geraken”. (Ibidem vr. 115). Geheel in gelijken geest als de Kerk in haar Belijdenis, met het woord van Guido de Brès, beleed: „Wij, t. w. de kinderen Gods, kunnen geen goed werk doen of het is besmet door ons vleesch en ook strafwaardig” (art. 24). En hiermeê in overeenstemming sprak de Synode van Dordrecht zich bij het stuk van de volharding der heiligen in dézer

voege uit: „De Heere verlost zijn uitverkorenen *in dit leven niet ganschelijk* van het vleesch en het lichaam der zonde," (hoofdst. V, art. 1), weshalve „aan de alderbeste werken der heiligen ook gebreken kleven" (art. 2).

En ten bewijze dat de Kerk in deze landen hiermeê slechts uitsprak wat de Gereformeerde Kerk alomme en allerwegen beleed, sta hierbij, dat de eerste *Schotsche* Confessie in haar 15de artikel eveneens verklaart: „Ook indien we na onze bekeering voorwenden dat we geen zonde meer hebben, bedriegen wij ons zelven en is de waarheid in ons niet, want niemand op aarde, dan Christus alleen, heeft ooit de gehoorzaamheid der wet volbracht, volbrengt die of zal die ooit volbrengen, gelijk God die eischt." Dat de *Tweede Zwitsersche Confessie* zegt: „Ook in de wedergeborenen blijft de zwakheid, want overmits de zonde in ons woont en het vleesch in ons worstelt tegen den geest, kunnen de heiligen tot aan het einde huns levens niet volkomenlijk volbrengen" wat ze schuldig zijn (art. 9). Dat de Belijdenis der *Fransche* broederen belijdt: „De vrucht der zonde is zoo schrikkelijk, dat de allerheiligsten zelfs, hoewel ze haar weêrstaan, toch zoolang ze in dit leven zijn, aan haar besmetting en de zwakheid niet kunnen ontkomen" (art. 11). Dat de *Engelsche* broederen in hun Confessie van 1552 verklaren: „Ook in de wedergeborenen blijft de verdorvenheid der natuur, zoodat het bedenken des vleesches zich ook in hen niet aan de wet Gods onderwerpt" (art. over de erfzonde); en in die van 1562 betuigen: „Ook wie in Christus wedergeboren is, struikelt in vele en misleidt zich zelf, zoo hij waant zonder zonde te zijn" (art. 15). Dat de *Boheemsche* Gereformeerden leeren: „Er is niemand die Gods geboden volkomenlijk houdt. Niemand die niet zondigt" (art. 7). En dat de *Duitsche* Gereformeerden, om nu van de Polen en anderen niet te gewagen, met zoo vele woorden bekennen: „In dit leven kan niemand de wet Gods houden, maar begaan we gedurig tekortkomingen en struikelingen, waarvoor we elken dag Gods genadige ontferming hebben in te roepen" (Conf. March. III, art. *de gratia* § 10).

Eveneens zij hier herinnerd, dat de Luthersche Christenen op dit stuk evenzóó dachten, en aan de zijde der Gereformeerden, tegenover heel het heir van ketters en dwaalgeesten staan. Zoo schreef Luther in zijn *Groote Catechismus* § 3: „Immers staat dit bij ons vast, dat geen mensch ter wereld de tien geboden Gods ten volle en volkomen houden kan." Zoo lezen we in de *Augsburgsche Confessie*: „Weshalve wij der Wederdooperen leer verwerpen, alsof iemand in dit leven zoo ver in heiligheid vorderen kon, dat hij niet meer zondigde" (Art. 12 § 19), en desgelijks in de *Apologie* van deze Belijdenis: „Waartoe lang over deze volmaakbaarheid gesproken? Heel de Schrift, heel de Kerk roept ons toe, dat geen mensch aan de wet kan voldoen. Zoolang we leven blijft er zonde in ons, weshalve ook de heiligen om ver-

geving van zonden hebben te bidden. En erger dan blind is een iegelijk, die de zondige opwellingen van zijn hart niet als zonden oordeelt" (Art. 3 § 11), waarbij ten slotte nog naar de *Formula Concordiae* zij verwezen, waarin het nadrukkelijk heet: „Vanwege de verdorvenheid van ons vleesch blijft de heiligheid *in dit leven steeds onvolmaakt en gebrekkig*" (Art. 3. pag. 686).

Tegenover „deze wolke van getuigen" nu, tegenover dit eenstemmig getuigenis van de groote Kerken der Hervorming, tegenover deze eenparige stem der Evangelische Christenheid uit alle landen, staat anderzijds de breede phalanx van afgedoolden en bestrijders der waarheid, die, met Pelagius aan het hoofd, gesteund door Rome, bijgestaan vooral door de Jezuïeten en geestdrijvers, steeds de Volmaakbaarheid, reeds in dit leven, ten opzichte van de heiligen Gods hebben geleerd.

Blijkens de brokstukken door Augustinus in zijn boek „Over het rijk der natuur en het rijk der genade" hiervan bewaard, leerde *Pelagius* in zijn geschrift „Over de natuur" dat het „volbrengen van al Gods geboden den mensch niet slechts alleszins mogelijk was, maar dat met name Abel, Henoch, Melchizedek, Debora, Judith, Anna, enz. metterdaad en in der waarheid tot volkomen heiligheid in dit leven waren opgeklommen."

Naar luid der Acten van het Concilie van Trente leert op gelijke manier de *Roomsche Kerk:* „Dat vervloekt is wie zegt, dat een in Christus gerechtvaardigde Gods geboden in dit leven niet volkomen zou kunnen volbrengen; dat wie kinderen Gods zijn Christus liefhebben, en wie Christus liefheeft zijn geboden bewaart, hetwelk zij met de hulpe van Gods genade dan ook kunnen. En dat, zij het ook dat de gerechtvaardigden nog vaak op vergeeflijke wijze in kleine zwakheden struikelen, dit hun heiligheid niet opheft" (Sess. 6. c. 11). Dienovereenkomstig leerde de Roomsche pleitbezorger *Bellarminus*, „dat volgens de Roomsch-Katholieken iemand die gerechtvaardigd is, wel terdege in volstrekten zin Gods geboden houden kan" (*De Justificatione impii* L. IV. c. 10). En evenzoo *Becanus* „dat zelfs het gebod: Gij zult niet begeeren, niet boven de zedelijke macht van een kind Gods gaat, en dat derhalve licht te bewijzen valt dat *alle* geboden Gods door zulk een kunnen gehouden worden" (Handboek der Leerverschillen. L. 1. c. 17. 9. 1. § 2. n. 9. 3. § 1). Voorts behoeft slechts herinnerd te worden aan het oordeel der Roomsche Kerk over Maria en de dusgenaamde heiligen; alsook aan de leer van de overtollige goede werken, om elken twijfel weg te nemen, of de drijvers der Volmaakbaarheidsleer al dan niet met den Roomschen zuurdeesem behebt zijn.

Bijna in gelijken trant leerden de *Socinianen*, „dat de oude Catharen wel deugdelijk op het rechte pad waren, toen ze reeds in dit leven een volkomen gehoorzaamheid als bereikbaar stelden, en dat

zij derhalve gruwelijk dolen, die hardnekkig ontkennen, dat iemand, wie dan ook, in dit leven reeds zoo ver in heiligheid zou kunnen vorderen, dat hij alle zonde ten laatste te boven kwam" (F. Socinus *Praelect Theolog*. c. 26); en dorst, nog stouter, hun advocaat Valentijn Smalcius schrijven, „dat er een heiligheid is, daarin bestaande, dat men van der jeugd af alle Gods geboden bewaart, gelijk die jongeling uit het Evangelisch verhaal, of wel, dat men eerst ná zijn bekeering zoo ver komt, dat alle zondige hebbelijkheid wordt uitgeschud."

In hun voetspoor traden eindelijk de *Arminianen*, die bij monde van Arminius zelf verklaarden: „dat iemand door de genade van Christus in dit leven reeds zonder zonde zijn kan" (*Op*. p. 123 vg.); in hun *Apologie* leerden: „dat iemand in dit leven het zoo ver kon brengen, dat hij zich noch van eenige zonde noch van eenige schuld meer bewust is, een toestand die misschien nog niet de absolute volmaaktheid zij, maar er toch zeer dicht bij komt" (p. 132); en in Limborchs Christelijke Godgeleerdheid, L. v. c. 79: „dat wel de begeerte in den mensch werken blijft, maar dat Gods geboden als zoodanig reeds in dit leven, ook met de bedoeling van ons hart, door ons kunnen volbracht worden."

Onder de Geestdrijvers, die we in de laatste plaats noemden, staan de *Wederdoopers* vooraan, in wier naam Adriaan van Eeghen op de vraag: „Kan de mens sover komen door de hulp van den Heiligen Geest, dat hij onsondig is?" antwoordt: „Ja, want een Christen kan seggen: Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft" (c. 29, vraag 355). Een dwaling die de Mennonieten intusschen hebben uitgezuiverd (zie Schijn, *Gesch. der Mennon*. p. 139), zooals blijkt uit het antwoord door P. van Cuelen gegeven op de vraag „of de heiligmaking met hare vruchten volkomen kan zijn in dit leven?" „Neen, door de swacke en verdorven natuur kan de mensch in dit leven de volkomenheit *niet* volcomelijck beleven" (Protocol van Emden, p. 147).

Voorts is de Volmaakbaarheidsleer gedreven door de *Enthusiasten* Schwenkfeld en Weigel, door den theosoof Jacob Boehme, door den alvereffenaar Calixtus en door den *Quiëtist* De Molinos, die leerde: „dat de ziel in zoo heerlijken staat reeds hier op aarde kan geraken, dat ze van alle zonde af is, geen uitwendigen dienst van God meer noodig heeft en onaandoenlijk is voor al wat haar overkomt." Ook de *Piëtisten* in Duitschland en de *Labadisten* hier te lande waren met dezelfde dwaling behebt; en *Poiret*, tegen wien Breukelman zoo kloek in zijn voorrede op het Genadeverbond te velde trok, ging zoo ver dat hij schrijven dorst: „Reeds een mensch, die pas bekeerd is, kan, als hij wil, al Gods geboden onderhouden, en kwam hij verder, ja geraakt hij tot den hoogsten trap, dan kan hij 't niet slechts, maar doet het ook en volbrengt volkomenlijk al de geboden Gods" (*L'Oeconomie de l' operation de Dieu et de la cooperation de l' homme*

To. VI c. 9, p. 439). De *Kwakers* eindelijk, gingen onder Barclay, zij het ook bedachtzamer, nochtans denzelfden weg uit, als hij schrijft: „Wij gelooven dat degeen, in denwelken Christus een gestalte kreeg, van nature Gods wil doet en dat het den mensch mogelijk is den Christus in dier voege aan te hangen, dat hij niet dagelijks een overtreder wordt van Gods wet" (Defensio verae Theol. Thes. VIII § 1).

Nog voegen we hier ten slotte bij, dat ook hier te lande reeds van de eerste tijden der Reformatie af tegenstand tegen het Calvinisme en drijving van de Volmaakbaarheidsleer steeds hand aan hand ging; met name bij den bekenden *Coornhert*, die reeds in 1589 zoo kras en boud mogelijk schreef, dat „het antwoord van den Catechismus op vraag 143 ter wereld niet deugde, en dat integendeel de wedergeborene al de geboden Gods uit- en inwendig volbrengen kan, zonder in woorden, werken, gedachten of lusten iets te onderlaten wat God geboden ofte te doen wat God verboden heeft" (*Dolinghe des Catech.* Op. Tom. II. p. 300), en evenzoo een eeuw later bij zijn leerling, die de „*Inleiding op het Christelijk lijden*" schreef, waar het met even zoo vele woorden heet: „Ja wat meer is, het is ook, zeggen wij, noodwendig dat iemand zonder zonden zij, omdat men anders noch voor een Christen gerekend noch het eeuwige leven, dat den Christenen alleen beloofd is, verkrijgen kan" (bij Arend Sjoers. Haarlem 1644 p. 38).

II.

WAARDOOR MISLEID?

Opdat ik mij door de uitnemendheid der openbaring niet zou verheffen.
2 Cor. 12 : 7.

De diep zondige doling der „volmaakbaarheid van Gods heiligen reeds hier op aarde" vloeit uit *tweeërlei* oppervlakkigheid voort: uit een oppervlakkige voorstelling van wat Gods *heiligheid* eischt en uit een even zoo oppervlakkige voorstelling van wat het verderf der *zonde* werkt. Van beide heeft men een te geringen dunk. Men vormt zich van de heiligheid Gods een veel te laag en van het verderf der zonde een veel te licht denkbeeld, en komt er zoo ongemerkt toe, om zich in den zondaar, wiens kracht men *over*schat, een heiligheid, welker zuiverheid men *onder*schat, in te beelden als metterdaad aanwezig.

Kennisse „van God en zijn deugden," en dientengevolge kennisse

„van ons zelven en onze onheiligheid" (immer aller dege godgeleerdheid kern, vrucht en drijfkracht) is ook ál wat men ten deze behoeft, om zich tegen de besmetting dezer kettersche krankheid te vrijwaren; *mits* deze tweevoudige kennis niet uit inbeelding en indruk opgemaakt, maar eeniglijk en zuiverlijk getrokken worde uit den Woorde Gods.

Wie op indrukken afgaat en zijn inbeeldingen tot een fundament legt, is ook hier wèg.

Wat toch is het geval?

De toestand, waarin de meesten van Gods kinderen thans hun leven op aarde doorbrengen, staat ongelooflijk laag. Er is nauwelijks eenige verheffing des geestelijken levens. Telkens stuit ge op een zwakheid van wil, die u verontrust. Elk oogenblik hebt ge te toornen tegen een gebondenheid in de strikken der zonde, die u pijnlijk aandoet. De consciëntie werkt niet nauw. De polsslag van het bloed der ziel klopt traag. Er is verflauwing in het gelooven; machteloosheid tot verloochening; geen krachtiger gemeenschapsoefening met den Heiland; geen ijveren voor den naam des Heeren, geen overvloeiing der liefde; geen standhouden; geen volharding; geen levend gebed!

En dat lage peil neemt ge niet maar een enkel oogenblik, maar aldóór waar. In alle streken van uw eigen land is het zoo, en, naar de berichten die tot u komen, staat het in de meeste landen der Christenheid even droef geschapen. Het is uw persoonlijke, diep smartelijke ervaring en elke broeder, die u weêr zijn hart ontsloot, stort met u zijn ziel in dezelfde klacht uit. Ach, het schijnt de *toestand*, de blijvende, doorgaande toestand der Gemeente alzoo geworden. Tot dat zeer lage peil van geestelijk leven is de kring der heiligen op aarde, tot smading voor den naam des Heeren, maar al te bitterlijk gedaald.

Maar nu, ge hebt daar geen vrede meê; ge worstelt *tegen* die algemeene verachtering in genade, als ge uw smeeking voor uw God brengt; o, ge dorst met heel uw ziele, of er aan het afmattende, het drukkende van dien zwoelen, lauwen dampkring geen ontkomen ware. „Heilig ons, o God der heiligheden!" wordt met klimmenden aandrang het dagelijksch roepen van den gebondenen geest in u.

Nu kan in zulk een toestand u één dezer vier overkomen:

Of dat ge een heiliger *persoon* ontmoet dan gij zelf zijt. Of dat ge met een *kring* in aanraking komt, die geestelijk iets hooger dan de uwe staat. Of dat ge op het historieblad terugleeft in een *tijdperk* toen de Gemeente minder diep zonk. Of ook dat u zélf de genade verleend wordt van een *geestelijke verwakkering*. En o, in elk dier vier gevallen begaat ge dan zoo licht dezelfde fout, die de arme begaat als hij met den rijkere in aanraking komt, van namelijk te wanen dat die rijkere nooit zorg kent, nooit den bodem van zijn geldkist ziet, en dat zijn schat *onmetelijk* is.

Indien men zelf zóó ongelooflijk laag staat als de meesten onzer, en er komt ons op onzen levensweg dan soms een godzalig man tegen, die, wijl het God almachtig zoo beliefde, op merkbare wijze zich ontworstelen mocht aan die algemeene, metterdaad epidemische lauwheid des geestes, o, dan dunkt ons de afstand tusschen dien bijzonderlijk begenadigde en ons eigen hart zoo onafzienbaar, zoo verreikend en bijna onmetelijk, dat we ons haast gaan inbeelden met een hemelsch persoon in aanraking te zijn geweest, en schier tot ons zelven fluisteren: „o, kwam ik ooit waar die man stond, *dan was ik er!*" Een uiting der ziel, die, naar ge bespeurt, van de meening dat in dien man *het volmaakte* bereikt was, o, zoo weinig verschilt.

Hierin ligt dan ook de zielkundige verklaring, hoe Rome juist in de dagen der diepste zedeloosheid tot haar vereering van de heiligen gekomen is. Och, in het Zwitsersche Alpenland, waar álles hoog en elke heuvel een berg is, gaat men soms een alp van zes, zeven duizend voet onopgemerkt voorbij, terwijl in deze lage landen reeds een aardheuvel van eenige honderden voeten u van alle kanten als *de* berg wordt aangewezen. En zoo nu ook gaat het in het geestelijke toe.

In het hoogland der Apostolische tijden en der Hervorming stond reuzenalp naast reuzenalp, maar niemand vond daarin iets opmerkelijks, iets buitengewoons, en ieder zag uitnemend goed, dat zelfs de reuzenalpen nog op verre na niet aan den hoogen hemel reikten. Maar in den tijd die daar tusschen lag, in de verzinking der Kerk onder Rome, toen alles laag en zeer laag land geworden was, och, toen maakten de enkele edeler en beter figuren die hier en ginds hun kruin naar de wolken opstaken, een zóó imposanten, zoo wegsleependen, zoo betooverenden indruk, dat men, de wolken voor den hemel aanziende, dacht dat er tusschen hún kruin en den aanvang des hemels redelijkerwijs geen afstand meer kon zijn.

Aan hetzelfde gezichtsbedrog staan we natuurlijk bloot, bij een vluchtig bezoek aan *geestelijke kringen*, die minder diep zonken dan ónze omgeving. Stuit men b. v. hier te lande telkens op „geldgierigheid"; al meê een der machten waarin Gods volk gebonden ligt; en bespeurt men dat in Amerikaansche kringen *die* zondige band bijna gansch verbroken, en mild en overvloedig uitdeelen gewoonte is, — dan begaat men, o zoo licht, de vergissing van nu den geestelijken toestand van zulk een ons vreemde omgeving verre te overschatten; te wanen dat met dezen band op gelijke wijs ook alle andere strikken der zonde in dien kring der uitlandsche broeders zijn doorgesneden; en om den kleinen afstand dien ze ons vooruit zijn, dien anderen nog veel grooteren afstand geheel voorbij te zien, die ook hen nog scheidt van de heiligheden Gods.

Op *geschiedkundig terrein* vaak dezelfde misleiding. Geen quaestie of èn in de dagen der Apostelen èn in de dagen der Hervorming,

waren de werkingen van den Heiligen Geest krachtiger uitgaande en minder belemmerd, en stond dientengevolge de sneeuwlijn, als we ons zoo mogen uitdrukken, of wil men het peil, het *niveau* van de heiligheid der Gemeente, merkbaar hooger dan thans. Komen wij nu, te midden van onze beklagenswaarde matheid en dofheid, weêr iets van die glinsteringen en schitteringen van het werk des Heeren op het historieblad te lezen, dan spreekt het immers vanzelf, dat de ziel er ons bij opspringt in ons binnenste; dat er iets in ons watertandt, of zulk een toestand ook tot ons mocht inkeeren; en dat we uit onze donkerheid in zooveel heerlijker lichtglans turende, o, zoo spoedig denken gaan, dat er van *dien* glans tot de glansen des hemels schier geen afstand meer bestaat.

En evenzoo nu kon het ons ten slotte ook in onzen *eigen levenstoestand* gebeuren, dat er, door een wondere inwerking van Gods vrijmachtige genade, schier plotseling; zoo onverhoeds, zoo nauwelijks meer ingewacht; toen we, toch geen gehoor vindende, reeds verstomd waren in onze gebeden; zulk een lossnijden van de banden van Sathan, zulk een ontbinden van de strikken der zonde, zulk een bewateren van den uitgedroogden hof, zulk een overgieten met versche olie, zulk een aangrijpen en wakkerschudden van de ingezonken, versufte en dof geworden ziel in ons openbaar wierd, dat het ons was of we opeens een *salto vitale*, een levenssprong uit den kuil zonder water naar de oevers van de Godsrivier hadden gedaan, en ons niet anders konden inbeelden, of zaliger kon het nooit worden. Nóg verder, nóg hooger komen, neen dat nooit!

Gemeenlijk zelfs wordt men van dit viervoudig gezichtsbedrog op éénmaal het slachtoffer. Men komt in aanraking met een godzaliger dan wij zelven zijn; hoort door hem van kringen die geestelijk hooger staan dan onze eigen omgeving; begroet daarin weêr iets van die machtiger Geesteswerking uit de beste tijden der Kerk; en wordt onder en bij dat alles zélf zoo sterk door den Geest bewerkt, dat het aan een opwaken uit de sluimering toekomt.

Maar nu dreigt dan ook het *gevaar*.

Het gevaar dat men in dien begenadigde wel voor zijn godzaligheid, maar niet voor zijn *onzalige zonden*; bij dien kring wel voor haar licht, maar niet voor haar *schaduw*zijde het oog opent; van dat glorietijdperk der Gemeente in de Hervormingsdagen wel de glorie maar niet de *schande* ziet; en zoo ook in zijn eigen geestelijk leven wel een verkwikking kent door nieuwe geestelijke gaven, maar tegen de nieuwe, juist daarmeê gekomen *verleiding* niet waakt.

Welnu, staat het zóó, dan ligt ook hier naast de heiligste hoogtepunten de diepste afgrond, en is Sathan op zijn post om u nogmaals uw eigen arglistigheid als een strop om de ziel te slaan.

Hij verleidt u dan, om die indrukken, die ontvangen gewaarwordingen, die ziels-ervaringen als fundament voor uw geestelijk huis

te nemen, in steê van de vastigheden van Gods Woord. Hij beleest u, om nu toch toe te zien dat ge niet *weêr* terugzinkt, en daarom o, zoo snel vooruit, altijd voorwaarts te dringen, zoo niet heden en ook morgen niet, dan toch eer der maanden voortspoeden, der heiligheid Gods nabij! En wat nog het gevaarlijkst van alles is, hij brengt u dan de gewoonte bij, om èn voor wie anders denken, èn voor wie met u dien weg op willen, telkens als ge ze weêr ziet, te roemen over weêr grooter zegen, en nóg machtiger genade, en nóg wonderbaarder overvloeiing van liefde, in zoo áltijd verrassender en steeds klimmende toeneming, dat de één meenen zou aan den lof van 's Heeren kracht te kort te doen (en ook zelf wel wat in het oog der broederen te dalen), indien hij soms *minder* dan die andere roemde; dèrwijs, dat wie eerst wel waarlijk door den Heere werd opge*trokken*, nu allengs zich zelf gaat op*winden*, en ongemerkt (dat de duivelen jubelen en Gods engelen weenen) als een „heiliger dan de gemeene geloovigen" hoog zweven gaat boven de schare die verkwijnt.

Hiermeê nu is het ontstaan der Volmaakbaarheidsleer niet bij de Socinianen en Arminianen, maar bij de Geestdrijvers, in al hun wemelende schakeeringen, aangetoond.

Pelagius schuilt bij déze ketterij *altijd* achter het scherm. Maar bij de Arminianen en Socinianen sluipt die doolgeest in het onbekeerde hart of in het zich zelf genoegzaam denken; wordt een quaestie van koele berekening: en ontaardt, na slepend ziekteverloop, in *openbaren afval*. Bij hen die lust hebben aan het heilige daarentegen, nestelt dit kwaad zich in het vrome gemoedsleven; slaat over in zelfverheffing; en ontaardt van meet af, eer men zich desbewust is, in gevaarlijke *geestdrijverij*.

Gevaarlijk in tweeërlei opzicht.

Vooreerst, wijl zij de vrome, onvaste, teedere zielen in haar garen lokt en ze door een vroegrijpe ontwikkeling een knak geeft aan haar geestelijken wasdom, dien ze niet licht weêr te boven komen.

Maar ook, en zeker niet minder, doordien ze het gevoel van onvoldaanheid met den bestaanden toestand dat een oogenblik in de Gemeente geprikkeld werd, weer te kwader ure, eer het vrucht kon dragen, afstompt en onaandoenlijk maakt.

De Gemeente weet wel dat het niet goed met haar is. Ze ziet het wel in, dat, ook afgescheiden van het meêsleepen der zondige natuur, dat ons om der zonde wil tot onzen dood toe is opgelegd, toch de levenstoon in de Gemeente, de publieke opinie der vroomheid, indien ge wilt, de gansch ordinaire zielstoestand van Gods kinderen, een nauwere en edelere moest zijn. En soms is er dan ook in haar midden als een beroerd worden der doodsbeenderen, zich heerlijk openbarende in dieper schuldbelijden, nauwer bij het Woord leven en afdoender

verloochening van de wereld, van vleeschelijke genieting, van den geldschat en van het eigen ik.

En, o, dat kón heerlijk doorwerken!

Maar melden nu te kwader ure zich de „Geestdrijvers" aan en wordt „Volmaakbaarheid" weêr veler geestelijk speelgoed, och, dan sluit de Gemeente weêr ijlings het oog voor wat haar smaad is, trekt haar geestelijke voelhorens in, en acht zich gerechtigd, om, onder rechtmatigen toorn over dit onheilig „Perfectisme," weêr vrede met haar doodschen staat te sluiten en elk „sta op uit de dooden, o Gemeente des Heeren!" te verdenken als de onheilige deun van den vogelaar die haar verstrikken wil.

Het is nu eenmaal niet anders, en het is goed dat het zoo is; de Gemeente wil van geen heiliger levenstoon hooren, tenzij ge haar *„door de diepten* den weg naar boven" kunt wijzen.

Alle zelfverheffing van Gods heiligen keurt ze met een krachtig instinct, dat uitnemend gezond is, als den heiligen schadelijk af.

Niet derhalve om dien vrijbrief tot voortsluimeren in ongeestelijke dorheid te bezegelen, maar om juist aan wie inzonk, dien vrijbrief uit de hand te slaan, moet dit drijven der Volmaakbaarheidsleer worden tegengestaan.

Tegengestaan niet flauwlijk, niet ten halve, maar energiek en geheellijk.

Zoo mogelijk tegengestaan van uit het onverwinbare standpunt dat onze vaderen steeds innamen, t. w. de belijdenis *dat zelfs de beste daden der allerheiligsten in dit leven onvolkomen zijn en met zonde bevlekt.*

III.

TERUG NAAR DE SCHRIFT!

> En de God des vredes heilige u geheel en al, en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worden onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus.
> 1 Thess. V : 23.

Wie de „volmaakbaarheid" leert, diens geheele Schriftkennis is in de war.

Men moet nooit zich inbeelden, dat de drijvers van zulk een dwaling voor het overige gezond van harte in Gods Woord staan en slechts op dat ééne punt krank zijn. Neen, wie zulk een dwaling voortplant, is altijd òf een verwarde van geest òf een denker, die denkt tegen Gods Woord in.

Hij kan een „verwarde van geest" zijn (en dat komt vooral in onze dagen veelvuldig voor) doordien het hem hapert aan degelijke kennis, en dus aan geregeld onderzoek, of ook aan een ordelijk verband van wat hij in zich opnam. Men heeft dan eigenlijk nooit den dieperen samenhang van Gods heilige mysteriën doorworsteld; voelt daardoor niet, hoe al deze heilige schakelen tot één keten aaneen zitten geklonken; en komt er daardoor toe, zonder het minste boos opzet, louter uit onkunde, door de eenzijdige bekoring van een verrukkelijke gedachte verleid, op den rok zonder naad een stuk van geheel andere stof te willen rijgen, of steen te willen vastsmeden aan goud.

Of ook men kan, gelijk Molino of Poiret, een zeer kundig denker zijn, maar om, in steê van in gehoorzaamheid aan de Schrift slechts ná te denken, wat vóór ons en ons ten behoeve gedacht is in Gods Woord, met zondige hoogheid die Schrift aan zijn eigen geest te onderwerpen, 't zij ten einde haar aan flarden te rijten, gelijk de afvallige doet; 't zij dan om haar als steunsels voor zijn eigen dwaling te misbruiken, gelijk de ketter.

Maar uit welken dier beide hoeken de valsche adem der „volmaakbaarheidsleer" u ook tegenwaaie, altijd kunt ge zeker zijn dat ge met een *fundamenteele* verkeerdheid in *geheel* de Theologie van zulk een drijver te worstelen hebt, en derhalve tot een omzichtig uitzetten van de bakens, eer ge hem bestrijden gaat, verplicht zijt.

Zij daarom ook onzerzijds vooraf uitgesproken, wat we van den zondaar en zijn toebrenging houden, opdat er geen spel met woorden zij en den lezer klaar voor oogen sta, wat in den loop van deze artikelenreeks de termen en woorden bedoelen.

En dan sta daarbij op den voorgrond, dat de mensch, naar luid der rijkste openbaring ons in de Schrift gegeven, een drievoudige bewerktuiging ontving, om met even zoovele werelden in gemeenschap te treden. T, w. *zijn lichaam*, waardoor hij in gemeenschap is met het stoffelijke; dan zijn *ziel*, waardoor hij in gemeenschap staat met het onzichtbare; en eindelijk zijn *geest*, waardoor hij in gemeenschap treedt met de hooge geestenwereld, 't zij met God tot zijn behoudenis of met Sathan tot zijn verderf. Dat de beide laatste, „ziel en geest," herhaaldelijk onder de éénе benaming van „ziel" worden saâmgevat, doet hierbij niets ter zake; mits men slechts klaar voor oogen houde, dat een onwedergeborene zoowel een „geest" heeft als een reeds bekeerde, en geen voet aan de dwaling geve, alsof eerst door de wedergeboorte aan ziel en lichaam dat derde, de geest, zou worden toegevoegd.

Deze drie: „geest, ziel en lichaam," zijn intusschen niet de mensch zelf; maar de drie onderscheiden organismen, die hij van zijn Schepper ontvangen heeft. Gij, uw persoon, uw ik, of hoe ge het noemen wilt, hebt *de beschikking* óver elk dezer drie ontvangen. Zij zijn dus van u zelf onderscheiden. Het zijn de instrumenten, waarvan

ge u bedient, 't zij ten goede, indien het naar Gods wil toegaat, 't zij ter verwoesting, indien gij ze *mis*bruikt naar eigen willekeur.

Aan elk dezer drie nu zijn voorts *vermogens* geschonken. Vermogens van *tweeërlei* aard, naar gelang ze dienen om iets, dat buiten u is in u op te nemen, of op iets, dat buiten u is, invloed te oefenen.

Om wat buiten u is in u op te nemen, ontving uw *lichaam* de zintuigen, ontving uw *ziel* het verstand en het gevoel, en uw *geest* het geloof. En omgekeerd, om op wat buiten u is invloed te oefenen, schonk de Heere aan uw *lichaam* het vermogen om op allerlei manier physieke kracht van zich te laten uitgaan; schonk Hij aan uw *ziel* den „wil;" aan uw *geest* „de liefde."

Werken nu al de raderen van dit kunstig raderwerk gelijk het behoort, loopen ze naar Gods ordening en richten ze hun kracht op het juiste doel, dan is die *geest* in u, door een gestadig *gelooven*, aldoor bezig kracht te ontvangen uit uw God, en evenzoo om door een gestadig *lieven* al wat ge uit God ontvingt naar dien God weêr in liefde, Hem ter eer, te doen uitgaan. Dan kent evenzoo die *ziel* in u (aan die werkzaamheid van den geest ondergeschikt) geen andere bezigheid dan om door *verstand* en *gevoel* „de waarheid der dingen" die buiten u zijn, te leeren kennen, en door den *wil* liefde jegens den naaste te oefenen. En blijft er alzoo ten slotte voor uw lichaam geen andere dienst over, dan om door de *zintuigen* „onvervalschte" indrukken op te vangen en door uw alzijdige *lichaamskracht* het stoffelijke in den dienst der liefde te beheerschen.

Maar door de zonde is geheel dit raderwerk uit zijn voegen gelicht en wringen die raderen zich nu onderling in hun verkeerden loop stuk.

De *geest* gelooft niet meer, wil niet meer ontvangen uit God, maar poogt te putten uit zich zelf of leent er zich toe om voertuig te zijn voor Sathan. En evenzoo keert die geest in u zijn liefde van God af op uzelven en verspilt in zelfzucht doelloos zijn kracht.

Dienovereenkomstig is het ook de *ziel* er nu niet meer om te doen om door verstand en gevoel „de waarheid der dingen" in zich op te nemen, maar om „een schijn," een valsche onware voorstelling der dingen te vestigen, gelijk die zou moeten zijn om het ongeloof en de zelfzucht van uw geest te rechtvaardigen. En spant desgelijks de wil zich niet meer tot liefde voor den naaste, maar woelt ze machteloos om den waren toestand der dingen naar valsche voorstelling te vervormen.

En zoo ook dienen de zintuigen bij het *lichaam* niet meer om „zuivere indrukken" te ontvangen, maar om met onverzadelijk begeeren dat zichtbare naar zich toe te zuigen; en wordt ten slotte de lichaamskracht aangewend niet om de wereld aan den dienst der liefde te onderwerpen, maar om al wat is of komt aan eigen lust op te offeren.

En niet slechts dat indiervoege „geest, ziel en lichaam" in verkeerde richting werken, maar ook de vermogens die aan elk dier drie organismen geschonken waren, zijn door de zonde vervalscht en werken nu verkeerd. Het geloofsorgaan weigert en de liefde wordt zelfzuchtig of zinlijk; het verstand is verduisterd, het gevoel is verontreinigd, en evenzoo de wil machteloos geworden; ja zelfs de zintuigen hebben hun adel verloren en onze lichaamskracht is, onder den vloek, tot een schaduw verlaagd van wat ze eens was.

Eindelijk, om er ook dit nog bij te voegen, naar den grondaanleg van der menschen verschillende karakters ziet ge beurtelings den *eenen* mensch zijn geest, een *tweeden* zijn ziel en een *derden* zijn lichaam tot hoofdzetel van zijn zondig drijven kiezen.

Kiest hij het „lichaam" tot zetel van zijn zondig leven, dan verteert de zondaar in zinlijkheid; verdierlijkt zich; en komt om.

Slaat hij meer in de „ziel" de tente voor zijn zonde op, dan vergaapt hij zich aan schijnkennis van wetenschap en eigengerechtige betrachting van deugd.

En bouwt hij zich eindelijk de hutte voor zijn „zondig ik" op de spitse der bergen, in den „geest", dan is de kanker der hoovaardij in hem gevaren; gaat hij naar den duivel aarden; en lacht in zijn eigen verderf.

Maar langs welken weg dit „dood zijn in zonden en misdaden" dit „vervreemd zijn van het leven Gods" zich ook uite, steeds schift het gif der zonde allereerst in ons *ik*, in onze „persoonlijkheid", in ons onnoembaar wezen, en *niet* slechts in de drie instrumenten (lichaam, ziel en geest) die ons ten dienste zijn of in de vermogens die aan deze instrumenten zijn verleend.

Het kwaad tast wel ter dege óók die instrumenten van „geest, ziel en lichaam" aan en ontreddert wel gewisselijk óók die vermogens. Maar bij beide is dit slechts een *afgeleid* verderf, d. w. z. een verderf dat deels, als uitvloeisel *van* ons zondig wezen, deels als straf *voor* onze zonden, uit ons verdorven *ik*, in die bewerktuiging en in die vermogens indrong.

Toch is de aldus neêrgeworpen zondaar allerminst een steen of blok. Integendeel, ook in die diepte zijner ellendigheid blijft hij „mensch." Hij zou zelfs niet zoo onuitsprekelijk ellendig zijn, indien hij het *niet* bleef. En hetzij hij nu verloren blijft of gered wordt, zoowel in die veroordeeling als bij die redding, handelt God met hem op menschelijke wijze, d. w. z. houdt de Heere rekening met den aard zoo van zijn wezen als van die instrumenten en vermogens die de Heere hem als mensch gegeven had. De overblijfsels, zooals onze belijdenis het noemt, van het beeld Gods in hem, handhaven ook in zijn verdorven staat zijn „menschelijke" natuur als zoodanig.

Hierdoor is het karakter van Gods heilsopenbaring dan ook bepaald. Zoowel van die historische openbaring, waarvan de afbeelding in de

Heilige Schrift *voor allen saam* is neêrgelegd, als van die subjectieve, die bijzonderlijk plaats heeft in *de ziel van den enkele.*

Gods openbaring aan „menschen" is een andere dan zijn openbaring aan de „engelen"; en evenzoo zijn openbaring aan den „zondaar" is en moet een andere zijn dan zijn openbaring in het Paradijs was.

Alzoo toch schikt de Heere in zijn neêrbuigende goedheid zich naar de gesteldheid waarin de zondaar thans feitelijk verkeert, dat ze altijd past op zijn toestand, 't zij om hem schuldig te stellen wijl hij niet gelooft, 't zij om het innerlijk genadewerk tot bewustzijn te brengen, indien het geloof in hem ontluikt.

Er is in die openbaring op een bezoedeld lichaam, op een zich zelf behagende ziel, op een in hoovaardij verteerden geest gerekend. Gerekend op verontreinigde en verzwakte zintuigen, op een verdoold denken, op een vervalschten wil, op een verbijsterde liefde, op een geloofsschijn die geen waarheid is. En gerekend bovenal op een zich zelf verafgodend eigen ik, dat achter dit geheele raderwerk wegschuilt en er zich de handen en de vingeren aan stuk wrong.

Tegenover deze openbaring in de Heilige Schrift staat de zondaar door eigen schuld dus indiervoege, dat hij er wel door veroordeeld, maar er niet door gered kan worden, tenzij de Heere nog een *tweede liefdesopenbaring* aan de eerste toevoege en hem nu ook persoonlijk begenadige in de ziel.

Ja zoo diep en schrikkelijk is de verdorven staat waarin de zondaar zich door de zonde geworpen heeft, dat geheel het werk der wedergeboorte en der wederlevendmaking, zoo in zijn „voorbereiding" als in zijn „uitvoering", alleen en uitsluitend van den Drieëenigen God kan uitgaan.

Er is geen voorbereidende genade van den kant des menschen, maar alleen van Gods zij, en zelfs door die genade die God almachtig voorbereidt komt het nog nooit of nimmer zóó ver, dat de zondaar, na afloop van die voorbereiding, het nu zelf wel áf zou kunnen, maar blijft steeds en onveranderlijk het feit vaststaan, dat het, zonder eenige de minste medewerking zijnerzijds, alleen Gods bovennatuùrlijke inwerking door Woord en Geest is waardoor hij van dood levend wordt.

De zondaar is een zelfmoordenaar: hij heeft de hand aan zijn eigen leven geslagen; en wijl hij nu dood en des doods is, ook al voelt ge nog een tamelijke levenswarmte in hem nawerken, kán hij niet weêr opleven dan door een wonderdaad Gods.

Al wie hierop afdingt of hieraan te kort doet, geraakt in onverzoenlijken strijd met wat over de schrikkelijkheid der zonde en het uit haar gif voortkomend bederf in de Schrift geopenbaard, door de consciëntie der verlosten in het uur hunner verbrijzeling doorleefd is, en nog, bij dagen en bij nachten, in de afschuwwekkendste feiten gezien wordt.

Noch 's menschen schuld, noch van die schuld het besef, noch voor

die schuld de verantwoordelijkheid, noch over die schuld het berouw, mag, door wien ook, hiermeê als weggecijferd worden beschouwd.

Dit mág niet, overmits God de Heere ons het *tegendeel* in zijn heilig Woord als *reëel* openbaart. Mag niet, omdat deze feiten Gods in de consciëntie even vast en onwrikbaar staan als alle overige daden Gods in ons inwendig leven. En mag evenzeer niet, wijl èn in de vertwijfeling der bij uitstek schuldigen, èn in de verbrijzeling der kinderen Gods, het feitelijk samengaan van de volslagen onmacht des zondaars en het sterke werken der consciëntie, onherroepelijk en op onloochenbare wijze blijkt.

Immers dat wij met ons vervalscht zintuig en ons ontspoord verstand de lijnen waarlangs beide feiten in eenzelfde punt van Gods wondere glorie saâmloopen, nu niet meer, of wilt ge, nog niet, ten einde toe volgen kunnen, is hiermeê zoo weinig in tegenspraak, dat het er veeleer uit volgt.

Ware het anders, dan zou òf het samenstel van ons wezen, òf de inwerking van de zonde óp dat samenstel, anders moeten zijn dan we, op grond der Schrift en in overeenstemming met de belijdenis der gezuiverde Kerken, aangaven.

Niet op ons, maar juist op de ondiepe geesten, die de alverwoestende werking der zonde loochenen, rust dan ook de onmogelijke plicht, om *reeds in deze nevelen de zuivere harmonie aan te toonen* tusschen wat in ons omgaat en van Godswege aan ons geschiedt.

Wij voor ons kunnen slechts weêrgeven wat en zóóals God het in zijn Woord óns gaf; geheel afgezien van de vraag of we er tevens in slagen het in zúlk een orde saâm te leggen, dat *wij zien* dát het past.

En dan houde men, op het stuk van de redding des zondaars, van meet af steeds en gelijkelijk deze twee vast: *ten eerste*, God de Heere maakt door de wedergeboorte dat de zondaar *het vermogen terug erlangt om te gelooven;* en *ten andere*, Hij brengt hem door de daad der wedergeboorte niet tot een nieuw zelfstandig, geïsoleerd leven, maar *in levensgemeenschap met den Christus.*

„Gerechtvaardigd door het geloof in den Borg!" is daarom ook de eenige formule waarin de verbrijzelde zondaar ooit rust vond.

Niet „leven", niet „kracht" maar *geloof*, en dat geloof, voor wat het vermogen en den wil er toe aangaat, *een gave Gods*: ziedaar het middel ter behoudenis, maar om dan ook door dat geloof in een wondere, verborgene, onbeschrijflijke gemeenschap te treden met het „leven" en de „kracht" van den Middelaar.

„Wat moet ik doen om zalig te worden?" is de vraag der beangsten van ziel, waarop nooit een ander antwoord volgen mag dan het levensrefrein, dat in een enkel accoord zoo heerlijk deze beide factoren ineen doet vloeien: *Geloof*, ja, maar neen dat is niet genoeg, „geloof *in den Heere Jezus Christus!*"

Hiermeê is uitgesproken dat ook een geredde *in zich zelf niets is en blijft:* dat zijn wassen in Christus wel een veranderde gesteldheid van zijn innerlijk raderwerk aanduidt, maar nooit met een allengs vol worden van het eerst leêge glas mag vergeleken; en dat de strijd tusschen vleesch en geest niet een strijd van 's menschen geest tegen zijn bloed of zijn lichaam is, maar integendeel de strijd van zijn nieuwe persoonlijkheid die hij in Christus gewon, tegen den ouden mensch die, in geest èn ziel èn lichaam huizend, in hem zelf eischen bleef tegen den Geest zijns Gods.

IV.

IN OF BUITEN CHRISTUS GEREKEND?

> Ik leef, maar niet meer ik, Christus leeft in mij. Gal. 2 : 20.

Is in ons vorig artikel uiteengezet in wat zin „wij midden in den dood liggen" en „alleen God den zondaar, die dood was, levend maakt," thans komt het dan aan op de juiste onderscheiding van het werk Gods aan dien zondaar, die „levend gemaakt *is*."

Door de *roeping* komt „de eisch" om op te staan uit de dooden tot ons. Door de *wedergeboorte* wordt ons „de kracht" om op te staan toegebracht. Door de *bekeering* wordt de wil er toe geneigd om die kracht ter opstanding „haar werking" te laten doen. En in de *heiligmaking* wordt wil en kracht in harmonie gezet, om zoo „het zelfbewustzijn" als „de uiting" des nieuwen levens tot waarheid te maken.

De „heiligmaking" is dus niet óns werk, waarmeê wij tot God naderen, maar *zijn* genadegave waarmeê Hij zijn heiligen toekomt. Niet een natuurlijke werking van ons herboren gemoed, maar een tweede weldaad die ons uit ontferming wordt toegebracht. Een uitnemendheid die we, zelfs ná onze bekeering, uit ons zelven nooit bekomen zouden, maar die (in weerwil van onzen toeleg om ook dat nieuwe leven voor ons zélf te nemen en dus te verzondigen) in ons gewrocht wordt door een machtdaad Gods.

Ze is verder een *bovennatuurlijke* genadegave, d. w. z. indien den bekeerde het Woord wordt voorgehouden, zonder meer; indien er niets dan een uitwendige zedelijke werking op hem uitgaat; indien het blijft bij een eisch aan het nieuwe leven om dan nu ook in daden zijn kracht te toonen; dan komt er hoogstens een vooze, verkankerde vrucht te voorschijn, die met „heiligmaking" niets gemeen

heeft. Om tot dat „edele” te geraken is, behalve die „zedelijke” werking door het Woord, die hoogstens als middel dienst doet, nog de eigenlijke innerlijke werking van den Heiligen Geest noodig, die op bovennatuurlijke wijs een Gode betamelijke geschiktheid in ons hart instort en ons wandelen doet in zijn paden.

Bij onbekeerden kan daarom wel van „deugdsbetrachting,” maar nooit van „heiligmaking” sprake zijn. „Heiligmaking” is het uitsluitend privilegie van Gods kinderen, waarbij *zij* Gods akkerwerk zijn en *Hij* de Landman is.

Tweeërlei is daarbij Gods arbeid aan hun ziel, naardien Hij *eerst* den wil van zijn kind richt op wat Hij wil, en dan, *ten tweede* als die wil, op tegenstand brekend, klagen moet: „Het goede dat ik wil, doe ik niet,” een zóó schikken van de dingen, een alzoo inrichten van de omstandigheden en zulk een instorten van krachten in zijn verlosten, dat het desniettemin tot een volbrengen van het goede komt.

Van de zij der verlosten komt het dus óók bij de heiligmaking uitsluitend op het „geloof” aan. Dat is het ál, dat is het éénige, hetgeen ook in de heiligmaking, de eigenlijke daad van het schepsel is. Gelooft hij niet, d. i. waant hij een oogenblik met wat hij reeds ontving en heeft, zich zelf nu wel te kunnen heiligen, dan staat hij volkomen machteloos, is in volstrekten zin van heilige kracht beroofd, en doet niets dan nogmaals de oude zonde herhalen, nu op heilig terrein en in schijnheiligen vorm. Erkent hij daarentegen, ook na zijn bekeering: „Ik kan niet, *Hij* alleen kan mijns levens kracht zijn,” en komt hij er alzoo toe, uit zijn eigen leegheid tot de volheid in den Zone Gods op te zien, kortom, „gelooft” hij, o, dan vloeit het, dan stroomt het van uit den Hooge en wordt Jehovah, de almachtige Bewerker, heerlijk in zijn heiligen openbaar.

Niet alsof de kinderen Gods niet zelf, in eigen persoon, de daden van liefde en gerechtigheid zouden werken. Immers, het verschil tusschen wedergeboorte en heiligmaking bestaat juist daarin, dat de mensch bij de wederbaring volstrekt *lijdelijk*, en bij de heiligmaking steeds *werkend* is. Zoozeer zelfs zijn deze daden *zijn* daden, dat God ze in dit en in het toekomende leven, uit genade, beloonen wil. Bij den Heilige is wel de oorzaak dát het er toe komt, maar *Hij laat het zijn kinderen doen*, door wil en kracht alzoo bij hen in beweging te zetten, dat Hij het *door hen* doet en zij het doen *in Hem*.

Met de rechtvaardigmaking staat de heiligmaking dus wel terdege op één lijn, in zooverre beide, eer wij er aan toekomen, niet ten deele, maar geheel, gaaf en volkomen, buiten ons in Christus gegeven zijn en alleen door het geloof kunnen worden toegeëigend. „Evenals hadde ik het al volbracht, wat Christus voor mij volbracht, in zooverre ik zulk een weldaad met een geloovig hart aanneem!”

Gesteld derhalve, iemand stierf in het eigen oogenblik van zijn bekeering, dan zou bij zijn ontwaken in de eeuwigheid niettemin

een volkomene, zij het ook een nog niet uitgewerkte, heiligheid, zijn deel zijn.

Metterdaad grijpt dit alzoo bij de uitverkorenen onder de vroeg wegstervende kinderkens plaats, die, wedergeboren in de wieg of misschien reeds van 's moeders lijf aan met leven begenadigd, nooit tot het oefenen van heilige daden op aarde komen konden.

Slechts bestaat er tusschen rechtvaardigmaking en heiligmaking dit verschil, dat de rechtvaardigmaking het verzondigde verleden bedekt en de heiligmaking de nieuwe toekomst uitbrengt. Dat de rechtvaardigmaking deswege buiten ons blijft en de heiligmaking in ons gewrocht wordt. En eindelijk dat de rechtvaardigmaking de schuld en niet de smet uitdelgt, terwijl omgekeerd de heiligmaking de smet en niet de schuld doet verdwijnen.

Zoowel als de gerechtigheid vooruit verworven is, die ons bekleedt, zijn ook de heilige „werken vooruit bereid, waarin we wandelen zullen" (Ef. 2 : 10), en zijn beiden alzóó door het geloof, en door niets dan het geloof, toe te eigenen, dat onze schuld in de diepte der zee komt te liggen, en „die heilige werken" als een licht van ons uitstralen, waardoor niet wij, maar de Vader die in de hemelen is verheerlijkt worde.

Streng genomen, heeft voor ons, na onze bekeering, het leven op aarde zijn beteekenis verloren, en niets is dan ook dwazer dan te meenen, dat wė na onze toebrenging nog zóó lang leven moeten als noodig is, om ons voor den hemel te bereiden. Waar toch bleven dan de zuigelingen die voor het graf gebaard zijn of de bekeerden die welhaast worden uitgedragen? Neen, maar om drieërlei oorzaak laat de Heere een deel van zijn uitverkorenen, ook na hun wedergeboorte en bekeering, nog op aarde. Ten eerste, om zijn verlossingsmacht van zonde en verderf te toonen; ten tweede, om een lokaas voor anderen te zijn; en ten derde, en dat wel als hoofdzaak, opdat een licht van den Vader der lichten in de duisternis dezer wereld zou stralen en zijn naam daarin groot zou zijn.

Anders wat óns eeuwig wel of wee aangaat, houde men onveranderlijk vast en late het zich door Pelagiaan noch Enthousiast ontrooven, dat Christus een *volkomen* Zaligmaker is, „zoodat wij álles in Hem hebben wat tot onze zaligheid van noode is." „Wijsheid, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing!

Hoe dus ook bezien, God drieëenig is en blijft onze Heiligmaker, en wat Gods kinderen op aarde te doen hebben, is niet zich zelven heilig te maken, wat hun toch nooit zou gelukken, maar om het in hun goede werken aan vriend en vijand te doen zien, dat Hij, die hun de heiligmaking toebracht en aldoor toebrengt, niet dood is, maar leeft.

Het geheim van deze schijnbare tegenstrijdigheid schuilt in de verborgenheid van Christus wondere gemeenschap met de zijnen.

Dat wonder is niet onder woorden te brengen. Slechts door vergelijking beeldt de Schrift het ons af, nu eens van een wijnstok sprekende, waarop we als ranken tieren; dan van ééne plant, waartoe we met Hem behooren; dan weêr van één lichaam waarvan we als leden onder Hem, het Hoofd, staan; of ook als waren we een product van het eten van Hem die het brood des levens is en van het drinken van zijn bloed.

Doch in wat vorm ook uitgedrukt, hierop komt ontwijfelbaar deze gemeenschap, deze *unio mystica*, deze sleutel aller kennisse neêr, dat de wedergeborene, op zich zelf genomen, niets is noch heeft, maar al wat hij is en heeft, slechts wierd en is en zijn zal door en krachtens zijn saâmverbonden zijn met den Zoon van God.

Een zelfstandig, d. i. op zich zelf staand leven van Gods kinderen, is er niet en is ondenkbaar.

Zoomin het schijnsel blijft als ge het licht u wegdenkt, zoomin blijft er in den geloovige geur of smaak van eeuwig leven, als ge hem losgemaakt denkt van zijn Heere.

Hij werd niet uitverkoren dan *in Christus*, niet toegebracht dan door Hem, niet levend gemaakt dan in zijn kracht en zoo ook leeft hij geen oogenblik, is hij geen oogenblik ontzondigd noch geheiligd of bekwaamd tot iets dat niet verwerpelijk is dan doordien en voorzoover de levensgemeenschap tusschen Christus en zijn ziel aanwezig, werkend en vruchtdragend is.

Christus is de atmospheer, het element waarin hij zich beweegt en ademt, en tegelijk de vervulling van het niets en het ledig van zijn hart.

Dat hij *leeft*, wil juist zeggen dat niet meer hij leeft, maar dat *Christus* leeft in hem.

Dit mag echter nimmer in den dweepzieken zin verstaan, alsof de Christus persoonlijk den hemel zou verlaten, om in te dalen in zijn gemoed.

Neen, zeer uitdrukkelijk leert de Schrift ons, dat Christus plaatselijk in den hemel blijft en met zijn verlosten slechts in verborgene geestelijke gemeenschap staat door *den Heiligen Geest.*

Hij is weg, maar na zijn heengaan zond Hij ons een anderen Trooster, die bij ons blijft in der eeuwigheid.

Die Heilige Geest is niet een kracht of uitstraling, maar God zelf, en gaat als God, d. i. met souvereine macht van oordeel en van liefde, in onzen inwendigen mensch in, om de bezieling onzer ziel en de Geest van onzen geest te zijn en in de verlosten Christi als zijn tempel te wonen.

Uit dien Heiligen Geest komt ons nóch het leven nóch de rechtvaardiging nóch de heiligmaking toe, maar wel dit, dat al deze schatten, die in Christus voor ons aanwezig zijn, nu ook op ons worden toegepast. „Hij neemt het niet uit het zijne, maar uit den Zoon!”

Terwijl wij namelijk, ook na onze wedergeboorte, zóó zijn, dat we de aderen des levens, waarmeê we aan den Zoon verbonden liggen, door ons onverstand en onze verkeerdheid, eer toedrukken dan werken laten, en dus met al onzen schat voor oogen, nochtans koud, onbezield en machteloos, d. i. ongetroost zouden neêrzitten, glijdt de Heilige Geest dan als de van God gezonden Trooster in het verborgen van ons innerlijk leven, om aan die levensaderen hun werking terug te geven en met den gloed des hoogeren levens uit Christus weêr koestering aan te brengen in ons verkleumd gemoed.

Ware nu die Heilige Geest slechts een kracht en niet persoonlijk God, dan zouden *wij* het natuurlijk zijn, die *dien Geest bezigden*. Maar nu die Heilige Geest wel in der waarheid God is, te prijzen in eeuwigheid, nu is het *die Geest*, die ons aandrijft, ons omzet naar den wil des Heiligen, en ons bezielt.

Daarin nu heeft dan ook de strijd tusschen vleesch en geest in de geloovigen zijn oorsprong.

De persoon (niet zijn „geest,• zijn ziel of zijn lichaam") wordt bekeerd. In hém, in zijn *ik*, in zijn ongrijpbaar menschelijk wezen is het ongeloof nu geloof en wat van Sathan was alsnu van God en zijn Christus geworden; niet krachtens wat in dat *ik* schuilt, maar krachtens hetgeen voor dat *ik* in den Christus verborgen is bij God. Eerst daarna kan dus het nieuwe leven allengs een aanvang maken met de dienstbaarstelling van „de leden," gelijk Paulus het in Rom. VI noemt, aan Christus en zijn gerechtigheid. Die „leden," d. i. de instrumenten van geest, ziel en lichaam met al hun vermogens en krachten, die dusver voertuig waren voor wat tegen God inging, moeten nu voertuig worden voor wat God verheerlijkt. Maar dit kan niet dan met geweld. Want het raderwerk ligt stuk en verwrongen en heeft zijn gang en loop genomen, naar de zonde het wilde. Het werkt dus bij het geloof niet meê, maar tegen. Let wel, niet slechts uw lichaam, maar ook uw ziel, en zelfs uw geest die in u is, en evenzoo de vermogens die bij deze drie hooren.

Dat alles saâm heet uw „vleesch" of ook „de oude mensch" of ook „de ijdele wandeling die u van de vaderen overgeleverd is," of ook „het lichaam" d i. „de bewerktuiging des doods" met al haar zondige lusten en haar neigen en hellen naar het graf. En daartegen nu strijdt de Geest in u, om des ondanks „deze leden" alsnu dienstbaar te maken aan wat van God komt; die bedding, waar het modderig slib in vastraakte, alsnu dienstbaar te maken aan het stroomen van het water des levens: en die vensters die door bezoedeling ondoordringbaar waren geworden, nu toch te doordringen en er stralen doorheen te schieten van het licht uit God.

Dit maakt dat er allengs, niet zoozeer in de werking van deze leden een *hebbelijkheid* ontstaat om zich voor het heilige te leenen, maar dat allengs uw nieuwe mensch, uw wedergeboren *ik*, bezield

en aangedreven door den Trooster, de hebbelijkheid krijgt om die leden tot het vereischte oogmerk te dwingen, d. i. door de kracht die van Christus' kruisverdiensten uitgaat den ouden mensch met zijn begeerlijkheden, en de lusten des vleesches te kruisigen, te dooden en te begraven.

Zoo wordt gij, d. i. uw *ik* dat gelooft, wijl het leeft en leeft voor zooveel het gelooft, door den Heiligen Geest aangedaan met heiligen zin, met heilige kracht en heilige vatbaarheid, om zoo dikwijls ge den Geest weêr werken laat en niet weêrstaat, aan den ouden mensch te toonen, dat de rollen zijn omgekeerd en Jezus sterker is dan uw vleesch.

Met dien verstande echter, dat ook hier de genade Gods redelijk blijft en nimmer magischer-wijze toovert. Nooit dus zóó, alsof Christus het ééne oogenblik „al uw leden" geheel en volkomen buigen zou naar zijn wil, om straks weêr slechts ten halve het vleesch in u te bedwingen, maar in dien zin, dat „het stellen van uw leden tot dienstknechten der gerechtigheid" een arbeid van geleidelijken voortgang is, zoodat door strijd en beproeving en door oefening der zinnen dit proces slechts langzaam, naar den eisch van alle organisch leven, gelukt.

Tevens gaat het daarbij niet naar willekeur, doch naar de van God gestelde orde toe. Ook de „leden der ongerechtigheid" worden bewerkt „een iegelijk in zijn orde," naar gelang bij den éénen of den anderen van Gods kinderen de loop van heel het raderwerk door geest of wil of lichaam zijn richting had gekregen.

En wat men ten slotte vooral niet vergete, ook in het gunstigste geval en bij de sterkste bedwinging blijven „die leden" toch altijd *dienstknechten*. D. w. z. ze dienen den Christus omdat ze *moeten*. Omdat het geloof hun te machtig is. Wijl ze niet anders kunnen.

Maar van nature blijven ze ten einde toe tegenstribbelen. Als een veer zijn ze die omlaag blijft, zoolang ge die met machtige hand neêrhoudt; maar laat ge ze los, dan springt ze weêr ijlings op!

V.

GEEN TERUGKEER ONDER HET JUK.

> Die door de gewoonte de zinnen geoefend hebben, tot onderscheiding des goeds en des kwaads. Hebr. 5 : 14.

Twee dingen zijn alzoo vast te houden: ook al stierf een kind van God terstond na zijne bekeering, toch zou voor den troon des Eeuwigen zijn heiligmaking onberispelijk zijn, — maar ook, wordt hem na

zijne bekeering nog een leven op aarde toegeschikt, dan moet er, gevallen van krankzinnigheid uitgenomen, wel terdege een waarneembare toeneming in heiligen zin en een in het oog springende afkeering van de zonde plaats grijpen.

Er mag in het leven na de bekeering nooit ontbreken wat men *proces* noemt, d. i. een gestadige ontwikkeling van kracht, een voortdurende ontplooiing van het schoon des hoogeren levens, een steeds uitbotten en rijpen van vrucht. Stilstand is een eigenschap van den dood, maar niet van het leven. Een zoo machtige overgang als van het rijk der duisternis in het Koninkrijk van den Zoon der liefde kan niet verborgen blijven. Een kind van God en „het licht onder de korenmaat" hooren niet bijéén.

Dat proces des nieuwen levens nu heeft drie verschillende kanten waaruit men het bezien kan, naar gelang het 1. *Door God zelf* in ons gewerkt; 2. door *ons persoonlijk ik* in den geloove tot het onze gemaakt; en 3. *voor de wereld* in vruchten der dankbaarheid openbaar wordt.

Aan den pas bekeerde geeft, wat het eerste punt betreft, *de Heilige Geest* nog niet de spijze die Hij aan den geoefenden schenkt, er komen bij voortgaande ervaringen aan Gods kinderen openbaringen van kennis, ontsluitingen van een innige gemeenschap met den Heiland, bovenal bevindingen van kracht en genietingen van zaligheid toe, die aan den pas bekeerde nog onthouden *moeten* worden, wijl ze hem nog *te machtig* zouden zijn en *de geregelde orde* ook bij deze inwerkingen van den Geest niet kán worden veronachtzaamd.

Evenzoo blijft, voor wat, ten tweede, *ons persoonlijk ik aangaat* de geloofsmacht bij het kind van God niet van den beginne tot den einde aan zichzelf gelijk. Wel is het geloofsvermogen in de eerste dagen na de bekeering zeer krachtig werkend. Maar dit is een natuurlijke óverspanning, die altijd vast na eenigen tijd, door inzinking achtervolgd wordt. Dan eerst komt de oefening, komt de zielservaring, komt de geestelijke bevinding, en leert het persoonlijk geloof, door vallen en opstaan, hoe het op de paden des Heeren te loopen heeft. Daardoor worden de enkelen vaster, de werking van het geloofsvermogen geregelder, hecht het zich inniger aan het Woord des Heeren, en leert het door bittere teleurstelling, de krachtsverspilling van het óvergeloof en de Godverzoeking van het vertooningsgeloof wel af.

En, eindelijk, komt dan ook, ten derde, *in de vruchten* deze gezonde groeikracht van het groen geworden hout uit. De ongeloofelijke kracht namelijk van *de gewoonte*, die vóór zijn bekeering in den dienst der zonde was, begint thans allengs in den dienst van het heilige over te gaan, de poel blijft wel goddelooslijk uitdampen uit den verpesten kuil van de natuur waarin we geboren zijn, maar de giftige dampen kunnen in zijn menschelijk organisme niet meer zoo sterk doordringen. De vermogens van zijn geest, de vleugelen van

zijn ziel en de zintuigen van zijn lichaam ontvangen al meer een plooi, die maakt dat met gelijke krachtsinspanning voortaan al overvloediger resultaat verkregen wordt, en alzoo is de pas gezette vrucht beter tegen de koude nachtvorsten gehard.

Toch verlieze men nimmer uit het oog, dat het geloofsproces in Gods kinderen noch bij allen eenzelfden vorm draagt noch ook in alle oogenblikken en tijden zich zelf gelijk blijft.

Gij vindt Christenen bij wie dit geestelijk proces een volkomen geleidelijke ontwikkeling vertoont en met onverstoorbare gelijkmatigheid zijn heerlijken weg vervolgt. Maar deze zijn de minsten in aantal en tegen hen over staan tal van broederen, die nu eens te hard, dan weêr te zacht loopen of door onvoorzichtigheid in kuilen vallen, waaruit ze dan straks weêr moeten opkomen. Anderen weêr, die lang winteren, om bijna zonder lente in een laten zomer over te springen. Ja, ge vindt er ook, bij wie ge slechts nu en dan de vonk ziet opgloren, die u de overtuiging hergeeft, dat er onder die doode asch toch iets smeult.

Dat hangt af van de nawerking van het verleden of van de omgeving die ons bewerkt; af van de leidende geesten onder wier beademing we komen, af van de grondneiging van ons karakter; af van de oprechtheid of leugenachtigheid van ons vroom willen en bedoelen, of ook van de vrijmachtige verscheidenheid, waarin het den Heiligen Geest belieft zijn heerlijke glansen te doen uitstralen.

Maar welk verloop dit heiligingsproces ook bij ons neme, déze drie verschijnselen zijn daarvan onafscheidelijk: *ten eerste*, dat bij korter of langer tusschenpoozen weêr zondige uitwerkselen zich tusschen de werkingen van het goede indringen; *ten tweede*, dat aan alle werkingen van het goede iets heiligs ontbreekt, dat er aan zijn moest, en iets besmets aankleeft dat er niet aan hoorde; en *ten derde*, dat voor het bewustzijn van de uitverkorenen zelf hun schuld al grooter en hun heiligheid steeds onvoldoender wordt.

Over elk dezer drie een kort woord ter toelichting.

Vooreerst dan: *de reeks van goede werken wordt altijd weêr door uitwerkselen der zonde afgebroken.*

De tegenwerping, dat toch de volmaakbaarheidsdrijvers het tegendeel beweren, en dat men in Christelijke bedehuizen de heiligschennende taal heeft moeten aanhooren, dat een zondaar zeggen dorst: „Wie uwer overtuigt mij van zonden!", of ook een ander roemen dorst „in deze laatste dertig jaren geen enkele zonde bedreven te hebben" — bewijst tegen onze stelling niets. Of acht ge dat de stelling: „Om te slapen moet het lichaam in rust zijn", moet opgegeven ter wille der slaapwandelaars; of wel, dat de stelling: „Met de oogen toe, ziet men niet," door den *clair-voyant* onhoudbaar wordt; of ook, dat de Goddelijke stelling: „Een vrouw zal met smarte baren" wordt opgeheven

door het feit, dat zich te laten chloroformiseeren almeer het waagstuk veler barenden werd?

Immers, het komt bij zulk een onderzoek er op aan, niet wat enkele individuen beweren, maar wat de gewóne zielsbevinding is. Hoe het in den regel toegaat. Bovenal hoe het toegaat als het *normaal* gaat, d. i. gaat naar Gods Woord.

Uitzonderingen, bovenal indien ze, gelijk hier, ingebeeld zijn, bevestigen den regel en stooten dien allerminst omver.

Zijn er dan ook onder Gods kinderen enthousiasten, die de nuchterheid des Geestes prijsgeven, zich dronken drinken aan den wijn hunner bezwijmeling, en zich, òf door onvoorzichtigheid òf met opzet, bedwelmen laten, dan rekenen zulke broeders slechts in zooverre meê, als uit hun geestelijke overspanning, niet tot wat werkelijk in hen omgaat, maar wel tot *het tegendeel* mag besloten worden.

Ten tweede, *zelfs aan onze beste werken ontbreekt iets heiligs en kleeft een smet.*

Ongetwijfeld komen de krachten des hoogeren levens blank als sneeuw van boven en met meer dan aardsche reinheid tot ons hart.

Maar als ge nu witte sneeuw op een met slib bezoedelden bodem doet vallen, kan ze dan bij de vermenging wit blijven?

En hoe zou dan, bidden we u, het heilige Gods, dat vlekkeloos rein in ons gaat, onbesmet weêr in goede werken uit ons kunnen te voorschijn komen, indien het daartoe den onreinen en onzuiveren weg doorloopen moet van een bezoedeld menschelijk organisme?

Ook al stelt men dus voor een oogenblik, dat voor zeker heilig werk de aandrift geheel van boven kwam en de wilswerking ongebroken was en het geloof onvermengd bleef, zelfs dan nog zou dat heilig werk het stofgoud van de vleugelen verloren hebben, eer het als vrucht onzer liefde aan den stam onzes levens werd geplukt.

En kan uit dien hoofde niets *onbesmets* van ons uitgaan, even uit dezelfde oorzaak stuit ge bij elk goed werk op een *tekort.*

Een tekort, niet alsof de genade Gods niet volkomen ware, maar zóó dat het onvolkomen werktuig, waardoor wij die genade in ons opnemen, den vollen stroom des levens niet doorlaat. De mond des geloofs kan zich daartoe nog niet wijd genoeg opendoen. En ook al steldet ge, dat het geloof zichzelf daartoe overtreffen kon, dan nog zou de gloed des levens bij zijn doorgang door ons koud wezen afkoelen, en een deel van de ontvangen kracht verloren raken, eer ze in het verborgene den weg had afgelegd, die van den wortel onzes levens door stam en kroon en tak naar bloesemknop en vrucht leidt.

God drieëenig is zeer zeker almachtig, maar die almacht heeft zichzelve in de begrensde natuur van het schepsel vrijmachtig een perk gesteld.

Zoomin nu als Gods almacht de wateren van den Oceaan in de bedding van de Zuiderzee zou kunnen besluiten, evenmin kan de

almacht van Gods genade de volheid van zijn leven opeenmaal doen invloeien in een nog onontwikkeld, beperkt en nog onafgewerkt geestelijk creatuur.

Op dien grond leerden dan ook onze vaderen, en leeren wij met hen, dat een kind Gods, zelfs bij zijn beste werken, *voor wat ontbreekt* nog de aanvulling van de plaatsbekleedende gerechtigheid Christi behoeft, en *voor wat er is* de bedekking niet ontberen kan van de verzoening die er is in zijn offerande.

En dienovereenkomstig voegden we aan deze beide daarom ten slotte nog deze stelling toe: *Voor het bewustzijn van Gods uitverkorenen wordt hun schuld al grooter en hun heiligheid al meer onvoldoende.*

De schatten die er in het bloed van den Zoon van God, in zijn kruisverdiensten en in zijn doodsangsten liggen, zijn dermate overrijk en overheerlijk, dat men eerst van lieverleê en allengs ook dan nog slechts bij benadering, er de onbeschrijfelijke majesteit van kennen leert.

Deze verworven schat van balsem der ziel is namelijk van dien aard, dat hij niet dan *door hem op de wonde te leggen* kan gewaardeerd worden.

Hoe verder men dus doordringt in de kennisse der zonde en op die telkens beter gekende zonde voller en overvloediger dat bloed van den Zone Gods ter verzoening door het geloof toepast, des te onbelemmerder wordt ook ons inzicht in het wonder van Golgotha.

En dat langs drieërlei weg.

Allereerst doordien Gods kinderen, eerst bij voortgang in geestelijk leven, een ook maar eenigermate adaequaat inzicht krijgen in het diep verderfelijk wezen *der zonde als zonde.* Hoe hooger men klimt hoe ontzettender het inzicht wordt in de diepte waarin men dreigde neêr te storten. En zoo ook wordt eerst bij ons wassen in genade van lieverleê voor ons oog de schrikkelijkheid des verderfs openbaar waarvan de Heer der heerlijkheid ons door zijn bloed en tranen heeft verlost.

Dan gaat bij het rijzen van de Zonne der gerechtigheid boven de kimme eerst van lieverleê dat vollere licht over ons verleden op, waardoor we in der waarheid *ons vroeger leven* buiten den Christus leeren haten en verfoeien.

Wel snijden we dit leven reeds af bij de bekeering, maar meer instinctmatig dan met klaar bewustzijn, en dat wel om de eenvoudige reden, dat de maatstaf om zonde en heiligheid te meten ons dan nog ontbreekt.

Maar krijgen we daar allengs kennis aan, dan begint ook dat verleden al zwarter te worden, niet om ons bij vernieuwing de ziel te beangstigen, maar om steeds dieper en voller ons te baden in de heerlijkheid van die kruisverdiensten, waardoor we van zúlk een schuld zijn verlost.

En *ten slotte*, klimt het schuldbesef evenzeer, wijl we ook bij onze beste werken, al meer letten gaan *op de schuldige en zondige bijmengselen van onze onheilige bedoelingen.*

Er komt meer verlichting, daardoor meer opmerkzaamheid en fijne tact, en „door de gewoonte worden de zinnen geoefend tot onderscheiding tusschen goed en kwaad.”

Zoo leert men allengs smetten zien, waar men eerst zich in eigen voortreffelijkheid behaagde, en het einde is, dat we zelf al minder worden en Christus almeer wast voor ons geloof.

Dat tegelijk hiermeê voor het besef van Gods uitverkorenen hun heiligheid al onvoldoender wordt, is van dit dieper indringen in het wezen der zonde slechts de keerzijde.

Wat heilig en goed en gerechtig is meenen we eerst zelf wel te kunnen uitmaken. We gaan dan af op eigen inbeelding, meten dan met den standaard des zedelijken levens, die in onze vrome omgeving geldt, en rekenen dus naar een *menschelijke wet.*

Maar komt er genade, dan houden we het bij die *menschelijke wet*, die niets dan afgoderij in haar wortel en dood in haar vrucht is, niet uit.

De Heilige Geest dringt ons dan naar *Gods* wet!

Wij zouden er niet heen willen, want die wet is een verterend vuur, dat niets geheels aan ons laat.

Meer weêrstand baat niet. We moeten er aan. We moeten in dat vuur. De Geest gunt ons geen ruste.

En leven we dan, na in die eischende wet Gods geheel verteerd te zijn, in de volbrachte wet Gods, d. i. Christus, weêr glorieuslijk op, dan ziet ons oog ook iets anders dan vroeger, dan meet het met een anderen maatstaf, dan rekent het bij alle geestelijke becijfering van nu aan met de oneindige Goddelijke differentiaal, d. w. z. dan meet Gods kind alle dingen en laat zich zelf en zijn werk door den Heiligen Geest meten, „naar de wet Gods” in haar oneindige geestelijke verdieping, of, wil men korter nog, naar de negen geboden met het tiende als Commentaar en Christus als Uitlegger.

Daartoe allengs gerakende bespeurt alsdan het kind van God hoe onheiliglijk laag en beschamend klein hij, om zich zelf te dekken, dusver van de heiligheid zijns Gods geoordeeld had, en ziet nu, in Christus geborgen, bij Geesteslicht die heiligheden van Gods Drieëenig wezen al grooter, al rijker, al heerlijker worden, ja zoo in schittering en luister groeien en toenemen, dat al zijn eigen werk er al schameler en nietiger bij wegzinkt en hij beseffen gaat, wat zonde en hoovaardij het was, toen hij eerst een tijdlang de majesteit des Heeren naar zijn eigen geestelijke gebrekkigheid verkleinen dorst.

Zoo is er dan in den begenadigde een geestelijk proces, dat hem Christi bloed al dierbaarder en de heiligheden Gods al heerlijker maakt en juist daarom eêler vruchten in hem rijpen doet, wijl ze uit

oprechter geloof, d. i. uit dieper wegwerping van zich zelven voortkwamen.

Ziedaar dan de keten, die de roeping van Gods kinderen met hun verheerlijking saâm verbindt, en waarin geen enkele der schalmen, waarop we wezen, kan uitvallen.

Wie nu anders leert, die richt het werkverbond na de bekeering weêr op, vervormt de deugden Gods naar eigen hebbelijkheid, en raakt in zijn bedriegelijken waan al verder af van die waarachtige en zaligmakende kennisse Gods, waarin het eeuwige leven schuilt.

Als Icarus zweeft hij hooger dan God het een mensch op aarde gegeven heeft, maar om, als straks de was aan de vleugelen wegsmelt, dieper neêr te storten, dan het naar Gods aanbiddelijk bestel voor zijn kinderen reeds op aarde was verordend.

VI.

HET IDEAAL VAN HEILIGHEID WORDT VERLAAGD.

> Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen. Jesaia 6 : 3.

De alles beheerschende, alles afdoende oorzaak alzoo, waarom de drijvers der volmaakbaarheid met beslistheid en zonder sparen moeten tegengestaan en gestuit, ligt dáárin dat ze het *ideaal der heiligheid* neertrekken tot de laagte van hun eigen zedelijk leven.

Al de kracht, al de wondere energie, die de Christelijke godsdienst dusver ten toon spreidde, dankte hij juist aan die heerlijke, goddelijke, onnaspeurlijke hoogte, waartoe hij het ideaal des zedelijken levens en dus de heiligheid, gedragen door de vleugelen der openbaring, wist op te heffen.

Hoe hooger dat ideaal staat, des te dieper wortelt de ernst des levens en des te rijker waken uit de verborgen schuilhoeken van het begenadigd hart de heilige krachten op, die de menschelijke samenleving op aarde voor inzinking behoeden kunnen.

Naar gelang een kerk dát ideaal hooger stelde, is de zegen heerlijker geweest dien ze haar belijders bood, en vraagt men dan ook ter laatste instantie naar de verborgen oorzaak waarom het Protestantisme hooger staat dan Rome, en op Protestantsch terrein de invloed van de Calvinistische volkeren weêr merkbaar dien van de zusterkerken overschaduwde, dan zult ge beide malen geen betere verklaring vinden, dan deze: dat het ideaal van heiligheid veiliger te

Wittenberg dan te Rome stond en nogmaals, zoo mogelijk, door den geloofsheld van Genève, zij het ook met een ietwes eenzijdigen levensernst, werd verhoogd.

Immers het ideaal van uw heiligheid is niets anders en niets minder dan de heiligheid *van uw God.* Wie dus op het eerste afdingt, doet te kort aan de eere des Driemaal Heiligen zelven, en het wordt, uit zedelijk oogpunt metterdaad òf „een anderen God" te aanbidden, òf wel een aanbidden van denzelfden God, maar wiens volheerlijke deugden geen maatstaf meer voor uw eigen zedelijk leven zijn.

Beide verschijnselen deden zich op heidensch terrein voor.

Er zijn afgodsdiensten, gelijk die der Babyloniërs, der Kanaänieten en der Grieken, die zich wel terdeeg de heiligheid hunner goden als doelwit van eigen streven voorstelden, maar wier belijders dan ook, om uit te komen, vooraf hun eigen kleinheid en gebrekkigheid in het leven hunner goden hadden ingedragen.

En omgekeerd, waren er ook afgodsdiensten, gelijk die van Indië en China, die het ideaal van heiligheid in hun godsdienst tamelijk zuiver hielden, maar dan ook nimmer tot inniger gemeenschap konden doordringen met het leven der heiligheid, waarin ze zich die goden voorstelden.

Alleen het Christendom had den moed *beide* te vereenigen, door u éénerzijds een voorstelling van Gods heiligheid te geven, die álles overtreft, wat ooit in Perzië of aan den Ganges van heiligheid gebazeld was; — maar er tegelijk anderzijds den eisch aan durfde toevoegen: „Weest dan gijlieden volmaakt gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is," d. i. stelt het ideaal uwer menschelijke heiligheid nooit lager dan de heiligheden van uw God.

Met het vasthouden aan die beide staat of valt uw Christendom dan ook.

Godes absolute heiligheid en de onmogelijkheid voor den mensch om met *iets* minder dan een dááraan beantwoordende heiligheid te volstaan, is de grondslag van geheel de wetsprediking; gelijk, omgekeerd, in de onmogelijkheid voor God, om op die heiligheid, uit liefde, ook maar iets te laten afdingen, gevoegd bij het mysterie om nochtans een verdoemelijk zondaar in een kind van dien Driemaal Heilige te kunnen omscheppen, ál de verborgenheid der godzaligheid ligt.

Zoo dikwijls, waar en door wien dan ook, aan een dier beide vastigheden getornd wordt, wordt alle vergelijk zonde en is weêrstand plicht.

Daarom konden noch mochten onze vaderen wijken, toen Rome èn dat ideaal van heiligheid verlaagd, èn de volle gemeenschap met den Vader verbroken had.

Daarom mochten noch konden ze er het zwijgen toe doen, toen de Remonstranten, zij het ook in fijner trant, nogmaals „de levensgemeenschap van het kind met zijn hemelschen Vader" wilden uit-

ruilen voor een meer „uitwendige betrekking tusschen God en zijn schepsel.”

En daarom mogen noch kunnen ook wij thans zonder protest gedoogen, dat, doordien de sleutel der kennisse te loor ging, in de zielen der geloovigen weêr een oude en verouderde en lang overwonnen dwaling post zou vatten, waardoor, in dweepzieke overspanning hier op aarde reeds naar een nu nog onmogelijke gemeenschap met den Heilige wordt gedrongen; en dat tot den heilloozen prijs van nogmaals het ideaal der heiligheid naar beneden te rukken, d. i. God, den Driemaal Heilige zelf van dien gloriekrans zijner deugden te ontdoen en van de eerekroon zijner heiligheden te berooven.

Zelfs, we mogen het niet verzwijgen, maakt dit drijven der volmaakbaarheid van de zij der Enthousiasten, gelijk het ook nu weer ten onzent plaats grijpt, een nog droever en pijnlijker indruk op ons, dan de leer „eener mogelijke heiligheid op aarde” bij Rome.

Bij Rome toch gold het bereiken van dezen volmaakten staat nog steeds als een zeer hooge uitzondering, die slechts aan zeer enkelen onder de hoogstbegenadigden werd gegund. En die enkelen, die men als zoodanig in de vereering van het volk aanbeval waren dan ook metterdaad grootsche figuren in hun tijd geweest; mannen of vrouwen, die als starren van eerste grootte geblonken hadden, en 't zij door het vergieten van hun martelaarsbloed, 't zij door een heldenstrijd voor de kerke Gods op wetenschappelijk terrein, 't zij door een leven van zeldzame godzaligheid en zelfopoffering, in den regel toonbeelden waren geweest van wat de genade Gods op aarde vermag.

Welke dwaling nu hierbij ook insloop, toch bleef op zulk een manier ten minste de schijn van ernst bewaard en bespaarde men ons op heilig terrein den smaad van het belachelijke. Er was dan wel geen volmaaktheid, maar er was dan toch ten minste iets zeer hoogs en zeer sterk ontwikkelds, iets dat eerbied afdwong en imponeerde.

Maar ook dien troost, hoe schraal ook, moet ge opgeven, als ge op het terrein der Enthousiasten overstapt, waar het steeds als regel gold en nog u wordt aangepreekt, dat deze hoogheilige staat, verre van slechts enkeler privilegie te zijn, veeleer *aller* gemeengoed kan worden, die maar gelooven willen in Christus en meê willen zingen in het choor onzer geestdrijvers. Dat toch niet allen in Christus gelooven ligt, naar hun zeggen, enkel daaraan, dat men of den Christus hun niet predikt, of dat zij dien gepredikten Christus liggen laten. En dat men, eenmaal bekeerd, niet in dien hoogen staat van heiligheid overgaat, ligt, zoo ge hen hooren wilt, weêr even eenvoudig enkel daaraan, of dat men de bekeerden niet met dezen gelukstaat bekend maakte, of wel dat de aldus voorgelichten weigerden het offer te brengen, waardoor de ingang in dat beter Koninkrijk wordt verworven.

Gevolg hiervan is natuurlijk, dat men in zekeren kring, bij zekere groep, die om dit aas zich verzamelt en zulk een leering toejuicht en

waant dien overgang gemaakt te hebben, geheel op eigen keur of keur der vrienden afgaande, zich nu in gaat beelden, metterdaad dat standpunt bereikt te hebben; over en weêr voor elkaar belijdt dat men nu die hoogere genade ontvangen heeft; ja, in der waarheid zich ingetogener, minder zelfzuchtig en zinlijk *maakt* om de proef op de som te kunnen leveren; en dusdoende allengs derwijze bedwelmd en verblind wordt, dat men ter nauwernood meer iets voelt van het eer komische dan tragische schouwspel van een groep zeer ordinaire mannen en vrouwen, die in geen enkel opzicht hooger staan dan de gewone belijders, en die desniettemin de waanzinnige verwatenheid aandurven, om nu den volke toe te roepen: „Hier zijn de heiligen! Wie is er die ons van zonde overtuigt!”

Zie, bij Rome bleef u dan ten minste de nog iets beteekenende waarborg, dat men niet zichzelf voor heilig verklaarde, maar heilig verklaard werd. En wel heilig verklaard werd, meest na zijn dood, en niet dan na een onderzoek, dat althans den schijn aannam van ernstig te zijn en met notoire feiten rekende.

Maar ook die waarborg ontvalt u bij deze Enthousiasten geheel. Zij toch *worden* niet heilig verklaard, maar verklaren het *zichzelf* of laten het zich door hun vrienden doen. Niet na hun dood, maar bij hun leven. Niet na onderzoek, maar afgaande op zeer oppervlakkigen indruk. Zich baseerende niet op feiten die notoir zijn, maar, ondanks tamelijk notoire feiten, op het beeld van eigen deugdelijkheid dat ze in den spiegel hunner inbeelding hebben gezien.

Men gevoelt welk gevaar hierin schuilt, een gevaar waartegen Rome ten minste nog gewaakt heeft, maar dat deze Geestdrijvers argeloos in den muil loopen, we bedoelen het doodelijk gevaar van geestelijke zelfverheffing, van zielstrots en hoovaardij.

Vooral doordien alle Enthousiasten den laatsten grond van hun geloof daarin zoeken dat zij hebben *willen* gelooven, d. i. in zichzelf, is het slechts een bijzondere genade geweest die sommigen van Gods kinderen, ofschoon ze op deze doolpaden verliepen, voor het vallen in dezen kuil der hoovaardij heeft behoed.

Voeg nu daarbij dat deze dwepende lieden om hun stelsel staande te houden en zichzelf op de hoogte van hun stelsel te handhaven, de *zedelijke verantwoordelijkheid* ten laatste moeten wegcijferen, en immers ge doorziet ook zonder dat we er meer van zeggen, hoe hoovaardij van de vastigheid der consciëntie losgemaakt, zoo vaak na met den geest begonnen te zijn, in het vleesch is geëindigd.

Want dit spreekt toch vanzelf, om hun sprake van „volmaaktheid reeds hier op aarde” voor hun eigen consciëntie te kunnen waarmaken, zijn deze geestdrijvers wel verplicht om de verantwoordelijkheid voor wat uit hun eigen vleesch opwelt, bedektelijk van zich af te schuiven. Ze zullen de verantwoordelijkheid op zich nemen voor wat ze doen; ook voor wat ze bedoelden; zelfs voor wat ze koesterden en

toestemden. Maar als nu, des ondanks, uit vleesch en bloed, of ook uit dat ander vleesch dat in ons booze hart zit, of uit dat nog boozer vleesch in onze hersenen, het onheilige toch opwelt, het onreine toch opflikkert, het zondige zich toch aan ons maakt, zie, mits zij er dan maar niet in bewilligd hebben, achten ze hun heiligen persoon daarmeê dan ook niet bezwaard.

Het „Gij zult niet begeeren!", dat goddelijk woord van den Sinaï, doodende al wie zijn aansprakelijkheid voor den wortel der zonde wegcijfert, moet dan wel door een, o, zoo verleidelijke onderscheiding tusschen „bewuste" en „onbewuste" zonden krachteloos gemaakt. En het gevolg is, dat het innerlijk, verborgen woelen der zonde, aldus van den band van Gods wet ontslagen, een overspelig huwelijk aangaat met de inbeelding van de hoovaardij des geestes, en zoo niet in het eerste, dan in het tweede geslacht, vruchten teelt voor de schandelijkheid en het onreine.

Niemand zie in dit zeggen een persoonlijke insinuatie tegen de personen der leeraren van de Hervormde kerk, die gemeend hebben dezen démon der geestdrijverij weêr te moeten ontketenen.

Onze strijd gaat niet tegen personen.

Eer zijn we geneigd en deze leeraren en de opgewekte zielen, die op den adem hunner leering meêdrijven, te omvatten met al de teedere liefde, waarmeê alleen wie zelf geduriglijk afdoolt, anderen bij hun dolen minnen kan.

Maar dit ontheft ons niet van onzen plicht. En als we dan zien, hoe, louter door gebrek aan kennis, sommigen der teederste zielen, gelijk in vroeger eeuwen, zoo ook nu, door deze overspannen voorstellingen verleid worden, mag dan, zoo vragen we, van ons gevergd, dat we, ter wille van personen, de waarheid verzwijgen zullen, en mag er dan aanmerking op vallen, dat we de dingen noemen bij hun naam?

Neen, bij God, er hangt te veel aan. Te veel voor deze broederen zelven en de zielen die hen naloopen. Te veel voor de rust des gemoeds en de kracht der godzaligheid. Te veel bovenal voor de eere van Gods heiligen Naam!

Natuurlijk eerbiedigen we ieders vrijheid, en al hadden we de macht, we zouden er niet aan denken dezen broederen het zwijgen op te leggen, ook al blijven we het onzedelijk keuren dat ze om deze verwoesting van het gereformeerde leven te drijven, den euvelen moed hebben, leeraars te blijven in een gereformeerde kerk.

Maar juist omdat we die vrijheid ook van de dolende overtuiging als een palladium voor de eere van Gods waarheid liefhebben, dient er dan ook tegenover de dwaling *haar bestrijding* te staan, en behoort een iegelijk die dezen weg meê opgaat, wel te weten, hoe jammerlijk hij meêwerkt, om het *ideaal van Gods heiligheid* te verlagen, en daarmeê den wortel van het Christelijk leven te ontblooten.

Voorts wijl we weten dat deze broederen gewoon zijn, zich nog op de Heilige Schrift te beroepen, zullen we er alsnu toe overgaan hen voet voor voet ook van dat heilig terrein af te dringen, daarbij, zoo voor hen als voor ons zelven, gedachtig aan de bede die Jezus niet aan wereldlingen; maar aan zijn beste discipelen op de lippen leï: „Onze Vader die in de hemelen zijt, vergeef ons onze schulden!”

VII.

SCHRIFTUURLIJKE EPITHETA.

Zoovelen dan als wij volmaakt zijn.
Phil. III : 15.
Niet dat ik alreede volmaakt ben.
Phil. III : 12.

Op het terrein *der Schrift* zouden we dan nu de drijvers der volmaakbaarheidsleer afwachten.

Niet als ging, wat we hun dusver voorhielden, buiten die Schrift om, maar zóó, dat het dusver verhandelde meer *de algemeene heilsleer* der Heilige Schriftuur raakt, en we nu eerst tot die *bijzondere* klasse van Schriftuitspraken komen, die meer bepaaldelijk de *volmaakbaarheid* zelve óf schijnen te begunstigen óf blijken uit te sluiten.

En dan zij in de eerste plaats de aandacht gevestigd op die breede en lange reeks van Schriftuurplaatsen waarin, met betrekking tot den wedergeborene, sprake is van „oprechtheid,” „heiligheid,” „reinheid,” „rechtvaardigheid,” „onberispelijkheid,” „onergerlijkheid,” en „volmaaktheid.”

Uit schier al die plaatsen nu, zoo meent men, blijkt op de overtuigendste wijs, dat de Godsmannen des Ouden en des Nieuwen Verbonds allengs tot een heiligen staat van hart en leven gekomen zijn; dat ze dezen heiligen staat voor een iegelijk die slechts zich zelf er aan geeft, bereikbaar achten; en in den naam Godes meer dan eens hebben uitgesproken, dat de volmaaktheid, ook in geboren zondaars, reeds hier op aarde is gezien.

Om te beoordeelen wat hier van aan zij, dient hierbij al aanstonds geschift.

Er is tegenover de *Perfectisten* sprake van een volmaaktheid, niet voor des menschen oog, maar voor God; niet in beginsel, maar in werkelijkheid; niet ten deele, maar zóó geheel, dat er afwezigheid van *alle* zonde en een *on*afgebroken gemeenschap met den Zone Gods uit volgt.

Voor zúlk een volmaaktheid nu kunnen we uiteraard al aanstonds *niet* gebruiken zulke plaatsen, waarin de Christenen tot heiligen levenswandel eenvoudig worden *vermaand* en *aangespoord*.

Een vermaning toch veronderstelt volstrekt niet dat de plicht waartoe ik aanspoor reeds terstond, voetstoots, in vollen omvang vervulbaar zij.

Men kan zeer wel een binnenvader van een weeshuis, die zijn betrekking aanvaardt, op het hart binden: „Zie vooral toe, dat de weezen niet liegen!" — zonder dat het, ook bij den heiligsten ernst, waarmeê men die vermaning voor zijn consciëntie legt, in wien ook op zal komen, zich in te beelden dat het plotseling doen verdwijnen van elke leugen alsnu dan ook als vrucht van die aansporing volgen zal.

Elk gebod en elke vermaning van zedelijken aard, 't zij in ons huis, op onze werkplaats of in onze bureelen gegeven, draagt *altijd* een absoluut karakter, en het, helaas, maar al te *constante* feit, dat dit volstrekte gebod nooit of nimmer door even absolute gehoorzaamheid achtervolgd werd, heeft toch niemand nog ooit den dwazen voorslag in den zin gebracht, om deswege elk gebod en elke vermaning voortaan van haar absoluut karakter te ontdoen.

En dit mág ook niet.

Wie het deed zou zich hiermeê aan het ideaal karakter van het heilige leven vergrijpen.

Omdat dit heilige leven steeds en immer onmiddellijk uit den wil en het wezen Gods nederdaalt, kán het nooit ten deele, kán het nooit ten halve op ons aandringen, maar komt het òf niet, doordien we ons hart verharden, — òf het komt met de gave ongeschondenheid van den volwichtigen goddelijken eisch.

Lezen we dus in de Heilige Schrift de vermaning aan Israël: „Zijt heilig, want Ik ben heilig," of ook de vermaning aan de Christengemeente, „dat ze mochten onberispelijk zijn en oprecht, onstraffelijk als kinderen Gods en schijnende als lichten te midden van een krom en verdraaid geslacht" (Phil. 2 : 15), of hooren we kernachtiger nog en bezielder den Heere zelf zijn volgelingen oproepen dat ze zijn mochten als „een stad op den berg," als „een licht op den kandelaar," of als een „zout, dat, zelf niet bedervend, van anderen het bederf weren kan," — dan heeft reeds deze gansche categorie van heilige teksten voor onze „volmaakbaarheidsdrijvers" zelfs geen arenlezing hoe gering ook, en brengen ze niet den Gereformeerden naam, maar wel hun eigen helderheid van geest in opspraak, door zich op zoodanige uitspraken te beroepen.

Evenmin hebben wij bij het pleit over de volmaakbaarheid iets uitstaande met plaatsen, waarin der vromen *burgerlijke deugd* geprezen wordt.

Dat zùlk een deugd toch bereikbaar is en bereikt *moet* worden,

leeren we over en weêr; was nooit in geschil; en zal door geen kenner van Gods heilig Woord ontkend worden.

Wreed willen we niet zijn, en we weten uitnemend wel, dat zelfs een zeer diepe val het leven van Gods kind kan komen ontwijden, ontheiligen en storen; en dat dit wondere mysterie der zonde, onder de toelatinge Gods, alzoo doorwerkt, om elke hoogheid in ons af te breken, elk vertrouwen op eigen steunsel ook voor Gods kinderen tot zonde te maken, en een onoverkomelijken slagboom te leggen tegen élke poging om het genaverbond, ten hoon van het heiligst bloed, nogmaals tot een werkverbond te verlagen.

Maar wel zie een iegelijk toe, dat deze, ook onzerzijds volmondig toegestemde wetenschap, hem niet tot een onheiligen valstrik worde en tot het tegendeel leide van wat de Apostel noemt: „onze roeping en verkiezing vast te maken.”

Neen, neen, daarover besta geen oogenblik misverstand: uiterlijke, burgerlijke onberispelijkheid is zoo uitnemend wel bereikbaar dat Witsius u op het schitterendst zou kunnen aantoonen, hoe zelfs „de onbegenadigde op zijn beste” vaak meer nog dan deze uitnemendheid realiseert.

Onberispelijk, onergerlijk van gedrag en leven, naar des menschen oordeel, is dan ook zoo de stellige, maar tevens minste en laagste en nog niets zeggende eisch waaraan *elk* Christen voldoen moet, dat onze Gereformeerde Synoden en Consistoriën op hun attestatiën de formule van „onberispelijk en onergerlijk” zelfs drukken lieten, en een iegelijk voor het kerkelijk gericht werd getrokken, die òf een berisping verdiende òf merkbare ergernis gaf.

Het is alzoo het geven van een slag in het aangezicht der historie geweest, toen een onzer volmaakbaarheidsdrijvers, lasterend wat hij niet onderzocht had, en zonder ook maar de buitenste omtrekken van het Gereformeerde kerkelijk wezen eenigermate te kennen, — miskend, gehoond en beleedigd heeft den hoog heiligen ernst, den diep zedelijken trek, en de huis en maatschappij en staat reformeerende geloofskracht, die, blijkens de onwraakbare acten der historie, juist in den Gereformeerden levensstroom door God is gewekt.

Had de auteur, die zich dit ten laste liet komen, het er dan ook op toegelegd, om in zijn eigen publiek stuk een zonneklaar bewijs van zeer tastbare *on*volmaaktheid, ter weêrlegging van zijn eigen dwaling, te stereotypeeren, hij zou niet wel beter hebben kunnen slagen, dan toen hij, het negende der geboden voor niets achtende, een der prachtigste geloofsverschijnselen in Gods kerk met zijn haat aangrimde, en de verkiezing losscheurde van wat steeds haar prediking verzellen moet: *de praktische kerkelijke tucht.*

Maar ook hierbij onzerzijds gaarne het: „Broeder! ik heb het in onwetendheid gedaan!” inwachtend, bleek ons zooveel dan wel overtuigend, dat „uitwendige, maatschappelijke deugdsbetrachting,” vooral

in dien groven zin, waarin de publieke opinie het heilige oordeelt, zeer wel binnen het perk van onze geestelijke vermogens valt, zonder ons ook maar een enkele schreef boven het gewone peil der zondaren te verheffen.

Lezen we dan ook in Lucas' eerste hoofdstuk, dat Zacharias en Elisabeth in al de geboden en rechten Gods wandelen „onberispelijk," of bij Paulus, dat hij van zich zelven getuigt: „Ik was naar de rechtvaardigheid, 'die uit de wet is, onberispelijk," dan is de vlak daarop gevolgde bestraffing van Zacharias, dat hij stom werd geslagen en de evenzoo vlak daarop volgende verklaring van Paulus: „Niet dat ik alreede volmaakt ben," volkomen afdoende om te bewijzen, dat hier noch van heiligmaking noch zelfs van heiliglijk leven sprake is, maar alleen van die onergerlijkheid van wandel en ingetogenheid van zeden, waar zonder geen onzer zijn oogen anders dan met schaamte en blozen zelfs voor menschen zou durven opslaan.

Evenzeer eindelijk sluiten we van meet af de reeks Schriftwoorden uit, waarin *de oprechtheid* van 's Heeren dienstknechten en dienstmaagden geroemd wordt.

De oprechtheid toch heeft ten deze een eng begrensde, scherp belijnde, stiptelijk aanwijsbare beteekenis.

„Leugen" is de wortel der zonde geweest en „de vader derzelve leugen een menschenmoorder van den beginne". Gevolg hiervan was, dat de alsnu in zonde en dood geboren mensch even zoo min als Sathan „in de waarheid" kan staan. Vandaar dat de zondaar van zelf, zijns ondanks, in een leugenwereld leeft, in een onwaren toestand verkeert, in een onoprechten dampkring ademt, en zoo van alle zijden in de strikken van dit leugenachtig wezen verward raakt, dat *„oprecht zijn"* niet in een enkele zaak, maar als toestand, een voor hem onbereikbaar ideaal is. Ja zoo afschuwelijk staat het zelfs met deze leugen, dat men er te dieper in raakt hoe verder men in het heilige doordringt. Een onbekeerde kan nog eens waar zijn in een gewone zaak van het huislijk leven, maar woelt hij zich op in de heilige dingen, dan komt alles anders voor hem te staan dan het is; ziet hij zich zelven nooit dan in een valsche spiegeling; en is al zijn vroomheid niets dan verraad aan zijn eigen ziel gepleegd.

Vandaar de onbegrijpelijke zelfverblinding in de afgoderijen, zelfs der hoog beschaafde Grieken; vandaar de leugenachtige waan die nu weêr kloeke mannen in een kloppenden tafelpoot een orakel doet zien; vandaar de vloek van het Farizeïsme, waaraan het heilige niet kán ontkomen; vandaar eindelijk ook de ontreddering van de kerk des Heeren, zoodra „de leugen" in haar kruipt.

Dat „leugenachtig wezen" nu kan geen mensch, wie ook, 't zij uit zijn eigen hart uitnemen, 't zij van zich weren in zijn omgeving, en zoolang God Almachtig hem niet op voor ons onbegrijpelijke wijze overzet van dat wrak der leugen op den vasten bodem der waarheid,

blijft hij onoprecht; onoprecht in den wortel van zijn wezen; onoprecht ook al spreekt hij waarheid naar zijn beste weten; dan zelfs onoprecht als hij bidt.

Maar gebeurt dat onbegrijpelijke dan ook aan hem; grijpt God hem aan; wordt hij uit dat glibberachtige, verraderlijke, leugenachtige wezen uitgenomen, opgetrokken en overgezet op het terrein der waarheid en des waren levens, o, dan is ook zijn ziel oprecht gemaakt, oprecht zijn ademtocht en oprecht zijn bidden, ook al is het, dat het slib dat aan zijn voetzool bleef hangen hem ook op dit heilig terrein nog telkens doet uitglijden en zelfs het anders spreken dan zijn hart meent hem door een verduistering van genade nog een enkel maal overkwam.

Oprecht van staat en wezen is een iegelijk die uit het webbe der leugen is losgewikkeld en die nu God aanziet gelijk Hij is, en zich zelf beziet gelijk hij er aan toe ligt, en de wereld in haar holheid, ijlheid en nietigheid doorgluurd heeft, en nu weet wat er is van 's menschen woord en ook weet wat er van Gods Woord aan is, en alzoo de wereld van zijn droomen, den God van zijn inbeeldingen, de hoogheid van zijn eigenwaan, ja, heel het onwaarachtig tooneel en de geveinsde vertooning van zijn leven en aanzijn voor waarheid, voor harde maar dan ook sterkende en verfrisschende waarheid heeft uitgeruild.

Spreekt dus Paulus van onze „geheel oprechte geest en ziel en lichaam"; gewaagt hij van een feestvieren „in de geheel ongezuurde brooden der oprechtheid", of ook lezen we van Job, den hard beproefden lijder: „Hij houdt nog vast aan zijn oprechtheid", dan is in deze oprechtheid niets te loven noch groot te maken dan de macht Gods, die deze begenadigden uit de wereld der leugenachtige inbeelding in de wereld van *zijn* waarheid heeft overgezet, op het gevaar af dat ze nog een nawerking van leugen in zijn heilig erf indroegen.

En vraagt men dan nu ten slotte: welke plaatsen *dan wel* in aanmerking komen? — dan luidt ons antwoord: al zulke plaatsen, waar, onder waarborg dat het zoo is, van wedergeboren personen wordt uitgesproken, dat ze heilig en volmaakt, of ook zonder zonde geweest zijn of konden zijn.

En zulke plaatsen *zijn* er! B. v. als Paulus zegt: „Zoovelen wij *dan volmaakt zijn*, laat ons allen naar denzelfden regel wandelen"; als hij de gemeenten aanspreekt als „heilige en beminde broeders"; als hij roemt „alle dingen te vermogen door Christus, die hem kracht geeft"; of ook als Johannes de uitspraak neerschrijft, „dat wie uit God geboren is, niet zondigen kán".

Van al deze Schriftuurplaatsen nu zal ons blijken, dat ze, met wat kunst of machinatie ook, nooit zóó kunnen of mogen uitgelegd, dat ze ooit ofte immer „een volmaaktheid der trappen", — en die alleen is in geschil — reeds hier op aarde leeren zouden. Maar dat ze

integendeel geen andere volmaaktheid prediken noch toelaten, dan òf die van het *standpunt*, waarop Christus ons plaatst, òf die van het heil dat *in Christus* verborgen ligt, òf die van den wasdom *naar onze mate*, óf eindelijk die van de *deelen*, waarin ons wezen uiteenvalt.

Van het nieuwe „levensstandpunt" spreekt Paulus b. v. Col. 1 : 28: „leerende in alle wijsheid, *opdat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt stellen in Christus.*"

Van het „plaatsbekleedend" heil dat „in Christus" geheel afgewerkt gereed ligt, schrijft hij b. v. aan dezelfde gemeente van Colosse (2 : 10): *En gij zijt in Hem volmaakt*, die het hoofd is van alle overheid en macht".

Van den wasdom naar onze mate heet het b. v. in Hebr. 5 : 14: „Maar *der volmaakten is de vaste spijze.*"

En eindelijk van de volmaaktheid „der deelen" van ons geestelijk wezen lezen we in 2 Tim. 3 : 17. „Opdat de mensch Gods *volmaakt zij; tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.*"

Terwijl omgekeerd de volmaaktheid der trappen ten stelligste weersproken wordt, al ware het slechts in dit éene ontnuchterend woord van den man die ons állen vooruit was: „*Niet* dat ik het alreede gegrepen heb, *of alreede volmaakt ben*, maar ik jaag er naar, of ik het grijpen mocht."

VIII.

VOLMAAKT IN TRAPPEN OF IN DEELEN.

> Leerende een iegelijken mensch in alle wijsheid, opdat we zouden een iegelijken mensch volmaakt stellen in Christus.
> Col. 1 : 28.

Indien ik na lang en doelloos dolen, na vruchteloos heen en weêr zwerven, eindelijk dan toch het kruispunt van heirbaan en bergpad bereik, van waar men mij gezegd heeft, dat ik nu maar al door, recht voor mij uit, heb op te wandelen, om te komen waar ik wezen moet, dan roep ik bij het zien van dat kruispunt, blij en overgelukkig uit: „*Goddank! nu ben ik er*" — ook al weet ik uitnemend goed, „dat ik er lang nog *niet* ben", en nog uren gaans voor mij heb.

Mijn uitroep: „Nu ben ik er!" beteekent dan *niet*, dat ik metterdaad den *eindpaal* van mijn tocht reeds met den arm omklem, maar *dat ik nu dan toch den weg betrad*, waarlangs het bereiken van dien eindpaal mij verzekerd is.

Overgebracht nu op de worsteling van 's menschen ziel om heilig te worden, beteekent dit *ten eerste*, dat de arme mensch eerst eeuwen lang doelloos zocht en langs alle paden omdoolde, om den weg naar het ideaal der heiligheid te vinden, maar zonder ooit te vorderen, ja, eer al verder van dat hoogheerlijk ideaal afzwervend. En *ten andere*, dat hij door de wedergeboorte, door de bekeering, door het geloof in Christus, alsnu, op het kruispunt van een *geheel nieuwen weg* is geplaatst, welks aanvang nog wel zeer ver van het einddoel af ligt, maar die er toch desniettemin, zoo rechtstreeks, zoo ontwijfelbaar zeker, zoo vanzelf, heenvoert, dat hij, reeds bij de eerste schrede *„op dien verschen en levenden weg"* verrukt en uitgelaten van heilige vreugde, uitroept: *nu ben ik er!"* en de ambtlieden van Sion hem inschrijven als: *„weêr één volmaakt!"*

Zoo noemde men eertijds ook bij de heidensche mysteriën hèn „volmaakt" die voor het eerst in de verborgenheden van deze diensten waren ingewijd; wel wetend dat hun ontwikkeling in dit opzicht nu eerst begon, maar er even vast op gaande, dat die, nu ze eenmaal op het hooger standpunt waren geplaatst, vanzelf zou volgen.

Verre van gewrongen of gedrongen, is het dus veeleer volkomen juist en natuurlijk, wanneer ook de Heilige Schrift de *nog zeer onvolmaakte Christenen*, en die erger nog, hun onvolmaaktheid in dit leven *nooit* zullen te boven komen, niettemin nu reeds „volmaakten" noemt ter aanduiding, dat door hen alsnu het *juiste standpunt* ingenomen, de *goede weg* ingeslagen, en de *rechte gang* is gekozen, die hen gewisselijk en onfeilbaar eens tot het bezit der volmaaktheid leiden zal.

Zóó wanneer Jezus tot zijn discipelen zegt: „Gijlieden zijt nu rein om het woord dat ik tot u gesproken heb!" of ook, als Paulus schrijft: „Ik onderwijs een iegelijken mensch en leer hem in alle wijsheid, *opdat ik hem volmaakt stelle in Christus;"* of Petrus getuigt van hen, „die dáárdoor hun ziele gereinigd hebben, dat ze gehoorzaam wierden aan de waarheid."

Hierbij is sprake van volmaaktheid, naar gelang *van het standpunt dat men inneemt*, (de eerste categorie waarop ons vorig artikel wees), en zoo dikwijls ál de leden eener gemeente in Paulus' brieven worden toegesproken als „heiligen en beminden," als „volmaakten," „geloovigen," „uitverkoornen" en wat hooge eeretitels meer aan de gemeente dier dagen door Paulus worden toegekend, dan is hiermeê nimmer iets anders bedoeld, dan dat ze door hun belijdenis van den Christus Gods den eenigen weg die tot volmaaktheid brengen kan, als waar en vertrouwbaar ook voor zich zelven hadden aanvaard.

Of iemand werkelijk „een geloovige," in der waarheid „een uitverkoorne," ook in Gods oog een zijner geliefde kinderen is, — kan op aarde door niemand dan door hemzelven met volkomen zekerheid geweten worden. De apostelen denken er dan ook in de verte niet

aan door deze eere-benamingen een eere-certificaat aan de enkele personen dezer gemeente uit te reiken. Veeleer toont hun onverbloemd kastijden van allerlei ruwheid en zonde, dat er aan het „volmaakte,” helaas, nog maar al te veel ontbrak. Maar optredende met een Evangelie, dat het heil niet uit den mensch deed opklimmen maar van God nederdalen, laten ze van dien heiligen canon ook in hun eeretitels niet af, en qualificeeren ze hun volgelingen niet naar wat in hen gevonden, maar door hen beleden wordt te vinden te zijn in *God*

Aan deze eerste beteekenis van volmaakt het naaste verwant is het *volmaakt zijn in Christus.*

Elk Christen is dat.

Ook de pas bekeerde.

Zelfs hoe hard het ook schijne, we moeten het ternederschrijven, zelfs het afgedwaalde kind dat weêr zoo schrikkelijk afdoolde en het goed zijns vaders ombrengt in een ver en vreemd land.

Ja, zóóver reikt dit „volmaakt in Christus,” dat onder de nog niet geborenen, ook het geslacht van Gods kinderen, dat eerst hiernamaals het levenslicht zal aanschouwen, nu reeds in de lendenen van den Messias als „volmaakt in hem” besloten is.

Dit volgt onmiddellijk uit den aard van de „mystieke unie” en uit het mysterie van Christus' plaatsbekleeding.

Immers, zijn werk moet niet meer volbracht worden, maar *is* volbracht. De verzoening *is* verworven en daarmeê de reinigmaking en de heiligheid te weeg gebracht. Hij is gekomen om den wil des Vaders te doen en heeft dien gedaan, en dat centrale, heerlijke, vlekkeloos reine menschelijke leven, dat hij uit den dood opgebracht en, in ons menschelijk vleesch, in den hemel heeft ingedragen, dat leven is nu de fontein en sprinkader waaruit eeuwiglijk de leden van het lichaam Christi het levensbloed hunner ziele zullen indrinken, of wilt ge, de goddelijke onuitputtelijke marmergroeve, waarin het heilig beeld van al Gods kinderen nu reeds besloten ligt.

Met de werkelijke al of niet volmaaktheid der Christenen op aarde heeft het dus volstrekt niets te maken, zoo dikwijls hun een volmaaktheid wordt toegeschreven *in Hem.*

„Hun leven is met Christus verborgen in God,” en al de arbeid hunner ziele moet maar zijn, om van wat op aarde, ook aan henzelven nog is af te komen en door het geloof zich met dat leven in Christus te vereenzelvigen.

„Niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij!” blijft hun wachtwoord, en dienovereenkomstig kan hun toegevoegd: „Gij zijt volmaakt in Hem die het Hoofd is over alle overheid en macht!” of wilt ge, sterker nog: „Gij zijt afgewasschen, gij zijt geheiligd, gij zijt gerechtvaardigd in den naam van den Heere Jezus Christus en door den Geest onzes Gods.”

Van geheel andere strekking is de eeretitel van „volmaakt," zoo daarmeê, naar de derde categorie, *de mate van onzen wasdom* is bedoeld, b. v. in de uitdrukking: „der volmaakten is de vaste spijze."

Er wordt dan gedoeld op de tegenstelling tusschen hen die pas tot het Evangelie toetraden en dezulken die de kennisse van het Evangelie naar den hun betamenden omvang en de voor hen passende diepte, reeds verwierven.

De eersten heeten dan *kinderen*, die nog met melk worden gevoed, de anderen *volmaakten* of volwassenen wien de vaste spijze reeds kan aangeboden.

Bij dien wasdom heeft elk creatuur *zijn eigen mate*. Het lam is reeds tot een volkomen ram opgewassen, ook al blijft het nog verre beneden de mate van de grootte waarmeê de welp van den olifant geworpen werd.

Zoo heeft elke plant, elke boomsoort, en evenzoo elk dier en elk menschengeslacht de „mate zijner grootte" die hun van God beschikt is.

Zelfs onder de leden in een zelfde gezin brengt weêr elk individu, elke persoon, reeds bij zijn geboorte de vaste bepaling mede, van de hoogte, die het in zijn groei bereiken, maar ook van de hoogte, die het nimmer overschrijden zal.

Dan is er eerst een groeien, een uitzetten, een toenemen, een wassen. En dat proces gaat al door tot eindelijk *de wasdom naar zijn mate* verkregen is, om dan opeens allen groei een einde te doen nemen, en voorts geen andere werking te vertoonen dan van innerlijke harding en bevestiging, sterking en vulling van het weefsel des lichaams.

Niet anders nu gaat het in het geestelijke toe.

Ook wie in Christus geboren wordt brengt *de bepaling van de mate van zijn wasdom* met zich. Vandaar na de eerste bekeering die honger, dat wegtrekken van alle levenssappen naar dat groeien der ledematen, en zoo allengs dat rijpen tot die *mate der grootte* die in de voorverordineeringe Gods ons beschikt was.

Daarop doelt Paulus als hij zegt: „Zoovelen dan als wij volmaakt zijn, laat ons naar denzelfden regel wandelen;" en doelt evenzeer wat de Hebreën te lezen bekwamen: „Een iegelijk die der melk deelachtig is, die is onervaren in het woord der gerechtigheid, want hij is een kind; maar der volmaakten is de vaste spijze, die door de gewoonte de zinnen geoefend hebben tot onderscheiding beide des goeds en des kwaads."

Maar al heeft men nu ook eenmaal dien „wasdom naar zijn mate" bereikt, dan is hiermeê toch de „toeneming in Christus" nog zóó weinig uit, dat dan veeleer eerst recht beginnen kan, wat de briefschrijver onmiddellijk daarna noemt: „*Laat ons nu tot de volmaaktheid voortvaren.*" Zoo weinig, dat daarna de „inleiding in het heilgeheim" zelf eerst komt; en eerst na afloop van dien groei de onder-

scheiding van Johannes zin krijgt van „kinderen," en „jongelingen," van „mannen" en „vaders in Christus."

Wat nu eindelijk de laatste of vierde onderscheiding aangaat tusschen *volmaaktheid in de deelen*, die een kind van God alleszins, en *volmaaktheid in de trappen*, die hij op aarde nimmer zal bezitten, dan is ook hier het zegel der Schrift en der geestelijke ervaring onbetwistbaar.

Een korreltje mostaardzaad, hoe klein ook, bevat in zich de kiem, niet slechts van den stengel en zijn stoel en voor dien stoel de wortelvezels, maar evenzeer voor de takken en twijgen, voor de sprieten en bladeren, voor de bloesems en vruchten, die aan den mostaardboom in zoeler luchtstreek bij zijn voltooiing prijken.

Die korrel is dus gaaf, is ongeschonden, en is, wijl de kiem *aller deelen* er in ligt, een volkomen mostaardzaad.

Dat is het heilig en onveranderlijk kenmerk van al wat God doet.

Wij menschen, als we iets maken, moeten eerst stuk voor stuk, deel voor deel in gereedheid brengen om ze daarna aan elkaâr te hechten, vast te lijmen en ineen te zetten.

Maar bij al wat God werkt worden steeds *alle deelen te gelijk* voorverordineerd en wat de kiem betreft, tot aanzijn gebracht, om zich daarna elk in zijn orde te ontwikkelen.

Ons *menschelijk* werk is, onder de wording, nooit, *Gods* werk altijd *volmaakt in de deelen*.

Dit is waar van de plant. Dit geldt van dier en mensch. Maar in sterker zin nog van 's menschen geestelijke ontwikkeling na zijn wedergeboorte.

Is 's menschen heiligmaking *zijn eigen werk*, dan gaat het ook hier zoo toe, dat hij stuk voor stuk, deel voor deel vooraf gereed zoekt te maken, om eerst daarna het een aan het ander te verbinden en in elkaâr te zetten. Er zal dan een neiging zijn, om éóne bepaalde zonde te bestrijden, terwijl op hetzelfde oogenblik een andere, niet minder verfoeilijke zonde vrij spel houdt. Er grijpt dan een oefening plaats om zich b. v. in zijn gebeden en smeekingen te volmaken, of ook toe te leggen op mortificatie en nederigheid, — terwijl, onder die oefening door, de gierigheid vrij rondloopt en de prikkelbaarheid zich nog gevoeliger maakt en het lijden met anderen al meer verkwijnt. Sterke ontwikkeling aan de éóne, met wegtering en verkwijning aan de andere zij van ons wezen. Een wasdom maar in deelen onvolmaakt.

Hebt ge daarentegen met wezenlijke wedergeboorte, met doorgezette bekeering, met oprecht geloof, d. i. met *een werk Gods* te doen, dan komt er opeens een haat tegen *alle* zonden, een liefde voor *alle* deugden, en is, ook al trad die nog niet naar buiten, de kiem van alle heerlijkheden aanwezig. „Nog wel maar een klein beginsel van deze gehoorzaamheid, gelijk de Catechismus zegt, maar zóó nochtans,

dat ze niet slechts naar sommige, maar naar alle geboden Gods met een ernstig voornemen beginnen te leven." Een kustlicht, dat men bij alle prijzenswaarde pogingen in onze dagen, b. v. om den demon van den dranklust te bedwingen, wel zeer scherp in het oog dient te vatten, om niet ongemerkt uit de Christelijke strooming af te drijven. Want die strooming is geen andere en kan nooit een andere zijn, dan dat het nieuwe leven in ons een werk Gods en niet van menschen zij, en alsnu volmaakt blijke volstrekt niet in een enkel stuk, maar *in al zijn deelen.*

„De mensch Gods moet volmaakt zijn," gelijk Paulus aan Timotheüs schrijft, dat is naar Paulus' eigen uitlegging: *volmaaktelijk toegerust tot* ALLE *goed werk.*" Wat onberispelijk bewaard moet worden voor den dag van Jezus' toekomst, is naar luid van zijn brief aan de Thessalonicensen: „een geheel oprechte geest, maar ook evenzeer de ziel èn het lichaam." We moeten God liefhebben, niet slechts „met het hart, maar ook met de ziel, maar ook met het verstand, ja met alle vermogens (krachten) die aan ons wezen geschonken zijn." Kortom een heiliging moet door Christus in ons uitgewerkt, maar zóó, dat Hij ons heilige, niet naar een enkel deel van ons wezen, maar „*geheel en al*".

Zúlk een volmaaktheid echter, die ook naar onze overtuiging den kinderen Gods alleszins toekomt, verschilt hemelsbreed van die andere volmaaktheid, die op zoo hinderlijke wijze door de Enthousiasten gedreven wordt: t. w. de volmaaktheid *in de trappen.*

Dit toch houdt in zich, dat in het kind van God niet slechts *alle deelen* van het nieuwe leven in kiem aanwezig zijn, maar ook dat elk dezer deelen reeds hier op aarde zóó ver kan ontwikkeld worden, dat er geen tekort en dus geen zonde meer bij overblijft.

De volmaaktheid der trappen valt saâm met de volmaaktheid van Gods wet.

In dien zin volmaakt zijn sluit dus in zich, dat men al de geboden Gods en elk dier geboden in volkomen geestelijken zin, in al hun omvang en naar hun zeer wijde, oneindige strekking, onafgebroken houdt.

Houdt, niet naar den standaard des burgerlijken samenlevens, nog ook naar den maatstaf die in uw kerk geldt, noch naar de opvatting die in uw vromen kring gangbaar is, maar houdt naar den commentaar van den Heiligen Geest, waarin Jezus ons heeft ingeleid.

Bovenal houdt, niet slechts met zijn uitwendig, maar ook met zijn inwendig wezen, d. w. z. niet voor zoover menschen ons beoordeelen, of ook onze eigen mensch zich zelf bezien kan, maar gelijk we bij het aldoorzoekend licht des Eeuwigen doorschouwd worden door het heilig oog van onzen God.

En in die beteekenis nu, dat is naar de trappen, wordt de volmaakbaarheid op aarde nergens door de Schrift geleerd, altijd op het ernstigst

door haar gelogenstraft, en, waar ze schijnt voor te komen, als zelfmisleiding gewraakt.

„Indien wij zeggen dat wij *geen* zonde hebben, zoo misleiden wij onszelven en de waarheid is in ons niet!"

IX.

DE ZIELSERVARING VAN GODS HEILIGEN.

> Het vleesch begeert tegen den Geest en de Geest tegen het vleesch en deze staan tegen elkander over, zóó dat gij niet doet, hetgeen gij wildet. Gal. 5 : 17.

Welke geestelijke gesteldheid nu bedoeld is, zoo dikwijls de eerste Christenen door de apostelen van Jezus als „heiligen en volmaakten" werden toegesproken, moet niet uit bevindingen of inbeeldingen, maar *uit de Schrift* worden opgemaakt.

In welk licht, zoo dient gevraagd, teekent ons de Schrift die eerste Christenen? Ja sterker nog, in welk licht doen de apostelen u *hun eigen geestelijke gesteldheid* beschouwen?

Immers, lag het ook in hún bedoeling de volmaakbaarheid te drijven, dan mag ondersteld, dat de apostelen, die hoogbegenadigde personen, wel allereerst en allerkrachtigst, zélven in dien staat van geestelijke uitnemendheid zullen zijn overgezet. Ondersteld, dat elke blik dien zij u in hun eigen zielsleven, in hun hart, in hun geestelijken toestand gunnen, niets dan stillen, ongestoorden, heiligen vrede zal toonen, als een volheerlijk rusten met de ziel in de volheid van het Wezen Gods. Ja, ondersteld, dat voor en in hen het vleesch op zoo afdoende wijze tot zwijgen was gebracht, dat het zich, door de genade Gods, in hen niet meer roeren kon of bewegen. En indien, ook zoo, al diende toegegeven, dat zelfs de apostelen niet terstond bij hun optreden zoo hoog stonden, of ook dat, naar de verscheidenheid der gaven, ook onder hen wellicht een enkele der zwakkere geesten achterbleef, — dit staat dunkt ons vast, dat, òf heel deze theorie der volmaakbaarheid jammerlijk in duigen valt, òf dat althans een zoo uitnemend apostel als de man van Tarsen, ten minste in de latere jaren van zijn apostelschap, dit heerlijk standpunt moet hebben bereikt.

Nu bezitten we van dien Paulus, uit een tijd toen hij reeds twintig jaren als apostel had gearbeid; dus uit de latere periode van zijn leven; een beschrijving van zijn inwendigen toestand, die juist over het punt in geschil het meest gewenschte licht verspreidt, en ons, met

een uitvoerigheid die verrast, met een volledigheid die bewondering wekt, en met een duidelijkheid, die elken twijfel bij den wortel afsnijdt, klaar als de dag, doet zien, dat deze uitnemende apostel van Jezus, zelfs in het meergevorderde tijdperk van zijn geestelijk leven, nog altijd ter prooi was en bleef aan die wreede inwendige worsteling, die door het binnendringen van den Geest in zijn menschelijke persoonlijkheid (die uit zich zelf voor niets dan vleesch gold) was ontstaan.

Geen wonder dan ook, dat de *Perfectisten* van alle eeuwen het onmogelijke mogelijk poogden te maken, om dit zielsgetuigenis door Paulus in Romeinen zeven neergelegd, weg te cijferen of te ontwapenen. Ze begrepen uitnemend wel, dat met dit korte hoofdstuk hun zaak stond of viel, en hebben met een ijver, een betere zaak waardig, dan ook alle vondsten der redeneerkunst uitgeput, om te doen gelooven, dat Paulus in dit hoofdstuk niet van zich zelf maar van een ander, en van dien ander niet als van een wedergeborene maar nog onbegenadigde sprak of ook dit kapitale stuk der geestelijke bevinding toegepast op een derde geslacht van hybridische geesten, die noch dood noch levend, zoo min bekeerd als onbekeerd, een soort ondenkbare tusschenwezens zouden vormen, die voor den hemel te slecht en voor de hel te kostelijk, zweven zouden tusschen glorie en verderfenis in.

Het mag daarom van het hoogste belang geacht, dat deze verwringing, waaraan de tekst van Paulus' zielshistorie bloot stond en nog alom bloot staat, met ernst worde te keer gegaan, en men de gemeente er weêr in doe lezen, wat de Heilige Geest er óns tot vertroosting en Paulus tot beschaming, dezen grooten apostel in deed neêrschrijven.

Daarbij zij herinnerd, dat de Gereformeerde belijdenissen en de Gereformeerde godgeleerden, met zeldzame eenparigheid de juiste uitlegging ten deze gehouden en steeds beweerd hebben, dat Paulus in het tweede gedeelte van Romeinen zeven niet van een ander maar van zich zelf, en van zich zelf niet uit zijn vroegeren onbegenadigden, maar wel terdege uit zijn wedergeboren toestand spreekt.

Het staat, om het in deze gewichtige zaak iets hooger op te halen, met deze uitlegging zóó, dat reeds in Augustinus' dagen, vooral door de nawerking van Origen's afdoling, de averechtsche verklaring veld had gewonnen en oorspronkelijk zelfs door Augustinus gedeeld was. Maar gelijk bij dezen massieven kerkleeraar het inzicht in Gods genadewerk allengs een nieuw licht over geheel de theologie deed opgaan, zoo kwam hij ook ten opzichte van Romeinen zeven tot besliste, openlijke, cordate bekentenis van zijn dwaling en heeft hij, na het optreden van Pelagius, met Hiëronymus' hulpe, weêr die oude, zuivere verklaring van dit hoofdstuk in eere gebracht, die sinds door bijna alle kerkvaders bevestigd, en zoo door Luther als Calvijn in de kerken der Hervorming overgedragen, eerst weêr bestreden is, toen

in de Socinianen en Wederdoopers, in de Enthousiasten en Remonstranten de geestelijke *mestizzo's* of *mulatten* (indien we deze gemengde kleurrassen op kerkelijk terrein zoo noemen mogen) beurtelings hun bekrompen moedwil, of wilt ge, hun blinden overmoed aan de hun hinderlijke waarheid hebben gekoeld.

Tegenover de Augsburgsche, Saksische en Wittenbergsche, alsook de Zwitsersche, Fransche en Schotsche Confessies eenerzijds staan dan ten deze ook de belijdenisschriften en publieke werken van Erasmus, Servet, Socinus, Arminius, Schwenkfeld, Barclay en anderen, terwijl onder de afwijkende Gereformeerden het eerst Amyraut in Frankrijk en professor Burman en de Zwolsche predikant Van Os ten onzent, in toenemende mate, op de volstrekte geldigheid van de orthodoxe uitlegging hebben afgedongen.

Sinds echter, en hier lette men op, is de geestelijke beteekenis van dit deel der Schrift derwijs uit het oog verloren, dat, op het voetspoor der onhebbelijkste rationalisten en van onze ondiepe, dorre supranaturalisten, ondanks Spanheims prachtige verdediging, allengs weêr de meeste uitleggers den verkeerden kant zijn opgegaan, en men er heden ten dage, ja, waarlijk op wordt aangezien, indien men, gewetenshalve, naar overtuiging en uit plichtsbesef, weêr voor de oude, onvervalschte verklaring opkomt.

Natuurlijk valt het buiten het bestek van deze artikelen, op een wijze, die ook maar van verre op volledigheid aanspraak maakt, het pleidooi voor deze eenig juiste verklaring te hernieuwen. Zulk een betoog is in geen vluchtig betoog, is niet in studiën van stichtelijken aard, is niet voor het groote publiek te voeren, en zou, om niet al te oppervlakkig te zijn, ons al vast een half jaar ophouden.

Dáárvan geheel afziende, wenschen we dan ook de ware interpretatie van Romeinen zeven slechts voor zóóveel ter sprake te brengen, als genoegzaam is, om de ongerijmdheid van het tegenovergesteld beweren te doen uitkomen en de aloude verklaring weêr ingang te doen vinden bij hem, die zelf de paden des Geestes kent.

En dan zij al aanstonds opgemerkt, dat in dit zevende hoofdstuk van den brief aan de Romeinen zeer onderscheidenlijk van eenzelfden mensch in *drie* zeer verschillende stadiën van zijn leven gehandeld wordt.

Eerst van een periode toen deze mensch er wild op toeleefde, naar het goeddunken van zijn eigen hart, een toestand waarvan we lezen in vs. 9: *Zonder de wet zoo leefde ik eertijds.*

Dan, in de tweede plaats, van een tijdperk toen hij door de wet zocht zalig te worden, waarop de auteur doelt in vs. 7: *Ik kende de zonde niet dan door de wet,* en in vs. 9: *Als het gebod gekomen is, zoo is de zonde weder levend geworden.*

En eindelijk, is er ten derde sprake van een mensch die ook de onprofijtelijkheid van de wet heeft ingezien en nu leeft door den

Geest, b. v. vs. 6. „*Nu zijn wij vrijgemaakt van de wet alzoo dat wij dienen in nieuwigheid des Geestes.*"

De persoon, van wien deze drie perioden ons geteekend worden, is aldoor dezelfde, wat daaruit blijkt, 1. dat er van geen verschil van personen melding geschiedt; 2. dat in elk dezer drie geestelijke phases steeds hetzelfde „*ik*" genoemd wordt: „ik leefde eertijds zonder wet," „ik had de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, zonder de wet" en „ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch;" en 3. dat deze verschillende perioden, als in tijd onderscheiden, worden aangeduid. Eerst toch vinden we een *verleden* tijd: „ik *leefde,*" en wel als aanwijzing van een lang verloopen verleden met de bijvoeging van *eertijds:* „ik leefde eertijds zonder wet." Dan een steeds doorloopenden verleden tijd, ter aanduiding van de wetsperiode: „ik *kende* de zonde niet dan door de wet," „de zonde oorzaak genomen *hebbende* door het gebod, *heeft* in mij alle begeerlijkheid gewrocht," „het gebod dat ten leven was, *is* mij ten doode bevonden," „de zonde *is* weder levend geworden, en ik *ben* gestorven," enz. Terwijl op deze beide reeksen van den verleden tijd, alsnu van vs. 14 af een zielselegie volgt, die stiptelijk in den *tegenwoordigen* tijd blijft en, tot den einde toe, spreekt van „wat ik *wil* dat *doe* ik niet en wat ik niet *wil* doe ik," „ik *weet* dat in mij, d. i. in mijn vleesch, geen goed *woont,*" „wie zal mij verlossen, ik *dank* God door Jezus Christus onzen Heere," enz.

Deze persoon nu, wiens drie geestelijke stadiën ons hier zijn voorgesteld, is niet een ander noch een denkbeeldig persoon, maar de apostel Paulus zelf. Dit blijkt reeds ten stelligste uit het veertig malen herhaalde gebruik van het persoonlijk voornaamwoord „ik" en „mij," waardoor, naar alle wet van reden, steeds en onveranderlijk de auteur zelf wordt aangeduid, tenzij het tegendeel ten duidelijkste en ten stelligste zij aangegeven. Dit nu geschiedt hier niet. Noch door het verband, waarin de deelen van het kapittel tot elkaâr staan, noch door de overgangen van het redebeleid. Alles loopt door. Het is één lijn, die door heel het hoofdstuk wordt volgehouden, en zelfs het vermoeden van overspringing op een denkbeeldig persoon mist elk steunpunt. Waar tot overmaat van bewijs nog dit afdoend argument aan kan worden toegevoegd, dat Paulus om van een ander dan van zichzelf zoo intieme dingen te kunnen meêdeelen, „kenner des harten" had dienen te wezen en met meer dan menschelijke macht over eens anders ziel toegerust.

Dat voorts de geestelijke toestand, waartoe Paulus in de derde hier beschreven periode gekomen was, niet zien kán op de laatste oogenblikken voor zijn breken met de wet, noch ook op zekeren middenstaat, maar wel metterdaad en uitsluitend zijn staat als wedergeborene, als begenadigde, als kind van God, op het oog heeft, duidt hij zelf aan door het constant gebruik van „den tegenwoordigen tijd"; een

spreekvorm dien men, zonder meer, niet bezigen mag, tenzij men het oog heeft op den toestand, waarin men bij het schrijven verkeert; en wordt bovendien boven allen twijfel verheven door de *analogie des geloofs.*

Onder „analogie des geloofs" verstaat men dat de deelen der heilsopenbaring onderling op elkaâr passen. De uitademingsorganen zijn bij een blad naar de analogie van de plant, bij een dierenvel naar de analogie van een dier, en bij uw eigen huid naar de analogie van het menschelijke lichaam. Vormt nu ook de Heilige Schrift, en de Openbaring waarvan ze het getuigenis biedt, een eigen organisme, met een eigen organisch leven, dan spreekt het vanzelf, dat ook in dit organisch geheel alles bij elkaâr hooren, op elkaâr passen moet en aan de levenswet van het organisme gehoorzaamt.

Zoo onmogelijk als het nu is, dat een boomblad de huid van het dier vervange of een dierlijk vel den dienst doe van een boomblad, zoo onmogelijk is het, dat een maatstaf van heilig en onheilig leven, die in de wereld thuis hoort, naar de analogie van háár leven, ergens ingelascht of ingeweven worde in de Schrift. Dat zou erger zijn dan een andersoortigen lap op het kleed. Dat zou tegen den aard, tegen het wezen, tegen de levenswet der Schrift indruischen en alle analogie in haar leven opheffen.

Daarom nu stonden onze vaderen er op, en wij, op hun voetspoor, met hen, dat bij de verklaring van eenig deel der Schrift steeds zou gevraagd worden of de voorgeslagen uitlegging met de doorgaande leer der Schrift overeenkwam, of, wilt ge, naar „de analogie des geloofs" was.

Ook hier mag en moet dus gevraagd, of ge in den persoon, die in het tweede deel van dit kapittel optreedt, al dan niet de kenteekenen en eigenschappen terugvindt, die *doorgaande in de Schrift* aan den onwedergeborene betwist en alleen in den wedergeborene als heilig privilegie gehuldigd worden.

En ook dan, dunkt ons, kan er wel van een opzettelijk *niet willen* zien, maar niet van onzekerheid ten deze sprake zijn.

Immers niet den onbekeerde, maar alleen den „overgezette in het Koninkrijk van den Zoon der liefde" komt het toe; toe naar de eenparige sprake van heel Gods Woord; toe naar luid van de belijdenis der Kerke; toe ook volgens het getuigenis des Geestes in ons: om 1. het kwaad niet te willen maar te haten; 2. een vermaak te hebben in Gods wet; 3. zélf het kwaad niet meer te doen; 4. ontevreden met zich zelf te zijn, op het stuk des heiligen levens; 5. in zich een inwendigen en een vleeschelijken mensch te onderscheiden; 6. een Geest van hooger met den geest zijns vleesches te voelen strijden; 7. zich onder de wet der zonde als onwillig gevangene te voelen; 8. zijn verlorenheid in te zien en te dorsten naar gestadige vrijmaking; 9. te danken voor wat men geestelijk won, en 10. God met den geest te dienen.

En ziet nu ieder, zelfs bij vluchtige lezing, dat dit gulden tiental geestelijke sieradiën door den eertijds gevierden Petrus de Witte, niet gedrongen noch gewrongen, naar schier van woorde tot woorde, als bij maniere van afdruk, uit kapittel zeven aan de Romeinen is overgenomen, hoe wil dan, zoo vragen we, zijn eigen ketterij bemantelen, wie, zonder de analogie des geloofs prijs te geven, dit ontzaglijk actestuk uit den strijd des geestelijken levens anders dan van den wedergeborene verklaart!

X.

DE VIER KENMERKEN VAN DEN GEEST.

Als uwe woorden gevonden zijn, zoo heb ik ze opgegeten. Jeremia 15 : 16.

Wat aan het slot van ons vorig artikel slechts summierlijk kon saâmgevat, dient thans breeder toegelicht, t. w. dat de persoon van Romeinen zeven de eigenschappen draagt van een kind van God.

Vooreerst toch belijdt deze worstelaar, met bange ontroering des gemoeds, 1. dat hij er zich zelf weêr telkens op betrapt, „hoe hij niet doet wat hij wil, en wél doet wat hij haat.”

Staat het nu bij den onwedergeborene zoo, dat hij, „naar den vleesche zijnde, bedenkt dat des vleesches is”; zich „aan de Wet Gods niet onderwerpt en dit ook niet kan”; ja, een hart met zich omdraagt, dat, gekeurd naar den goddelijken maatstaf, „ten allen dage alleenlijk boos is”, hetzij dan in groveren of fijneren vorm, ’t zij bewust of onbewust; en is Messias juist dáárin van alle in zonde geborenen onderscheiden, dat voor hém de ontboezeming der eere uitgaat: *Gij*, gij alleen onder allen, gij en met u zij, die uwer zalving deelachtig zijn, gij, o Messias, *hebt gerechtigheid liefgehad en de ongerechtigheid hebt gij gehaat!*” — dan zou het immers een overbrengen zijn van de merkteekenen van Gods uitverkoren Middelaar op een die nog „dood in de misdaden” is, indien men als zielsbetuiging van een onwedergeboren hart de klacht uit vers 15 verstond: „Hetgeen ik wil dat doe ik niet, maar hetgeen ik haat, dat doe ik.”

Ter voorkoming van misverstand zij hier intusschen bijgevoegd, dat deze roerende klacht volstrekt niet beteekent, dat Paulus steeds, aldoor en geduriglijk het onheilige deed. Integendeel. Ook aan hem is, naar Gods trouwe, de belofte vervuld: „Ik zal maken dat gij in mijn inzettingen wandelt,” en ook in hém is zijn eigen betuiging waarheid gebleken, „dat er goede werken zijn, die God voorbereid heeft, opdat

wij daarin wandelen zouden." Maar omdat hij teeder met zijn ziel staat en God en niet zich zelven zoekt, vergaapt Paulus zich niet aan zijn goede werken en waakt hij er wel tegen dat die goede werken hem geen oorzaak van zelfverheffing worden. En daarom broedt hij niet over die goede daden, en behaagt er zich zelf niet in, en blijft er met zijn gedachten niet bij verwijlen, maar is maar aldoor bezig met dien diepen, vreeslijken hinder, dien het zijn ziel geeft, dat hij in dat ándere nog *niet* overwon, en die ándere hebbelijkheid nog *niet* meester is en over zich zelf gedurig reeds onvoldaan, nu denkt: „God is nog meerder dan mijn hart! o, wat zal het dan in zijn heilig oog zijn!"

Dáárin steekt al het verschil. Een „gemaakte" vrome sluit het oog voor zijn zonde en tuurt met trotsche overlegging op het goed dat hij reeds deed. „o Ik dank U, roept zulk een uit, dat ik niet ben, gelijk die anderen; zie, ik vast driemaal per week, ik geef aalmoes!' en wat niet al. Terwijl, omgekeerd, een „uit God geboren" vrome, die werkelijk veel meer goede daden doet, er toch *niet* om denkt, er *niet* meê bezig is, er zijn ziel *niet* bij ophoudt, maar nog altijd worstelt, hoe van het hem aanklevend verderf af te komen, en daarom op de knieën valt en zich op de borst slaat en het uitroept: „o, God, wees mij, arm zondaar, genadig!" o, Wat dunkt u, zou ook de tollenaar in den tempel soms een nog onbekeerde geweest zijn? De man, van wien Jezus getuigde, dat hij heenging „gerechtvaardigd naar zijn huis"?

Evenzoo is 2o. te oordeelen van het standpunt waarop deze worstelaar tegenover *de Wet Gods* staat. Van tweeërlei standpunt tegenover de Wet des Heeren is in de Heilige Schrift sprake. Aan den éénen kant staan de aardsche, wereldsche geesten, de hooghartigen, die op hun eigen arm vertrouwen, en die Gods Wet *niet* willen, die Wet verwerpen en tegenstaan, en zoo dikwijls die Wet op hen aandringt, die innerlijke vijandschap voelen opwaken. En aan den anderen kant vindt ge den armen dienstknecht van Jehovah, van wien het heet: „Zijn lust is in de Wet des Heeren!" en die betuigt: „o, God, uw Wet is al mijn vermaking;" die „ze bepeinst bij dagen en bij nachten," en telkens weêr zoo zielsverrukkend ervaart „hoe uw geboôn mij tot uw liefde wekken!"

Vraagt men nu ook hier, aan welke dier beide kanten de klager uit Romeinen zeven staat, dan is het ons volstrekt onbegrijpelijk, hoe men ook hier nog een oogenblik aarzelen kan. „Zoo stem ik de Wet toe, dat ze goed is", en aan het slot: „Ik heb een vermaak in de Wet Gods naar den inwendigen mensch", zijn toch, dunkt ons, zoo stellige uitspraken, dat het van heeler harte partij kiezen *voor* de Wet van Jehova zijn roem en zijn eere blijkt te wezen.

Toch zal ook bij deze opmerking een woord tot toelichting niet te onpas zijn.

Immers men kan vragen, en vragen met recht, of er dan ook onder

de onbekeerden niet tal van edele karakters en rechtschapen personen voorkomen, die veelszins voor de goddelijke Wet ijveren en juist de wetteloozen tegenstaan. En dan hebbe men al aanstonds onze onbewimpelde verzekering, dat we er van verre niet aan denken, om alle onbekeerden voor wettelooze belagers van wet en orde uit te maken. Integendeel, hun ijver voor recht en goede zeden is vaak verrassend; hun prijsstellen op het gezag der wet moedgevend; en hun waardeeren van wat recht en orde onder menschen in stand helpt houden, beschamend voor wie hun streven miskend had. Maar, en zie hier het alles afdoend verschil, waardoor ge de kinderen Gods van de kinderen der wereld kunt onderscheiden, — zij, de onbekeerden, ze willen wel een wet, maar niet de Wet Gods; of ook wel een Wet Gods, maar niet de Wet Gods uit de Heilige Schriften. Hun wet, waarvoor ze ijveren, waarvoor ze lijden en worstelen willen, is „het goeddunken van hun eigen hart", het inzicht waartoe ze zelven kwamen, de inspraak van wat ze hun consciëntie noemen, maar welbezien niets anders is dan hun eigendunkelijk, eigenwillig, zelfgekozen gebod. Geboden die ze dan, o, voorzeker, gelijk Paulus in Romeinen twee zegt, zeer gaarne ontleenen aan een consciëntiegetuigenis dat oorspronkelijk goed was, waarin de sprake Gods nog nawerkt, en dat genoegzaam is om hun alle onschuld te benemen, maar dat nu bij de uitlegging in bijzonderheden geheel aan hun eigen willekeur is overgeleverd. Ja, geboden, waarvoor ze, o, zoo gaarne de autoriteit van goddelijken oorsprong te hulp roepen, mits hún goedvinden en niet de Schrift over dien goddelijken oorsprong mag beslissen. Maar geboden, die toch in den wortel, niet *God* in zijn Wet, maar het *schepsel* in zijn eigen gerechtigheid doen minnen, en wier dienst bijna altijd met felle vijandschap tegen die wezenlijke Wet Gods, die *krachtens de Schriften* onderwerping vraagt, bij deze uitnemende karakters gepaard gaat.

Sterker nog komt de aard en natuur van den wedergeborene 3.
aan het licht door wat de auteur zegt in het 17e en 19e vers: „Het kwaad dat ik niet wil, doe ik", maar zóó, dat hij er bij kan voegen: zoo nu, „doe *ik* datzelve niet meer, maar *de zonde* die in mij woont."

Wie in dit ontzaglijk woord een vrijbrief tot zondigen wil lezen, zie toe hoe hij zich voor God verantwoorde. Bij zulk een woelen der schandelijkste onheiligheid houden wij ons zelfs niet op. Voor een iegelijk toch, die de kentering van de worstelingen des gemoeds kent, is het volkomen duidelijk, dat in dit woord eer een toon van triomf vernomen wordt, en er een hooge zegepsalm van zalige vrijmaking en ontbinding van banden en overwinning op den Sathan in ruischt. Zie, eertijds was het ook voor Paulus een vallen in zonde geweest, dat er hem al dieper in verzinken deed, er hem telkens al dieper onder bedolf, en na elke nieuwe zondeopenbaring hem door vergoê-

lijking en verontschuldiging den zoen hernieuwen deed, waarin hij met de zonde leefde. Toen, Paulus weet het uit maar al te bittere ervaring, hield Sathan hem zoo jammerlijk verstrikt, dat hij niet slechts de zonde deed, maar ook zelf in die gedane zonde inzat, ze vasthield, en, zooal geen lof, er dan toch oogluiking voor had, wijl hij, door het vervloeken dier zonde immers den vloek ook over zich zelf zou hebben gebracht. Maar God zij lof; *die* geestelijke ellende, *die* diepe smaad, *die* rustelooze zelfonteering heeft nu dan toch uit. o, Hij is daarom nog wel niet wat hij met zoo vurigen, smachtenden dorst zou wenschen te zijn. Het is nog de hemel niet. Hij zit wel niet meer aan het booze, maar het booze toch nog aan hem vast. En telkens, telkens weêr, komt het nog tot iets dat hij niet gewild, dat hij afgebeden, dat hij verfoeid had. Maar, en zie hier al het onmetelijk verschil: met het vergoêlijken heeft het nu uit! Uit met het bedekken en verbloemen! Uit met dat nog vasthouden van een begane zonde, van een bedreven kwaad om het te koesteren! Integendeel, hij is nu dier zonde, ook al beging hij ze zelf, *vijand*. Hij keert zich *tegen* haar. Ze is hem een *gruwel* geworden. Niet toch hij, hij naar zijn diepste wezen, hij naar de liefde van zijn hart, deed ze meer, maar de zonde die in hem woont. Edoch een zonde, die, wijl ze niet slechts nog in zijn *vleesch* en *bloed*, maar nog evenzeer in zijn *wil* en zijn *geest*, en dus ook nog in de vermogens van *willen* en *beramen* sloop, hem, voor wat hij *niet* deed, nochtans in de schuld doet vallen en als een ellendige doet worstelen voor zijn God!

Komt dit nu, zoo vragen we, of komt het niet overeen met wat de Schrift ons getuigt: „dat wie uit God geboren is, zelf de zonde niet meer doet;" dat „hierin de kinderen Gods en de kinderen des duivels openbaar zijn, dat hij die zelf de ongerechtigheid nog doet, *niet* uit God is;" en dat een iegelijk die niet maar voor de ongerechtigheid bezwijkt, maar naar de krasse uitdrukking, zelf „een *werker* der ongerechtigheid" is, in steê van bij Jezus te hooren, niets dan het: „Ga weg van mij, gij die de ongerechtigheid werkt, in den dag van zijn toekomst te wachten heeft.

Even kristalhelder is 4. de conclusie voor den wedergeborene uit wat we in vs. 18 lezen: „dat het willen wel bij hem is, maar dat hij de macht niet vindt om het goede te doen!"

Van zulk een zielsbevinding weet een onwedergeborene *niets*. Wel zal hij, indien hij een edel mensch is, er voor uitkomen dat hij er nog niet is; dat hij nog verder en voorwaarts moet; en niet rusten kan, eer hij tot nog hooger volmaaktheid is gestegen. Edoch, dit stemt hij alleen toe op voorwaarde, dat ge hem voorshands zijn ingenomenheid gunt met wat hij nu reeds tot stand bracht; hem nu reeds met „edele zelfvoldoening" op de verkregen winste laat terugzien; en hem althans niet stoort in zijn zelftevredenheid, dat hij reeds zóó ver op den weg vooruitschreed. Maar dring nu verder bij hem door en zoek

hem de bekentenis af te persen, dat iets van de oude smet nog aan ál zijn ijveren kleefde en dus *het beste* nog verwerpelijk bleef, — en ge zult eens zien hoe de onbekeerde, gekrenkt in zijn hooge gedachten, met handen en voeten gaat tegenstribbelen, en úw kwezelende, vervelende, onmanlijke vroomheid toedicht.

Och, om zulk een woord niet na te praten, maar uit de ziel naar de lippen te voelen dringen, is iets anders, iets hoogers noodig; iets, dat alleen met het licht van boven en de kruisiging van het eigen ik komt. Daartoe moet het geloofsmysterie ons deel zijn geworden, d. i., die diepe verborgenheid dat *alles* aan het geloof en het gelooven alleenlijk hangt, en *zonde* is al wat uit den geloove niet eeniglijk en uit den geloove niet ganschelijk voortkwam.

En nu bij wien, zoo bid ik, uit vrouwe geboren en nog op aarde verkeerende, werd dát hooge, dát volheerlijke ideaal ook bereikt? Of weet ge dan niet, dat juist het oprecht geloof altijd zichzelf wantrouwt, nog aldoor een tekort aan zich bevindt, en elk tekort, wijl het Gods glorie geldt, niet anders dan als *on*geloof kan beweenen?

Zie, dan worstelt de ziel er wel naar, om alle eigen stut weg te werpen en eeniglijk aan dat eeuwige, heilige Wezen te hangen; dan laat ze wel niet af, om er altijd weêr naar te grijpen, of ze nu dan toch, nu eens eindelijk geen enkelen drup van eigen bezoedeling in de klare, heldere wateren des geloofs mocht mengen, ja, dan *wil* ze het, dan *zoekt* ze het, en dan zou ze, om het te bezitten, er *alles* voor geven, — maar, ach, tot dat eenig goede, eenig heilige, eenig voor God geldende komt het niet. En nooit, nooit nog heeft ze den beker des geloofs zoo, tot op den bodem uitgedronken, dat niet van de eigen lippen en van de eigen tong, al was het eerst bij de laatste teug, die ze in wou zwelgen, de ellendige druppel van het eigen ik er toch weêr in gemengd werd, om het ja niet voor menschen, maar toch voor de consciëntie, bij het licht des Geestes, weêr alles te bederven.

Hoe hoog moet men dan niet wel staan, om van zulk een bevinding in het eigen hart te kunnen getuigen! Hoe moet men niet slechts wedergeboren, maar zelfs tot de vaste spijze gekomen zijn, om zulk een zielservaring te durven uitspreken! Ja, hoe ver moet men niet reeds gevorderd zijn in zijn worsteling met den Onzienlijke, om onder zulk een smart gebogen te gaan en uit zulk een diepte te klagen!

En dat zal men dan op een onbekeerde durven toepassen; dat aan een onbegenadigde in den mond leggen; dát voor een stuk uit de levensgeschiedenis van den onwedergeborene aanzien!

In ernste, men weet bij het aanhooren van zulk een ongerijmdheid niet waarover zich meer te verwonderen, over de volslagen onbekendheid met de gangen van het geloofsleven, die zich in zulk een onmogelijk oordeel verraadt, dan wel over het opheffen van elke scheiding

tusschen bekeerden en onbekeerden, die bij zulk een ongeestelijke Schriftuitlegging door de kieren speelt!

En al moest ook toegegeven dat de sterkgekleurde betuigingen van dit uiterst gewichtig kapittel, met wat schikken en plooien en tusschen de regels lezen, toch ook voor het *on*wedergeboren leven wel pasklaar waren te maken, dan vergeet toch wie dat drijft, één ding, maar, een punt dat dan ook voetstoots zijn prachtig betoog weer geheel omverwerpt, dit namelijk: dat zulke dingen dan nog wel *over* den onwedergeborene *door een ander* konden gezegd worden, *maar dat hij ze, ter oorzake van zijn hoogmoed, nooit zou bekennen van zich zelf.*

Ware dus dit hoofdstuk, gelijk het begin van 2 Corinthe 12, in *den derden* persoon geschreven, er zou ten minste nog een schijn van recht voor zoo onware uitlegging bestaan; maar nu het alles *eerste persoon* is, en het niet door een ander *over* hem, maar *door den man wien het aangaat omtrent zichzelf* wordt beleden, nu is reeds deze ééne omstandigheid zoo volstrekt afdoende en reeds dit ééne argument zoo volkomen beslissend, dat aan een ander hier dan een wedergeborene te denken, op Schrift en zielservaring beide even onweêrsprekelijk afstuit.

XI.

NOG ZES ANDERE KENMERKEN.

> Opdat Hij u geve met kracht versterkt te worden door zijnen Geest in den inwendigen mensch. Efeze. 3 : 16.

Wel beschouwd is met de vier besproken punten de zaak reeds afgedaan.

Ook zonder meer, al lieten we 't hierbij, is het pleit om Romeinen zeven voor den mensch in zijn natuurlijken staat te vindiceeren, onherroepelijk verloren.

Maar toch is het beter, in korten vorm gegoten, ook de zes overige eigenschappen van den persoon die zich hier aandient, ter loops even aan de „analogie des geloofs" d. i. aan de doorgaande openbaring der Schrift te toetsen.

Alzoo zal elke uitvlucht worden afgesneden en de triomf voor wat onze vaderen beleden te volkomener zijn.

En dan ligt nu het eerst aan de beurt wat we ten 5de noemden: *„de onderscheiding tusschen een inwendigen en uitwendigen mensch*, door den auteur met even zoo vele woorden in deze verklaring gemaakt: „Ik heb een lust in de wet Gods naar den inwendigen mensch."

Hoe wil er nu, zoo bidden we onze tegensprekers, in den hier bedoelden zin van een tweeërlei mensch bij mogelijkheid in den onwedergeborene sprake zijn? Immers, naar luid der openbaring ons over ons menschelijk wezen in de Schrift gegeven, is dát juist de diepte der zonde, dat de onwedergeboren mensch in zijn eigen ik opgaat; dat hij wel van een beteren mensch droomt en er meê dweept en dien bezingt in zijn lied, ja, als *ideaal* dien zich voor oogen laat zweven, — maar, en hierop komt het juist aan, dat hij dien beteren mensch niet als *in zich wonende* kent, maar als iets, dat *nog buiten hem is*, zoekt.

In den onbekeerde hebt ge slechts met één mensch, met één persoon, met één levensuiting te doen. En wel is er in dien éénen mensch een worsteling, een tweestrijd, een aldoor geslingerd worden, maar die twee machten, waartusschen hij geslingerd wordt, zijn niet verder gedeeld dan in wil en gedachte en komen beide voort uit één en denzelfden wortel van één zelfde leven en één zelfde menschelijke persoonlijkheid.

Er staat in den onwedergeborene wel neiging tegenover plichtsbesef, wel een beter weten tegenover een slechter willen, maar niet mensch tegenover mensch, dat is een wil tegenover een wil, een denken tegenover een denken, een hart tegenover een hart; een leven dat zóó tegenover een leven dat anders is. Nog wel een leven der werkelijkheid tegenover een o, zoo prachtig en dwepend leven dat in idealen opgaat, maar een tweeërlei aanzijn, een tweeërlei existentie, een tweeërlei menschelijke levensuiting is er in de realiteit, in den wortel zijner ziele, is er in zijn menschelijke persoonlijkheid niet.

Dat kan eerst komen door nieuwe schepping. Door de „schepping" in zijn gemoed van een nieuwen mensch, die er eerst niet was en er nu kwam. Of wil men, door het inbrengen, door Gods genade, tot binnen in zijn hart van dien idealen, van dien uit God geborene, van dien dusver in Christus beslotenen persoon.

Dán zijn er in hem *twee* menschen. De ééne die bestemd is om „verdorven," te worden en weg te vallen, en de andere die geroepen is om te rijpen, om gevoed, om innerlijk gekweekt en door genade gekoesterd te worden, en eens, wanneer de te verderven mensch geheel afvalt en in het niet van den dood wegzinkt, zich volheerlijk in al het schitteren van zijn heilige, hemelsche tinten te ontplooien.

Van die twee, is de voor het verderf bestemde mensch naar *buiten*, die tot heerlijkheid geroepen is, naar *binnen* gekeerd, en het lijden nu en het kruis der verdrukking zijn van Godswege verordend om die twee almeer uiteen te trekken en tegelijk en door één zelfde zielsbewerking den één ten onder en den ander God op den troon te brengen. Zoo wordt dan door éénzelfde schikking Gods „de uitwendige mensch al meer verdorven en de inwendige mensch vernieuwd

van dag tot dag;" gaat uit den kring der begenadigden de bede op „om met kracht door zijnen Geest versterkt te worden naar den inwendigen mensch," en belijdt het kind van God, te midden van zijn worstelen, dat hij nochtans „aan de wet des Heeren een behagen heeft, maar naar den inwendigen mensch."

Ditzelfde nu geldt ten 6den ook van den strijd dien de auteur beschrijft: *tusschen een hoogeren Geest, die in hem werkt, en den geest die zijn vleesch bezielt.*

Dit ziet op de aandrift, die telkens van twee kanten gelijk op hem aankomt, als van twee machtige stroomen, die hem willen meêsleuren, of van twee alles voor zich uit stuivende winden, die hem heen willen drijven in verschillende, ja in tegenovergestelde richting. Hij voelt en bekent zich als een scheepke, dat dobbert op de baren, en weet zeer wel, dat al zijn eigen roeien dwaze krachtsverspilling wezen en willen boomen in de onpeilbare diepte der zee belachelijk zou zijn, en belijdt deswege, dat alleen de wind, dien hij in de gereefde of uitgespannen zeilen opvangt, hem voort kan drijven naar den koers, die door de worsteling van dien wind met de roerpen die in zijn hand rust, bepaald wordt. Maar nu is het niet aldoor éénerlei wind dien hij opvangt, maar veeleer telkens weêr een andere wind, die dwars tegen den eersten instuwt, en tusschen die beide voelt hij zich als beklemd en benepen. En dat stuwen van dien wind voelt hij eenerzijds opkomen uit de verborgen diepte zijner ziele, als een machtig drijven uit den hooge en een voortstuwen van den Geest zijns Gods, — maar ook anderzijds een drijven daartegen ingaan dat telkens opzet en opvliegt uit al zijn leden, uit vleesch en bloed, uit wil en zin, uit denken en beramen, ja uit heel den wijden omtrek van zijn wereldsche, natuurlijke persoonlijkheid, — en tusschen die beide krachtig jagende orkanen kan hij, arme schepeling, met zijn povere stuurmanskunst niet uit! En daarom vliegt hem dan de angst om de ziel en slaat hem de vreeze om het hart, en roept en schreit hij al is het dat zijn stem in het loeien der stormen wegsterft: Ai, mij ellendige, wie zal mij verlossen van dit slingeren op de baren! Ik, ellendig mensch, wie zal mij verlossen van dit lichaam des doods.

In de verste verte is er dus geen sprake van een strijd tusschen het booze bloed in de aderen en den goeden geest in onzen wil, maar wel terdege van een worsteling tusschen twee geesten, tusschen den geest die uit het vleesch en den geest die uit God is, een geest „uit de leden," d. i. uit al de deelen en krachten en vermogens van het menschelijk wezen, en een geest uit den hooge, uit den Christus, uit God. En omdat beide aandriften het drijven zijn van geesten, brengen ze beiden een wil aan, die zich over den worstelaar gelden doet, en dien hij daarom noemt een *wet*, die hem in bedwang houdt: eenerzijds de „wet Gods" die tot de „wet des gemoeds" geworden is, maar ook daartegenover een „andere wet in zijn leden, die strijd voert tegen

die eerste wet en hem telkens gevangen neemt onder die verfoeilijke, afschuwelijke wet der zonde, die gedurig nog heerschappij voert in zijn leden."

Doorziet nu toch een iegelijk, dat zulk een zielstoestand dan eerst denkbaar, dan eerst mogelijk, dan eerst aannemelijk wordt, als de Heilige Geest, in *het binnenst verborgen van het menschelijk hart ingegaan*, zich als een macht die *van binnen uit* drijft en aanzet, openbaren kan, — wat wil men dan toch bij zulk een zielsworsteling nog aan den onwedergeborene denken, op wien de Heilige Geest zeer zeker van buiten kan werken, ja, dien de Heilige Geest desnoods als onwillig instrument voor zijn werken op anderen gebruiken kan, maar bij wien dit juist de onafwendbare jammer is, dat de grendel nog op de deur van het hart bleef geschoven en juist het inkomen en binnendringen en als in zijn tempel woning maken aan den Heiligen Geest werd belet.

Aan dit gevangengenomen worden zelf ontleenen we ten 7de deze andere eigenschap: „dat de worstelaar in dit hoofdstuk *zich onder de wet der zonde als een onwillige gevangene voelt*, een karaktertrek die al evenmin in den onbekeerde vallen kan.

De onbekeerde „*stelt*, naar Paulus zelf getuigt, *zijn leven* om dienstbaar te zijn," en wel dienstbaar te zijn niet aan God, maar „aan de ongerechtigheid"; hij is „slaaf der zonde" en wel als „een aan die zonde verslaafde," d. w. z. als zulk een die zijn boeien kust en lief heeft en zijn onreinen, onheiligen meester mint.

Maar zoo staat het bij dezen geestelijken strijder in het minst niet. Voor hem is er aldoor in het leven een afwisseling; om en om; een slingeren tusschen twee toestanden, aan den éénen kant een krijg, strijd, oorlog voeren tegen de wet der zonde, en dan weêr als krijgsgevangenen in de macht van die zondewet, een zichzelf verfoeien, om God-lof, straks, ja hetzelfde oogenblik weêr verlost en vrijgemaakt, weêr altijd met nieuwen, met ongebroken moed, „naar den lust van den inwendigen mensch" het aan te houden op de wet des Geestes en het leven Gods. Een gestadig zuchten: „o, ik ellendige!" maar even onveranderlijk door het jubelen der verlossing gevolgd: „Ik danke mijn God!"

Welnu ook dat onwillig gevangen zijn, om straks weêr verlost te worden, kan van den onwedergeborene niet worden geroemd. De onbekeerde is geen krijgsgevangene, die vrij was en, straks ontzet, weêr ijlings in zijn vrijheid jubelen zal, maar een in slavernij geborene, een aldoor in slavernij levende, ja, een die zelfs bij het morren tegen de ketenen die hij voortsleurt, toch nooit anders dan uit den eenen slavendienst in den anderen wil loopen en in den sterken Held, die hem los wou maken, geen redder begroet maar een vijand.

En nu weten we wel, dat sommige vromen het willen doen voorkomen, als liet Jezus nooit meer toe, dat de zonde hen ving, maar die dieper indrong in de paden des Geestes weet, dat dit alleen hier-

aan ligt, dat deze oppervlakkige geesten er niets van merken als ze weêr gevangen zitten, en daarom ook onmachtig zijn om steeds weêr met nieuwe tongen lof en eer te geven aan dien levenden redder die daarin juist zijn macht verheerlijkt, dat hij telkens uit nieuwe nooden en nieuwe dooden de gekochten door zijn bloed, naar 's Vaders welbehagen, redt.

Gemis aan steeds dieper doordringen van het schuldbesef bij wie om eigen „vroomheid" zoo vaak den broeder durven oordeelen, zou het niet tevens de oorzaak zijn, waarom men ten 8o. op Gods kinderen den uitroep niet dorst toepassen: „Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen van dit lichaam dezes doods," en zich bij den wedergeborene en vrijgekochte en tot Gods kind aangenomene *dit diepe gevoel van verlorenheid* niet kon verklaren.

Och, het hangt er maar aan, waarin uw rustpunt ligt.

Weet en belijdt men dat het er niet toe doet, wat *wij* van ons zelf oordeelen en gevoelen, maar dat het eeniglijk over ons wel en wee beslist, of en wat Christus, de Zone Gods, dat Eeuwige Licht, over ons denkt in zijn heilige gedachten, — dan zal men ook voetstoots toestemmen, dat men verloren kan zijn als men meent te leven, en omgekeerd een gevoel alsof men verloren was juist dan over zich kan krijgen, als onze beslotenheid in het bundelke der levenden boven allen twijfel vaststaat.

Zoekt men dus zijn rustpunt in eigen gewaarwording, in eigen bevinding en zielservaring, dan moet men wel onwaar worden, zichzelf opdringen wat er niet is, en al de dagen zijns nieuwen levens zichzelf en anderen misleiden door het altijd zich bekleeden met zijn zondagsgewaad. o, Die armelijke opgeschroefde, altijd in een rol spelende zielen! Maar ze kunnen niet anders. Want ze moeten *zichzelven* vasthouden. En zoo komt aan het afmatten geen eind, en *moet* men om niet geheel in de wanhoop te slaan, dat „o ik ellendig mensch," of men wil of niet, wel van den onbekeerde uitleggen, — want.... ware het anders.... ai mij, die valschelijk opgewonden vromen! hoe jammerlijk ploften ze dan bij het afsmelten der *Icarus*-vleugelen in de wateren van vertwijfeling en van onverzegeldheid neer!

Maar neemt men zulk een vlucht niet, blijft men af van die hooge en al hooger dingen, en wandelt men met het „*Ammi*" en „Lo-Ammi" tot levensspreuk op de vlakke paden van Gods Woord, o, dan weet men uitnemend goed uit eigen verleden, dat het bekennen van „zijn eigen ellende," dat het bekennen: *Ik* ben een ellendig mensch"; dat het er voor uitkomen: „*Ik* ben zúlk een diep ellendige, dat ik mij zelf *niet* redden kan en naar *een ander* om verlossing roepen moet," zeer verre van in den onbekeerde te vallen, veeleer lijnrecht tegen vleesch en bloed indruischt, en ook bij ons nooit over de lippen kwam, dan toen we, dés onbewust, in het diepst des harten het zaad des nieuwen levens reeds hadden ontvangen.

Bij wat we in de 9de plaats noemden: *het danken voor de in Christus ontvangen verlossing*, houden we ons zelfs geen oogenblik op; en onze bestrijders mogen zelven toezien, hoe ze den nog onwedergeboren mensch; voor *verlossing*, voor verlossing in *Christus;* voor verlossing in Christus *danken* laten.

En wat nu ten slotte de eigenschap aangaat die we ten 10de noemden: *het dienen van God in den geest*, of, gelijk Paulus zegt: „Zoo dien ik dan zelf met het gemoed de Wet Gods", hierbij komt het natuurlijk alleen aan op de vraag, wat „dienen van de Wet Gods" is.

Daarop nu antwoorden we: Dienen, God dienen, is God als zijn Heere erkennen, gelijkelijk zijn eigen niet en Gods hoogheid belijden, en, ook al gaat het buigen van de stijve, stroeve, stramme leden ons nog maar kwalijk af, toch aan dat nederbukken lust hebben en, ondanks de pijn, die het veroorzaakt, dat buigen toch zoolang doorzetten, tot heel ons leven, ook al knielen we in het uitwendige nooit, van binnen en in de wereld onzes harten „één leven op de knieën" worde en God groot in ónze kleinheid; ja, God *God* in onze verloochening van ons zelven zij.

En acht men nu soms ook hiervan, dat dit behagen hebben in wat nederig en klein is, en dit hellen naar wat ons eigen ik in de diepte neêrtrekt, en dit willens en met opzet *creatuur*, „schepsel", d. i. *niets* voor of tegenover God zijn (dan door Hem en naar Hij wil) — acht men soms, zoo eindigen we dit overzicht, dat óók *dit* den onbekeerde eigen, in den onwedergeborene natuurlijk of, wil men, den natuurlijken mensch aangeboren is, — dan zouden we waarlijk tot de erkentenis moeten komen, dat de wateren waarin deze zielkenners hun polsstok deden glijden, geheel andere wateren zijn dan die waarin wij ons dieplood neêrlieten.

Althans, de schijnvromen nu uitgezonderd, hoorden wij het refrein van: „Als ik zwak ben, dan ben ik krachtig", in het triomflied der kinderen dezer eeuw nog nooit.

XII.

NIET LAGER, MAAR HOOGER DAN DE MASSA!

Ik weet, dat in mij, dat is in mijn vleesch, geen goed woont. Rom. VII : 18.

En nu dan over Romeinen zeven nog een woord in meer algemeenen zin ten besluit.

In den onwedergeborene; dat bleek dan wel overtuigend uit elk der tien bewijsmiddelen, die we aanvoerden; in den onwedergeborene valt een zielsworsteling, als hier beschreven wordt, *niet*.

Met een kind van God, met een uit den Geest geborene, met een die in Christus Jezus is, ja, in rechtstreekschen en gestrengen zin met een uitverkorene, wel ter dege met een door God begenadigde en uitgeholpene, hebben we in deze merkwaardige pericoop te doen.

Maar nu blijft dan nog de laatste vraag: met een uitverkorene, 't zij zoo, *maar in welke periode van zijn geestelijken wasdom?* In den *aanvang* van zijn toebrenging, op de *middaghoogte* van zijn geestelijken bloei, of bij zijn triomfeerende *voleinding*?

Die vraag dient gedaan.

Immers, onder niet weinige broederen kwam het in zwang, dan ja wel toe te geven, dat Romeinen zeven van een waarachtig Christen gold, maar van dien Christen dan toch in een der ongunstigste toestanden van zijn geestelijke existentie, niet toen hij zich zelf, maar toen hij *beneden* zich zelf en zijn heerlijke roeping was. Een voorstelling nog onlangs in deze formule uitgedrukt: „In Romeinen zeven spreekt wel een waarachtig Christen, maar niet een waarachtige Christelijke zielsbevinding!"

Tegen deze voorstelling nu komen we in verzet.

Uit overtuiging.

In strijd met een vroegere overtuiging. Want als „onzuivere zielservaring van Gods kind in zijn zwakkere oogenblikken" gold Romeinen zeven eertijds ook voor den schrijver van dit opstel. Maar, gelijk hij nu erkent, ten onrechte.

Zoozeer zelfs ten onrechte, dat we niet aarzelen er voor uit te komen, dat, *tenzij men juist omgekeerd aan een Christen in zijn voleinding denkt*, de tegenstand tegen de toepassing van wat hier voorkomt op een verloste des Heeren zelfs voor de eigen consciëntie, laat staan dan voor het groote publiek, nimmer zal te breken zijn.

Denkt men, lezend wat in Romeinen zeven zoo kras en scherp geteekend ter neer is geschreven, aan de eerste wankele schreden van den pas bekeerde, en past men dus „het doen van het kwade," het „verkocht zijn onder de zonde," en wat dies meer zij, op gansch gewone, lage, zelfs dierlijke zonden van hartstocht en zinlust toe, in ernst, dan is het niet te weêrspreken, dat deze belijdenis dusdanig contrasteert met wat van de verlosten des Heeren en hun vrijmaking in de Heilige Schrift gelezen wordt, dat de uitlegging altijd een gewrongene en gedrongene zal moeten zijn, die het „vleeschelijk, onder de zonde verkocht" met het „vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods" wil rijmen.

Maar bovendien, de ervaring die ge in uw omgang met pas bekeerden opdoet, druischt ook lijnrecht tegen de zielservaring van Romeinen zeven in.

Een pas bekeerde leeft gemeenlijk eer boven zijn kracht. Niet juist uit geveinsdheid, maar uit overspanning. Omdat het hem nog zoo vreemd is en hij den gang en het spoor op dat nieuwe levensterrein nog niet kent.

Wist dan ook een pas bekeerde, wat valleien der schaduwe des doods hij nog door zal moeten, hij zou het in de meeste gevallen, als het aan hem hing, dadelijk opgeven. Tegen die teleurstelling zou zijn ziel nog niet bestand, tegen die worsteling zijn bevreesd hart nog niet zijn opgewassen.

Hij leeft daarom in het enthousiasme der eerste liefde, in de illusie der eerste genieting, in den zaligen droom van het eerste ruischen van den Geest.

Alles is illusie voor hem. Hij leeft in de illusie, dat alle Christenen met wie hij in aanraking komt, heiligen zijn. In de illusie dat alle vromen niets dan God zoeken. In de illusie dat hij de diepte der zaligheid nu reeds indook en wonderwel doorzag. In de illusie dat de wereld geen grijpen, en de zonde geen invloed en de Sathan geen vat meer op hem hebben zal. Ja, in de stille, zalige illusie, dat het nu tot den einde toe wezen zal „een aldoor zoetekens voorttreden van heerlijke tot al heerlijker genieting!"

Past daar nu Romeinen zeven op? Denkt ge in ernst dat zulk een nog bedwelmde van dit hoofdstuk ook maar de eerste letterkens, we zeggen niet spraakkunstig, maar *geestelijk* verstaat? Acht ge het inderdaad aannemelijk, dat hij ongedwongen, natuurlijk, zonder zich geweld aan te doen, naar waarheid zou kunnen getuigen: zie, dat is nu *mijn* geestelijk conterfeitsel, zoo ben ik, zoo is het mij te moede, dat, in al zijn strophen en rythmen, is mij de taal van mijn hart!

Och, eer het tegendeel is waar. Er is bij zulk een eer een te licht tellen van den strijd, een overmoedig inrennen tegen de wallen, een leven in een inbeelding, die zeer verre de wezenlijke kracht overtreft. En dat kan niet anders. Want waar de wet niet gekend is, daar is ook geen kennisse van zonde, en hoe wil, wie de diepte der zonde niet peilde, ook *na verlost te zijn*, uit zúlk een doodsnood van het hart klagen naar den Ontfermer?

En evenmin komt men uit met te zeggen; neen, niet een pas bekeerde, metterdaad een reeds ten deele gevorderde Christen spreekt hier, maar dan die gevorderde Christen toch in een oogenblik van inzinking, bijna geloofloos, waarschijnlijk na een diepen val!

Leg, om de onhoudbaarheid hiervan in te zien, er Psalm een en vijftig maar eens naast. En wat vindt ge dáár? Immers, een onweêrstaanbare aandrift van berouw, een schreien om verzoening, en een concentreeren van heel het geestelijk inzicht in die ééne bloedschuld, met haar wortel in die andere zonde, waarin zijn moeder hem ontvangen heeft!

Maar van dit alles vindt ge in Romeinen zeven immers niets. Hier

geen enkele toon van berouw of verbrijzeling der ziele, of ook van een diep wegzinken in schaamte voor den heiligen God. Hier geen enkele kreet die om verzoening en ontzondiging naar het hyzop der genade uitgaat. Hier bovenal zweem noch spoor van een innerlijk verscheurd zijn door een gruwel, die de consciëntie aan bloed reet en heel de ziel in vlam zette. Maar veeleer integendeel, de kalme, rustige overdenking en mijmering en zelfbespiegeling van een die *danken* kan, maar juist daarom ook den moed greep om stil en gelaten het ijzingwekkende van den toestand onder de oogen te zien, waarvan hij, om uit genade te kunnen leven, zoolang het in dit lichaam des doods blijft, niet verlost worden kan.

En immers dit laatste alleen komt overeen met den persoon en het karakter van hem, wiens woord in Romeinen zeven voor ons ligt, en wiens naam en waardigheid op zichzelf reeds had moeten afhouden van elke poging, om deze zielskracht te verstaan, 't zij dan van den pas begenadigde, 't zij dan van een die in duisternis verzonken lag.

Men bedenke het toch, dat een apostel hier spreekt. Een der uitnemendste en hoogst begenadigde apostelen. En die apostel, let wel, nadien hij reeds twintig jaren lang „genade voor genade" ontvangen had.

Voorts hebbe men er toch een oog voor, dat deze hoog begenadigde apostel hier spreekt, niet uit de herinnering van een vroegeren toestand, maar uit het heden d. w. z. uit den zielstoestand, waarin hij op dat oogenblik, onder het schrijven van dien brief verkeerde.

Men sla er toch acht op, dat hij dezen brief schrijvende, onder de bijzondere ingeving van den Heiligen Geest stond, die toch in den Romeinenbrief wel door niemand mechanisch zal worden opgevat, en dus wel terdege een geestelijke verheffing van geheel zijn zielstoestand, van zijn inzicht en geestelijke vermogens onderstelt.

En eindelijk verlieze men toch niet uit het oog, dat aan Romeinen zeven het *zesde* kapittel van de mystieke unie met Christus voorafgaat, en dat het *achtste* hoofdstuk met zijn triomfkreet tegen de verdoemenis er op volgt — en dat derhalve van een ingezonken zielstoestand te spreken, eenvoudig door heel den contex wordt gewraakt.

Voeg daar nu bij, dat „de vlinders in de Christelijke gaarde" bijna allen en altijd en als bij instinct dat netelig stuk der Schrift gemeden hebben, en met alle oppervlakkige geesten er of over heen gleden of er zich van afmaakten, en dat daarentegen de massieve geesten van een Augustinus, een Luther, een Calvijn, of ook van een Junius, een Voetius, een Witsius en wat lichten ge meer uit Christi kerke noemen kondt, zich juist omgekeerd vanzelf en telkens en met wonderbare aandrift naar dat Romeinen zeven voelden heengetrokken, als naar een bladzij uit hun eigen zielsworsteling, als naar een elegie uit hun eigen ziel opgeweld, ja, als naar de ontsluiering van een verborgen zielsgeheim waaronder ze gezwoegd, maar dat ze eerst niet begrepen

hadden, — en oordeelt dan zelven of er niet alleszins oorzaak is, om met de oud-pelagiaansche uitlegging van den onwedergeborene, ook die nieuwmodische van den „ingezonken Christen" voor altijd bij dit wonderbaar kapittel te laten varen?

Och, de fout van al deze onhoudbare uitleggingen lei maar daaraan, dat men, met dit uit het bloed der ziel geschreven hoofdstuk voor zich, *boven* Paulus ging staan, in plaats van zich ver en diep *beneden* hem te stellen.

Het overspannen dwepen met *kritiek* heeft nu eenmaal in onze dagen de ziel blijkbaar toegeschroeid voor de heiliger aandoeningen van bewondering en hulde, en zoo pleegt dan ons geslacht, en wij er onder, zich voor een woord van dezen uitnemenden apostel des Heeren te stellen. alsof wij er nu het onze eens van moesten zeggen; als zou onze goedgunstige uitlegging de wat harde en krasse taal van dezen auteur wat te hulp komen; en als moest Paulus het zich voor zoo gewichtigen dienst dan ook laten welgevallen, dat we hem ons dachten in een laag-geestelijken toestand, waarop wij van onze vermeende hoogte dan eens konden neerzien.

Welnu, zet dat onprofijtelijke gevoel dan nu eens van u. Weet u aan dat drijven onzer eeuw, om altijd te critiseeren, eens te onttrekken. En onderwerp u eens liever, dan altijd anderen te willen onderwerpen aan uw eigen geest.

Breng het u weêr eens te binnen, dat het een apostel is, die tot u spreekt, een heilige apostel, dat wil zeggen, een gansch uitverkoren vat, dat de Vader, in zijn eeuwige liefde voor den Zoon, dien Zoon bereid had; de man, die verwaardigd werd met de heilige verschijning van Damascus' weg; de koene denker, wiens denken het eerst geheiligd is, om al de diepten van het bloed der verzoening en al de hoogten van de krachten der opstanding in te denken; de Evangelist van twee werelddeelen; de stichter van het Christendom in Europa; een kerkvorst, die geroepen om van de Schriften des Nieuwen Verbonds voor zich alleen de helft met de vruchten van zijn pen te vervullen, door die brieven een vorst der kerke voor alle eeuwen en ook voor onze ziel gebleven is.

o, Leef daar weêr eens in, zoo ge het kunt, en zeg het nogmaals aan uw eigen ziel, dat de auteur van dit stuk een kroon boven veler kronen nu reeds bij den Heere heeft. Ja, herinner het u bovenal, dat wie door dien apostel tot u spreekt, niet is een zekere geest van Israël noch ook een zekere geest van de eerste gemeente, maar God de Heilige Geest zelf. En immers, ge verwerpt ijlings, met de zalige genieting der ten volle overtuigden, elken voorslag, elke uitlegging en elke sfeer van gedachten, waarin het voor mogelijk wordt gehouden, dat in dezen hoeksteen der Heilige Schriftuur — en dat toch is de brief aan de Romeinen, niet waar? — tusschen kapittel zes en acht in, eenige andere zielservaring *als uit het heden* ook maar zou

kunnen zijn ingelascht; eenige andere dan die van een gezalfde des Heeren in zijn geestelijke voleinding, die zich zelven en den toestand zijner ziel alsnu bekennen leerde bij de klare en volkomen heldere glansen van den Heiligen Geest!

Maar hieruit volgt dan ook drieërlei:

Ten eerste, dat de zonde, waarvan hier sprake is, in geen anderen zin mag noch kan opgevat dan in dien van Paulus' eigen leenspreuk: „Al wat niet *uit den geloove* is, dat is zonde." Zonde dus al wat niet ganschelijk naar *Gods Wet* volbracht; algeheellijk tot *zijn glorie* bedoeld; maar ook eeniglijk *uit den geloove* gewerkt is. En aan dien maatstaf nu zich zelf en heel het leven zijner ziele metend, erkent en bekent dan de apostel van Jezus Christus, niet dat enkele daden in zijn leven, of enkele woorden van zijn lippen gevloeid, of ook enkele gedachten, die hem door het hoofd schoten, maar dat *gansch zijn existentie* — gerekend buiten de bedekkende en aanvullende en vervullende kracht van Jezus' kruisverdiensten — één tekort is, één in zonde zijn en één bezwijken. Een bezwijken, dat toch, o, gewisselijk door 's Geestes inwoning en Christus' voorbidding en 's Vaders ordineering tot „een wandelen wordt in de goede werken, die God voorbereid heeft," maar tot een wandelen, waarvan de ziel weet dat niet háár geloof het veroorzaakt, en haar dus, niet slechts nu en dan, maar *altoos door* schuldig blijft stellen; óók waar het toch tot heilige dingen komt.

Ten tweede, dat de zielservaring van Romeinen zeven niet aan elk Christen mag voorgehouden als afspiegeling van zijn bewusten toestand. Het is wel zoo met een ieder, als Paulus zegt. Zelfs erger nog. Maar menigeen weet het niet. Hij merkte het niet. En hij kan het nog niet inzien. Het hem toch te willen aanpraten zou dus niets dan veinzerij en dubbelhartigheid wekken.

Ja, zoo weinig vindt elk Christen zich in dit hoofdstuk terug, dat er velen zijn, die in Christus ontsliepen, zonder ooit tot die hooge klaarheid omtrent eigen toestand gekomen te zijn.

Och, om daar toe te komen, is leering van hooger van noode, of wil men, een proefondervindelijk te doen krijgen met de waarachtige wegen die God met den mensch houdt.

En *ten derde* eindelijk, dat, indien er onreine geesten zijn, die soms ook bij Gods kinderen nog hardnekkig blijven inwonen, en ze tot schandelijkheden verlokken, die dit stuk uit Paulus' hart als een schild durven opheffen waarachter de ongerechtigheid tegen Gods toorn beschut en de onzuivere woeling tegen den pijl van het Woord veilig zou zijn, — men tegen deze geesten niet redeneeren maar ijveren moet, om ze, zonder sparen of deernis, naakt in al hun schaamteloosheid ten doelwit te stellen voor den toorn van hun eigen consciëntie en voor de wrake van den heiligen God.

XIII.

SPEEL NIET MET GODS WOORD.

Genen mensche is er die niet zondigt.
1 Kon. 8 : 46.

Maar — zoo geven de Enthousiasten en hun aanhang ons dan ten bescheid — zij het dan al, dat, naar luid van Romeinen zeven, een strijd tusschen vleesch en geest heel dit leven door ons blijft naloopen, toch moet er ten leste een staat van volmaaktheid reeds hier op aarde aanbreken, waarin „aldoor te overwinnen" minst genomen mogelijk wordt. Immers, de auteur van Romeinen zeven is óók de auteur van wat in den brief aan de Philippensen staat: „*Ik vermag alle dingen*, door Christus die mij kracht geeft," en in dit zeggen betoonde Paulus zich, verre van een dweper, veeleer een getrouw discipel van Hem, die eens het groote woord sprak: „*Alle dingen zijn mogelijk*, dengene die gelooft."

Zoo toch schrijft één dezer drijvers: „Maar dat deze laatste absolute volmaaktheid ook in anderen geweest is of heeft kunnen wezen, belet noch de heilige Schrifture noch de gezonde reden, noch ten laatste iets ter wereld. Want indien aan den geloovige alle dingen mogelijk zijn, hoe zou het hem dan ook niet zeer goed mogelijk moeten wezen, nadien hij tot de bekentenisse der waarheid gekomen is, niet meer te zondigen. [1])

En dit zeggende zien de volmaakbaarheidsapostelen u dan met een vergeeflijk gevoel van zelfvoldoening, tamelijk triomfantelijk aan, een blik op u werpend waar de vraag uit spreekt: „Eilieve, zijt ge thans dan toch niet onherroepelijk geslagen?"

Toch kan dat oog vol victorie ons niet afschrikken, en antwoorden we op die vraag met kalme verzekerdheid: „Ons dunkt, neen!"

En, naar ons voorkomt, metterdaad niet op zoo geheel verwerpelijke gronden.

Immers, wat een woord van Jezus, of ook een woord van zijn apostel te beduiden heeft, zal wel allereerst moeten blijken uit den samenhang. Tot tekstverklaring doet het los citeeren van een woord niets af. Dat op den klank aanhalen van Schriftwoorden is eer oneerbiedig en onzedelijk. En de Enthousiasten, die deze aangrijpende woorden van den Heiland en zijn apostel in hun toespraken en liederen boudweg, als op de ten onderbrenging van de zonde slaande, zonder zweem of schijn van aarzeling dorsten naspreken, konden van achteren bezien wel eens berouw hebben over het droeve feit, hoe ze

[1]) Smalcius, *Ref. thes. Franzii*, p. 316.

ook hierin weêr den te kleinen eerbied verrieden, dien men bij deze óvergeestelijke lieden steeds kan waarnemen ten opzichte van Gods Heilige Schrift.

Er is toch van hun beweren en voorgeven eenvoudig *niets* aan.

Ja, zóó weinig aan, dat noch in het eene noch in het andere Schriftwoord van een overwinning op de zonde, van een „zedelijk" kunnen, van een triomf op vleesch en zinnenlust, ook maar sprake is.

Wat toch is het geval?

Het woord van Jezus, waarop men zich beroept, en dat Marcus 9 : 23 voorkomt, slaat uitsluitend op de macht om kranken te genezen.

Het was na de verheerlijking op den Thabor; toen Jezus, van den berg afgedaald, te midden der aangroeiende menigte, dien diep ellendigen jongeling vond, dien maanzieke, die, zich scheurende en wentelende in zijn schuim, daar als een toonbeeld van menschelijken jammer op den grond lag te stuiptrekken, en voor wien zijn vader bad en de handen wringend Jezus smeekte: „Och, Heere, zoo Gij iets kunt, wees met innerlijke ontferming over ons bewogen en help ons!" En op die vraag nu volgt onmiddellijk dit antwoord van Jezus: „Zoo gij kunt gelooven, alle dingen zijn mogelijk dengene die gelooft."

Nu wete men hierbij dat dit antwoord naar een juistere vertaling en volgens zuiverder tekst aldus komt te luiden: „Gij zegt mij: Zoo gij iets kunt, — o, alle dingen zijn mogelijk ten behoeve van dengene die gelooft."

De ongelukkige vader dacht dat het aan het „kunnen" van Jezus leî. En nu antwoordt Jezus hem: Twijfel dáár niet aan; ik kan altijd; de vraag is niet of ik kan, maar of *gij* kunt, namelijk of gij kunt *gelooven*. De macht om het wonder der genezing te doen is in mij zeer stellig aanwezig. Maar die macht op zich zelve is nog onvoldoende. Zal die macht mijnerzijds kunnen werken, dan moet er uwerzijds aan de voorwaarde van geloof voldaan worden. En gelijk we elders lezen „dat Jezus aldaar geen teekenen doen kon vanwege hun ongeloof," zoo voegt Jezus in geheel gelijken zin dien bijna vertwijfelenden vader toe: „Vraag mij niet of *ik* kan genezen, maar laat mij u vragen of *gij* kunt gelooven, want alleen dan kan mijn wonderkracht werken; maar zóó, dat ze onder die voorwaarden dan ook stellig werkt: want alle dingen zijn mij mogelijk, als ik te doen heb met iemand die gelooft."

En dat dit en dit alleen de juiste verklaring van Jezus' woorden is, blijkt ontwijfelbaar zeker uit wat volgt.

Ware toch de bedoeling geweest dat „iemand die gelooft nu zélf alles doen kan," dan zou men moeten verwachten, dat de vader na betuigd te hebben: „Heere dat doe ik, ik geloof!" dan nu ook *zelf* beproefd had om zijn kind te redden, en dat dit hem ware gelukt.

Maar zie, juist het tegendeel grijpt plaats.

De vader roept wel uit: „Ik geloof, Heere!" maar hij voegt er bij: „Kom mijne ongeloovigheid te hulp," en daarop wordt de genezing van den maanzieke volbracht, *niet* door den vader, die geloofde, maar *door Jezus*, die hem het geloof had afgevorderd.

Versterkt wordt dit nog door vergelijking met hetgeen Mattheüs verhaalt. Daar komen we namelijk te weten, dat Jezus, na het volbrengen der genezing, ook met zijn discipelen over de geloofsmacht gesproken heeft. De vader had namelijk, gelijk men weet, eerst den discipelen gevraagd om zijn kind te helpen. En eerst toen gebleken was, dat de discipelen het niet aankonden, het wel beproefd hadden, maar het op moesten geven, eerst toen had hij zijn toevlucht tot Jezus zelf genomen. Dit gaf aanleiding dat de discipelen, van achteren zich beschaamd en teleurgesteld voelend, nu aan Jezus vroegen: „Heere, zeg ons toch, wáárom hebben we dit wonder niet zelf kunnen doen?" Waarbij natuurlijk déze gedachtengang is te denken, alsof ze zeiden: „Heere, Gij hadt ons toch in onderscheiding van allen de macht medegedeeld om te genezen en de kracht verleend om duivelen uit te werpen, en zoo dikwijls reeds beleefden we dan ook de heilige vreugd, om door middel dier ons verleende macht ellendigen te redden! Och, Heere, waarom schoot dan nu onze kracht te kort? Want zie, ook nu beproefden we het, maar we moesten het opgeven. De macht der krankheid was ons te sterk?"

En op die klacht nu gaf Jezus hún, *niet* dien vader ten antwoord: „Indien ge een geloof hadt als een mostaardzaadje, ge zoudt tot dezen berg zeggen: Word opgenomen en in de zee geworpen, en het zou alzoo geschieden"; een betuiging die derhalve in de beteekenis van *wondermacht* volstrekt niet op èlk Christen mag worden toegepast, maar uitsluitend geldt van die bijzonderlijk begenadigde getuigen, aan wie Jezus expresselijk en voor onbepaalden tijd en voor een aanwijsbaar doel deze extraordinaire goddelijke gave had geschonken.

Zoo blijkt dus dat de Enthousiasten zich door hun beroep op dit woord van Jezus in drieërlei opzicht schromelijk vergissen.

Vooreerst dat ze dit „alles kunnen" op dezen persoon toepassen, terwijl het blijkens den samenhang, niet op dien vader, maar op Jezus zelf slaat, die ten behoeve van dien vader alles kan, indien hij maar kon gelooven.

Ten andere, dat, ook al liet men de woorden: „alle dingen zijn mogelijk", niet op Jezus, maar op dien man slaan, er in elk geval hier schijn noch sprake is van een strijd tegen de zonde of een worstelen tegen de verleiding van het vleesch, maar uitsluitend van genezing. Niet dus van de macht om niet te zondigen, maar van de macht om wonderen te doen. Een kunnen alzoo niet op ethisch, maar op physisch gebied.

En *ten derde*, dat, aangenomen eens, dat ook dit niet zoo ware, en het „alle dingen" geacht kon worden ook de bestrijding der zonde in

zich te sluiten, dan toch in elk geval dit „kunnen" afhankelijk wordt gesteld van het „gelooven", en dat juist dat zich zelf aanklagen van *niet te gelooven* de sombere klaagtoon is, die door het triomflied van Romeinen zeven heentrilt.

Zoo zelfs, dat met het oog op dit laatste punt, Romeinen zeven in plaats van door dit voorval uit Marcus weêrsproken te worden, er juist omgekeerd, lijnrecht door bevestigd wordt. Immers, de klacht van dien vader: „Ik *geloof*, Heere, en toch ik ben *on*geloovig, och, kom mijn *on*geloovigheid te hulpe!" is de kernachtigste en prachtigste commentaar, die zich op Romeinen zeven leveren laat.

Staat het beter met hun beroep op Paulus' juichkreet uit Philippensen 4 : 13: „Ik vermag alle dingen door Christus die mij kracht geeft"?

Het mag betwijfeld!

Vragen we toch van welk vermogen, van welk kunnen, van welke geestelijke macht Paulus in den samenhang dezer woorden handelt, dan laat het verloop en de gang zijner gedachten ons allerminst in twijfel.

Hij heeft weêr gebrek geleden. De beurs van den apostel was weêr ledig, en de gemeenten, in steê van hem rijkelijk te voorzien, en wat meer nog zegt, *in tijds* te voorzien, hadden getalmd en den tijd verbeuzeld, terwijl de apostel van Jezus nauwlijks het noodige had om brood te koopen. En toen nu ook die nood weêr doorworsteld was en Philippi, een der beste gemeenten, hem weêr geld gezonden had, toen schreef hij haar dezen brief, en in dien brief deze woorden: „Ik ben grootelijks verblijd geweest in den Heere, dat gij nu eenmaal wederom verwakkerd zijt om aan mij te gedenken; waaraan gij ook gedacht hebt; maar gij hebt de gelegenheid niet gehad. Niet dat ik hierover klaag, van wege het gebrek dat ik geleden heb, want ik heb geleerd altijd tevreden te zijn, hoe ik het ook heb. Och, ik weet vernederd te worden en dan weêr overvloed te hebben. *Alleszins en in alles* heb ik mijn leerschool gehad. Ik weet verzadigd te zijn en honger te lijden, beide overvloed te hebben en gebrek te lijden. Ik vermag *alle dingen* door Christus die mij kracht geeft."

Er is dus voor twijfel zelfs geen plaats. Geheel de samenhang toont en bewijst met overtuigende beslistheid, dat de apostel bij het schrijven van deze woorden, uitsluitend en eeniglijk aan het doorstaan van vernedering, van lijden, van nood en gebrek, en volstrekt niet aan de worsteling met de zonden des vleesches gedacht heeft. En zelfs indien men nog wilde tegenwerpen, dat Paulus zeer zeker hierop in de eerste plaats gedoeld heeft, maar dat de uitdrukking „alle dingen" toch te sterk is, om hierbij aan doorstaan van leed alleen te denken, dan wordt door het onmiddellijk voorafgaande „*alleszins en in alles*"

hem ook deze tegenwerping zonder sparen uit de hand geslagen. Want dit zal toch wel een ieder toegeven: het „*alle dingen*" van vers 13 moet even wijd of even eng van omvang zijn als het „*alleszins* en *in alles*" uit het vlak voorafgaande vers. En nu, wat onder dit „*in alles*" door den apostel begrepen is, heeft de apostel goedgevonden ons zelfs allerondubbelzinnigst in deze duidelijke omschrijving te zeggen: „Alleszins en in alles ben ik onderwezen, beide verzadigd te zijn en honger te lijden, beide overvloed te hebben en gebrek te lijden."

Reeds hierdoor zijn de volmaakbaarheidsdrijvers ook ten opzichte van dit Schriftwoord van gedachteloos naspreken en citeeren op den klank af, zeer tot hun eigen schade, overtuigd.

Maar ga nu eens verder, denk nu eens het ondenkbare en stel voor een oogenblik, dat de samenhang, wat niet zoo is, hun uitlegging toeliet, en er dus wel terdege bedoeld was: „Ik vermag alle zonden te overwinnen," wat, bid ik u, waren deze zonderlinge Schriftuitleggers dan nog gevorderd?

Indien er stond, ja: „Ik vermag alle zonden te overwinnen door de kracht die Christus mij daartoe eenmaal *verleend heeft*," o, zeer zeker, dan hadden ze gewonnen spel, nog wel niet voor een iegelijk Christen, en wel allerminst voor hun eigen voorgewende zondeloosheid, maar dan toch voor den vorst onder de apostelen des Heeren, voor dit uitverkoren vat, dat de Heere zich gesteld had om, in anderen zin dan bij Farao, „zijn kracht in hem te bewijzen."

Maar zelfs deze uitweg moet hun worden afgesneden.

Immers, de apostel zegt, „dat hij alle dingen vermag door Christus, of liever gelijk er letterlijk staat, in den Christus die in mij de kracht er toe werkt."

Die werking van den Christus in hem moet dus van oogenblik tot oogenblik vernieuwd worden. Bij elken nieuwen strijd moet het altijd weêr opnieuw diezelfde Christus zijn, die hem moet aangrijpen, die in hem zich openbaren en aldus de macht en mogendheid in hem in moet storten.

Al is het dus volkomen waar, „dat hij alles vermag indien de Christus de kracht er toe in hem werkt," zoo volgt hieruit nog allerminst, dat dit werkelijk alzoo van oogenblik tot oogenblik geschiedt.

Hiertoe is noodig dat Paulus „zwak zij." Dan toch eerst kan hij „roemen in zijn zwakheden opdat Christus in mij wone," 2 Cor. 12 : 9. En zoo zwak was Paulus in steê van altijd, integendeel zoo weinig, dat een Sathan hem driemaal met vuisten moest slaan om hem zwak te krijgen.

Ook dit „inwonen nu van den Christus" kan weêr alleen plaats grijpen *door het geloof*, naar luid van wat Paulus zelf aan de gemeente van Efeze toebidt: „Opdat de Christus *door het geloof* in uwe harten wone," en zoo zijn we derhalve ook met dit Schriftwoord

weêr juist even ver als met Romeinen zeven en landen we nogmaals aan bij de vraag: „Is er geloof, is dat geloof altoos durend, is dat geloof altoos werkend, of wel kennen ook die wateren van het geloof der ziele hun ebbe en hun vloed?"

Vraagt men nu ten slotte, hoe ten opzichte van die vraag Paulus zelf stond, dan gaan we veiligst met het antwoord aan denzelfden brief te ontleenen, waarin hij dit „ik vermag alle dingen" inlascht, en verwijzen onze lezers dan naar deze drie bekentenissen: 1. dat hij van al zijn medearbeiders die bij hem zijn, met uitzondering van Timotheüs, dit schrikkelijk getuigenis geeft: zij zoeken allen het hunne, niet hetgeen van Christus Jezus is; 2. dat hij verklaart, nog te worstelen „om de kracht van Christus te bekennen;" en 3. dat hij er ter beschaming van allen valschen roem bescheidenlijk en nederig voor uitkomt: Niet dat ik het alreede gegrepen heb of volmaakt ben!"

Hoe men het dus ook wende of keere, hetzij men op den samenhang lette gelijk het behoort, of, naar de vrijheid die deze overgeestelijke personen zich veroorloven, dien samenhang voor niets achte, voor het beweren der Enthousiasten, „dat elk kind van God, zoo hij maar wil, zonder zonden kan leven," blijkt derhalve noch uit het „alle dingen zijn mogelijk" van Jezus, noch ook uit het „ik vermag alle dingen" van Paulus, ook maar een zweem van bewijs afleidbaar te zijn; indien althans eerlijkheid van betoog en logische gedachtenontleding voor den Christen nog zullen gelden.

Toch bega daarom niemand de onbarmhartige wreedheid, om deze overspannen en jubelende broederen deswege van valschheid in geschrifte ten opzichte van Gods heilig Woord te betichten.

Veeleer zijn we volkomen overtuigd, dat de zangers en sprekers die deze woorden aanhaalden en overnamen, geheel te goeder trouw te werk gingen en van dit misbruik van Gods Woord terstond zouden hebben afgelaten, indien ze geweten hadden wat ze deden.

Och, de zaak is eenvoudig deze.

Woorden als de thans behandelde hoort men telkens op de lippen nemen, *buiten elk Schriftverband*. Dus doende went men zich er aan, een zin *naar eigen goedvinden* aan de daarin voorkomende gedachte te hechten. En in dien zelfgekozen zin groeit men dan derwijs in, dat, ook al leest men het soms vluchtig in den samenhang over, het vermoeden zelfs van „valsche Schriftverklaring" niet oprijst.

Studie, degelijke Schriftstudie zou natuurlijk een einde aan deze „Schimmelplanten op het Woord" maken, maar.... helaas, aan die degelijke studie van de Schrift hapert het juist.

Ja, hapert het in zulk een mate, dat we geen oogenblik twijfelen, of ook na deze onverbloemde tegenspraak, zal het misbruik van deze Schriftwoorden toch wel ongestoordelijk zijn gang blijven ver-

volgen en de Heilige Schrift in deze kringen duurzaam haar kroon moeten afleggen voor de Canones der Enthousiasten en de Confessie der Perfectisten.

XIV.

VAN DE ZONDE AF!

Die uit God geboren is, doet de zonde niet: en hij kan ook niet zondigen.
1 Joh. 3 : 9.

Een afzonderlijke bespreking is noodzakelijk voor 1 Johannes 3 : 9. Dat scherpe, krasse, stalen woord toch is en blijft voor o, zoovelen, een aanstoot en ergernis, die anders, met u, alle perfectisterij van harte als onwaar en tegenschriftuurlijk verfoeien.

Het is dan ook een bij den eersten oogopslag hoogst bevreemdend en verontrustend woord.

Het staat er zoo vierkant, zoo onbeweeglijk, zoo zonder wrikken of verwegen toe te laten: „Wie uit God geboren is, *doet de zonde niet,*" en als om het zoo mogelijk nòg snijdender en doordringender te maken, volgt er op: „Zulk een *kán niet zondigen*, want hij is geboren uit God." En dat er hierbij aan geen glosseem, aan geen invoegsel of fouten tekst is te denken, komt Johannes zelf u boven allen twijfel verheffen door nog twee malen in dezen korten brief geheel dezelfde stelling te herhalen; eerst in wat voorafgaat, als het kapittel drie vers zes heet: „Een iegelijk die in Hem blijft, *zondigt niet;* een iegelijk die zondigt, heeft Hem niet gekend;" en straks in hoofdstuk vijf het achttiende vers: „Wij weten dat een iegelijk, die uit God geboren is, *niet zondigt.*" Ja, om u elken uitweg af te snijden en als om uw wanhoop volkomen te maken, voegt deze heldere, bezielde apostel der liefde er zelfs nog strenger aan toe: „Wie de zonde doet, *is uit den duivel!*"

Wat dunkt u, zijn de „volmaakbaarheiddrijvers" door deze onverbloemde Johanneïsche gedachtenontwikkeling dan toch niet plotseling weêr uit het gedrang gekomen, en zou het metterdaad mogelijk zijn, een sterker, meer beslissend en verpletterender Schriftwoord te vinden, waaruit, met úw ongelijk, de rechtmatigheid van hún beweren op schitterender wijze bleek? . . . .

En toch, hoezeer ook bij dit woord van Johannes *de schijn*, voor wie op den klank afgaat, ten gunste der Perfectisten zij, desniettemin is met één oogopslag in te zien, dat de drijvers der „volmaakbaar-

heidsleer" ook met deze aangrijpende Johanneïsche ethiek niets ter wereld gebaat zijn, en er eer nog verdriet aan moeten beleven.

Denk, om u hiervan voetstoots te overtuigen, slechts even in tot welke onmogelijke gevolgtrekkingen de Perfectisten komen moeten, indien ze deze krasse uitspraak in den gewonen letterlijken zin als bewijs voor hun stelsel willen opvatten.

„Wie uit God geboren is," zegt Johannes, „doet de zonde niet," en „die de zonde doet is niet uit God, maar uit den duivel." Dat geldt dus in volstrekten zin van een ieder en een iegelijk. Van álle bekeerden. Ook van de pas toegebrachten. Niet slechts van de „allerheiligste", of „bevestigde" of „meer gevorderde Christenen", maar van álle verlosten, van álle wedergeborenen, van allen die in der waarheid zijn en heeten mogen: kinderen Gods.

Van deze allen zou dus door den apostel Johannes geleerd worden, dat ze, van het oogenblik hunner toebrenging af, nooit of nimmer gezondigd hadden, en dat om de eenvoudige reden, dat ze niet meer hadden kúnnen zondigen, want dat „zulk een, die uit God geboren is, niet zondigen kan."

Er zou al meer uit volgen, dat allen zonder onderscheid die, na het oogenblik waarop ze zich hadden ingebeeld wedergeboren te zijn, ooit, wanneer ook, in het groot of klein, aan eenige zonde in woorden, werken of gedachten schuldig hadden gestaan, daardoor bewezen waren valschelijk zich als kinderen Gods te hebben voorgedaan, zich volslagen omtrent Gods leiding met hun ziel te hebben vergist, en van achteren bleken niet uit God te zijn, maar nog uit den duivel.

Er zou uit blijken, ja, dat deze volmaakbaarheiddrijvers zich zelfs totaal vergisten omtrent zichzelven, door voor te geven, dat ze wel reeds vroeger uit God geboren waren, maar daarna nog eerst een periode van halfheid doorleefden, waarin ze nog nu en dan zondigden; en eerst na afloop daarvan in den volmaakten staat waren overgegaan. Want dat ze, volgens Johannes' stellige uitspraak, al dien voorgaanden tijd dat ze nog nu en dan zondigden, nog geheel buiten de wedergeboorte, buiten het nieuwe leven hadden gestaan en verpand waren gebleven aan Sathan.

Kortom, dorsten deze afgedoolde broederen leeren, dat er nooit of nimmer bij eenig kind Gods, oud of jong in den weg, een zonde hoe gering ook voorkwam of kon komen, — dan, o, gewisselijk zou hun leer met de letterlijke opvatting van 1 Joh. 3 : 9 uitnemend rijmen.

Maar nu ze, geheel in strijd hiermeê, het u aanpreeken, dat een uit God geborene, aanvankelijk nog wel zondigt, en eerst later, eerst door een acte van vernieuwde algeheele toewijding in de hoogere sfeer van het „nietzondigen" overgaat, nu spreekt het vanzelf dat ze den letterlijken zin van Johannes' woord niet meê, maar *tegen* zich hebben, en zelf niet aandurven wat ze ons voorhouden als door Johannes geleerd.

Had Johannes geschreven: „Wie *zijn wasdom* in Christus verkreeg, zondigt niet en hij kan ook niet zondigen, want het zaad Gods is in hem *tot gedijen gekomen*," dan, ja, zouden wij geslagen en de Perfectisten gered zijn.

Maar nu de apostel dit *niet* leert, maar eer, door wat hij leert, *bestrijdt* en *omverwerpt*, nu blijkt ook hier weêr, hoe volkomen hopeloos de zaak dezer dolende leeraars staat, zoodra we aan de Schrift toekomen.

Och, juist wat hun een bolwerk scheen voor hun droeve ketterije, verandert dan, zoodra slechts even het uiterste der oppervlakkigheid terzijde wordt geschoven, op een wijze dat ze het zelven moeten toestemmen, in een muur die hun elken uitgang verspert en geheel hun stelsel veroordeelt.

Dit is ook hier het geval.

Niet alleen toch dat Johannes' scherpe uitspraak hen in het minst niet verder helpt, maar ze is zelfs in onze hand een zeer dienstig wapen om hun opnieuw een zeer ernstige wonde toe te brengen.

Immers we behoeven naast I Joh. 3 : 9 slechts het door hen zoo ver verworpene Romeinen 7 : 20 te leggen, om te doen zien, hoe we hier niet met een leer van Paulus of Johannes, maar eenvoudig met de gewone leer der gansche Schrift te doen hebben, die én door den man van Tarsen én door den jonger van Pathmos, in bijna gelijkluidende bewoordingen wordt vertolkt.

Legt Johannes aan een kind van God de woorden op de lippen: „Ik doe de zonde niet meer, want ik kan ook niet zondigen wijl het zaad Gods in mij blijft," — dan spreekt Paulus in geheel gelijken zin uit eigen zielservaring: „Indien ik doe hetgeen ik niet wil, zoo doe ik hetzelve niet meer, want ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch."

En als Paulus omgekeerd aan dien hooggestemden triomfkreet de bittere belijdenis en de droeve klacht toevoegt: „Hetgeen ik haat dat doe ik," dan komt Johannes u op even roerenden toon de ontzettende bekentenis brengen: „Indien we zeggen dat we niet zondigen, zoo misleiden we ons zelven en de waarheid is in ons niet."

Zonderling niet waar?

Van Romeinen zeven wilden deze drijvers van vreemde leer niets weten, en met Johannes' woord van het „niet zondigen," dachten ze heel den slag gewonnen te hebben, — en wat blijkt nu van achteren anders, dan dat beide stukken der Schrift precies hetzelfde inhouden, uitnemend tot elkanders toelichting en verklaring dienen, en zoowel beiden saam, als elk op zich zelven zich onverbiddelijk aankanten tegen wat deze enthousiasten bedoelen.

En hierbij lette men er op, dat ook wij ons bij de verklaring van Johannes' woord zeer nauw aan de letterlijke woorden houden.

We komen niet voor den dag met de gewone uitvlucht, dat een

kind van God wel kleine en onbeduidende, maar geen doodelijke zonden, geen „zonde tot den dood" begaat, en dat de apostel alleen op die laatste ontzettende uitbarstingen der zonde het oog zou hebben.

We zeggen óók niet, dat dit „niet zondigen" van den apostel op zijn doorgaanden levensstand ziet, als wilde Johannes zeggen: „Er komen wel uitzonderingen voor, maar zijn gewone leven staat buiten de sfeer der zonde."

En evenmin zoeken we ons te redden door den apostel de meening toe te dichten, als had hij bedoeld: „Aan zonde in den wettelijken zin staat hij niet meer schuldig, al komt hij nog wel te kort, vaak veel te kort, in de liefde en den ootmoed."

Zie veeleer *verwerpen* we al deze halfslachtige uitleggingen als onwaar, onmanlijk en ongenoegzaam, wijl we bij eigen droeve ervaring weten, dat ze toch niet bevredigen en de ziel in spanning laten, en eenvoudig ten gevolge hebben, dat de meeste Christenen maar voortleven en voortdenken, als had Johannes zijn apodictisch „niet-zondigen," nimmer ten papiere gebracht, en voorts, komen ze er bij het lezen aan toe, er met een zucht over heenlezen. Een zucht, waarin ze de droeve bekentenis zich ontglippen laten: „Och, stonden die zonderlinge woorden er maar niet. Op *mij* kunnen ze geen vat krijgen en *ik* word zoo nooit!"

Terdege, wat Johannes zegt, op het woord af, nemen gelijk het er staat, is tegen deze ziekelijke lafheid het eenig afdoend geneesmiddel.

Metterdaad, het is zooals Johannes zegt: „Een kind van God doet zelf de zonde *nooit*." En dit moet betuigd en moet beleden, niet wijl de ervaring het ons zoo leert. Integendeel, door de ervaring komen we schijnbaar tot een geheel andere slotsom. Maar moet beleden, „omdat niet kán zondigen wie eenmaal uit God geboren is," d. w. z. beleden, wijl het tegendeel eenvoudig onmogelijk zou zijn.

Letterlijk dus hetzelfde, als wat Jezus gezegd heeft: „Uit een goeden boom *kan* geen kwade vrucht voortkomen," een woord dat men ook al gewoon is, zeer onschriftuurlijk, naar eigen inzicht te verdraaien.

Meestal toch maakt men hier zoo iets van, alsof Jezus gezegd had: „Een goede boom begint met eerst nog al veel kwade vruchten voort te brengen. Van lieverlede komen er dan meer goede. En eindelijk komt er een tijd, dat er niet dan goede vrucht aan zit." Lijnrecht dus het *tegendeel* van wat Jezus beweert.

Neen, de Heere zegt wel zeer stelliglijk, wat bovendien ieder boomkweeker weet, dat aan een tammen boom geen wilde vrucht komen kán. Dat „het *onmogelijk* is ooit of immer druiven te lezen van distelen," maar ook even *onmogelijk*, wilde vruchten in te zamelen van een tam en deugdelijk geënt lot.

Dat er wormstekige, bedorven, onooglijke vruchten ook aan den

besten boom kunnen zitten, weet Jezus uitnemend goed, maar wat *niet* kan, wat *on*mogelijk zou zijn, wat tegen de natuur zou strijden, is, dat ge wilde kastanjes zoudt zien groeien aan een kastanjeboom die tam is.

En vondt ge dat toch zoo in het woud, zaagt ge voor uw oogen dat tusschen de takken met goede vruchten toch enkele takken met kwade vruchten heen zaten, dan zou elk houtvester of boomkweeker of ook gewone boschwachter u zonder aarzeling verzekeren kunnen, dat hier één van tweeën plaats greep: òf dat er een wilde plant door den tammen boom was heengegroeid, òf dat de tamme op een wilden geënt was, en die tak met wilde vruchten nu onder *uit den ouden wilden stam* was opgeschoten.

Maar, en hier zou zulk een u, op zijn houtvesterseer, voor instaan, — uit den tammen boom *kon die tak niet zijn*. Want, zoo zou hij u zeggen, „een lot uit den tammen aard brengt nooit of nimmer wilde vrucht voort, omdat dit tegen zijn aard strijdt, en het kan zulk een vrucht ook niet voortbrengen, want het is van een tammen boom geënt."

En, zou hij er u bijvoegen, nu is het wel waar dat die kwade vrucht er nog omgroeit, zelfs nog zeer sterk omzit, maar kon de tamme geënte boom spreken, wees verzekerd dat hij u betuigen zou: „Die kwade vrucht, die ik niet wil, komt er nog wel, maar nu maak ik die vrucht niet meer, maar de wilde oude stam, waarop men mij entte."

Is nu een kind van God metterdaad niet beter te vergelijken dan bij zulk een tam lot dat geënt is op een wilden stam, wat, zoo vragen we, is er dan onnatuurlijks aan, dat van zulk een „geënten" nieuwen persoon èn door Jezus èn door Paulus èn door Johannes [1]) geleerd wordt dat het kwaad dat men aan hem ziet *niet komt uit hem*?

Zoo Jezus: „De goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen."

Zoo Paulus: „Ik nu doe datzelve niet meer, maar de zonde die in mij woont."

En zoo nu ook Johannes: „Wie uit God geboren is, kan niet meer zondigen."

Dit geldt dus niet alleen van de groote, maar ook van de kleinste zonde. Uit „het zaad Gods" dat in ons blijft, kan bij geen mogelijkheid, ooit, ook maar zelfs de minste zondige gedachte opwellen. Uit het „van Gods wege in ons geborene" kan nooit of nimmer, onder wat bange verzoeking, ook maar voor één ondeelbaar oogenblik, de zwakste overtuiging tot wat zondig is, voortkomen. Door het „kind van God" kan nooit worden uitgeademd iets dat zijn oorsprong heeft in Sathan.

---

[1]) Op volkomen gelijkluidende wijs.

Was nu een belijder des Heeren op aarde niets dan „kind van God;” enkel „die heilige persoon;” alleen „dat hemelsche;” werkten er in hem geen andere drijfveeren dan de drijvingen die uit hem zelf komen, — dan zou er derhalve ook geen zonde aan hem wezen, want *hij* kán ze eenvoudig niet doen.

Maar dit is *niet* zoo.

De oude stam, waarop het tamme lot geënt wierd, is er nog, en schiet telkens uit.

Aanvankelijk zelfs nog zoo sterk uit, dat de kleine uitbotting van het nieuwe lot nog geheel overschaduwd wordt door de wilde loten die opschieten van omlaag.

Dat betert dan van lieverleê wel, als er aan dien wilden stam meer gesnoeid wordt en aan dat nieuwe lot meer levenssap toekomt, maar toch, het blijft een dooreenstrengeling van wild en tam tot den einde, en dan eerst kan aan die tweeslachtigheid voorgoed een einde komen, als eindelijk de hemelsche Landman het nu krachtig geworden lot geheel van den wilden stam afsnijdt, en bij het wegsterven van deze aarde overplant op een eigen wortel in den hemelschen grond.

En nu voegt bij dien toestand tweeërlei belijdenis, al naar gelang het kind van God van zich zelven spreekt, als voor zijn oude natuur nog aansprakelijk, dan wel als van die oude natuur in Jezus af.

Spreekt hij als voor die oude natuur van vroeger en van nu *nog aansprakelijk*, dan heet het achtereenvolgens: 1o. van het *verledene: a.* „Indien wij zeggen dat wij niet gezondigd hebben, zoo maken we Hem tot een leugenaar;” en *b.* „Indien we onze zonden belijden, Hij is getrouw dat Hij ons onze zonden vergeve.” En 2o. van het *heden: a.* „Indien wij zeggen dat wij geen zonden hebben, zoo verleiden we ons zelven en de waarheid is in ons niet,” en *b.* „Indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige.”

Spreekt hij daarentegen, als van die oude natuur door de wedergeboorte *afgescheiden*, dan geldt het getuigenis: *a.* „Uit dien goeden boom *kan* geen kwade vrucht voortkomen;” *b.* „Ik nu doe ditzelve niet meer, maar de zonde die in mij woont;” en *c.* „Die uit God geboren is, *kan* niet zondigen.”

De onbekeerde en de bekeerde beiden nemen in hun leven aan zich zelf zonden waar.

Maar het verschil ligt hierin, dat de onbekeerde de zonde *doet*, zelf, willens en wetens doet. Terwijl de bekeerde de zonde *ondergaat*, als iets dat hij afbidt, dat hem een lijden veroorzaakt, waar hij zich van los wil voelen.

Bij de kinderen der leugen is het een zondigen, waarbij men de zonde *mint*, en bij de kinderen Gods een zondigen, waarbij men de zonde *haat*.

Bij beiden weet de zonde nog te woelen en te werken. Maar,

terwijl ze bij den onbekeerde het goed heeft en gevierd en in de kamers van het hart feestelijk onthaald wordt, heeft diezelfde indringster het bij de kinderen van God hard te verduren en lijdt er honger en wordt er rusteloos in den hoek gedrongen en na elk levensteeken, dat ze weêr geven dorst, met dubbele slagen, al ziet het ook geen menschenoog, in de kameren van het hart gekastijd.

XV.

NOG EEN LAATSTE TEGENSPARTELING.

Mijn juk is zacht en mijn last is licht.
Matth. XI : 30.

Nog altijd niet van hun ingebeelde volkomenheid kunnende aflaten, wenden onze *Perfectisten* het nu weder over een anderen boeg, en komen alsdan met de volgende vraag te berde: Wat licht is, zoo spreken ze ons toe, wat niet zwaar of moeilijk, maar gemakkelijk is, zou dat ook uw kracht kunnen te boven gaan? En indien niet, waarom zou een kind Gods dan de volbrenging van zijn geboden niet reeds in dit leven aankunnen, daar toch de Heiland zelf betuigd heeft: mijn juk is zacht en mijn last is licht!" en zijn apostel, de hem intiemste zijner apostelen, de apostel die het diepst en teederst voelde, nog eens deze uitlokkende gedachte in dezer voege omschreef: „Hierin is de liefde Gods, dat we zijne geboden bewaren *en zijne geboden zijn niet zwaar?*

Zoo oppervlakkig bezien, schijnt ook deze redeneering weêr onomstootelijk. Misleiding, niets dan misleiding, blijkt immers volgens den klaren zin van deze uitspraken, uw sombere, mistroostige, triestige voorstelling van een weg ten hemel, die zoo moeilijk is, en een poort, die zoo bitter eng zou zijn, en van die weinigen, die haar als ingang in het Koninkrijk zouden vinden. Ge ziet het nu immers. Er valt niets tegen te zeggen. Die graftoon is het wangeluid uit uw eigen boos hart! Luister maar, hoe heel anders, hoe volheerlijk, hoe wegsleepend is die levenstoon niet van 's Heilands lippen: „Een juk dat o, zoo zacht, een last die o, zoo licht is en geboden die niet zwaar zijn!" o, Dat ge weêr adem mocht halen, arme bedrukte en misleide Christenheid, die onder den geesel der harde leerdrijvers nu zoo lange jaren gezwoegd en bij den ticheloven der zwartgalligheid nu deze lange dagen in het zweet uwer ziele, zonder uitkomst, geworsteld hadt! Maakt u op, waagt het met ons die de volmaakbaarheid drijven, en trekken we, als Israël eens onder Mozes' geleide, zoo nu op onze

beurt, langs den waterwand der Roode zee, over het droge, óns Kanaän binnen. Hoort, de waterbeken ruischen er, en de honig vloeit uit den rotssteen en van melk en vettigheid en rijke weelde druipt het al!"

Is het dan wonder, zoo bid ik u, dat op dat zoetelijk geklank van het wiegelied des hoogeren levens, de moêgetobde zielen zich verleiden laten!

Het is wel waar, er is èr ook een die roept: „Lichter een kemel door het oog eener naald, dan een rijke in het Koninkrijk der hemelen", en . . . . die dat roept is . . . . Jezus.

Het is wel waar, er staat ook geschreven: „Eng de poort en nauw de weg ten leven en weinigen die dien vinden"; en . . , . de lippen waarvan ook dat opging waren de lippen van . . . . Jezus.

Het is wel zoo: „Zalig worden voor een menschenziel is onmogelijk bij menschen en alleen mogelijk bij God!", altijd . . . . naar het getuigenis van dienzelfden . . . . Jezus.

Zelfs moet toegegeven worden, dat de beste der besten onder de mannen die Jezus uitzond, bitterlijk klagen bleven, dat ze „nog niet volmaakt waren", „het nog niet hadden gegrepen", „er nog altijd naar jaagden"; en dat wijd en zijd naar alle kanten de gemeenten des Heeren altijd weêr moesten opgewekt, om toch het niet op te geven, om toch te volharden, om toch dag en nacht te roepen, te smeeken, om hulpe te schreien of ze staande mochten blijven.

Maar . . . . wat, wat vermag dit alles tegen de verrukking en geestvervoering, die zich als vanzelf van een ziel bemachtigt die, nooit nog in het goede spoor geleid en altijd omdolend, nu eindelijk dat geklank van zijn Koning vernomen heeft en het zoete dwepen van volheilig reeds op aarde te wezen in een oogenblik van teedere zielsaangrijping indronk?

Daar helpt niets tegen!

Neen, niets dan de vreeselijke ontnuchtering. Als de overspanning over is en de opwinding verflauwt en de inbeelding weêr voor de werkelijkheid moet wijken!

Maar tot zóó lang; tot aan dat oogenblik van o, zoo hachelijke crisis; dan baat geen vermanen; dan staat men zelfs niet voor een woord van Jezus; en is al uw tegenspraak eer olie in het vuur!

Anders, zoolang men nog met een gewonen, nuchteren zielstoestand te doen heeft, is het onhoudbare ook in dat beroep op het zachte juk en den lichten last in een oogenblik in te zien!

Immers hierover kan wel geen twijfel bestaan, of Jezus heeft in Mattheus 11 : 30 *zijn* dienst gesteld tegenover den dienst der Farizeeën. En waarin bestond nu tusschen die beide diensten het verschil? Stond het zóó, dat én de Farizeeër én Jezus *dezelfde geboden* Gods oplegden, maar dat de Farizeeër *niet* kon, wat Jezus *wel* vermocht, d. w. z. den zondaar wederbaren en hem daardoor meer kracht geven ter volbrenging?

Ja, zoo zou het hebben moeten staan, zou der Perfectisten beroep op dit woord zin hebben. En lazen we dan ook: „Komt herwaarts tot mij, gij vermoeiden en belasten, ik zal u kracht geven om dien ondraaglijken last te torsen, zoo veel kracht zelfs dat die last u licht zal schijnen," het spreekt vanzelf dat deze uitspraak van Jezus dan een steunpilaar van beduidenis zou wezen voor den wonder-kleinen catechismus waar deze predikers hun leer in saâmpersen.

Maar nu staat dit er ongelukkigerwijze niet. Neen, er staat heel iets anders. Bijna vlak het omgekeerde.

Immers, de tegenstelling waarop Jezus wijst tusschen zich zelf en de Farizeën zoekt Jezus niet in de verschillende *kracht* om den last te dragen, maar wel terdege daarin dat de *last*, het *juk* zelf, een geheel ander is.

Het heet niet: „Bij den Farizeër schier geen en bij mij veel kracht!" maar de quaestie van veel of weinig kracht geheel terzijde latende, stelt Jezus juk tegenover juk, last tegenover last, en beweert nu dat de last der Farizeën moedbenemend en benauwend is, terwijl de last, waarmeê hij komt de hoop herleven doet, en als een verlichting, een verademing door den eerst ingedoken en ingedrukten schouder wordt gevoeld.

De Farizeën persten het arme menschenhart tot wanhoop, want „ze bonden lasten saâm, zwaar en kwalijk om te dragen, en leiden ze op de schouders der menschen; maar zij wilden die zelf ook met hun vinger niet aanroeren."

Het was dat Farizeesche juk, dat de Joden-Christenen naderhand weêr poogden in te voeren, en waartegen Petrus zoo schoon op de Synode te Jeruzalem ijverde, toen hij sprak: „Nu dan, wat verzoekt gij God om een juk op den hals der discipelen te leggen, hetwelk noch onze vaderen noch wij hebben kunnen dragen?"

Het waren die Farizeën, waartegen de Heilige Geest reeds door den mond van Jesaia geijverd had, toen deze ziener sprak: „Wee dengenen die ongerechte inzettingen inzetten en den schrijvers die moeite voorschrijven."

Een trekdier, een met juk en pak beladen lastdier, hadden ze van Gods kinderen gemaakt, een lastdier dat den ondragelijken last tegen het steile, hobbelige, steenachtige bergpad op moest werken, en dat had de arme mensch niet aangekund, daar was hij onder bezweken, daar was hij bij neêrgestort!

En toen nu de Heilige Geest dien geplaagden en in zijn kommer omkomenden knecht Gods daar op het onherbergzaam pad zag nederliggen, had hij van oude dagen reeds geprofeteerd, en profeteerend getroost, dat eens alles anders zou worden en Gods kind dan zijn zou „gelijk een beest dat *afgaat* in de valleien, en waaraan de Geest des Heeren rust heeft gegeven!" Jes. 63 : 14.

De zaak staat dus zoo, dat de mensch buiten Jezus beladen is

vooreerst met de Wet Gods en ten tweede met den vloek die op die Wet rust, en bij dezen reeds dubbelen last had nu de perfectist van oude dagen, (want dat was de Farizeër) nog een derden last gevoegd in geboden en inzettingen van ceremonieelen aard bestaande, die geheel het leven omstrikten en omstrengelden en nog ondragelijker dan de hofetikette voor den gewonen burger, zoo heel het levenspad van den Israeliet met voetangels en klemmen, links en rechts, in telkens kronkelende bochten belegd hadden.

Nu is hier alzoo noch van de Wet Gods noch van den vloek der Wet, maar alleen van dit Farizeesche juk sprake.

Ge hebt u dus den gewonen zondaar te denken, die met Wet en vloek beladen, om troost en redding eerst tot den Farizeër en dan tot Jezus komt.

Komt hij tot den Farizeër, dan heet het: „Neem dit er nog bij!" en wreed en onbarmhartig wordt dan aan den reeds zoo zwaren last nog het centnerzware juk van „inzettingen en ceremoniën toegevoegd.

En dat kan Jezus niet aanzien. Dat snijdt hem door de ziel. Daar moet hij tegen ijveren en tegen profeteeren. En nu roept hij die arme misleide en ongetrooste, tot lastdieren verlaagde zielen, die hij ziet bezwijken onder het juk dat ze torsten, uit de diepte zijner ontfermingen toe: „o, Volgt toch die Farizeën niet, maar komt herwaarts, komt tot mij, ik voeg aan den last dien gij torst, *niets* toe. Ook ik heb een juk, maar o, zoo zacht, een last, maar o, zoo licht, ik uw Jezus, uw redder, geef u ruste aan uw ziel!"

En met de heilige ironie, in dit laatste onmiskenbaar, gaat Jezus dan nog een schrede verder en opent het heerlijk uitzicht op vrijmaking, ook van die Wet, op verlossing, ook van dien vloek, ja op algeheele ontlasting der vermoeiden en beladenen van ziel!

Twee stadiën alzoo.

Vooreerst. „De Farizeër legt een nieuwen last op wat ge reeds droegt. Ik, uw Jezus, voeg er niets aan toe."

En dan, met ironische zinswending, nog verder gaande, zegt de Heere: „De Farizeër wil u redden, door aan wat ge reeds torst, een nieuwen last toe te voegen. Ik, uw Jezus, kom u troosten, door op uw last een juk te leggen, waardoor die last al zijn wicht zal verliezen. Niet slechts kom ik uw last niet verzwaren, maar wil dien zelfs verlichten. Verlichten niet maar ten deele, maar geheel en al. Ja, zoo zacht zal mijn juk worden bevonden en zoo licht mijn last, dat ge ten leste *niets* meer torst en als „een afgebonden lastdier, afgaande naar de vallei, nu ruste, heerlijke ruste vindt voor uw ziel."

Weet nu ieder, dat elk Christen, elk kind van God, elke verloste en vrijgekochte des Heeren, ervoer en belijdt en volstandig erkent, dat de doodelijke last der Wet geheel van hem is weggenomen; dat Christus hem verlost heeft van den vloek der Wet, vloek geworden zijnde voor ons: en dat, „al is het dat hij al Gods geboden overtrad

en geen derzelven hield, en nog steeds naar het getuigenis zijner consciëntie tot alle boosheid geneigd is, God desniettegenstaande hem de volkomen heiligheid en gerechtigheid van Christus schenkt en toerekent, evenals had hij nooit zonde gehad of gedaan, ja, als hadde hij het al zelf volbracht, wat Christus voor hem volbracht heeft, in zoo verre hij dit met een oprecht geloof aanneemt," — wat is dan prachtiger uitgedrukt dan dit korte Evangelie in het: „Komt herwaarts, gij die vermoeid en beladen zijt!" en wat is dan klaarder, wat duidelijker, wat innerlijk doorzichtiger, dan dat van al of niet op aarde reeds volmaakt te zijn, hier met geen woord wordt gerept?

En wat nu in de tweede plaats Johannes' uitspraak aangaat, „dat de geboden Gods niet zwaar zijn" (1 Joh. 5 : 3), dan is het beroep der Perfectisten op *dit* Schriftwoord zeker nóg ongelukkiger, daar zij die zich aan dit beroep waagden, blijkbaar op redebeleid noch verband noch op den zin der woorden hebben gelet.

De geboden Gods zijn niet alleen niet zwaar. maar worden zelfs als een vreugd in steê van als een last gevoeld door den mensch gelijk God hem schiep.

Voor den onbedorven, kerngezonden of ook na den val weer geheel herstelden mensch, zijn toch de geboden Gods niets dan de normale levensbewegingen die bij zijn aard en natuur hooren.

En dat de geboden Gods drukten, pijn deden, onmogelijk bleken, lag niet daaraan dat die geboden op zich zelf zwaar waren, maar dat wij door de zonde voor die geboden ongeschikt zijn geworden en ze nu bij ons niet meer passen.

Loopen, ieder weet het, is voor den gewonen, gezonden mensch, mits het geen overloopen, maar wandelen zij, geen last, maar een lust, geen plage, maar een genot.

Maar laat nu de diep insnijdende en vlijmende pijn der rheumathiek uw leden stroef en stram maken en de beweging der beenscharnieren belemmeren, en immers dan wordt datzelfde loopen u niet alleen een last, maar een volslagen onmogelijkheid, en veroorzaakt reeds de eerste poging om u tot den loop te zetten u de ondragelijkste pijn.

En als nu de arts tot zulk een lijder zeide: „Och loopen is niet zwaar, loopen is niet moeilijk, loopen is de wet van beweging, waar elk lichaam, om gezond te zijn, aan beantwoorden moet!" zoudt ge dien betweter dan toch niet voor half verbijsterd houden, die u nu op grond van dat zeggen toe dorst voegen: „De kracht der rheumatiek is bij mij gebroken; dús kan ik nu terstond weêr vlot en vaardig loopen, „want loopen is niet zwaar!"

Helaas, de ernst der practijk ook bij deze krankheid leert het droever en beter.

Neen, ook al is het den arts gelukt de kracht der krankheid bij u te breken; ook al begon reeds weêr in aanvang het stramme en stroeve

voor wat leniger en buigzamer gevoel te wijken, dan gaat het daarom nog niet opeens op een draf.

Och, dan tobt het nog zoo lang en duurt het nog zoo lang, eer het allengs iets vrijer en iets lichter gaat.

Eerst is men al blij, indien de ligstoel het bed kan vervangen; dan indien het op dien stoel van liggen tot zitten komt; om voorts, o, zoo zachtkens aan, steunend en leunend en krukkend, nog halfgebogen en overvoorzichtig voetje voor voetje van het eene eind der kamer naar het andere te komen. En dan vordert het ja, en komt men vooruit en verder, maar dat aanvankelijk genezen zijn en geheel verlost te huppelen langs de velden twee zijn, o, mijn lezer, dat leert ook die genezen lijder dan nog zoo lang en zoo droef.

En zoo nu ook staat het met „de geboden Gods" zegt Johannes. Bij wat is gelijk het uit God geboren werd, hooren zijn geboden, daar passen ze bij, daar gaan ze even vanzelf als het loopen, daar zijn ze niet zwaar. Zwaar werden ze eerst door onzen val, door ons bederf, door onze zonde. Zwaar blijven ze ook voor ons nog slechts door „de wereld" waarin we zijn en leven en waarin we verstrengeld liggen. Maar, houdt goeden moed. Die wereld is zwakker dan wat in u uit God geboren werd, en daarom die wereld legt het voor u af. Gij overwint haar. En dit is de overwinning die van den aanbeginne die macht der wereld overwon: *uw geloof*.

Altijd dus weêr dezelfde slotsom.

Geen moeite, geen kommer, geen zonde; zelfs geen overtreding noch struikeling ... indien ... voor zoover en ... zoo dikwijls ge *gelooft*.

Alles voor u volbracht op Golgotha. Alles in u volbracht door den Geest des Heeren. Gij wandelend in goede werken die voor u bereid zijn.

Maar of en in hoever en onder wat opzicht dit *werkelijkheid* bij ons is, eeniglijk aan *ons geloof* hangend!

Aan ons geloof!

Ons geloof, waarvan de besten klagen dat het o, nog zoo zwak, zoo telkens ingezonken, zoo soms geheel weg is.

En daarom, gij drijvers der volmaakbaarheid, kunt ge waar maken, dat uw geloof elk oogenblik, aldoor, steeds er is, en gaaf en geheel oprecht en in al zijn oneindige diepte volkomen is, o, gewisselijk dan is uw pleit gewonnen, dan zijt ge volmaakt en zult geen last des gebods meer voelen.

Maar moet ge zelf erkennen: Neen, zoo vol, zoo krachtig, zoo aldoor werkt het niet; er is een ebben en vloeien, en ook zonder dat een klimmen tot al hooger volmaaktheid, — och, staakt dan vrij uw machteloos pogen om met de Schrift er door te komen.

Die Schrift weet van niets dan een „geloof alleenlijk," en eischt, zal er volmaaktheid schitteren kunnen, óók voor dat gelooven *de geheel volgemeten maat.*

XVI.

HET GEBOD EN HET GEBED.

> Al wat gij den Vader bidden zult in mijnen naam, dat zal Hij u geven.
>
> Joh. 16 : 23.

Nog blijft ons, eer we aan ons slotartikel toe komen, kortelijk te handelen van het gebod en het gebed.

En wel van de geboden, eerst over het volmaaktheidsgebod en dan over het gebod tot volmaking.

Het volmaaktheidsgebod gaf de Heere ons in de bergrede onder deze bewoording: „*Weest dan gijlieden volmaakt gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is,*" en het ligt voor de hand, hoe vooral zulk een uitspraak, naar den trant der *Perfectisten*, d. i. op den klank af nagesproken, op menigeen toch den indruk moest maken: „Ja, waarlijk, die volmaakbaarheidsdrijvers leeren het dan toch naar waarheid. Volmaakt te zijn, volmaakt reeds hier op aarde, is dan toch ook metterdaad iets wat Jezus zelf van ons eischt!"

En in steê van tegenover zulk een Schriftwoord de Perfectisten hard te vallen, gunnen we hun ten deze zelfs eer een woord van hulde en lof. Immers, dáárin dat zij zulk een uitspraak op den klank af naspreken, staan ze niet alleen. Dat doen de meeste belijders. Maar terwijl de overgroote meerderheid, er zich nu verder niet in verdiepende, denkt: „Tot zoo iets kom ik toch nooit!" en voorts dit woord laat voor wat het is, — oordeelden de Perfectisten, en ons dunkt zeer terecht, dat men op zulk een achtelooze wijze met de kernspreuken van Jezus' heerlijke redenen niet mag te werk gaan; dat dit onheilig is; dat dit een gebrek aan ernst verraadt; en dat het eisch van Christelijke plichtsbetrachting is, ook zulke schitterende, stoute uitspraken van onzen Heiland weêr tot haar recht te doen komen.

In zooverre zijn we het dan ook met deze Enthousiasten volkomen eens, en het verschil tusschen ons en hen bestaat slechts hierin, dat zij Jezus' woord juist *niet* tot zijn recht laten komen, maar het ombuigen naar hun eigen fanatisme.

Wat toch is, blijkens den samenhang, de zin van Mattheüs 5 : 48? Ongetwijfeld geen andere dan deze: „Uw liefde, o, mijn volgelingen, moet evenals de liefde Gods, een liefde van den hoogsten trap zijn!"

Immers in het onmiddellijk voorafgaande toont Jezus aan, dat er tweeërlei begrip van liefde is, een lagere en een hoogere.

De allerlaagste vindt haar uitdrukking in de stelling der Phárizeën: „Gij zult uw naaste liefhebben maar uw vijand zult gij haten."

De iets hoogere, maar nog altijd lage, denkt: „Mijn naaste heb ik

lief, maar om mijn vijand bekreun ik mij niet. Geen haat dus, maar onverschilligheid. Alleen liefhebben die u liefhebben. Groeten wie u groet."

Terwijl de volmaakte, de hoogste trap van liefde in de goddelijke gedachte schuilt: „Heb uw naaste *en uw vijand* lief."

Nu is er op elk dier terreinen, niet waar, nog verschil in graad. Leert ge het haten van den vijand af en legt ge op dien boozen hartstocht voorgoed den ban, dan reeds stapt ge over op een hooger levensterrein. En komt ge er toe om te erkennen, dat dit nog niet genoeg is, maar dat die vijand zelfs met liefde achtervolgd moet, dan doet ge nogmaals een schrede naar een ander en hooger levensniveau zonder het nu daarom in die vijandsliefde aanstonds tot den hoogsten graad te hebben gebracht.

Wat Jezus nu in deze prachtige pericoop wil, is blijkbaar niets anders dan zijn jongeren toeroepen: „U, als mijn volgelingen, voegt het niet, op dit lagere niveau van liefde te blijven staan; gij moet tot de volmaaktheid voortvaren; en óvertreden op dat hooger levensterrein, waar de liefde naar de liefde Gods wordt gemeten, d. i. *ook den vijand mint.*"

„Dat God ook den vijand mint," is heel het Evangelie, want wie zichzelf niet als een vijand Gods leerde kennen, ving toch den adem des levens nooit in zijn neusgaten op.

En die grondtoon van het Evangelie nu: „dat God ook den vijand mint en weldoet die Hem haten," of m. a. w. dat er genade, dat er in de liefde ontferming en barmhartigheid is, zie dat is haar hoogste ontplooiing, dat is haar reinste levensopenbaring; daarin is zij volmaakt.

En wijl nu het Evangelie komt om te begenadigen, maar ook, om door die begenadiging aan den zondaar kracht te leenen, om op zijn beurt genadig te zijn, roept Jezus ons toe: „Toen gij vijand waart van God gemind, maar opdat gij nu ook zelf uw vijand zoudt weten lief te hebben. Aan u de volmaakte liefde gewerkt, maar opdat gij nu ook in liefde zelf volmaakt zoudt zijn, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is."

En dat zoo, en zoo alléén de juiste zin van dit woord verklaard is, blijkt èn uit wat onmiddellijk voorafgaat èn uit Efeze 5 : 1.

Wat toch gaat vooraf?

Door uw Schriftgeleerden, zegt Jezus, is gebazeld: Hebt uw naaste lief, doch haat uw vijand; maar ik zeg u: Hebt uwe vijanden lief; zegent ze die u vervloeken enz., opdat gij (dit doende) kinderen moogt zijn van uwen Vader die in de hemelen is. Weest dan — zoo hervat de Heere dan aan het slot — weest dan, als om het „opdat gij kinderen moogt zijn" nogmaals te herhalen: „Weest dan gijlieden in de liefde volmaakt gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is. Ook daarin *zijn* kinderen!"

En slaat men nu Efeze 5 : 1 op, dan vindt men ook daar immers dezelfde gedachte.

„Legt af aangaande de vorige wandeling, den ouden mensch, alle bitterheid met alle boosheid, maar zijt barmhartig, vergevende elkander. Ja, *zijt dan navolgers Gods als geliefde kinderen*, en wandelt in de liefde, *gelijkerwijs Christus ook ons heeft liefgehad* en heeft zichzelven voor ons gegeven.”

Hier dus, zoomin als in Mattheüs 5 : 48, sprake van eenigen graad in de volbrenging, maar alleen aanduiding van de geaardheid, de natuur en het volmaakte karakter dezer hoogere, dezer uit God alleen ons toekomende liefde, *om zelfs te minnen wat ons haat.*

En valt hiermeê ook dit woord van Jezus aan onze Perfectisten geheel uit de hand, even weinig steekhoudend is wat ze drijven van *de geboden ter volmaking.*

Ze bedoelen met dit argument *dit*: „God de Heere, zoo zeggen ze, gebiedt ons dat we ons stiptelijk van zonde zullen onthouden. Niet eens, maar telkens en allerwegen, heel de Schrift door, klinkt ons dit „zondigt niet” tegen. Hoe laat het zich nu denken, dat de Heere ons geboden zou hebben niet te zondigen, indien Hij vooruit wist, dat in volstrekten zin niet te zondigen, ons ondoenlijk en onmogelijk was?”

Dit èn van Roomsche èn van Perfectistische èn van Remonstrantsche zij ons telkens voorgeworpen bezwaar, ligt met een enkele wedervraag, onherroepelijk geslagen.

Immers vraagt den Perfectist eens, of God de Heere dit gestrenge en volstrekte „zondigt niet” alleen den verstgevorderden Christen, of wel aan al zijn kinderen, ja, zelfs aan alle onbekeerden en onwedergeborenen toeroept?

En natuurlijk, hoe schoorvoetend en schuifelend, *moeten* ze dan wel antwoorden: „Neen, maar God stelt dienzelfden eisch aan alle Christenen en aan alle niet-Christenen, kortom, aan iedereen!”

Welnu, zoo luidt dan ons wederwoord, indien God de Heere dan dit verbod om te zondigen, naar uw zeggen, zeer wel aan goddeloozen geven kan, die geen stuk der wet aankunnen, en geven kan aan pasbeginnende Christenen, die, naar ge zelf toegeeft, nog tot die hooge macht niet kwamen, — wat ter wereld ligt er dan ongerijmds in, dat God de Heilige die geboden ook aan zijn meest begenadigde kinderen, al den dag en al den nacht, blijft voorhouden, ook al doorziet zijn oog uitnemend wel, dat het niet al den dag en al den nacht tot een volbrengen zal komen?

Ge weet uitnemend wel, dat God zijn recht stelt niet naar uw verbroken en geknakte, maar naar uw gave en verheerlijkte natuur. Ge weet uitnemend goed, dat, omdat de mensch in zonde viel, Gods heilig recht en hoog gebod niet meê mag neêrgetrokken in het slijk der zonde. En indien ge deze beide houdt, houdt zooals de Schrift, ja, wat zeggen we, zooals de aanbiddinge u die leert houden, wat wonders

steekt er dan in, dat God zijn gebod blijft voorhouden, niet wijl de kracht er reeds is, maar juist, om meê door dat gebod de kracht te wekken?

Och, onze oude Psalmdichter was reeds verder dan deze vergevorderde weêroprakelaars van lang versleten denkbeelden, toen hij zoo schoon in Psalm 119 zong: „Hoe uw geboôn *mij tot uw liefde wekken*."

Even weinig vorderen de Perfectisten ten slotte met hun beroep op *het gebed*.

Heeft niet Jezus, zoo werpen ze ons, wat dit punt aangaat, tegen, heeft niet Jezus zijn jongeren beloofd: „Al wat gij den Vader bidden zult in mijnen naam, dat zal Hij u geven", en heeft diezelfde Jezus niet op de lippen dier jongeren de bede gelegd: „Uw wil geschiede gelijk in den hemel alzoo ook op aarde!" Hoe zou dan „volmaaktheid" op aarde onbereikbaar zijn, indien we èn om het „niet-zondigen" bidden kunnen, èn de belofte hebben, dat ons gebed zal worden verhoord?

Ook hier hebben we weêr met die uitwendige, bijna werktuigelijke, geheel dialectische en ongeestelijke opvatting der dingen te doen, die u bij al het betoog dezer Enthousiasten telkens tegen de borst stuit.

Nemen we eerst de bede uit het „Onze Vader," en men zal zien, hoe ondoordacht men die hier te berde brengt.

Aan die bede: „Uw wil geschiede!", gaat deze andere bede vooraf: „Uw Koninkrijk kome!" Mogen we nu vragen, of de Kerk hiermeê bidt, dat op dezen zelfden dag, ja op het eigen uur, waarop dit gebed opklimt, het Koninkrijk des Heeren kome *volmaaktelijk en in zijn voleinding?*

En indien ieder aanstonds voelt, dat dit niet kan, en dus, naar de schoone uitlegging van den Catechismus, bedoeld *moet* zijn: „Kome uw Koninkrijk nu reeds bij aanvang en ten deele en in toenemende mate, om eerst met de toekomst van Christus volmaakt te worden!" wat zin heeft het dan, zoo vragen we met ernst en aandrang, om in bede *twee* zelf te erkennen, dat nu nog slechts het aanvankelijke en eerst in de volgende bedeeling het volmaakte bedoeld is, — en bij bede *drie* het volmaakte *nu reeds* te willen.

Ons dunkt men gaat veiliger, door èn de tweede èn de derde bede in gelijken zin te verstaan: Kome het heilige, het heerlijke, het goddelijke nu reeds in aanvang, aldoor in toenemende mate, en worde het daarna eens voleind! Juist dus strookend met wat we tegen de Perfectisten staande houden.

Bovendien, de bede luidt niet: „Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo *in uw verstgevorderde heiligen*," maar „alzoo *ook op*

aarde." En nu willen we toch gevraagd hebben, of onze tegenstanders dan bedoelen, dat hun gebed de macht heeft, om opeens, om nu reeds, op aarde, d. i. in deze aardsche huishouding, alles, in hemelschen zin, tot een volbrenging van Gods wil te doen komen?

En eindelijk, door wat er op volgt: „Vergeef ons onze schulden," wordt immers ook ten opzichte van de derde bede de mogelijkheid afgesneden, om aan een onzondig of zondeloos zielsbestaan, reeds in dit vleesch, uitgenomen bij den Heilige Israëls, te denken!

Meer schijn van waarheid ligt in wat ze van het gebed in het algemeen, onder verband van Jezus' belofte, opperen.

Het is zoo, Jezus heeft gezegd: „Al wat gij den Vader bidden zult in mijnen naam, dat zal Hij u geven," maar onze tegenstanders zelf zullen ons het bewijs leveren, dat ook zij zelven dit niet zoo grof mechanisch opvatten, als ze er ons den eisch toe stellen.

Of zegt ons, gij, drijvers dezer leer, hebt ge dan nooit, nooit in geest en waarheid, uit de diepte van uw hart, in den geloove en in den Geest om de bekeering van Israël en de toebrenging der volkeren gebeden? Gebeden in Jezus' naam; gebeden toen twee of drie of meer in dien naam saâm waren? En zegt ons dan, of ge toen in ernst geloofd hebt, dat toen door en ter oorzake van uw gebed, nu aanstonds, nu door een machtdaad van boven, nu krachtens die belofte van Jezus, morgen den dag de volheid der heidenen zou ingaan en heel Israël zalig worden?

Bidt gij, bidt de gemeente dan niet aldoor, eeuw in eeuw uit, haar bruidsgebed in het: „*Kom Heere Jezus*, *ja*, *kom haastelijk*," en acht ge dan in ernst, of acht iemand uwer volgelingen, dat nu, om uw gebed, krachtens die belofte, de komst des Heeren terstond een feit zal worden?

Natuurlijk, neen, — maar, ik bid u, vanwaar komt u dan het recht toe, om zoo ongeoorloofd willekeurig en ondraaglijk wispelturig de op gebed en belofte gebouwde conclusie in al deze gevallen voetstoots te laten varen en ze in dit ééne geval, waar het uw eigen onzondigheid geldt, met hand en tand vol te houden!

Gaat dan de bekeering van uw kind, van uw vrouw en uw vriend, u niet ter harte? Bidt ge daar niet om? Niet om in naam van Jezus? En bleek het dan op de proef, dat terstond, algeheellijk, klaarblijkelijk althans voor uw overtuiging die bede verhoord en in die verhooring vervuld werd?

En ge ziet, we hielden ons nog met opzet aan beden om *een geestelijk goed* en spraken nog niet eens van die lange reeks gebeden om verlossing van pijn, wegneming van smart en kommer, afwending van sterven en wat dies meer zij.

En dat hoefde ook niet.

Immers reeds in uw gebed om de bekeering der heidenen en de bekeering van uw kind, is de meest stellige weêrlegging van uw ge-

bedsdialectiek gegeven, als moest al wat gij bidt in den naam van Jezus nu reeds, hier op aarde, op aarde volmaaktelijk worden vervuld.

Natuurlijk kunnen we in geen twee, drie regelen het valsche en onware van deze geheele gebedstheorie in den wortel aanwijzen. Daartoe is het bestaande misverstand te veelzijdig en te groot.

Maar zooveel kan dan toch uit het aangevoerde reeds blijken, dat de drijvers dezer onware leer zelven *in elk ander geval* onze zienswijze deelen, en aan geen andere verhooring en vervulling van hun bede gelooven, dan op Gods tijd en naar de van God bestemde gradatiën.

Voorhands zullen we dus volstaan kunnen met de betuiging onzerzijds, dat we deze ook door hen zelven geijkte, erkende en toegepaste conditie, die bij elke andere bede geldt, ook wenschen in rekening te brengen bij de bede om verlossing van zonde.

Want, ja, is door u, door uw hart, met al het schreien van uw inwendigen mensch, ook dáárom, ook om dat heiligste gebeden; gebeden in den naam van Jezus, — ja, zeer zeker, ja, gewisselijk, ja om elken twijfel te bannen, *dàn komt die bede ook;* dan zal ook hier de belofte waar blijken: „Al wat gij den Vader bidden zult in mijn naam dat zal Hij u geven", — maar Hij zal het u geven, als het kan, als het u nut zal zijn, als het zijn glorie kan verhoogen, de gevelspits zal op het huis worden gezet, niet eer, maar *als* de muur zal zijn voleind!

En nu weten we wel, dat de Perfectisten noch van een raad noch van een besluit Gods weten, en welbezien, de almacht liefst aan hun gebed, in plaats van aan den God hunner gebeden toekennen, maar, zoolang ze in deze dwaling volharden, moeten ze dan ook erkennen, dat er van een bidden *in den naam van Jezus* bij hen geen sprake kan zijn. Want indien iets door heel het getuigenis der Schrift, iets door heel Jezus' optreden, iets door heel het drama der wereldgeschiedenis, ja, iets door het getuigenis des Geestes in ons vaststaat, dan, dunkt ons, wel dit, dat die „naam van Jezus" slechts het inbegrip en de volheid is van wat uit dien raad des Almachtigen gevloeid is en in dat besluit ligt beraamd.

Och, indien God ook voor deze dolende broederen, maar weêr *God* kon worden!

Zijn kennisse en de kennisse des Eeniggeborenen zou ook hier blijken, het eeuwige leven te zijn!

XVII.

DE TWAALF ARTIKELEN DER SCHRIFT.

Wie kan zeggen: Ik heb mijn hart gezuiverd! Ik ben rein van zonde?
Spr. 20 : 9.

De taak, die we, met de Heilige Schrift tot rechter, tot waarschuwing der lichtbewogen geesten, tegenover *de Perfectisten*, op ons namen, kan gevoeglijk, op een korte resumtie en conclusie na, met dit zeventiende artikel worden besloten.

Ons althans is, na uitvoerige lectuur, niet gebleken, dat deze afgeweken geestdrijvers, tot staving van hun gevoelen, eenig ander Schriftgetuigenis te berde hebben gebracht, dat, de moeite des wederleggens waard, niet reeds in de voorafgaande artikelen weêrlegd zou zijn.

Thans dan ook van dit weêrleggen afziende, willen we alsnu aan hen, die nog aarzelen mochten, kortelijk de breede reeks Schriftuurplaatsen voorleggen, die juist omgekeerd in de meest stellige bewoordingen, scherp en snijdend, afdoend en zonder tegenspraak te dulden, het niet bestaan op aarde van onzondige, zondelooze of aan de zonde geheel ontwassen personen bewijzen.

En dan vestigen we achtereenvolgens de aandacht op deze beslissende uitspraken:

1o. „*Voorwaar er is geen mensch rechtvaardig op aarde, die goed doet en niet zondigt*" (Pred. 7 : 20). Een getuigenis, dat èn als uitspraak van Salomo's geestelijke bevinding, èn als uitspraak van den Heiligen Geest uitnemende waarde bezit. Immers, Salomo's leeftijd viel in een der heerlijkste perioden van het Godsrijk, toen de schuddingen der ziel en de werking der geestelijke krachten zeer sterk waren, en uit de diepten van 's menschen gemoed de liederen geboren zijn, die nog voor elk kind van God een zielsverkwikking blijven in het land zijner vreemdelingschap. En waar nu de Heilige Geest in zulk een tijd zulk een smartelijke bekentenis uit het hart van zulk een koning eerst uitperst en dan met zijn goddelijk stempel bezegelt, daar spreekt het vanzelf, dat elk die God vreest, met beide handen dit krachtig getuigenis aangrijpt, èn om aan de slingering van zijn hart een eind te maken, èn om zich te troosten en weêr op te richten in de kracht des Heeren, indien hij ook viel.

2o. „*Want geen mensch is er, die niet zondigt*" (1 Kon. 8 : 46), een uitspraak, die ongezocht en zoo mogelijk op nog plechtiger wijs, de waarheid der eerste bevestigt. Ze is genomen uit Salomo's gebed bij de inwijding van den tempel. Met het oog op het bloed

der verzoening dat druipen zou van het altaar. En daarom voor alle eeuwen de zielskreet van het kind van God, dat staande voor het kruis van Christus, eere geeft en prijs en aanbiddinge, aan het bloed dat vergoten werd door het alleen vlekkeloos, onstraffelijk Lam.

3o. „*Wie kan zeggen: Ik heb mijn hart gezuiverd? Ik ben rein van zonde?*" (Spreuken 20 : 9). Nogmaals een zielsbetuiging van denzelfden Salomo, evenals het woord uit zijn Prediker en het woord uit zijn inwijdingsbede, door den Heiligen Geest gewaarmerkt. Voor wie nu op dit laatste merk ziet, is het eind van alle tegenrede hiermeê gevonden. Maar ook afgezien daarvan, willen we toch gevraagd hebben, of er één ook maar onder deze Perfectisten is, die in diepgaande kennis van het menschelijk hart en in energie van levenswijsheid en in het doorzien van de paden der ziel, ook maar van verre zich meten durft met dezen wijze onder alle mannen van kennis en wetenschap, aan wiens lippen heel een werelddeel hing en nog heel de Christenheid hangt? En indien het nu vaststaat, dat Salomo onder allen zich het meest met de paden van het menschelijk hart heeft bezig gehouden; vaststaat dat Salomo meer dan iemand met al deze vragen en twijfelingen van het menschenhart vertrouwd was; ja, vaststaat bovenal, dat zijn wijsheid niet van beneden, maar van boven, van den Vader der lichten was, moet het dan niet treffen, juist van zulk een vorst onder de wijzen en wijze onder de vorsten zulk een trits van stellige betuigingen te ontvangen?

4o. „*Wat is de mensch dat hij zuiver zou zijn? en die geboren is van eene vrouw, dat hij rechtvaardig zou zijn? Zie op zijn heiligen zou Hij niet vertrouwen en de hemelen zijn niet zuiver in zijne oogen!*" (Job 15 : 14, 15). Een woord van Elifas, maar naar luid der schoone uitspraak van Calvijn, daarom van niet te minder waarde, wijl de getuigenissen van Jobs vrienden wel terdege geïnspireerd waren en slechts verkeerd werden toegepast, door wie ze ontving. Let er dan ook op, dat noch Job, noch Elihu noch de Heere deze diepe grondgedachte weêrspreekt, en heb er meer nog een oog voor, hoe hier het onzuiver blijven, het niet-zondeloos zijn, aan den staat zelf van den mensch in deze bedeeling wordt geweten. Omdat hij nu eenmaal „mensch," d. i. mensch in deze aardsche onttakeling is, kan zijn zuiverheid, kan zijn reinheid, kan zijn vlekkeloos zielsbeeld voor God niet bestaan.

5o. „*Indien wij zeggen dat wij geen zonden hebben, zoo verleiden wij ons zelven en de waarheid is in ons niet*" (1 Joh. 1 : 8). Nu in het Nieuwe Testament, gelijk ginds in het Oude Verbond, hier op de lippen van den Godsman, altijd dezelfde belijdenis, zoo van bekeerden als onbekeerden, van beginnenden als van gevorderden geldend: „Zonder zonde zijn kunt ge op aarde niet!

6o. „*Want wij struikelen allen in vele*" (Jacobus 3 : 2).

Wij, dat is hier een apostel des Heeren, en de toegebrachten uit

de eerste, heerlijke gemeenten van den Christus, en die allen, ze kunnen niet maar zondigen, maar ze zondigen ook werkelijk, niet slechts in het verborgene van het hart, maar oók met struikelingen op den levensweg, en die struikelingen, ze komen niet maar nu en dan voor, maar „wij, wij *allen*, roept de gezalfde gezant des Heeren uit, wij allen struikelen in *vele*."

7o. „*Zoo Gij, Heere, de ongerechtigheid gadeslaat, wie zal bestaan?*" (Ps. 130 : 3). „Wie zal bestaan?" Een vraag natuurlijk, volkomen eensluidend met de stellige verklaring: daar is niemand die bestaan kan, dan valt al wat mensch heet in het stof en liggen we met onze onheiligheid overdekt.

8o. „*Niemand die leeft zal voor uw aangezicht rechtvaardig zijn!*" (Ps. 143 : 2) Een diep uit de ziel opgewelde bekentenis, die onder de drijving des Heiligen Geestes, zoo heerlijk het juiste wit treft: „Niemand *die leeft!*" Daarna, dán, o, gewisselijk! Maar zoolang ge leeft, leeft op deze aarde, u, en allen met u, deze heerlijkheid ontzegd.

9o. „*Wij allen zijn als een onreine en al onze gerechtigheden als een wegwerpelijk kleed*" (Jesaia 64 : 6). Een woord dat nog dieper insnijdt wijl het ook steunen afsnijdt op het betrekkelijk goed. Och, zelfs het witte kleed dat u van boven toekomt, wordt reeds doordien gij het aanraakt bezoedeld en doordien gij het met u sleept in het slib der wereld bevuild!

10o. „*Wij hebben gezondigd en onrecht gedaan!*" (Dan. 9 : 5). Een zielskreet, let wel, een klacht, een uitgieting van het hart voor den Heilige van een groepje bidders in Israël, toen in dat Israël te bidden met den vuuroven gestraft of met den leeuwenkuil gewroken werd. Een bekentenis over de lippen gekomen van een man, wiens wijsheid en vroomheid zelfs het hof van Aziës wereld-monarch verbaasde. En gebeden met en voor dat Israël, toen dat volk des Heeren in de smeltkroes der vernedering en der verdrukking lag en het heiliger en hooger stond in zijn roepen voor Jehovah's eere dan ooit daarvoor of ooit daarna.

11o. „*Niet dat ik het alreede gekregen heb of alreede volmaakt ben, maar ik jaag er naar!*" (Phil. 3 : 12). Een woord dat we ook hier inlasschen, om toch elke uitvlucht af te snijden, als gold een bekentenis als van Daniël toch niet voor Jezus' verlosten en voor de gekochten des Heeren. Want, al gaat het ons begrip te boven hoe men zelf in den Messias gelooven kan zonder te belijden dat Abraham in hem gejubeld heeft, moet toch ook ten deze met de zwakheid veler broederen rekening gehouden, en daarom de reeks Schriftuurplaatsen, die we hun voorlegden, met de zielservaring van een Nieuw-Testamentisch man, van een verloste, van een apostel, van den energieksten van Jezus' apostelen besloten.

En nu 12o. „*Nu kennen we ten deele en wij profeteeren ten deele,*

doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan, maar ook dan eerst, *zal hetgeen ten deele is, worden te niet gedaan*" (1 Cor. 13 : 9 en 10). Een getuigenis, daarom van zoo uitnemende waarde, wijl het in één krachtigen trek geheel het verschil tusschen nú en dán, tusschen het rijk van Jezus hier en het rijk van Jezus in de heerlijkheid, tusschen de gemeente onder het Kruis en de gemeente met de Kroon, aanduidt: het *volmaakte* eerst hiernamaals en het *ten deele* nu! Wel weten we zeer goed, dat de apostel hier van kennis en van profetie en niet van „heiligheid" handelt. Maar we weten toch ook, dat de apostel allerminst boekengeleerdheid en nog minder ingebeelde kennis bedoelt en dus alleen van die kennisse handelt, die vrucht van de zalving des Geestes, met de ontwikkeling van het geestelijke in ons gelijken tred houdt.

En nu, is metterdaad dit Schriftgetuigenis niet het beste slot, waartoe we komen konden?

Of oordeelt ge dan niet met ons, lezer, dat, hoe ook genomen en hoe ook bedoeld, alle menschelijke reducatie èn betoog èn woord ter overtuiging, wegvalt en machteloos blijkt vergeleken bij den overweldigenden indruk, die ons hart wordt ingeprent door de solemneele taal van majesteit van Gods Heilig Woord?

En, in der waarheid, indien er dan ook, naar den aard des geloofs en de natuur der liefde, nog eenige stille hoop op den bodem van ons hart mocht omdolen, dat *wellicht* ook voor een enkelen dezer *Perfectisten* zelven terugkeer tot de oude paden mogelijk was, dan willen we er wel voor uitkomen, dat we voor dat zoo gewenschte en afgebeden doel, waarlijk niet het minste van ons eigen woord verwachten, maar alleen bouwen op de macht en het getuigenis der Schrift.

In de Schrift kan men niet wonen, aan die Schrift zich niet met de liefde van zijn hart overgeven, in haar heilige wateren zich de matheid en dofheid der ziel niet afwasschen, zonder op den duur, ongezocht vaak en onbewust, zelf weêr vreemd te worden aan wat vreemd is aan haar wezen.

De Schrift bezit zulk een kracht ter gezondmaking, en als eenig en afdoend medicijn tegen elk ziekteverschijnsel op geestelijk gebied, is, zoolang ge niet met „instrumenten van Sathan ter verstoring," maar nog met oprechte belijders van uw Heiland te doen hebt, een bannen voor een tijd uit huis en hart van al wat *niet* de Schrift is, om eeniglijk door haar en haar alleen u te laten beademen, op de proef steeds het raadzaamst gebleken.

En daarop is onze hope te meer bij *dit* ziekteverschijnsel gebouwd, èn wijl het er reeds zoo dikwijls door overwonnen *is*, èn omdat metterdaad bij juister inzicht in de geheele structuur van het heilgebouw deze droeve afwijking van het waterpas vanzelf in al haar onhoudbaarheid uitkomt.

Immers van welke zij ge dit spelen met een ingebeelde volmaaktheid ook beziet, telkens zult ge, bij dieper inzien, tot dezelfde slotsom komen, dat het op een droevelijk dooreenwarren berust, de bedeeling, *die er was*, de bedeeling *die is* en de bedeeling *die komt*.

Gods werk en raad en plan was niet door een machtdaad, op eenmaal, de zondige wereld weg te nemen en er een heilige wereld voor in plaats te scheppen.

Ware dat zijn hoog beramen geweest, dan zou geheel de lijdensgeschiedenis der wereld en geheel de lijdensgeschiedenis van den Zone Gods geen zin hebben, en ware vernietiging van Adam en Eva en het scheppen van een nieuw menschenpaar eenig afdoend redmiddel geweest.

Maar zoo deed de Heere niet, en zijn raad doelde er op om juist door dien stroom der zonde heen, op het zondig erf, in het zondig hart, en met zondige instrumenten, krachtens de mogendheid zijns Zoons, het heil te verwerkelijken.

Dit kon niet en kan nog niet zonder stooten of schokken, als inleiding en besluit van een doorgaand proces.

Vandaar geen heil zonder het Wonder, geen licht zonder de Inspiratie, geen roem zonder de Menschwording, geen gelooven zonder Wedergeboorte, en zoo ook geen heerlijkheid zonder de Toekomst van den Zoon.

Hieruit ontstaan drie bedeelingen voor de gemeente en voor elk kind van God.

Eerst de bedeeling dat nog niets dan het *Woord* in den zondigen toestand ingaat. Dan de bedeeling dat de *kracht* in den zondigen toestand indaalt. En dan eindelijk dat de zondige toestand zelf wordt losgemaakt van hetgeen door dat Woord en door die kracht was gewrocht.

Zoolang nu die losmaking nog toeft kan de genade nooit zóó blank uit den hooge nederdalen, of ze is reeds bij de eerste aanraking met deze aarde en dit mijn hart in haar zuivere glansen getemperd, in haar schoonheid ontsierd en in haar reinheid bezoedeld.

Vandaar de ellende van Gods kerke op aarde. Vandaar de vertreding der heiligheden. En vandaar nu ook het worstelen der ziel met zonde totdat ze van deze aarde scheidt.

Eerst dan, als we uit dezen onreinen dampkring zullen opvaren, en van dit bezoedeld gestoelte onzes vleesches zullen opstaan en van dit onreine instrument, waarmeê we dusver God loofden, af zullen raken, — eerst dan, niet eer, maar dan ook gewisselijk, zal geen spat de sneeuwwitte blankheid meer ontsieren van het kleed der heiligheid ons door Christus geweven, en zal het „vlek noch rimpel" op het aangezicht der ziele waarheid niet slechts in den spiegel onzer inbeelding, maar waarheid ook voor den Heilige zijn.

XVIII.

OOK ONBEWUSTE ZONDE, ZONDE!

(BESLUIT.)

Schep mij een rein hart, o God!
Psalm 51 : 12.

Te zeggen, dat een zonde, waarvan we ons zelven niets bewust zijn, dan ook niet meêtelt bij de beoordeeling van onzen geestelijken toestand, is een gedachte die reeds op zich zelve, als *nieuwe* zonde, hém die ze koestert en prediken durft, ontheiligt.

Laat u dus toch nooit door de Perfectisten in het oor fluisteren, „dat er een o, zoo sterk verschil bestaat tusschen *bewuste* en *onbewuste* zonden; en dat we natuurlijk de onbewuste zonden zoomin bestrijden als voorkomen kunnen; maar dat die dan ook niet meêrekenen, en het met u dus reeds wél zal zijn, indien ge maar het vallen in *bewuste* zonden voor eenmaal en voorgoed te boven komt."

Dit liedeke van den verleider kennen we!

Zoetelijk lispelt men u zijn betooverende klanken in het oor.

Het schijnt toch ook zoo waar, wat ze u zeggen!

Is er wel iets tegen in te brengen?

En, zie, eer ge er zelf op verdacht zijt, doolt ge, zoo bij u zelven sprekend, en op dat liefelijk geklank afgaande, in deze diep onzedelijke doling met hen meê!

o, Zeer zeker, het is volkomen waar: een zonde, waarvan ge geen bewustheid hebt, die kúnt ge ook niet bestrijden, veel min in Gods kracht te boven komen. Dit anders te zeggen is eenvoudig gebrek aan doordenken. Bewustheid, dat wil hier zeggen, persoonlijke kennis van uw vijand, is voor elken zedelijken strijd, onafwijsbare eisch.

Maar mogen we u vragen: *dát* ge er geen bewustheid van hebt, is dat wel van iets anders het gevolg dan van uw *zondigen toestand?* En als het voor een kwaden boom nog winter is, dat het booze lot nog niet uitschoot en de kwade vrucht nog de takken niet ontsiert, maakt dat dien boom goed?

Uw zondige *toestand* is die dan minder zondig en onheilig en verfoeielijk dan uw zondige *daad?*

Werkt ge dan alleen voor Gods oog of *bestaat* ge ook voor Hem?

En indien ook het laatste, en ge dus ook voor den Heilige te rekenen hebt met uw bestaan, met uw manier van zijn, met den wortel van uw wezen, zooals ge door Hem doorschouwd wordt, och, wat mijn lieve broeder, baat het u dan, of ge al zeggen kunt: „Ik heb mijn hart gezuiverd," indien de bron der onzuiverheden, zelfs

onder den slaap van uw geestelijk bewustzijn door, en dus zonder dat ge het merkt, maar aldoor blijft opborrelen van uit de verborgen oorsprongen van uw leven.

De zonde afmeten naar uw bewustzijn, naar wat gij er van weet en er van merkt, zie, dat is juist de ondiepe en door en door onheilige opvatting van Pelagius, die ge bij àlle kinderen zijns geestes, synergisten of geen synergisten, terugvindt.

En juist omgekeerd te zeggen: Zonde is niet wat gij, maar wat God als zonde ziet en weet en kent en verfoeit met zijn goddelijke verfoeienis, dàt is het wat de Schrift geopenbaard, geleerd en ingeprent heeft aan alle godzaligen des Ouden en des Nieuwen Verbonds, die wel zonder dat hooger licht nooit anders dan Pelagius zouden hebben geweten.

Ook bij de zonde beslist niet úw bewustzijn, maar het bewustzijn van uw God.

„Indien ook uw eigen hart u niet veroordeelt, God is meerder dan uw hart, en Hij weet alle dingen!”

En op dien grond en uit dien hoofde bad de psalmist in den negentienden zang: „Wie zou de afdwaling verstaan, Heere, reinig mij van de verborgen afdwaling!” en klaagt hij in het honderddertigste lied: „Heere, als eens niet óns oog, maar het uwe, als *Gij* de ongerechtigheid gadeslaat, wie zal bestaan?”

En van dat standpunt nu mogen noch kunnen we afgaan.

God blijve God!

D. w. z. aan Hem en aan Hem alleen verblijve de majesteit en het heilig recht om te keuren, om uit te maken, om te beslissen, wat tegen Hem ingaat en al dan niet zijn eeuwige liefde bedroeft.

Wij kunnen dit niet beoordeelen.

Dat komt ons niet toe.

Daar zijn we de menschen niet naar.

En of wij dus al, ’t zij van elkander, ’t zij van onszelven getuigen, wat zeer zeker soms getuigd worden kan: „Ik heb onberispelijk gewandeld en een onergerlijke consciëntie voor God en menschen bewaard en ben mij geens dings bewust!” — dit zegt voor ons al of niet heilig zijn nog volstrekt niets.

Ook zoo toch, kan er op den bodem van ons hart, kan er in het weefsel onzer overleggingen, kan er in het spinsel onzer woorden, kan er in het netwerk onzer daden, ja, tot in onze gebeden, in onze vroomheid, in onze „heilige” en in onze beste daden, nog iets zoo verfoeilijks en zelfzuchtigs en hoovaardigs voor het oog van den Heilige op den troon daarboven schuilen, dat we voor God en zijn Christus en zijn heilige engelen eenvoudig een bittere belaching zouden worden, indien we ons gingen inbeelden nu iets hoogers gewonnen te hebben en iets heiligers deelachtig te zijn.

God, niet uw broeder; God, niet uw eigen inbeelding; God, zelfs

niet uw bewustzijn, — zal eens uw rechter wezen, en daarom mag die arglistige vond, om tusschen wat bewust en wat onbewust is, bij de zonde te onderscheiden, door niemand die den naam van Jezus aanroept, worden geduld.

o, Gewisselijk, daar is een wassen in Christus, en een toenemen in heiligen zin; daar is een dagelijks kruisigen en dooden en begraven van de lusten en begeerlijkheden des vleesches; daar is ongetwijfeld ook na de jammerlijke bekoeling van de eerste liefde, een oogenblik van nameloos berouw, waaruit een offerande van heel ons aanzijn, volvaardiger dan ooit, geboren wordt voor Hem die ons gekocht heeft met zijn bloed; ja, er zijn begenadigden des Heeren, die, door diepe wegen geleid, en naar het welbehagen Gods tot een uitverkoren vat gesteld, bijna tot een onvoelbaar worden van den prikkel des vleesches gekomen zijn en van wie de geestelijk blinde schare daarom placht uit te roepen: „Een heilige man!"

Maar die „heilige mannen" zelven wisten het wel beter en wel anders. Hun God had het hun wel geleerd, om niet alleen te vragen naar den uitslag op de huid, maar veel sterker en veel dringender, naar het bederf, dat, ook zonder uitslag, in het bloed zat.

En daarom gaat de regel door en laat geen uitzonderingen toe en wordt telkens weêr bevestigd, dat juist zij, die het verst in de dooding, de verloochening en de bedwinging des uitwendigen kwaads voortschreden, het diepst in de verootmoediging zijn ingegaan en het machtigst hebben aangehouden in hun roepen om vergeving van schuld!

Och, zij hingen niet meer aan het uiterlijke.

Ze waren door hun God geleerd, om dieper in te dringen.

En daar juist, in die diepte des levens, hadden ze het wezen der zonde in zijn verfoeiing, en den wortel der zonde in zijn schandelijkheid leeren kennen, en leeren kennen dien duivel die deze ongoddelijkheden opwoelt uit de diepten van den Sathan!

Zoo hebben we dan achtereenvolgens aangetoond, hoe de dwaling der Perfectisten in den loop der eeuwen door schier alle ketters verdedigd, door de kerken der Hervorming eenparig en standvastig is bestreden (art. 1); steeds uit zelfmisleiding voortkwam (art. 2); alleen door onbekendheid met de grondbeschouwing van Gods Woord kon insluipen (art. 3); tegen de zielservaring van Gods kinderen indruischt (art. 4); door een goede zielkunde veroordeeld wordt (art. 5); het ideaal des zedelijken levens verlaagt (art. 6); op Schriftterrein niet begunstigd wordt door de eeretitels van Gods heiligen (art. 7); niet bestaan kan voor de volmaaktheid in de deelen die Gods Woord leert (art. 8); weêrsproken wordt door den strijd tusschen vleesch en geest, dien de Schrift ook bij de heiligen onderstelt (art. 9); geheel omver

wordt gestooten door Romeinen zeven (art. 10, 11 en 12); geen het minste steunsel vindt in de macht des geloofs (art. 13); nooit mag verward met het ophouden van de *heerschappij* der zonde (art. 14); door de lichtheid van het juk Christi eer weêrlegd dan bevestigd wordt (art. 15); onbestaanbaar is zoo voor het gebod om heilig te zijn als voor de bede om heilig te worden (art. 16); en eindelijk door de valsche onderscheiding tusschen bewuste en onbewuste zonde zich eer veroordeelt dan aanbeveelt (art. 17).

En vraagt men ons, nu hiermede deze artikelen ten einde liepen, of we dan nu opzettelijk weêr hielpen afbreken, wat we eertijds meê hielpen opbouwen, dan gevoelen we onze roeping om ook voor die vraag niet uit den weg te treden, maar ze onbewimpeld, zij het ook ten deele met diepe smart der ziel, te beantwoorden.

Op zich zelf neen! Op zich zelf is met onze principiëele bestrijding van de „volmaakbaarheidsleer" niets gezegd, dat tegen de geestelijke opwekking die aan Pearsall Smiths naam hing, voor zoover wij haar loofden, te keeren valt.

Zoo weinig, dat door den schrijver dezer artikelen reeds terstond na zijn terugkomst uit Engeland destijds een verklaring aan de met hem terugkeerende broeders is voorgelegd, waarin o. a. dit voorkwam: „dat deze beweging niet bedoelt de volmaakbaarheid te drijven en op het stuk der zonde de oud-Gereformeerde beginselen herstelt, niet omverwerpt."

Bovendien kan elk der broederen, die oorgetuige was of ook het toenmalig *Zondagsblad* las, thans ook onze getuige zijn, dat het Perfectisme nooit door den schrijver dezes vergoelijkt, steeds veroordeeld is.

Evenmin hebben we ons te verontschuldigen over min-Gereformeerde sympathieën die in den stroom dezer beweging ons zouden hebben aangekleefd.

Ook desaangaande toch kan èn het destijds gesproken èn het destijds geschreven woord ten bewijze strekken, dat in geen anderen zin de dogmatiek dezer beweging door ons uiteengezet is, dan juist in dien van terugkeer naar een echt Calvinistische uitzuivering van elk verbloemd of onverholen Arminianisme.

Ten overvloede zij hierbij nog herhaald, dat aansluiting onzerzijds aan den heer Smith dan ook niet plaats vond dan na een stellige verklaring zijnerzijds, dat de desbetreffende antwoorden van den Heidelbergschen Catechismus voor hem de juiste uitdrukking waren van zijn gevoelen.

En toch, hoe ten volle waar dit alles ook zijn moge, toch wenschen we het voor vriend noch tegenstander te verhelen, dat de Arminianen, naar van achteren bleek, te Brighton meester van het terrein waren.

Het niet te verhelen, dat indien de kennisse van de historie van het Perfectisme, en de dogmatische uiteenzetting van het Perfectisme, en de historische bestrijding van het Perfectisme, ons toen even vertrouwd ware geweest als nu, hoogstwaarschijnlijk ons oordeel van meet af anders zou zijn uitgevallen.

Ja, het niet te verhelen, wat hiermeê zonder bedeksel of omwinding, voor God en menschen met diepe smart wordt uitgesproken, dat er in de opvatting dezer gansche opwekking onzerzijds ten deele gedwaald en in dat dwalen gezondigd is!

Niet alsof een „geestelijke opwekking" niet een heerlijk en gewenscht goed ware, waarheen de gebeden der gemeente zich behooren uit te strekken en waarnaar ieder die God liefheeft, dorst. Maar wel in dien zin, dat zulk een verwakkering, gaat ze werkelijk alleen van den Heiligen Geest uit, steeds haar uitgangspunt kiest bij Gods stille vromen, ongezocht in haar uitingen is, en het menschelijk vertoonzieke en uitwendig drukke en gekunstelde in haar organisatiën mijdt.

Ook niet alsof we iets terugnamen van ons oordeel, dat de standaard van heiligen zin onder de Christenen onzer eeuw veel te diep gezonken is, en dat de afscheiding van de wereld en het inkeeren naar de heiligheden en het houden van tucht en orde en het afstaan van ongerechtigheid niet eertijds beter was en ook nu beter moet worden. Maar in dien zin, dat deze verhooging van het Christelijk levensniveau niet kan komen dan juist door den omgekeerden weg, van vreeze voor Gods majesteit, een vallen voor zijn Wet, en alzoo door verootmoediging, door schuldbelijden, door boete en bekeering.

Ook niet eindelijk, alsof we niet nu evenzeër als vroeger vasthielden aan de overtuiging, dat een stille afzondering met wie dorsten naar even heilig goed, om in vasten en gebeden het aangezicht onzes Gods te zoeken, krachtiglijk de ziele tot breking van het eigen ik kán bewegen, en feitelijk ook destijds door werkingen van den Heiligen Geest velen diep vernederd, voor God verbrijzeld en herboren heeft. Maar wel in dien zin, dat ook deze afzondering geen zich vergasten op geestelijke *delicatessen* mag bieden, waarop alles wat lichtgevleugeld onder de vromen is, toeschiet, maar in huislijken en vriendenkring uit den nood geboren, eerst van lieverleê naar buiten kan treden, en dan te blijven heeft in het gemeentelijk spoor.

Deze vermenging van het ware en onware maakte dat in Engeland groepen van de teederste en godvreezendste onder de godzaligen meê ten geestelijk festijn optogen. Maakte dat er metterdaad heerlijke en zalige oogenblikken van zielsverrukking genoten zijn. En maakte ook dat zich, gelijk in alle landen, zoo ook ten onzent, een dorst in veler hart deed gevoelen, om dit heerlijke te bestendigen!

Er lag dan ook iets betooverends in zoo machtige gebeurtenis, heerlijk naar het scheen contrasteerend met de materiëele en ongoddelijke drijvingen onzer eeuw.

En dit alles gehuld in den uitnemenden vorm, waarin de Engelsche Christen zich beweegt, en dieper gehuld nog in het kleed van den vreemde, dat zoo menige wonde voor het oog pleegt te bedekken, had metterdaad ten gevolge, dat de misleiding *volkomen* was.

Toch werd, gelijk altijd, zoo ook hier het onwezenlijke eerlang van het ware geschift door de feiten, die straks door den Heiligen Geest vertolkt, een schifting brachten ook in de zielen.

Men weet wat aan Smith zelf overkwam. Men weet ook hoe de godzaligsten in Engeland zich spoedig afkeerden. Men weet ook hoe er allengs geruchten van booze leer gingen loopen, die eerst schuil waren gehouden. Men weet ook hoe zelfs ten onzent een zondig mensch, als ieder onzer, zich zooverre vergat van openlijk aan zijn toehoorders te vragen: „Wie uwer overtuigt mij van zonden!"

Natuurlijk, toen was het uit.

En toen nu bijna overal gebeurde, wat men ook ten ontzent zag, dat de onvaste geesten, de synergistische lieden, de Arminiaansche fanatieken en de vijanden van een dieperen gang, zich almeer van dezen stroom meester maakten, toonden dat ze er zich in thuis voelden en allerwegen in al grover geestelijke extravagantiën uitspatten, toen moest het licht der waarheid ook over deze droeve verschijning wel opgaan en kon het niet anders, of de echte zonen van ons Nederlandsch-Calvinistisch, d. i. diep-ernstig geestelijk leven, moesten wel, voor zoover ze op deze wateren waren afgedreven, tot de beschamende belijdenis komen, dat ze zich én intellectueel én, wat erger is, in geestelijken zin, bij de beoordeeling van deze verschijning *vergist* hadden, en wel met een vergissing die, verre van onschuldig te zijn, veeleer leiden moest tot inkeer en mannelijke belijdenis van schuld.

Van die pijnlijke taak kwijt zich hiermeê ook de steller dezer voorstukken, en hij te eer en te onomwondener, naarmate door hem juist in te wijder kring de hope gewekt is, dat met dit ritselen van den wind des daags het suizen des Geestes zou komen.

In hoeverre de hooggaande overspanning van het zenuwleven, die kort daarop in zoo ernstige krankheid uitbrak, meê bij de verklaring van deze mistasting in rekening mag komen, sta aan de geestelijken onder Gods kinderen, sta bovenal aan den Kenner van lijf en ziele beide ter beoordeeling.

Misschien mag ook gezegd, dat het gebrekkige onzer theologische opleiding, die beter thuis maakt in de doolpaden der critiek dan in den doolhof van het geestelijk leven, aan zulk een mistasting blootstelt.

Maar wat ook ter verzachting strekke, dit alles neemt het feit niet weg, dat hier voedsel was geworpen in een vuur, dat ten deele uit ongoddelijke spranken opgloorde, en hierover schuld te belijden, acht schrijver dezes, niet slechts zijn plicht, maar ook zoet.

Wel mag hij voor God en menschen verklaren: destijds zich geen ding bewust te zijn geweest en naar de toen hem ten dienste staande kennis, oprecht en met ongeveinsde geestdrift gesproken te hebben.

Maar ook hier moet vastgehouden aan het „indien mijn hart mij niet veroordeelt, daarom ben ik nog niet onschuldig, want God is meerder dan mijn hart, en Hij weet alle dingen!"

En zoo sta dan hier het „*dixi et salvavi animam!*" ter aanduiding dat deze artikelenreeks niet slechts een *woord* der lippen zijn wilde, maar ook een *daad* bedoelt van het hart.

III.

NATUURLIJKE GODSKENNIS.

I.

DRIEËRLEI STANDPUNT.

> Zijne (Gods) onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan uit de schepselen verstaan en doorzien, beide zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn. Rom. 1 : 20.

We wenschen de eerstkomende weken de aandacht onzer lezers te bepalen bij de vraag: Welke waarde heeft de kennis van goddelijke dingen, die verkregen kan worden zonder de Heilige Schrift en zonder de innerlijke verlichting des Heiligen Geestes?

Twee, weêrzijds fel bestreden meeningen, staan te dien opzichte op kerkelijk terrein tegenover elkaâr.

Aan den éénen kant de moderne zienswijs, die het bestaan van een bovennatuurlijke Godskennis onnoodig keurt, ontkent en bestrijdt, en derhalve de natuurlijke Godskennis als de eenig ware aanprijst.

Daarmeê is niet beweerd, dat de voorstanders dezer zienswijs alle waarde aan den Bijbel of aan de innerlijke verlichting ontzeggen. Integendeel achten veeleer de meesten hunner, kennis van de Schrift voor ware Godskennis onmisbaar, stelt althans een deel onder hen op den verlichtenden invloed van een hooger bezieling ten hoogste prijs.

Het kenmerkende dezer zienswijs ligt slechts daarin, dat ze èn den Bijbel èn de innerlijke verlichting in den kring der *natuurlijke* gegevens opnemen, en zoowel aan de Heilige Schrift, als aan de innerlijke zielsbewerking, op beslisten toon elk *bovennatuurlijk* karakter ontzeggen.

De vroeger gangbare onderscheiding tusschen bronnen der *natuurlijke* en bronnen der *bovennatuurlijke* Godskennis wordt door hen verworpen. Ze ontkennen, dat natuur, geweten en geschiedenis gegevens van andere soort zouden zijn dan de Schrift, de innerlijke bezieling en de bekeeringsweg. Huns inziens behoort ook de Schrift tot de *natuurlijke* voortbrengselen van 's menschen werkzaamheid, staat de innerlijke bezieling op één lijn met de *gewetens*openbaring en vormt de bekeeringsweg slechts een deel van 's menschen persoonlijke *geschiedenis*.

Daaraan ontleenen we het recht tot onze bewering, dat er, naar

de zienswijze der Modernen, *geen andere dan een natuurlijke Godskennis bestaat.*

Scherp daartegenover staat de belijdenis der Christelijke Gemeente. Ze vindt in het *bovennatuurlijke* haar levenselement; is er zich van bewust, dat juist dit *bovennatuurlijke* de grens aanwijst, die haar van de niet-belijdende wereld scheidt; en trekt zich te eenzijdiger op dit *bovennatuurlijk* gebied terug, naarmate het feller bestookt en als niet bestaande gelasterd wordt.

De Heilige Schrift, het Gemeente-organisme en de persoonlijke verlichting des Heiligen Geestes zijn voor haar besef niet slechts de hoogste, maar ook de eenige en uitsluitende gegevens, die tot kennisse van 's Heeren hoogheilig en volzalig Wezen leiden kunnen. Alleen met het water uit die bronnen geput pleegt ze haar kruik te vullen. De enkele druppelen, die op het terrein van het natuurlijk leven mochten neêrvallen, acht ze de moeite des opvangens nauwlijks waard.

Ze ontkent wel niet, dat er ook een sprake Gods is in de natuur, dat zijn onnaspeurlijk beleid in den gang der geschiedenis schittert, maar de winste van Godskennis, op dit drievoudig veld geoogst, is in haar oog zulk een sobere arenlezing, dat ze er zelden naar omziet, laat staan de hand naar uitstrekt.

Ondervraagd naar de bronnen, waaruit de kennisse van onzen God vloeit, zal ze wel nimmer vergeten, ook „natuur, geweten en geschiedenis" in haar optelling in te lasschen, maar deze vermelding van de bronnen der *natuurlijke* Godskennis geschiedt in navolging van wat men vroeger leerde, ter wille der volledigheid, *niet* wijl men zelf uit die bronnen heeft geput.

Op loffelijke uitzonderingen na, rekent het meerendeel der belijders van den Christus, in zijn gebeden, in zijn gesprekken, in de uiteenzetting van zijn geloof en de aanprijzing van dat geloof aan anderen, met dit element der natuurlijke Godskennis schier nooit. Wat er aan overtuiging omtrent God en goddelijke dingen in het hart leeft, weet men uit den Bijbel, weet men door de inspraak des Heiligen Geestes, weet men uit den verborgen omgang met den Drieëenige *na* zijn bekeering. Voor een invloed van de natuurlijke Godskennis is in de schatting der meesten geen plaats.

De tegenstelling is derhalve zoo scherp getrokken als kon. *Slechts natuurlijke* Godskennis is het Shibboleth der Modernen, *uitsluitend bovennatuurlijke* kennisse van God het geloofsbesef der Gemeente van Christus.

Althans feitelijk, naar den stand van de ontwikkeling, waaraan we op dit oogenblik toe zijn.

Vroeger niet.

Guido de Brès schreef in zijn Belijdenis, waaraan onze vaderen in 1564 en 1618 hun zegel hechtten:

„Wij kennen Hem door *twee* middelen. Ten eerste, door de scheppinge, onderhoudinge ende regeeringe der geheele werelt, overmits deselve voor onse oogen is als een schoon boeck, in welcke alle schepselen, groot ende kleyne, gelijk als letteren zijn, die ons de onsienlijcke dingen Gods geven te aenschouwen, namelyck, sijn eeuwige Mogentheyt ende Godtheyt, als d'Apostel Paulus segt, Rom. 1 : 20, welcke dingen alle genoegsaem zijn om de menschen te overtuygen ende haer alle onschult te benemen."

En dan volgt:

„Ten tweede geeft Hij hem selven ook noch klaerder ende volkomelycker te kennen, door sijn Heilig ende Goddelyck Woort."

Evenzoo dacht Calvijn [1]):

„Wij stellen als buiten geschil, dat er eenig gevoel der Godheid in het menschelijk verstand zetelt en wel door een *natuurlijke ingeving*, dat God aan allen een zekere kennis van Zijn aanwezen bekend gemaakt heeft, waarvan Hij de gedachte gedurig vernieuwende, van tijd tot tijd nieuwe droppelen instort, zoowel opdat niemand met het voorwendsel der onwetendheid zich zou dekken, als opdat allen tot één toe zouden verstaan, dat er een God bestaat en dat Hij hun Schepper is."

En elders:

„De Heere heeft niet slechts in de gemoederen een zaad van godsdienst ingeplant, maar ook, opdat de toegang tot geluk voor niemand gesloten zou zijn, zich in geheel het samenstel der wereld zóó geopenbaard en stelt zich dagelijks zóó duidelijk voor, dat men de oogen niet kan openen, of men wordt gedrongen Hem op te merken."

Voetius spreekt in gelijken geest:

„Wij verzetten ons tegen een elk, die beweert, dat *alleen uit de Schrift*, en niet ook langs den weg der *natuurlijke* Godskennis, waarheid omtrent goddelijke dingen te verkrijgen is."

Vitringa noemt de natuurlijke Godskennis zelfs „den grondslag, waarop alle kennis van goddelijke dingen rust."

Volgens à Brakel is het juist die natuurlijke Godskennis, die den mensch geschikt maakt „om door de openbaring der Schrift in den weg der ware godzaligheid te worden ingeleid."

Ook Johannes à Marck in zijn Merch der Christelijke Gotgeleertheyt wijst er op, dat de Godskennis naar het verschil van haar beginsel in twee deelen te onderscheiden is, „de *natuurlijke*, die

---

[1]) Calvijns woorden halen we aan uit de vertaling van zijn *Institutie* die in 1865 bij Zalsman te Kampen verschenen is. Deze uitgave kunnen we niet genoeg aanbevelen. De titel luidt: Johannes Calvijns *Institutie of onderwijzing in de Christelijke godsdienst*. De overzetting is uitnemend geslaagd. Er is geen werk, dat Calvijns Institutie in diepte van opvatting, omvattendheid van blik en volheid van godzaligen, stichtenden geest overtreft.

aan allen gemeen, en een *bovennatuurlijke* of geopenbaarde, die aan eenigen eigen is."

Hieraan vast te houden, is de roeping der Gereformeerde kerken.

Tegenover Rome, vooral tegenover de Socinianen, ook tegenover de Remonstranten, hebben de Gereformeerde kerken dit stuk harer belijdenis steeds met hand en tand verdedigd.

Niet uit betweterij, niet om door splinterig uitpluizen van netelige quaesties den eenvoud van het geloof des harten te breken, maar wijl ze wisten dat de gezondheid van het geloof met het kiezen van het goede uitgangspunt staat of valt.

De toestand, waarin de Gemeente zich thans bevindt, drukt op die overtuiging het zegel.

Door de natuurlijke Godskennis te veronachtzamen, te verwaarloozen en prijs te geven, heeft men de brug doen instorten, die over de diepe klove, waardoor wereld en Gemeente gescheiden zijn, door onze vaderen gelegd was. De breuke, hierdoor tusschen maatschappij en kerk ontstaan, wreekt zich thans in de volslagen vijandschap, die tusschen wetenschap en geloof ontstond, in de onhoudbare tegenstelling tusschen onderwijs en opvoeding, in het sectarisme der belijders en in de onmogelijkheid om hen, die tot het Modernisme zijn afgedwaald, te herwinnen, wijl het aanhechtingspunt ontbreekt.

De schade, die het innerlijk geloofsleven hierbij leidt, is vooral niet geringer. Het verband wordt niet meer gevoeld, dat het leven voor en het leven na onze bekeering aan elkander verbindt; de praktijk in het maatschappelijk leven is losgerukt van de innerlijke bewegingen des geloofs; het genadeleven mist den werkelijken bodem, waarin het wortelen kan; en door prijsgeving van het gemeenschappelijk uitgangspunt, kiezen de geloovigen elk hun eigen pad, zoodat van een „samenwandelen" der belijders van den Christus geen sprake meer kan zijn.

Voorlichting is ter wegneming van dit euvel volstrekt noodzakelijk.

De waarheid draagt ook bij dit vraagstuk haar aanbeveling in zichzelve.

Komt de Gemeente weêr tot het inzicht van wat de geloofshelden van het voorgeslacht, bij het licht der Schrift, op grond van eigen levenservaring, voor zich beleden en tegen aanvallen van alle zij verdedigd hebben, dan zal ze zich bewust worden van de geestelijke verwantschap, die haar ook nu nog aan de stichters der Gereformeerde kerken verbindt; ook de geloovigen onzer dagen zullen het zegel zetten op de levenservaring van het voorgeslacht en het Amen op dit gewichtig stuk van onze heerlijke Belijdenis zal een macht worden in het studeervertrek en op den kansel, in school en gezin.

Drieërlei wordt daartoe vereischt.

Er moet herinnerd, wat de Kerk onder natuurlijke Godskennis verstaan heeft.

Aangewezen, welk nadeel uit de verwaarloozing dezer Godskennis is voortgevloeid.

Ten slotte, op de macht gewezen, die terugkeer tot de belijdenis dezer Godskennis belooft.

We willen beproeven die drieledige aanwijzing onzen lezers voor te leggen, doch veroorloven ons, ter voorkoming van misverstand, een voorafgaande opmerking.

Wie verwachten mocht, dat onder de uitdrukking „natuurlijke Godskennis" iets nieuws, iets geheimzinnigs schuilt, iets dat een verrassing beloven kan, vergist zich.

De toegebrachte ten leven zal er slechts in terugvinden, wat hij vroeger doorleefde en hem nog draagt.

De nog weifelende tusschen onzen God en de wereld zal slechts hooren uitspreken, wat telkens onder het dobberen van zijn eigen wil gefluisterd werd.

Zelfs wie nog onverdeeld voor zichzelf leeft, zou, sloeg hij een oog in ons opstel, slechts terugvinden, wat zijn consciëntie reeds wist.

Dit moet zoo zijn.

Was het anders, we zouden, pleitende *voor* de *natuurlijke* Godskennis, *tegen* haar getuigen.

Haar kern immers is juist om in elken mensch, gelijk hij thans, uit zondige ouders geboren, is, het aanwezig zijn van een *semen religionis*, een „zaad der godsdienst," gelijk Calvijn het noemt, aan te wijzen.

Niet een *nieuw* besef te wekken, maar een besef, *dat bestaat*, aan te wijzen en onder woorden te brengen, is 't doel van deze reeks.

II.

WAT DE KERK EENS VAN DIT STUK BELEED.

> Als die de waarheid Gods veranderd hebben in de leugen. Rom. 1 : 25.

Eerst dient herinnerd wat de Kerk onder „natuurlijke Godskennis" verstond; niet in den aanvang dezer eeuw; ook niet in de vorige; maar in haar beste dagen, toen ze nog hart voor waarheid had, den invloed der waarheid op het leven begreep en daarom valsche bijmengsels van haar belijdenis verre hield.

Overbodig is die herinnering niet. Gemeenlijk toch vormt men zich van die natuurlijke Godskennis een carricatuur en verstaat er kortweg zekere vage indrukken onder, die de aanblik der schepping, de tik

van het geweten of de lezing der geschiedenis ons van het bestaan Gods geeft.

Eenmaal op dien weg afgedoold, moet men de waarde der natuurlijke Godskennis wel uiterst laag schatten. Wat toch baten u die vage indrukken, die tot geen zekerheid leiden kunnen? Wat zoudt ge, eenmaal tot den frisschen stroom der Heilige Schrift genaderd, nog omzien naar de gebroken waterbakken, waaraan de heidenwereld de lessching van haar dorst beproeft? Staat het niet zóó met de natuurlijke Godskennis, dat ze u, *eer* ge de Schrift vondt, geen stap verder bracht, en, *nadat* de Schrift uw één en alles werd, overtollig werd en tot niets nut? Wie blaast het zieltogend nachtlicht niet uit, zoodra het volle daglicht door de open vensters in zijn kamer valt? Ware die voorstelling dan ook juist en ging die vergelijking door, we zouden de eersten zijn, om elken arbeid door de Gemeente aan de natuurlijke Godskennis ten beste gegeven, verloren te achten en het voetspoor te drukken dier dualistische godgeleerden, die in volstrekten zin met alle natuurlijke Godskennis, als deel der belijdenis, hebben gebroken.

Maar dàt is het juist, wat we betwisten. De vergelijking van nachtlicht en zonneglans gaat *niet* op. Wat men tamelijk algemeen onder natuurlijke Godskennis verstaat, vormt slechts een deel van haar inhoud en rukt dat deel nog uit zijn verband. Een soort van philosophie heeft men er van gemaakt, die buiten het leven der vroomheid omging, het hart niet raakte, voor den mensch als mensch geen beteekenis had en zich in doellooze bespiegelingen verliep. Althans onder die verdenking mag ze niet langer blijven. Daartegen dient geprotesteerd. Men behoort weêr te weten, dat de natuurlijke Godskennis het uitgangspunt is, waarbij alle paden der godsvrucht beginnen.

Haar kern ligt dan ook niet in de bewondering der natuur noch in de bestudeering der geschiedenis, maar in het onderzoek naar den *mensch* als *mensch*.

De vraag waarvoor ze zich stelt is allereerst deze: Is in het hart des menschen van nature al dan niet eenige kennisse van God ingeplant? Hoe hebt ge den mensch, gelijk hij thans in zonden ontvangen en geboren wordt, zoolang hij zich nog niet bekeerde, te beschouwen: als een steen en blok, en dus voor elke aandoening van God en goddelijke dingen zelfs onvatbaar, of wel, is er zelfs in den gevallen mensch van nature zekere openbaring van Gods mogendheid in de diepste kern van zijn wezen?

Op die vraag antwoordden de Pelagianen en de Socinianen, deels ook de Roomschen en de Remonstranten, dat de mensch van nature de kennis van Gods aanzijn niet bezit en meer of min geleek op een stuk wit papier, een *tabula rasa*, waarop door opvoeding en omgeving beurtelings het goede, beurtelings het kwade geschreven werd, tusschen

welke twee de mensch zelf dus had te kiezen. Vooral de Socinianen dreven dit ver, ontkenden elken band tusschen 's menschen natuur en Gods wezen en beschouwden de kennisse Gods, die het deel der vromen was, als een gave, die niet naar eisch van, maar in strijd met 's menschen natuur hem werktuiglijk was meêgedeeld. En wees men hen op het onloochenbaar feit, dat bij alle volken ter wereld eenige Godsvereering, hoe diep dan ook gezonken, gevonden werd, dan redd'en ze zich door de uitvlucht, dat priesterlist en vorstenheerschzucht looze mysteriën uitgedacht en ijdeltuitige plechtigheden hadden ingevoerd, om de onkundige menigte te misleiden en te onderwerpen aan hun gezag.

Tegen die voorstelling kwamen de vrome godgeleerden der Gereformeerde kerk met klem en nadruk op. Ze gaven niet toe, dat het in den strijd met de Socinianen een beuzelachtig geschil gold, maar beweerden terecht, dat naar gelang uw blik op den mensch, op zijn natuur en wezen, het zaad der Godskennis in hem erkent of loochent, geheel uw belijdenis een andere, een andere de ontwikkeling uwer maatschappij wordt. Ze keurden het zelfs in de Luthersche zusterkerk af, dat deze zich in het bestrijden dezer gronddwaling minder ijverig betoonde en ontleenden hieraan slechts een prikkel te meer, om in de handhaving van dit gewichtig stuk der waarheid te volharden.

God te kennen is wel terdeeg eisch onzer menschelijke natuur, en hoezeer ook onze natuur door de zonde bedorven is, zóó diep bedorven dat het niet dieper kan, toch blijft, wat bedorven is onze menschelijke *natuur* en is daarom zonder dien eisch om God te kennen ondenkbaar. Men mag niet beweren, dat er aan het diep bederf onzer natuur iets ontbreekt, als had dit bederf nog verder kunnen gaan, zoodat bij dieper doordringen van dit bederf zelfs die natuurlijke Godskennis zou zijn te loor gegaan, In dien zin spreken onze vaderen nooit. Hun opvatting van de diepte der zonde sneed elke mogelijkheid tot nog diepere opvatting af. De zonde gold hun als absoluut kwaad. Het verderf, door de zonde te weeg gebracht, was in hun schatting *volstrekt*. Een afdingen op de diepte van dit verderf lieten ze niet toe. Ze vonden de natuurlijke Godskennis, niet in een verborgen schuilhoek van het menschenhart, die bij geluk voor de besmetting der zonde was bewaard gebleven, maar integendeel, middenin het diep bederf, dat door de zonde over *geheel* onze natuur was gebracht.

Een indruk van Gods bestaan en van aanhoorigheid aan God te hebben is de vaste eigenschap van alle redelijke wezens. Ze kunnen zonder dien indruk geen oogenblik gedacht worden. Hun zedelijke ontaarding verandert wel de verhouding, wäarin ze tot God staan, maar heft den indruk, dat ze met God te doen hebben, niet op.

De duivel gelooft ook, maar siddert, d. w. z. ook de Sathanas kan den indruk van Gods aanzijn en zijn aanhoorigheid aan hem geen oogenblik van zich weren; maar die indruk, in steê van hem in het

diepst van zijn wezen weldadig aan te doen, brengt geheel zijn innerlijk bestaan in gestadige siddering en verschrikking. Wie zal nu beweren, dat de Sathan, ware hij nog dieper gevallen, ook dit besef zou verloren hebben? Wien komt het in den zin, vol te houden, dat een Sathan, die van God niets, volstrekt niets meer af wist, meer in volstrekten zin een booze geest zou zijn, dan een duivel, die voor zijn majesteit siddert? Is het dan soms Sathans eigen lust, om het besef van Gods aanzijn wakker te houden, of is het niet veel meer het demonisch streven van zijn toeleg, om aan die jagende, hem kwellende en verschrikkende openbaring van Gods heiligheid te ontkomen? Ja, is het niet juist in de rustelooze tegenworsteling, om dien indruk van Gods majesteit van zich te zetten, dat zich het wezen der zonde in haar sathanische boosaardigheid, haat tegen God, openbaart?

Wien haat ge, *indien* zoo jammerlijke hartstocht u overmeestert, haat ge den man, die wel uw sympathie niet wekte, maar in zoo geheel anderen levenskring zich beweegt, dat ge nimmer aan hem denkt, voortleeft als bestond hij niet en u in niets om hem bekreunt? Neen, immers, maar als ge haat, is het juist of ge u van het voorwerp van uw haat niet los kunt maken. Een gesprek dat ge begint eindigt met over hem te loopen. Als ge in gepeins nederzit, komt zijn beeld als vanzelf voor u op. Hij laat u geen rust, maar jaagt u. Telkens poogt ge hem te vergeten en zijn naam uit uw gedachten te bannen, maar gij kunt niet, de hartstocht is u te machtig. Eer ge het vermoedt, betrapt ge er u zelven op, dat ge weêr met hem bezig zijt en u weêr tegoed doet aan het booze van uw hart met zijn naam te verbinden. Die maatstaf feilt nooit. Hoe feller uw haat, hoe rusteloozer het voorwerp van uw haat uw gedachten vervult. Als ge zoover zijt, dat ge een enkelen dag voor het minst doorleven kunt, zonder aan hem te denken, is de gloed van uw hartstocht reeds aan het verflauwen en slijt uw haat uit.

Is nu *God te haten* het vreeslijkst en ontzettendst karakter, waarin de zonde zich vertoonen kan, en is haat tegen God ondenkbaar, tenzij de zondaar door den indruk van zijn aanzijn en zijn heiligheid rusteloos bezet wordt, dan oordeele men hoe oppervlakkig de tegenspraak derzulken is, die meenen dat door het erkennen van een natuurlijke Godskennis ook in den gevallen zondaar aan de diepte van ons verderf wordt te kort gedaan. Juist omgekeerd, wie zich den zondaar voorstelt, als jegens God onverschillig, peilde de diepte der zonde nog op de helfte niet.

Dienovereenkomstig verklaarden de leeraars onzer kerk in haar bloeiperiode, toen ze nog drang tot verdediging der waarheid in zich gevoelden, dat deze natuurlijke Godskennis wel onderdrukt, maar nooit uitgedoofd kan worden; zelfs in den afschuwelijksten booswicht, zoo oordeelden ze, is die kennisse van Gods aanzijn en van onze aanhoorigheid aan Hem nog overig. Ja, in de eeuwige rampzaligheid

zou de smart van het geestelijk verderf volstrekt onwaarneembaar zijn, indien niet juist die onmogelijkheid, om den indruk van Gods aanzijn van zich te zetten, den verworpene ja, maar toch altijd den verworpenen *mensch*, eigen bleef.

De stoffelijke zichtbare wereld is een sluier, die de uitstraling van Gods majesteit in onze consciëntie breekt. Dien sluier kan men dikker en ondoordringbaarder maken door zijn zinlijke natuur bot te vieren. Hieruit verklaart het zich, dat menig zondaar slechts een enkele maal den krachtigen indruk van Gods majesteit in zijn ziel ervaart. Maar die sluier valt met den dood weg; aan gindsche zijde des grafs zal de glans van 's Heeren majesteit niet langer door het stoffelijke getemperd worden, en dientengevolge zal in de buitenste duisternis de natuurlijke Godskennis niet zwakker, maar juist sterker zijn in den rampzalige, dan ze op aarde in den zondaar was.

Dat zijn „die kleine overblijfselkens" waarvan onze Belijdenis spreekt, en die men, eenvoudig uit misverstand, zoo gaarne uit de artikelen der Hervormde kerk gebannen had. Daarin toch, zoo waande men, hadden onze Hervormers zich vergist; dat was een te kort doen aan de eischen der Schrift; zoo kwam de diepte van onzen val niet tot haar recht. Verzwakt nageslacht van een kerk, die helden des geloofs en martelaren tot haar stichters had! hoe is in uw bekrompen oordeel over de uitspraak onzer vaderen uw eigen gebrek aan geestelijk doorzicht openbaar geworden! Had men voor het minst gelezen wat onze vaderen schreven om den zin hunner woorden te verstaan! Toch oordeele niemand met hardheid. Onze eeuw is er niet naar, om de rotspunten te bestijgen, waarop door een kloeker voorgeslacht de banier des Kruises werd geplant.

Het bewijs voor hun stelling ontleenden onze vaderen *niet* allereerst aan de Schrift. Wel toonden ze van achteren aan dat óók de Schrift deze voorstelling bevestigde, allerwegen onderstelde en met haar loochening niet te rijmen was, maar dit bewijs uit de bijzondere openbaring ging niet voorop. Ze gingen eenvoudiger te werk en beriepen zich op den *mensch* zelf.

In drieërlei manier.

Ze waren zelf *menschen* en eischten uit dien hoofde recht van meêspreken, waar het op de beschouwing van den mensch aankwam. Ook zij hadden een verleden, dat achter hun bekeering lag, en ook in dat tijdperk huns levens hadden ze geweten dat ze met God te doen hadden, het meest *in* hun beste, ook *na* hun slechtste oogenblikken, het minst in den gewonen, stillen gang van het eentonig leven.

De hoorders, tot wie ze spraken, de lezers, voor wie ze schreven, waren *menschen*. Ook zij konden dus uit eigen ervaring beoordeelen, of al dan niet in hun verleden, ja op het eigen oogenblik, dat dit beweren tot hen kwam, een stem daarbinnen aan dit beweren getuigenis gaf.

Ontkenning was geen bewijs, dat hun ervaring metterdaad een andere was. Vaak ontkent men wat men vreest te moeten toegeven, om niet opgejaagd te worden uit de verschansing, waarin men zich opsloot.

Tegenover zulk een ontkenning staande, beriepen de stichters der Gereformeerde kerk zich op de menschheid in het algemeen, gelijk ze, buiten dit geschil staande, zich aan ons voordoet. Dan was het feit niet te loochenen, dat men nergens, in geen tijdperk der historie, in een hoek der bewoonde wereld een natie, volk of stam heeft kunnen ontdekken, die niet, op wat lagen trap ook, een soort van godsdienst en godsvereering had. En kwamen dan de Socinianen met hun uitvlucht te berde, dat dit een vrucht was van priesterlist en heerschzucht, dan vroeg Calvijn zeer ter snede, „hoe men op 's menschen vrees voor de goden had kunnen speculeeren, indien er geen besef van Gods aanzijn in het hart had bestaan" (Inst. Rel. Chr. I. 3.2).

III.

DE INGESCHAPEN GODSKENNIS.

Hunne consciëntie medegetuigende.
Rom. 2 : 15.

De natuurlijke Godskennis is in haar eerste kiem geen vrucht van onderzoek, ons niet aangebracht door opvoeding, niet in ons ontstaan door eenig toedoen van menschen, maar ons *aangeboren*, onmiddellijk met ons aanzijn zelf gegeven, en daarom onafscheidelijk van onzen menschelijken persoon.

Om een definitie gevraagd, wat een mensch was, schreef Calvijn: Een mensch is een wezen, dat zich door godsvrucht naar God uitstrekt.

Het zaad der godsvrucht is ons daarom niet aangeboren, gelijk de reuk of het gezicht, vlugheid of tact, kunstzin of talent ons zijn aangeboren. Dit alles zijn bijkomstige eigenschappen, die ontbreken kunnen, zonder dat we ophouden mensch te zijn. De blinde, de onhandige, de man zonder gevoel voor de tonenwereld, is niettemin mensch. Deze eigenschappen vormen dus geen onmisbaar bestanddeel van zijn menschelijk wezen. Ze onderscheiden den eenen mensch van den anderen, niet het creatuur „mensch" als zoodanig van alle creaturen buiten hem.

Maar met het besef van God staat het anders. Zonder dit besef is de mensch als mensch niet denkbaar. Hij houdt niet op mensch te

zijn, indien hij het verliest: hij *kan* het eenvoudig niet verliezen, niet uitschudden, niet van zich zetten. Het is waar hij is. Het komt met hem ter wereld en gaat met hem in de eeuwigheid. Vernietigd kan een mensch niet worden en daarom ook niet het besef van Gods aanzijn, dat van zijn menschelijk bestaan onafscheidelijk is.

Dit feit spreekt de Christelijke Kerk uit, van deze waarheid legt ze getuigenis af, niet om meê te spreken in de scholen der wijsbegeerte, maar om een iegelijk mensch, philosofen en geen-philosofen, in de consciëntie te raken en op de knieën te brengen voor de hoogheid onzes Gods.

Er zijn geen atheïsten, leert de Kerk.

Wel zijn er menschen, bij wie in den regel de indruk van Gods majesteit door hun routineleven, hun hoogmoedig bestaan, hun zinlijke genieting of stoffelijke bezigheid onwaarneembaar is. Evenzoo stuit men, vooral in onzen tijd, op tal van individuën, soms op geheele levenskringen, die aan den indruk van Gods majesteit, waaraan ook zij zich niet ontworstelen kunnen, een andere *verklaring* zoeken te geven. Soms zelfs vindt men forsche karakters, wier streven opgaat in het rusteloos pogen, om het geloof aan Gods majesteit uit te roeien. Maar atheïsten, in den zin van menschen in wier innerlijk bestaan de indruk van Gods majesteit ontbreken zou, zijn er niet.

Let wel, we bedoelen niet den indruk, die door de aanschouwing der natuur, of door den strijd van het zedelijk leven, of het rekenen met de geschiedenis wordt gewekt. Al wat buiten den mensch ligt laten we voorhands ter zijde. Het *semen religionis*, het zaad der godsvrucht, waarvan Calvijn en op zijn voetspoor onze groote theologen gewagen, ligt in den mensch als mensch, ook al sluit ge hem af van de natuur en van het menschenleven. „Om de aandoening van Gods majesteit te ervaren, zegt Calvijn, is het allerminst noodig, dat de mensch buiten zichzelven trede. In ons eigen wezen werkt de uitstraling van Gods hoogheid.”

Tot dezen indruk op ons hart werken wij zelven in niets mede. De mensch ondergaat dien indruk geheel lijdelijk. Gelijk het oog willens of onwillens den indruk van het licht ontvangt, zoo kan ook de mensch zich niet aan den indruk van Gods hoogheid onttrekken. Die hoogheid straalt in de onzienlijke wereld naar alle zijden met goddelijke majesteit uit, door niets gestuit, door niets tegengehouden, alles doordringend wat tot het domein van die onzienlijke wereld behoort, en daarom geen enkel menschenhart onaangeroerd latend, wijl de mensch naar zijn innerlijk bestaan wel terdeeg woont in dat onzienlijke.

Reeds hieruit volgt, dat dit „zaad der godsvrucht” op zichzelf noch tot de erkentenis van Gods eigenschappen noch tot de doorgronding van zijn wezen leidt. Zelfs dient erkend, dat dit innerlijk besef in

den zondigen mensch even gereedelijk tot afgoderij, tot spiritisme, tot het vereeren eener laatste oorzaak, ja zelfs tot genieaanbidding en menschenvergoding leiden kan.

Slechts in den onzondigen mensch zou deze onweêrstaanbare indruk van Gods hoogheid tot innerlijke openbaring van zijn wezen zijn voortgeschreden en, uitgezonderd het genadeleven, alle werking van 's Heeren mogendheden hebben ontvouwd. De mensch, gelijk hij uit Gods hand is voortgekomen, zou, ware hij niet in zonden gevallen, zonder bovennatuurlijke openbaring, den indruk van 's Heeren majesteit verstaan hebben, door dien indruk tot gemeenschap met God, en door die gemeenschap tot zijn waarachtige kennisse zijn doorgedrongen.

Thans kan dit niet. Een storende invloed is tusschen beiden getreden. Evenals het kranke oog het licht nog wel ervaart, maar schuwt, trekt ook 's menschen ziel zich pijnlijk in zichzelve terug, zoolang ze in haar niet-verlosten toestand door de uitstraling van Gods majesteit wordt aangedaan. Tot op zekere hoogte is God te ontvlieden; tot op zekere hoogte is dit voor den zondaar zelfs noodzakelijk. „Ga van mij uit, want ik ben een zondig mensch," is onmiddellijke uiting van den doodsangst, waarmeê het heilige den zondaar overstroomt. Wie God ziet, moet sterven, was Israëls diepste levensgedachte, en geheel de Schrift des Ouden Verbonds is ten bewijze, door wat siddering en ontzetting de Godsmannen en patriarchen en profeten bij het naderen van 's Heeren majesteit werden aangegrepen.

Gevolg hiervan is, dat de zondaar op den duur niet buiten aanbidding leven, maar, ter ontkoming aan Gods hoogheid, zich het mindere en creatuurlijke tot voorwerp van aanbidding kiest. Zoo men wil, is het 's Heeren majesteit zelve, die den zondaar, tot straf voor zijn afkeer, in de armen der afgoderij werpt. „Daarom heeft Hij ze overgegeven in een verkeerden zin."

De afgoderij is dus niet, gelijk onze hedendaagsche wijsgeeren ons vertellen, een lagere ontwikkelingsvorm van het godsdienstig leven, maar een misvorming van de echte godsvrucht. De afgodendienaar klimt niet van lieverleê tot reiner kennis en voller gemeenschap op, maar beweegt zich op een weg, die, gelijk de historie bij alle volkeren toont, uitloopt in twijfelzucht en geestelijk onvermogen. Slechts dit ware schuilt in dit zonderling beweren, dat ook de afgoderij voortkomt uit de aangeboren Godskennis en zoomin in de menschen- als in de dierenwereld zou bestaan, indien de mensch van nature buiten alle aandoening van Gods majesteit en hoogheid stond.

Nooit mag dus het pogen gewaagd, om door deze aangeboren Godskennis iets, hoe gering ook, af te dingen op de volstrekte noodzakelijkheid der wedergeboorte. Zelfs onder de gunstigste omstandigheden kan deze kiem der godsvrucht in den zondaar nooit of nimmer tot hooger leven gedijen. Tot redding van den zondaar is het genadeleven noodig en daarvan ligt in de aangeboren Godskennis niets.

Zoomin het doodelijk kranke oog zich door in het licht te staren tot de vorige kracht van het gezichtsorgaan herstellen kan, zoomin kan de zondaar weêr tot harmonische gemeenschap met den Heilige geraken, al ontvangt hij ook in zijn dood even sterk den indruk van Gods majesteit, als het kranke oog den indruk van het schelle licht. Zelfs edele figuren, als Socrates en Plato, wil men, voeg er dan Confucius en Buddha bij, staan van het genadeleven Gods even ver als de diepst in zonden verzonkene, al toont hun nalatenschap onwederlegbaar, dat de hun aangeboren kennisse van het goddelijke op zeldzame hoogte ontwikkeld was. Ze hebben de schittering van Gods majesteit aanschouwd, maar nooit het zalige van de gemeenschap zijner barmhartige liefde gesmaakt. Wijzen waren ze, maar geen teruggekeerde kinderkens in het Vaderhuis. Ze waren niet overgegaan uit den dood in het leven.

De thans, vooral bij geloovige godgeleerden, in zwang gekomen zegswijs, om deze aangeboren Godskennis met de „*consciëntie*” te vereenzelvigen, nemen we niet over. Zeer zeker hangt het gebied der consciëntie met de aangeboren Godskennis op het nauwst saâm. Zonder de laatste is de consciëntie ondenkbaar. In den regel neemt de zondaar den indruk van Gods majesteit het sterkst in de consciëntie waar. En toch zijn beide niet hetzelfde. De consciëntie onderstelt een verleden, woorden of daden, waarin we ons bezondigd hebben, als openbaring van onze diep onheilige en zondige natuur, en kondigt ons daarover een hooger oordeel aan. Ze geeft ons dus geen aangeboren kennis van God, maar een van lieverleê zich openbarende kennis van ons eigen wezen. Het geweten is het innerlijk medeweten met God den Heilige *van onze zonden.* Bij een kind gaat de eerste werkelijke zonde aan de ontdekking, dat het een geweten heeft, vooraf. Vandaar dat bij een kind de aangeboren Godskennis veel sterker zich openbaart dan bij den volwassene, die onbekeerd bleef, terwijl het geweten, juist omgekeerd, bij het kind het zwakst is en bij den volwassene, ook al kwam hij niet tot bekeering, zich veel sterker openbaart. Het geweten behoort tot het domein van het *zedelijk* leven, de aangeboren Godskennis tot dat van het *godsdienstig* leven, twee sferen, die zeker in nauw verband staan, maar toch nooit in onze voorstelling mogen saâmvallen.

We geven daarom aan de uitdrukkingswijze van onze Hervormers de voorkeur, niet wijl ze ouder, maar wijl ze juister gedacht is, beter onderscheidt wat onderscheiden moet worden en ons minder aan gevaar voor afdoling naar den Pelagiaanschen kant blootstelt.

Te scherper komt dit uit, zoo men in het oog houdt dat het geweten als geweten uitsluitend in den zondaar werkt. Eenmaal gereinigd zijnde, zegt de Hebreërbrief, zouden ze geen consciëntie der zonde meer gehad hebben. In den staat der gelukzaligheid is geen werking des gewetens denkbaar. Van Jezus wordt door geen enkel Apostel of

Evangelist een werking der consciëntie vermeld. Bij Adam vóór den val zou een werking der consciëntie ongerijmd zijn geweest. Bij den bekeerde duurt de werking der consciëntie slechts daarom voort, omdat hij, van nature vleeschelijk en verkocht onder de zonde, zijn leven buiten zichzelven in Christus heeft.

Staat het nu vast, dat de aangeboren Godskennis bij Adam vóór den val wel terdege aanwezig was, van Jezus onafscheidbaar is en ook in den staat der heerlijkheid de grondtrek zal blijven van ons wezen, dan blijkt hieruit, dat verwarring van dit „semen religionis" met de consciëntie, van min juiste onderscheiding uitgaat en dies niet mag worden toegelaten. Ook te dezen opzichte heeft vooral de ethische richting ongetwijfeld een belangrijk moment der waarheid in herinnering gebracht, maar ten onrechte het spoor onzer Gereformeerde theologie verlaten, om een zienswijs ingang te doen vinden, die, hoe uitnemend ook bedoeld, de behoeften der Gemeente niet kon bevredigen.

IV.

NIET „INWONEND" MAAR „AFGEBEELD."

> Hef uwe oogen omhoog en zie wie al deze dingen geschapen heeft. Jesaia 40 : 26.

De aangeboren Godskennis is voor den mensch geen bezit, dat hij, ook al dacht ge God Almachtig een oogenblik weg, desniettemin zou blijven genieten. Ze wordt veeleer van oogenblik tot oogenblik door en uit God zelf in hem uitgestraald. Ze is de gestadige indruk van 's Heeren alomtegenwoordige mogendheid op het leven zijner ziel. Zoo men wil het schijnsel van het licht des Eeuwigen, dat in den spiegel van zijn hart valt; de aandoening van den adem des Almachtigen, die in zwakker of sterker mate geheel zijn wezen trillen doet; het is God zelf, die het geruisch van de zoomen zijns kleeds op den drempel van zijn heiligdom doet doordringen tot 's menschen oor.

Van een spiegel is het vermogen om het licht te weêrkaatsen onafscheidelijk. Ook al wordt de oppervlakte van zijn glas door scheuren gebroken, door stof bezoedeld en van zijn glans beroofd, toch blijft het voor de inwerking van het licht aandoenlijk. Soms zelfs is het of de lichtstraal op de kanten der scheuren nog scheller speelt. Slechts één ding kan de gescheurde, verbrijzelde en bezoedelde spiegel niet meer: wèl licht, maar niet het beeld vangt hij op.

Zoo nu ook is het met den spiegel, dien de Heere zich geformeerd heeft in het hart des menschen. De spiegel van dat hart is in den zondeval gescheurd, gespleten, gebroken en aan alle kanten verbrijzeld, en voorts door de werkelijke zonden met stof en vlekken overdekt en bezoedeld. Maar niettemin blijft het gebroken glas toch glas, d. w. z. het blijft desniettegenstaande, ook in zijn vergruizelden staat, het vermogen en de eigenschap bezitten, om het licht op te vangen en terug te kaatsen. Vandaar dat ook de mensch in zijn gevallen staat aandoenlijk blijft voor de uitstraling van Gods mogendheid. Ook op de scherven en kanten van de glasstukken, waarin de spiegel van zijn hart uiteenviel, speelt het licht van de majesteit des Heeren, teekent er zich schel op af en maakt zijn aanzijn waarneembaar. Slechts hierin is de gevallen van den nietgevallen mensch onderscheiden, dat het beeld Gods, waarvan de ongebroken zielsspiegel het zuivere afschijnsel opving, door de scheuren en vlekken van den gebroken spiegel onzichtbaar is geworden. Het licht vindt nog zijn aansluiting, het beeld niet meer.

Om nu te kennen te geven, dat noch dit licht noch dit beeld uit den spiegel zelf voorkomt, maar er slechts in wordt afgekaatst, maakt onze kerk onderscheid tusschen oorspronkelijke en afgeleide of, wil men, tusschen inwonende en afgebeelde Godskennis.

Oorspronkelijke, inwonende kennisse van het Goddelijk wezen bezit alleen de Heere zelf. „Hem zelf bekend en niemand nader,” zingt het engelenchoor in Vondels Lucifer. „Niemand heeft ooit God gezien; de ééniggeboren Zoon, die in den schoot des Vaders is, die heeft Hem ons uitgelegd,” schrijft de Evangelist en Apostel. „Niemand kent den Vader dan de Zoon en wien het de Zoon wil openbaren,” getuigde Jezus, onze Heere.

De kennisse van zijn wezen is in God zelf oorspronkelijk; door niemand is ze Hem aangebracht; niemand heeft Hem de mysteriën van zijn eigen wezen ontsloten; ondoorzoekelijk zijn zijne gedachten en onnaspeurlijk zijn wegen, doorzocht en nagespeurd door Hem zelf. En ook, inwonend is die kennisse Gods in God zelf alleen. Denk u alle schepsel weg, denk u terug achter den dageraad van den scheppingsmorgen, toen in het ongeboren licht nog niets was dan het eeuwig Wezen, zich verlustigend in eigen heerlijkheid, — en door alles buiten God weg te denken, ontneemt ge aan het volle, diepe en doorzichtige zijner eigene Godskennis nog geen stukske.

Maar alzoo was de aangeboren Godskennis in den nog onzondigen mensch niet, ook niet vóór zijn val. In den mensch is niets oorspronkelijks, allerminst de kennisse, die hij van den Almachtige bezit. In den mensch is slechts datgene, wat van buiten tot hem komt. Zelfs het aangeborene is den mensch niet oorspronkelijk eigen, maar hem gegeven, van elders toegekomen, uit een bron, die buiten hem ligt, afgeleid. Er is niet in den mensch een zekere wetenschap over God,

waardoor hij, tot God opziende, God herkent; maar God zelf is het, die den mensch aanraakt, met den adem zijner mogendheid over hem komt, zichzelven in hem uitstraalt, op hem afkaatst en hem dus met het afschijnsel zijner majesteit aandoet. Zooals God zich aan den mensch te kennen *geeft*, alzoo wordt Hij door den mensch gekend.

Gold dit reeds van den mensch in den staat der rechtheid, te sterker nog gaat dit door bij den gevallen mensch. Zelfs wat in zijn oorsprong hem gegeven was, ging door de zonde te loor, en er is geen wetenschap van God of goddelijke dingen voor hem denkbaar, hoe gebrekkig, hoe vervalscht, hoe onwaar ook, dan nadat en doordien de majesteit des Heeren zich nederbuigt om haar glansen te doen spelen en haar stralen te doen breken op het gehavend en onkenbaar geworden spiegelvlak zijner ziel.

Afgeleid dus, nooit oorspronkelijk, is onze Godskennis, „*ectypa*, non *architypa*" of, wil men, *afgekaatst*, niet *inwonend*.

Eenigermate althans kan de vergelijking van het beeld op het portret met het beeld op den spiegel het verschil tusschen *afgekaatst* en *inwonend* ophelderen. In het konterfeitsel is, rust, woont het beeld, onverschillig of de persoon, dien het voorstelt, in het vertrek aanwezig, ja, nog in het land der levenden is. Het beeld op den spiegel daarentegen is van de tegenwoordigheid des persoons afhankelijk. Zoolang hij er voor staat, ziet ge in den spiegel zijn beeld, met zijn heengaan trekt ook zijn beeld uit den spiegel weg. Het woonde niet in dat glas, maar werd er slechts op afgekaatst. Denk u het ondenkbare, dat Gods alomtegenwoordige majesteit zich uit de sfeer der schepping, waarin gij leeft, kon terugtrekken, en van hetzelfde oogenblik af zou alle aangeboren Godskennis uit uw ziel verdwijnen, zelfs de aanbidding van een afgod zou met die ure onmogelijk zijn geworden. Reeds om de enkele gedachte, de behoefte, hoe zwak ook, aan aanbidding in u te voelen opkomen, moet er een aandoening van Gods majesteit op den bodem uwer ziel zijn.

Het eenige, wat, trok zich Gods mogendheid terug, in uw wezen zou achterblijven, zou zijn de vatbaarheid, de mogelijkheid, de aanleg, om, brak de glans zijner majesteit weêr door de wolken, er weêr door te worden aangedaan, ze weêr te ervaren, de kennisse Gods terug te erlangen.

Dat is en blijft, met en onder schuld en zonde, met en onder dood en doem, het onuitroeibaar, onuitwischbaar van uw wezen onafscheidelijk merkteeken, waaraan ge onder de alsoortige schepselen des Heeren als *mensch* herkenbaar blijft.

Dat niettemin onze kerk nooit van een aangeboren *vermogen* om God te kennen, maar steeds van aangeboren *Godskennis* gesproken heeft, is juister, vromer en nauwkeuriger dan de wijze van uitdrukken, waaraan men zich thans went.

Ware het vermogen om de tegenwoordigheid Gods te ervaren ooit

zonder die ervaring denkbaar, m. a. w. kon God Almachtig ooit een oogenblik ophouden den glans zijner majesteit af te kaatsen in de scheuren onzer ziel, dan ware ongetwijfeld het spreken van zulk een aangeboren *vermogen*, onderscheiden van de aangeboren Gods*kennis*, gewettigd. Nu daarentegen dat onderstelde niet ondersteld worden kan, ja het onderstellen zelf er van reeds indruischt tegen den eersten eisch van het vroom gevoel, en dientengevolge het vermogen om God te kennen, eerst in de meêgedeelde, uitgestraalde Godskennis waarneembaar wordt, is *aangeboren Godskennis* de eenig goede, den eisch der vroomheid bevredigende en derhalve der godgeleerdheid passende uitdrukking, die in de Belijdenis der Christelijke Gemeente geschreven dient te worden.

Wie van het *vermogen* om God te kennen spreekt, doolt af op de paden, door onze wijsgeeren geëffend; de Kerk die belijden wil, wat ze niet door haar peinzen uitgedacht, maar krachtens de veelzijdige openbaring Gods ervaren heeft, wijst op het feit, op de werking, op den majestueusen indruk van 's Heeren alomtegenwoordig aanzijn, en verklaart aan de wereld, haar in de consciëntie grijpend, dat er in een iegelijken mensch, uit een vrouw geboren, aangeboren natuurlijke Godskennis bestaat.

Nog een andere, niet minder diepe gedachte verbiedt ons het spraakgebruik der Kerk voor dat der wijsgeeren in te ruilen.

Gewaagt men van een vermogen, den mensch toebedeeld, om God te kennen, dan ligt het gevaar voor de hand, dat de mensch zich inbeelde, God te kunnen begrijpen en, wat slechts één schrede van het „begrijpen" af ligt, God te kunnen beoordeelen.

Ons is ook het vermogen toebedeeld om het schepsel te leeren kennen. Zoo dikwijls we van dit vermogen gebruik maken, plaatsen we ons boven het schepsel, stellen we het als een voorwerp ter beschouwing en waarneming voor ons en rusten niet, eer we het meester zijn geworden.

Op gelijke wijs tegenover den Heere, onzen hoogen en almachtigen God, te handelen is de verfoeilijke neiging van ons hoovaardig hart. Ook te zijnen opzichte poogt de mensch zich tegenover het voorwerp zijner kennis te plaatsen, het voor zich te trekken, als aan zich te onderwerpen en niet te rusten eer hij het meester werd met zijn begrip en door zijn begrijpen kan beoordeelen.

Dat dit nooit tot Godskennis leiden kan, maar er van afvoert en eer de vonkjes van kennisse Gods, die in ons hart waren, verdooft, spreekt vanzelf. Op hoovaardij rust nooit de zegen, dien de kennisse Gods ons in de zielsgenieting des eeuwigen levens brengt. God te kennen en het eeuwige leven door de aderen der ziel te voelen stroomen, zijn naar Jezus' eigen woord volstrekt één. Niet zoo, alsof men na God te hebben leeren kennen, als loon voor zijn inspanning, als vrucht van zijn arbeid, het eeuwige leven inoogstte, maar in dien

zin, dat de kennis met het leven saâmvalt, van het leven onafscheidelijk, dat leven zelf is.

Wordt nu onbetwistbaar, door het heenwijzen op ons *vermogen* om God te leeren kennen, die zondige neiging gevoed in steê van bestreden, en de zucht bevorderd, om onder de kennisse Gods iets anders te verstaan, dan het ons bewust worden van de levensindrukken, die Gods mogendheid op onze ziel maakt, dan mag elke verdere rechtvaardiging van ons protest tegen dit afwijken van de leer der Kerk overbodig heeten, en durven we aan godgeleerden, in engeren en wijderen kring, met eenige gerustheid de vraag voorleggen, of de Belijdenis der Kerk het ook te dezen opzichte niet in vromen zin, in diepte en nauwkeurigheid van de nieuwere inventiën wint.

V.

DE NATUUR.

> Geen spraak en geen woorden zijn er,
> waar hunne stem niet wordt gehoord.
> Ps. 19 : 4.

Dusver bleek ons drieërlei:

In haar beginsel is de natuurlijke Godskennis niet verworven door oefening, of door studie verkregen, maar aangeboren, ingeschapen. Daarom *aller* deel, van 's menschen *natuur* onafscheidelijk, hem eigen als *mensch*.

Ten andere: De natuurlijke Godskennis bestaat door de onafgebroken uitstraling van Gods alomtegenwoordige majesteit in geheel de schepping, dus ook in den mensch, die, voor die uitstraling gevoelig, van die majesteit een besef ontvangt. Daarom heet ze „*sensus divinitatis*” d. i. een gevoel der Godheid, „*semen religionis*” d. i. een beginsel van de betrekking die ons aan God bindt, „*theologia innata*” een kennis van God, die in onze creatuurlijke verhouding tot God haar grond vindt.

En dan. Zelfs door de zonde is die natuurlijke Godskennis niet vernietigd. „Gij bezit mij van achteren en van voren” blijft waar, al bedde ik mij in de hel. Zoo weinig zelfs is door de zonde dit besef van Gods alomtegenwoordige mogendheid uit ons weggenomen, dat zoomin de Duivel en zijn gevallen engelen, als de verlorenen in den staat der volstrekte rampzaligheid, zonder vatbaarheid voor aandoeningen van de majesteit des Heeren denkbaar zijn.

Kort saâmgevat: De natuurlijke Godskennis is *ingeschapen*, en dus

behoorend tot onze natuur; in ons *uitgestraald*, niet uit ons stralend; door de zonde tot een *drukkende macht* over ons geworden, verre van vernietigd.

Toch blijft de natuurlijke Godskennis in dit *onbewust* besef niet verzonken. Het streven, om zich *rekenschap* te geven van de aandoeningen die hij in zich waarneemt, is met den mensch zelf gegeven. Bij de aandoening van Gods alomtegenwoordige mogendheid is hij lijdelijk, even lijdelijk als onze longen bij de werking der lucht, onze oogen bij de aanraking van het licht, ons oor bij de trilling van het geluid. Dat Gods alomtegenwoordige mogendheid op hem uitstraalt, hem aanraakt en het weefsel van zijn hart trillen doet, kan de mensch beletten noch uitlokken. Hij kan zoomin voorkomen, dat de mogendheid des Heeren alomtegenwoordig is, als dat zijn wezen door die mogendheid wordt aangedaan. Noch in het één noch in het ander is iets van zijn eigen daad.

Die eigen daad ontstaat eerst, indien hij zich rekenschap zoekt te geven, wat die aandoening toch zijn mocht; zich afvraagt, waardoor die trilling in zijn wezen ontstond; in één woord, zich bewust zoekt te worden van het besef dat in hem opkwam.

Zonder meer zou de mensch natuurlijk nooit op den inval komen, dat die aandoening in zijn wezen een uitvloeisel van de majesteit *des Heeren* was; hoogstens zou hij weten kunnen, dat een onzichtbare *macht* langs verborgen wegen toegang tot de schuilhoeken van zijn consciëntie had; al het overige bleef dan gissing.

Gissing of die macht uit de natuur of van *hooger* dan de natuur tot hem kwam. Gissing, of die macht gewerkt werd door een *persoonlijk* wezen, dan wel met de natuurmachten op één lijn ware te stellen. Gissing, of, stel ze werd door een God op hem uitgeoefend, die God slechts één der Goden of steeds dezelfde en dus *alleen* God, God voor hem was.

Maar die ingeschapen Godskennis staat *niet* op zichzelve, blijft *niet* zonder meer, is *niet* aan zichzelve overgelaten, maar ontvangt inhoud en verklaring door wat de mensch om en in zich waarneemt.

Behalve die aandoening van Gods mogendheid in het hart, is er nog een *natuur*, is er nog een *menschenwereld*, is er nog een verloop der dingen, dat we *geschiedenis* noemen, is er nog een *overlevering*, is er nog een *persoonlijk leven* van elken mensch.

Dit alles moet in rekening en met het ingeschapen Godsbesef in verband gebracht, zal de mensch tot het inzicht komen, wat de macht is, die hem inwendig rusteloos aandoet, en tot *bewuste* kennis geraken van den almachtigen God. Dientengevolge maakt onze kerk een scherp onderscheid tusschen het *ingeschapen* Godsbesef en de *verkregen* Godskennis. Bewust is alleen de laatste.

Toch vatte men dit niet zóó op, alsof de wetenschap, die natuur en historie, traditie en levensbevinding ons aanbrengt, los en zonder

innerlijk verband aan het aangeboren Godsbesef werd toegevoegd, dus uiteraard toevallig en tot op zekere hoogte ontbeerlijk zou zijn. Door zulk een opvatting zou men het wezen der menschelijke natuur miskennen.

De mensch hoort bij de *natuur* en de natuur bij hem. De mensch is aangelegd op innigen levenssamenhang met zijn medemenschen en kan zich dus buiten de *menschenwereld* niet in gezonden zin ontwikkelen. De mensch van het tegenwoordig geslacht staat in levensgemeenschap met de geslachten uit vroeger eeuwen, vormt dus een deel der *geschiedenis* en heeft op de winste der *overlevering* recht. Eindelijk, elk mensch heeft een eigen leven, eigen ervaringen, en is zonder een *inwendige geschiedenis* van eigen vorming en ontwikkeling eenvoudig ondenkbaar.

De mensch hoort bij de *natuur*. Niet doordien hij aan die natuur, nadat ze geschapen en gereed gemaakt was, door nieuwe schepping willekeurig is toegevoegd, maar zóó, dat alle schepping, die aan de schepping van den mensch voorafging, op hem doelde, op hem was aangelegd en eerst in hem haar reden van bestaan kon vinden. Evenals een voetstuk doelt op het beeld, dat men straks op zijn vlak zal plaatsen; een toebereide disch wacht op de gasten, die er zich aanstonds om scharen zullen; wieg en luiermand beide op het kindeke, dat nog niet geboren is; of wil men, klavier en palet roepen om de hand van den kunstenaar, die in de wereld der tonen of der kleuren tooveren zal, zóó ook wordt de natuur eerst verstaanbaar als de mensch geschapen is, haar geniet, ze bewondert en beheerscht.

In zijn eigen lichaam draagt de mensch de gassen en vloeistoffen, de organische en anorganische stoffen, die uit die natuur genomen zijn en is voor zooveel zijn lichaam aangaat aan de wetten dier natuur onderworpen. En niet slechts aan de onbewerktuigde, maar veel sterker nog is hij naar zijn lichaam aan de bewerktuigde natuur verwant. Heel het samenstel van zijn lichaam is de kroning van wat de dierenwereld vóór hem reeds bezat. Zijn oog is op het licht, zijn bloed op de lucht, zijn oor op het geluid aangelegd. De aarde draagt, voedt en kleedt hem. Schier niets biedt de natuur ons aan, waarmeê de mensch geen voordeel weet te doen voor zijn gebruik, zijn gemak, zijn genot, zijn weelde, al ware het slechts om zijn vindingrijkheid ten toon te spreiden.

De betrekking tusschen den mensch en de natuur is dus in zijn wezen zelf gegrond, innig, alzijdig, niet door hemzelf uitgezonnen, maar tegelijk met zijn schepping gegeven.

Geen wonder derhalve, dat de twee dingen, die den mensch met zijn aanzijn zelf gegeven zijn, eenerzijds het onvernietigbaar *Godsbesef*, en anderzijds zijn aanhoorigheid tot de *natuur*, ook op hun beurt in onderlinge betrekking treden

De natuur is een ontzettende macht, waartegen de mensch uit

zucht naar zelfbehoud worstelt. Ze is als een vloed om hem, die hem verslinden wil. Niet minder dan zijn leven heeft hij te verdedigen tegen het sterkere dier, de giftige plant, de pestaardige ziekte, de vernieling der elementen, hitte en koude, droogte en plasregen; dorheid van den bodem hier, ginds onzuivere uitdamping dwingen hem om op zijn hoede te zijn, naar bescherming uit te zien en zich te verweren. Op het grooter deel van den aardbodem moet hij worstelen met den bodem om zijn bete broods, moet een stuk kleed om zijn naaktheid te dekken met inspanning op de weêrbarstigheid der natuur veroverd; en is een sober genot na rustelooze krachtsuitputting de karige buit, dien hij aan die machtige natuur ontweldigen kan. Zelfs loopt, ondanks dien reusachtigen strijd, de weêrstand der natuur maar al te vaak op 's menschen ondergang uit. De storm spot met der scheepslieden beleid. De bliksem doodt den herder in het midden zijner kudde. De pestziekte keert terug in weêrwil van uw hygiène. En ook al treft u dat buitengewone niet, toch sluipt de doodskiem u in de leden en viert de natuur ook over u haar zegepraal, als ze u, strijdens moê, ten leste doet nederdalen in haar graf.

Die indruk van de macht der natuur is thans zwakker dan eertijds en wordt in de steden minder sterk dan op het land, in onze streken minder heftig dan aan de Pool en om de Linie ervaren. Niet wijl de werking van de natuurmacht thans minder, maar wijl, als vrucht van vroegeren strijd, onze borstwering tegen haar aanval beter gedekt en gewapend is. Wat is een groote stad in haar diepste gedachte anders dan een reusachtige vesting, waarin men zich opsloot om aan de tirannie, de grillen en nukken, ja aan de rustelooze vervolging der natuurmachten te ontkomen?

Toch blijft ook voor ons die natuur nog steeds een ontzagwekkende macht. Juist de rustelooze inspanning, om haar onmiddellijke werking te breken, toont te over, welk een macht ze bezit en welk een verschrikking ze ons inboezemt. Schier zou alle arbeid des levens te herleiden zijn tot een vereende poging van alle beschikbare menschelijke macht, om de vernielende werking van de krachten der natuur te keeren.

Eerst zóó opgevat, kan men verstaan, welk een inhoud de natuur aan ons Godsbesef geeft. Ten onrechte heeft men, waar van kennisse Gods uit de natuur sprake was, zich den mensch voorgesteld als stil en deftig de natuur doorwandelend, om uit de aanschouwing van haar orde, regelmaat en schoonheid op te klimmen tot de kennisse van Gods groote krachten. Niets is minder waar. Zulk een wandeling en stille aanschouwing is voor den gewonen mensch uitzondering. Zijn gewone, zijn gestadige aanraking met de natuur grijpt in het menschenleven zelf, in de zorg voor zijn lichaam, in den strijd om zijn levensbehoud plaats. Niet afgetrokken bespiegeling of stille

comtemplatie, maar rustelooze pijnlijke ervaring heeft den mensch met de macht der natuur bekend gemaakt.

Belang in den hoogeren zin van het woord, niet kalme *waarneming*; eerst zelfs *angst*, niet *bewondering* heeft den mensch tot nauwkeurig letten op de bewegingen der natuur genoopt. Zooals men zijn vijand gadeslaat en naspeurt in zijn gangen, zoo heeft het menschelijk geslacht, elk individu (van de wijsgeeren en natuurkundigen spreken we niet) de natuur om zich en in zijn eigen lichaam bespied en is hij op bedwinging van haar macht uit geweest. Daardoor is de indruk van de macht der natuur zoo diep, zoo blijvend, zoo ontzagwekkend geworden; de indruk, niet van de zee, gelijk men die op het strand; niet van het ijs, gelijk men dat op de rijbaan; niet van het onweder, gelijk men dat uit de verte waarneemt; niet van den starrenhemel en het bloembed, dat het oog verrukt; maar de indruk, dien de zee maakt op den schipbreukeling; van de ijsbergen om de Pool; van den bliksem die insloeg; van den loop der starren voor den woestijnreiziger; van de kruiden voor den kranke; van elk deel der natuur, waarmeê we, als leven of welstand op het spel stond, in aanraking kwamen.

In de levensworsteling zelve heeft de mensch leeren inzien dat de natuur niet maar uit stukken en brokken bestond, maar één macht was, niet doode stof was, maar leefde; geen grillig spel speelde, maar orde, wet en regelmaat in zich droeg; niet slechts verschijnsels bood, maar als een ontzagwekkende macht op ons aantrad.

Twee machten dus, die op den mensch aandringen. *De éene*, die langs verborgen wegen tot hem komt in het verborgen van zijn gemoed en hem inwendig aanraakt; *de andere*, die van buiten tot hem komt, zijn lichaam aantast en uitwendig met hem in aanraking treedt. Op twee wijzen gestoord is onze rust: door de trilling van het Godsbesef in ons en door de beweging der natuur in ons lichaam en om ons heen.

Bestaat er tusschen die twee machten verband? Dus luidt de vraag, die zich vanzelf opdringt, en schier allerwegen heeft de mensch die vraag onmiddellijk toestemmend beantwoord. Twee handen van eenzelfde macht. De éene hand, die de snaren daarbinnen deed trillen; de andere, die in de krachten der natuur greep en ze beurtelings aan zijn voeten leî, beurtelings vernielend op hem wierp. Zóó eerst ontwaakte het besef, dat die natuur en de macht, die in haar werkte, twee waren. Zoo eerst doorzag men, dat niet *in*, maar *achter* die natuur de macht school, die haar bruisen en gisten deed. Hoor het van Paulus, den apostel des Heeren, wat ons allereerst in de natuur treft is niet haar orde, niet haar schoonheid, maar uitsluitend haar *kracht*. Wat toch zegt hij dat, van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien wordt? Lees het in Rom. 1 : 20: „beide, zijn *eeuwige kracht* en daarna zijn goddelijkheid.”

VI.

NATUURKUNDE EN NATUURBEWONDERING.

> Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzoo dat de dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden.
> Hebr. 11 : 3.

We drongen er in ons vorig artikel op aan, dat men niet in een *verstandelijke beschouwing van de natuur*, maar in de *levensworsteling met de natuur* den steun zou zoeken voor zijn Godsbesef.

Wie dien raad veronachtzaamt, wordt, eer hij het vermoedt, door de wetenschap der natuurkunde uit den zadel gelicht.

Verbieden kan men die wetenschap niet. De strijd om zelfbehoud, dien de mensch met de natuur heeft aangebonden, dwingt hem haar zoo nauwkeurig mogelijk in al haar gangen en sluiphoeken te bespieden. Kennis is macht. Wil de mensch dus macht hebben over de natuur en haar, overeenkomstig zijn roeping, beheerschen, dan moet hij haar kennen. Die kennis moet de vrucht van rusteloos onderzoek zijn. Om tot kennis te kunnen leiden, moet dat onderzoek vrij zijn. Geen nieuwsgierigheid, maar onafwendbare noodzakelijkheid, drijft den mensch tot beoefening der natuurkundige wetenschap.

Die wetenschap werpt vruchten af. Ze versnelt de gemeenschap; ze verbetert ons huisraad; ze verlicht den arbeid; ze verveelvoudigt onze kracht; ze bevordert den lichamelijken welstand; ze werkt de voortbrenging, bereiding en verspreiding onzer voedingsmiddelen in de hand.

Die vruchten nemen we gretig aan Dat doet ook de geloovige. Ieder ziet in, dat die vrucht een werkelijk gewin is, om den nood des levens te lenigen of den strijd des levens te verzachten, of den gang des levens te veraangenamen. Dat gewin slaan we niet af.

En toch wordt in geloovige kringen de voorspoed der natuurkundige wetenschappen niet zelden met leede oogen aangezien. Velen zouden, stond het aan hen, haar beoefening binnen zeer enge grenzen beperken. Men ducht van den opgang, dien ze maken, schade voor zijn geloof.

De schuld hiervan komt ongetwijfeld ten deele voor rekening onzer natuurkundigen.

In steê van zich te bepalen tot hun eigen terrein, bekruipt hun telkens de lust, oordeel te vellen over dingen die geheel buiten hun kring liggen.

Dat ze de natuur waarnemen, haar afzien hoe ze werkt, haar bestanddeelen ontleden en weêr saâmvoegen, de wording van haar

verschijnselen bespieden en den samenhang tusschen haar deelen zoeken op te sporen, is hun recht. Maar ze gaan hun recht te buiten, zoodra ze op grond der verkregen resultaten een stelsel zoeken op te trekken, dat heel het leven omvatten zal.

„Schepping" is een woord, dat de natuurkundige niet verstaat, want zijn onderzoek kan nooit verder komen dan tot het punt, waarop die schepping reeds volbracht was.

Of de natuur haar ontstaan aan God dankt, dan wel eeuwig is, kan de natuurkundige noch weêrspreken noch beamen. Voor zoover hij bloot als natuurkundige handelt, weet hij er niets van. Zijn Godsbesef, zijn geloof mag het voor hem tot onomstootelijke waarheid maken, dat geheel de natuur hem zijn God predikt, doch die zekerheid dankt hij niet aan zijn natuurkunde, maar aan werkingen in zijn geest, die met het onderzoek van de stof en haar krachten niets te maken hebben.

Zoo ook, of de werkingen, die hij in de natuur waarneemt, door een goddelijke kracht gedragen, door een goddelijke wijsheid bestuurd, door een goddelijke liefde geleid worden, is een vraag, die geheel buiten zijn onderzoek ligt. Een handboek der natuurkunde mag geen woord over dit vraagstuk meêspreken.

Over wat wij 's menschen ziel en haar zedelijke eischen noemen, over de onsterfelijkheid en een eeuwig leven, over zonde en schuld, over de verlossing die in Christus is, zelfs over de vraag, of er een God is, die wonderen doet en door zijn gezanten doen liet, heeft de natuurkundige geen oordeel hoegenaamd te vellen. Hij heeft te rekenen met de dingen, *die gezien worden;* van de dingen, *die niet gezien* worden, weet de natuurkundige als zoodanig niets.

Een natuurkundige als zoodanig heeft geen gemoedsleven; hij is een persoon, begaafd met zintuigen om de natuur waar te nemen, en met een verstand, om het verband tusschen haar werkingen in te denken. Ziedaar al.

Dat een natuurkundige tevens een belijder van den Christus kan zijn en aan de natuur zelve steun voor zijn geloof kan ontleenen, ontkennen we niet. Newton en d'Agassiz zijn ten bewijze. Slechts dit beweren we. Indien een natuurkundige met Newton en d'Agassiz zijn God in de natuur vindt, dan dankt hij dit niet aan zijn natuurkundige wetenschap, maar aan geheel andere factoren, die op zijn menschelijke persoonlijkheid werkten.

Dit nu hebben onze natuurkundigen meestentijds schromelijk uit het oog verloren. Ze hebben zich aangematigd wat hun niet toekwam; stelsels ontworpen over dingen, die buiten hun gezichtskring lagen; en vooral door mannen van den tweeden rang onder hen is met voorliefde, vaak met fanatieken ijver, van het laboratorium een arsenaal gemaakt ter bestrijding van het overgeleverd geloof.

Om een voorbeeld, lang niet het ergste, te noemen. Met groote

verzekerdheid is door hen gepredikt, dat de stof niet uit niets kon ontstaan. Dus dat ze eeuwig was. Derhalve dat er van schepping geen sprake kon zijn. En dat dientengevolge geheel de voorstelling der Christenheid op dit punt, op onkunde en vooroordeel berustend, als verouderde dwaling terzij diende gezet.

Tot zulke uitspraken nu is de natuurkunde in geen enkel opzicht gerechtigd. Door zulke stellingen zegt ze meer dan ze verantwoorden kan.

Een *eeuwige* stof is voor den natuurkundige een ongerijmd begrip. Hij weet van het *eeuwige* niets af. Het denkbeeld *eeuwig* leert hij niet uit de natuur en zijn denken leert hem dit denkbeeld zoo weinig, dat het veeleer door den strengen eisch van het denken wordt buitengesloten. Ons denken eischt voor alles *een begin*. „Eeuwig" is de loochening van een begin, en kan dus wel *in weêrwil* van ons denken door ons beleden worden, maar nooit door ons denken worden *geëischt*.

Zoo ook met Darwins theorie. De natuurkundige is volkomen bevoegd, om de nauwe verwantschap aan te wijzen tusschen het dierlijk en het menschelijk lichaam. Bevoegd, om aan te toonen, dat niet zelden, wat men nieuwe soorten noemde, slechts wijzigingen zijn van reeds bestaande verschijnselen. Bevoegd zelfs, om, als leiddraad bij zijn onderzoek, de onderstelling te wagen, dat er een ongebroken overgang bestaat tusschen stof en plant, plant en dier, het dierlijk en het menschelijk lichaam. Maar verder gaan mag hij niet. Beweren, dat het dus niet waar is, dat God, na den mensch geformeerd te hebben uit het stof, in zijn neusgaten geblazen heeft den adem des levens, komt hem niet toe. Beweren dat ons denken kiemen zou uit het dierlijk instinct, en dit instinct uit het tastgevoel, is verwarren van het ongelijksoortige en als een blinde over de kleuren redeneeren. Dit doende slaat de natuurkundige aan het theologiseeren en wordt hij, zijns ondanks, profaan.

Dat natuurkundigen van naam dit zelf beginnen in te zien, bleek nog onlangs bij de opening van een natuurkundig gezelschap in Engeland, door een rede van den beroemden hoogleeraar Tyndall, die we eerlang in vertaling hopen op te nemen, ten bewijze, hoe men zelf nog gedurig zondigen kan tegen een kwaad, dat men bestrijdt, maar ook ten blijke, dat de oogen voor het kwaad zijn opengegaan.

Dat op het gebied van ons middelbaar en lager onderwijs tegen de ondraaglijke pedanterie van halfslachtige natuurkundigen, die, in steê van hun vak te onderwijzen, zich in uitspraken over geestelijke dingen verdiepen, met ernst ook door het Staatsbestuur dient gewaakt te worden, werd reeds lang gevoeld, al erkennen we ten volle, dat beterschap ook te dezen opzichte alleen van zuivering der publieke opinie is te wachten.

Maar wat nooit mag, is, dat de belijders van den Christus, uit

weêrwraak over deze zonden der natuurkundigen, de natuurkunde zelve een kwaad hart zouden toedragen. Zoomin iemand recht heeft, het Christendom te bestrijden ter wille van de zonden zijner belijders, mag men aan de natuurkunde ten laste leggen, wat niet zij, maar haar beoefenaars misdeden.

Noch een beroep op het scheppingsverhaal noch een beroep op de wonderen en profetieën der Schrift mag er ooit toe leiden, om de vrijheid van het wetenschappelijk onderzoek te beperken. Het zijn twee kringen, die elkaâr niet raken. De natuur is nu eenmaal zooals ze is, en niemand verandert ze met onwetenschappelijk klagen. Dat God Schepper is, dat Hij alle dingen schiep, is voor den belijder van den Christus onomstootelijk, maar welke bewegingen daarbij de stof ondergingen, kortom, hoe het Scheppingswoord van den Almachtige de stof aanzijn gaf en de bestaande stof bewerkte, blijft daarbij geheel in het midden.

Eerst als we *niet* als natuurkundigen, maar als *menschen* met de natuur in aanraking komen, zijn we tot het beoordeelen der diepliggende vraagstukken, die de natuur ons voorlegt, in staat.

Als de *natuurkundige* de natuur gaat waarnemen, is hij uitsluitend gewapend met zijn zintuigen, zijn verstand, zijn verrekijker, zijn weegschaal, enz., maar als de *mensch* tot de natuur treedt, brengt hij een gansch ander toestel van instrumenten meê: zijn innerlijk Godsbesef, zijn gevoel van bewondering en ontzag, zijn herinnering, zijn gemoedservaring, zijn voorgevoel van een eeuwig aanzijn.

Nu heeft onze kerk nooit beweerd, dat de natuurkundige, maar wel dat *de mensch* God in de natuur ontdekken, zijn handschrift in de natuur lezen kon.

Als onze belijdenis zegt, dat de natuur is „als een schoon boek, in welke alle schepselen, groot en klein, gelijk als letteren zijn, die ons de onsienlycke dingen geven te aanschouwen”, heeft ze niet den natuurkundige, maar den *mensch*,, wil men, den *zondaar* op het oog.

Ze spreekt van een lezen van „onsienlycke dingen” en de roeping van den natuurkundige is juist niet de „onsienlycke,” maar uitsluitend de zienlijke, de waarneembare dingen in het boek der natuur te lezen.

Met passer en meetsnoer vordert men voor het lezen der onzienlijke dingen even weinig als de blinde met zijn gesloten oog bij het lezen der bobbelig gedrukte letters, die de vindingrijkheid der liefde voor hem gereed maakte.

Van den mensch *als mensch*, van den mensch, die zijn hart, zijn Godsbesef, zijn schuldgevoel, zijn gevoel van ontzag en bewondering medebrengt en werken laat, is alzoo sprake, als we op de natuur wijzen, als een der middelen, waardoor God het ingeschapen Godsbesef verrijken wil.

Niet alsof men eerst Christen zou moeten zijn, om die aandoening van de natuur te ontvangen, De eenige eisch, die gesteld werd, is, dat men zijn menschelijke eigenschappen werken late, de stem van zijn innerlijk wezen het zwijgen niet opleggen, en onbevooroordeeld den indruk opvange, dien de aanraking met de natuur op ons maakt.

En doet men dit, dan getuigt de Kerk van Christus aan elk mensch, dus ook aan den natuurkundige, in zoover hij als mensch wil optreden, dat door die natuur het innerlijk Godsbesef aangedaan, bewogen en versterkt wordt; dat hij zich, nit zondige neiging, geweld aan moet doen, om *niet* te hooren de stem, die uit het geheel der natuur en de veelzijdigheid dezer verschijnselen ook tot hem spreekt; dat hij zich, zijns ondanks, niet kan ontworstelen aan den indruk van macht en majesteit, van wijsheid en orde, die uit de schepping zich op ons werpt; en dat, mits hij het Godsbesef in zijn gemoed met dien indruk der schepping in verband brenge, de onzienlijke dingen ook op het gelaat der natuur leesbaar worden, die hem spreken van zijn God.

Maar evenzeer keert de Kerk van Christus zich tot haar belijders, ze vermanend, om niet uit verkeerd begrepen liefde voor hun God de natuur den rug toe te keeren, alsof men haar ontvlieden moest om zijn God te kunnen dienen; ze waarschuwend, dat zoo willekeurige scheiding op een scheiding tusschen godsvrucht en leven moet uitloopen, die aan den godsdienst zijn werkelijkheid, aan het leven zijn adel moet rooven; en ze dringend om terug te keeren tot de oude paden, die in de zienlijke schepping eeren doen, wat uit dingen die niet gezien zijn, is geworden.

Calvijn heeft dit schilderachtig uitgedrukt, toen hij de Heilige Schrift vergeleek bij een bril. Zonder haar kunt ge op de schepping wel turen, maar niet lezen wat in haar letteren geschreven staat. Maar wordt uw oog verscherpt, verhelderd door het instrument der Schrift, dan ontkomen haar letteren aan de verwarring, die u eerst het lezen onmogelijk maakt, ge onderscheidt ze, spelt de woorden, verstaat den zin.

Let wel. Hij noemt de Heilige Schrift niet ons *oog*, maar de bril, die het zwakke oog te hulpe komt. Dat oog is er dus, ook al werdt ge nog niet tot de Schrift gebracht, en al is dat oog nog zwak, al is het tot goed lezen nog onbekwaam, het ontvangt toch indrukken, het bespeurt toch dat er iets geschreven staat, en dat juist is het, wat onze kerk met de natuurlijke Godskennis wil.

Van den beginne der schepping aan, dus ook eer de Schrift er was, eer de bijzondere openbaring kwam, werden Gods onzienlijke dingen, zegt Paulus, uit de schepselen, d. i. uit de natuur, verstaan en doorzien.

Slechts struikele men niet op het woord natuur.

Zoo licht verstaan we daaronder uitsluitend bosch en velden, oceaan en firmament, licht- en luchtgolving. Hier daarentegen wordt met

natuur al het zienlijke, al het voor uw zintuigen waarneembare bedoeld, dus ook uw lichaam, ook uw kleedij, ook uw huis, ook aanraking met spijs en drank, met krankte en dood, waartoe het leven u brengt.

Daarom drukten we er zoo op. De voeding, die het Godsbesef uit de natuur ontvangt, is niet gebonden aan een wandeling in schoone dreven, maar biedt zich elk oogenblik in het volle rijke leven aan, zoo dikwijls ge het zienlijke geniet of met het zichtbare worstelt.

VII.

DE ZEDELIJKE WERELDORDE.

De gedachten onder elkander hen beschuldigende of ook ontschuldigende. Rom. 2 : 15.

Men heeft de natuurlijke Godskennis ontzenuwd, van haar kracht beroofd en om haar eere gebracht, door ze thuis te brengen onder de dingen die men *bewijzen* kan en dies buiten het *geloof* vallen. Ze vormde een soort van wijsgeerigen voorhof, waardoor men binnentrad in het heiligdom des geloofs, maar was zelve buiten dat heiligdom gelegen. Ze diende om aan te toonen, hoever men het wel brengen kon in kennis van goddelijke dingen *zonder openbaring*, en werd dienvolgens ijlings als overtollig over boord geworpen, zoodra men tot die *openbaring* kwam. Wien zou het ook nog belangstelling inboezemen, te weten hoe hij leven zou, indien er geen lucht was? De lucht is er. Die ademt hij in. Wat wil men meer? Zoo ook, wie ter wereld bekreunt er zich om langs wat kronkelpaden hij tot kennisse Gods zou kunnen geraken, indien de Openbaring er niet was? Die Openbaring is er. Daaruit leeft hij. Een ondersteld mogelijkheid deert hem niet.

Zoo moest de natuurlijke Godskennis wel in minachting geraken. Ze scheen van lagere en zeer lage orde, buiten het geloofsterrein gelegen, een overtollige weelde, die geleerden zich veroorloven konden, maar die niet naar den smaak was van het eenvoudig geloof.

Daarom moet, eer men verder gaat, met wortel en tak de dwaling uitgeroeid, alsof de natuurlijke Godskennis voor het geloof niet even onmisbaar was, als de Openbaring in Christus; weggenomen de valsche voorstelling, alsof de natuurlijke Godskennis zonder geloof een oogenblik denkbaar was; ophouden het vooroordeel, alsof de bijzondere Openbaring ooit vergoeden kon, wat men bij ontstentenis der natuurlijke Godskennis derft; een einde gemaakt aan het misverstand, alsof

de natuurlijke Godskennis eindigde waar de Openbaring des Geestes begon.

Geheel de Schrift steunt op de natuurlijke Godskennis. Job, de Spreuken, Prediker en het Hooglied bewegen zich schier uitsluitend op haar gebied. De Godsspraken der Profeten over de volkeren zijn zonder haar onverstaanbaar; de opneming van Israëls volksleven in het geheel der Openbaring wordt alleen door haar gerechtvaardigd. De Bergrede laat haar schitteren in elk woord. De prachtige proloog van Johannes' Evangelie geeft haar de hoogste wijding. Paulus' optreden te Athene, te Filippi, te Corinthe bezegelt haar van stad tot stad. Zijn brieven aan de Romeinen, de Ephesiërs eu Colossensen prediken haar om 't zeerst. De eindgerichten door den ziener van Pathmos beschreven, bepalen haar blijvende beteekenis voor de heerlijkheid die komt.

Verre van buiten het geloofsterrein te liggen, wordt ze buiten het geloof een ongerijmdheid. Met de zichtbare, zienlijke dingen heeft ze niets van doen. Uitsluitend de onzichtbare, onzienlijke, zijn het voorwerp waarop ze zich richt. Aan de breedte- en lengtematen der natuur, aan haar kleuren en waarneembare vormen heeft ze niets. Ze houdt zich uitsluitend bezig met een onzichtbaar iets, dat achter en in die natuur schuilt, uit die natuur haar toespreekt, en door die natuur op haar werkt.

Diensvolgens draagt ze ook onveranderlijk haar ernstig zedelijk karakter. Ze is geen dorre afgetrokken geleerdheid, die sluitredenen saâmstelt, om het verstand te bevredigen; geen stuk wijsbegeerte, dat de oppervlakkigen en ongeoefenden tot rechters over de hoogste problemen zou laten; geen bespiegeling, buiten de werkelijkheid staande, die in den strijd des levens het hart koud laat. Integendeel. Ze is de belijdenis der Kerk van Christus, die de ongeloovige wereld aan haar consciëntie komt, opstoot uit haar ongeloovige kalmte en in al wat leeft de aanrakingspunten zoekt voor het Koninkrijk van God.

Het onmiddellijk Godsbesef vormt, gelijk wij zagen, het middelpunt van waar ze uitgaat, het orgaan waardoor ze werkt, de onmisbare voorwaarde die ze onderstelt. Maar dat Godsbesef blijft niet alleen. Dat Godsbesef treedt in aanraking met de natuur en beluistert in haar leven de echo van zijn eigen woord. Het ontwaart in die natuur iets, dat stemt met de aandoening van Gods alomtegenwoordige mogendheid in het hart. Eén stem is het in dat hart en in die natuur, onderscheiden in klank, maar toch uit eenzelfde diepte trillend. Niet wij brengen dat Godsbesef met het leven der natuur in verband; maar dat verband bestaat; wij ontdekken het slechts, en door die ontdekking wordt het innerlijk Godsbesef bevestigd, verhelderd, verklaard.

Toch is de lichtstraal, door de natuur uitgeworpen, niet de eenige, die in het brandpunt van ons menschelijk hart valt. Behalve die zichtbare natuur is er ook een menschenwereld om ons heen, in

wier midden we leven, waarvan we een deel zijn, waartoe we behooren, wier leven natrilt in de gewaarwording van ons eigen menschelijk bestaan.

Het zichtbare in die menschenwereld rekenen we daarbij niet meê. Naar het lichaam behoort ook de mensch nog tot de natuur. Alleen het onzichtbare van het menschelijke leven hebben we daarbij op het oog. De aandoeningen en opwellingen van het hart, de wereld der gedachten, de ontzettende factoren van plicht en roeping, geestdrift en hartstocht, haat en liefde, zelfzucht en toewijding, eerbied en bewondering, kortom geheel die onafzienbare phalanx van onzichtbare machten, die de golvende vlakte van het menschenhart in beweging zetten, doen opstuiven en voortzweepen en den eigenlijken inhoud vormen van wat we onder het rijke volle menschenleven in zijn hoogere beteekenis verstaan.

„De Godskennis uit het *zedelijk* leven" noemden onze vaderen het voedsel, dat het Godsbesef uit die geheimzinnige wereld ontvangt. De natuurlijke Godskennis gaat uit van het *Godsbesef*, dit Godsbesef ontvangt allereerst voedsel uit de aanraking, waarin we met de *natuur* komen, maar in de tweede plaats ook uit onze aanraking met het *menschelijke* leven. Dit laatste is van hooger orde. Deswege werd de kennisse van het goddelijke, die we uit die tweede bron putten, de *zedelijke Godskennis* genaamd.

Wat hebben we hieronder te verstaan? „De gedachten onder elkander hen beschuldigende of ook ontschuldigende," zegt de Apostel, of wil men, in de taal onzer dagen overgezet: er is een publieke opinie, die als rechter ook op zedelijk gebied over ons optreedt. Ze zijn, zegt Paulus, in het onmiddellijk voorafgaande, „zichzelven een wet, als die betoonen het werk der wet geschreven in hun hart." Toch niet in den zin van Jer. 31 : 33. Daar wordt aan Israël een toekomst voorgespiegeld, zeer verre staande boven den geluksstaat, waarin het volk Gods zich in onderscheiding van de heidenen verheugen mocht, en als kenmerk van dien geluksstaat wordt onder meer aangegeven: dat ze alsdan de wet zouden geschreven hebben op de tafelen van hun hart. „Ik zal mijn wet in hun binnenste geven en zal die in hun hart schrijven." Kan het nu bij niemand opkomen aan Paulus de meening toe te dichten, alsof de heidenen reeds bezaten wat aan Israël nog eerst als profetie van een verre toekomst werd voorgespiegeld, dan spreekt het vanzelf, dat zijn uitspraak: „De heidenen betoonen het werk der wet in hun hart geschreven te hebben," in gansch anderen zin te verstaan is.

Welke is die zin?

Bij alle volkeren vindt men een denkbeeld van *recht*, van *plicht*, van onderscheiding tusschen *goed* en *kwaad*. Geen natie zoo stomp, geen stam zoo verwilderd, geen horde zoo ontembaar, is nog ontdekt, of die denkbeelden trof men bij hen aan. Die denkbeelden waren

meestal zeer afwijkend van de onze; vaak uiterst zonderling en ongerijmd; soms zelfs het omgekeerde van wat bij ons geldt; ze noemen recht wat ons *onrecht*, plicht wat ons een *verfoeiing*, goed wat ons *kwaad* dunkt, maar hoe verward en verbijsterd hun zeden ook zijn mogen, het denkbeeld dat er *recht* is, en dat ieder naar dat recht wordt geoordeeld; dat er *plicht* bestaat, en dat ieder tot dien plicht gehouden is; dat er een onderscheid tusschen *goed* en *kwaad* is, en dat ieder zich hiernaar heeft te gedragen: die denkbeelden ontbreken nergens, vindt ge allerwegen terug, gelden bij alle volk.

Of hun gedachten goed zijn, laat Paulus in het midden; hij verklaart alleen, dat ze gedachten van recht en plicht hebben; en dat ze naar deze gedachten, hoedanig ze dan ook zijn mogen, zichzelven en elkander oordeelen.

Dit feit is uiterst gewichtig.

Wie van *recht* spreekt, erkent daarmeê een macht die boven hem staat, waarvoor hij zwichten moet, en die hij niet zonder zedelijke schade kan wederstaan. Vanwaar komt dat recht? Hij stelde het niet in, het werd niet door anderen ingesteld. Die het beschreven, beeldden zich niet in, dat zij het recht maakten, maar zochten veeleer bij hun teboekstelling van het recht de zuivere uiting te vinden voor wat ze als een recht, dat er was en uit zichzelf bestond, erkenden.

Wie van *recht* in volstrekten zin spreekt, van *het* recht, gevoelt onmiddellijk, dat niet alleen hij, maar elk die mensch heet, met hem aan dat recht onderworpen is. De koning moge boven de wet staan, hij staat niet boven het recht. Het recht is een macht ook over hem; en wat onrecht is blijft ook tegenover den koning onrecht, zij het ook, dat de macht op aarde ontbreekt om de overtreding te straffen.

Van *plicht* geldt hetzelfde. *Wat* voor u of mij plicht is, kan aan tegenspraak onderhevig zijn; *dat* we plichten hebben, weet ieder. Dus dat er een macht boven ons staat, die ons bindt, die ons te bevelen heeft, en die we te gehoorzamen hebben. Dien plicht bepalen we niet zelf. Immers dan hield het op *plicht* te zijn. Die plicht vindt zijn grond niet in anderer willekeur, want ook die anderen zijn op hun beurt tot *plichten* gehouden. Het is geen denkbeeld door het voorgeslacht uitgevonden, want zoover de heugenis reikt, is de zedelijke gebondenheid aan een plicht, die op ons rustte, ervaren. Plicht is dus een macht die niet slechts een enkele onzer, maar geheel het menschelijk leven beheerscht.

Van de onderscheiding tusschen *goed* en *kwaad* valt hetzelfde te herhalen. Hoe de onderscheiding vallen moet is verre van zeker. Maar *dat* er een onderscheiding is, en dat we te veiliger gaan hoe nader we met onze inzichten tot die ware, volstrekte onderscheiding naderen, wordt door niemand betwist. Telkens staan we voor een keuze. Dat de twee, waartusschen we te kiezen hebben, niet eender zijn, gevoelen we onmiddellijk. Dat het denkbeeld van die keuze

slechts ingebeeld zou zijn maakt niemand ons diets. Er is verschil, òf dit laten, òf dat doen. Er is goed in het ééne, kwaad in het andere. Scherp geteekend zijn de grenslijnen zelden. Dikwijls dat we verlegen vragen: Wat is hier, in dit bijzonder geval, nu het goede en wat is het kwade? Maar *dat* er verschil bestaat, is met ons onmiddellijk besef gegeven. En zoo zoekend, waar tasten we dan anders naar, dan naar een macht buiten ons, die de ware onderscheiding weet, wijl ze de onderscheiding zelve maakte? En wat spreekt zich daarin anders uit, dan het besef van een zedelijke macht, die ter hoogste instantie beslist, waarnaar we ons te schikken hebben, en die noch in ons eigen hart noch in anderer willekeur haar laatsten grond kan hebben?

Ook hier zijn het dus machten, zedelijke machten zeer zeker, maar toch *machten*, waarop we stuiten. Machten, die niet buiten ons leven staan of een enkele maal een voorwerp van wijsgeerige bespiegeling vormen, maar machten, waarmeê we van uur tot uur in onmiddellijke aanraking komen; die ons leven beheerschen, onze oordeelen richten, den waardemeter van anderer leven bepalen; die ons op markt en beurs, maar ook in het huisvertrek en in de binnenkamer vervolgen; machten, die nergens niet zijn, maar zich met ons inschepen op onze mailbooten, die we aan elk station op onze reis ontmoeten, die we in het verre Oosten terugvinden; machten even onafscheidelijk van onze existentie als het lichaam dat we dragen en de natuur om ons heen; machten, die ons als kind opzochten, die we als jongeling op ons pad vonden, die onze mannenjaren meê doorleefden en nog op het sterfbed ons oproepen ter verantwoording.

In de menschenwereld huizen die machten. Daaruit sluipen ze in ons hart. Of ze in of achter die menschenwereld zijn, weten we niet, maar wel dat de menschenwereld het terrein is, van waar ze ons naderen. Reeds het bijzijn van enkelen doet ons om plicht denken. Anderer blikt wekt schaamte en zelfverwijt in ons. De publieke opinie kan een oordeel vellen, waarin die machten verpletterend over ons komen. Dat ook tegen dat oordeel een schild in hooger geboden is, ontkennen we niet. Ook daarop zal later gewezen worden. Voorshands genoeg, zoo elk onzer lezers slechts onmiddellijk toestemt, dat het de publieke opinie, de sprekende menschenwereld, de gedachten onder elkander hen beschuldigende of ook ontschuldigende zijn, waaruit die zedelijke machten van plicht en recht op ons dringen, met den eisch van onvoorwaardelijke onderwerping.

VIII.

DE OVERLEVERING.

> Die *van ouds af* verkondig de dingen die nog niet geschied zijn. Jesaia 46 : 10.

Het Godsbesef, aldus is de belijdenis der Christelijke Kerk, ontvangt voedsel uit de *natuur*, uit de *zedelijke macht* die zich in de menschenwereld openbaart, maar ook uit de *Overlevering*.

Het woord *Overlevering* misleide niet.

Teruggedrongen is door de Hervormers het gezag door Rome toegekend aan de Overlevering aangaande Jezus en zijn Apostelen, wijl de Schriften des Nieuwen Verbonds hiervoor volstaan en elke strijdige overlevering onnut of zelfs gevaarlijk maken.

Evenzoo was door Jezus zelf teruggedrongen het gezag door de secte der Farizeën toegekend aan de Overlevering aangaande Mozes en den Raad der Oudsten, wijl de Schriften des Ouden Verbonds hiervoor volstaan en elke strijdige overlevering onnut of zelfs gevaarlijk maakten. „Er is van de Ouden gezegd, — maar ik zeg u!"

De *bijzondere* Openbaring is *schriftelijk* overgeleverd. Tegen de *schriftelijke* Overlevering heeft de *mondelinge* geen gezag, al wordt toegestemd dat ze uit ware elementen is afgeleid.

Maar anders staat het met de *Paradijs-openbaring*. Geen der menschenkinderen, die in het Paradijs geweest zijn, of met Adam en Eva gesproken hebben, stelde boeken op. Althans geen der Bijbelschriften is ouder dan Mozes. Geslachtstafels, brokstukken van dicht en proza mogen in het Mozaïsch verhaal zijn ingelascht. Een authentieke, gewaarmerkte teboekstelling van de Paradijs-openbaring bezitten we niet.

Dit strookt geheel met den aard der Heilige Schrift.

Immers niet de algemeene, voor allen bestemde, maar uitsluitend de *bijzondere* Openbaring is ons op haar bladzijden in levensbeelden, spreuken en profetieën geteekend.

Toch wijst juist die Schrift zelve er op, dat er buiten haar nog een andere Openbaring bestaat; dagteekenend van de oudste tijden, uit de bakermat zelf der menschheid voortgekomen; onder alle volkeren, bij al wat mensch heet, verspreid; steeds onzuiverder en onkenbaarder geworden; in zichzelf bewijs dat we buiten een *bijzondere* Openbaring niet kunnen.

Raadpleegt men toch het oud geschiedverhaal, dat ons den loop der dingen voor en in het tijdperk der Patriarchen voorstelt, dan vinden we bij de oudste menschen zonder uitzondering kennis van den waren God; zien we bij de volgende geslachten die kennis nog op verrassende wijs aan het licht komen, en is het spoor dier kennis ook in het

verder verloop der geschiedenis, hoewel zwak, nog steeds aanwijsbaar.

In Abrams familie kent men den Heere des hemels en der aarde, *Teraphim*-dienst is wel reeds ingeslopen, maar toch de God, die het hoogst vereerd wordt, is *onze* God, de God die zich aan Abram openbaart.

Melchizedek woont in Kanaän en is niettemin „priester des Allerhoogsten," die Abraham met een goddelijken zegen zegent en in den Hebreër-brief als dienaar van den waren God en afschaduwing van den Christus, op het voetspoor van den 110den Psalm, geprezen wordt.

Rebekka en Bethuël, Laban, Lea en Rachel weten wien Eleazer, wien Izaäk, wien Jakob bedoelt, als hun gesproken wordt van den almachtigen God.

Achimelech en Pichol, zijn krijgsoverste, zijn evenmin als Pharao van Egypte vreemd aan de belijdenis van den levenden God.

Jona vindt in Ninivé, Daniël aan Nebucadnezars hof sporen van een Godskennis, waaraan hun getuigenis van den Heere des hemels en der aarde zich aansluit.

De wijzen uit het Oosten brengen naar den stal van Bethlehem hun belijdenis van een zwakken draad, die den godsdienst der Magiërs nog aan Israëls verwachting vastknoopt.

Paulus vindt te Athene het altaar voor den Onbekenden God en spreekt het uit, dat ook de heidenen van Gods geslachte zijn.

„Hij was in de wereld," schrijft Johannes, „maar de wereld heeft hem niet gekend!"

Vooral op het overschoone boek van Job dient gelet.

Kenners der Schrift weten, dat in het boek Job nergens van de bijzondere Openbaring, die Israël ontving, sprake is. Van tabernakel noch tempel, van outer- noch priesterdienst weet het. Job zelf bedient het altaar der verzoening voor zijn vrienden, bij de tente die hij opsloeg. Van *Jehovah* wordt schier niet gesproken. Liefde voor Kanaän komt niet uit. Kortom, de omgeving, waarin het boek Job u verplaatst, is niet een Israëlietische, maar een algemeen menschelijke.

Job leeft dan ook in het land Uz. Zijn naburen zijn de Chaldeeën. Dat hij buiten verband met Israël stond, wordt opzettelijk vermeld. In Hauran staat nog het Jobsklooster, dat zijn woonstede zegt te vereeuwigen. Dichter bij den Eufraat dan bij de Jordaan is in elk geval Jobs vaderland te zoeken.

De toon, die uit de Jobeïde spreekt, de zegswijze die ze bezigt, de uitdrukking, die ze aan het geloof geeft, de kennisse Gods, die ze onderstelt, zijn dan ook geheel verscheiden van wat de overige schriften des Bijbels ons bieden. Het naast nog aan Job komen de Spreuken en de Prediker.

Houdt men dit in het oog, dan treft het den lezer dezer schriften, dat ze schier op elke bladzijde terugwijzen naar de oudste eeuw van het menschelijk leven, dat door hun woorden nog de nagalm ruischt

van een heilige herinnering, en dat ze bij voorkeur hun schoonste tafereelen putten uit de scheppingswonderen. Zoowel het verhevenste hoofdstuk uit de verzameling der Spreuken (het achtste), als het schitterendst deel van Job (hoofdst. 40 en verv.) verliezen zich geheel in den aanvang der dingen, toen de bergen nog niet waren en de aarde werd gegrondvest.

Vatten we deze verspreide mededeelingen saâm, dan blijkt, dat het oorspronkelijk menschengeslacht een inzicht in Gods deugden en krachten heeft gehad, die uit het Paradijsleven ook door den gevallen mensch met zich werd genomen en dat in deze overlevering vooral de scheppingsmajesteit van den hoogen God sterk op den voorgrond drong; dat de aanbidding van dien hoogen God aanvankelijk onder het gevallen menschdom algemeen was, maar van lieverleê is verduisterd; zóó echter, dat deze verduistering bij den éénen stam sneller toenam dan bij den anderen, en bij sommige geslachten de overlevering uit het Paradijs tamelijk, bij enkele zelfs zeer zuiver en langer dan men wanen zou bewaard is.

Wat we van de oudste godsdiensten der volkeren weten stemt hiermeê overeen. Trekt met stralen uit het punt, waar vermoedelijk het Paradijs lag, dan zijn het de volken aan den Indus, den Tiger en den Eufraat, die het naast aan de bakermat van ons menschelijk geslacht zich ontwikkelden, en juist bij deze volken vindt men de sterkste heugenis van één oorspronkelijke Godheid, van wier dienst men allengs tot de aanbidding van meer goden vervallen is. Hoe ouder een volk, des te zekerder is men, dat men in zijn godsdienst sporen van den éénig waren God ontdekken zal. Er is bij die volken niet een opklinming van het veelgodendom tot de vereering van éénen God, maar omgekeerd, de duidelijkste aanwijzing dat het monotheïsme op den achtergrond van hun geschiedenis ligt en dat ze van minder tot meer goden zijn afgedwaald. Opmerking verdient het, dat het verhaal van den Zondvloed in de overlevering van bijna elk dezer volken is terug te vinden en de overeenkomst van hun oudste sagen met het geschiedverhaal van Adam tot Mozes bij verder onderzoek telkens helderder aan het licht komt.

Die Paradijs-overlevering bestond in Ur der Chaldeeën en werd door den patriarch Abraham als grondslag bewaard, waarop door bijzondere openbaring Israels godsdienst zou verrijzen. Die Paradijs-overlevering kenden de wijzen der Egyptenaren en Jethro, de priester in Midians woestijn, en zij drong van die zij nogmaals met frissche kracht in het godsdienstig leven van het Israëlietische volk. Die Paradijs-overlevering werd in korte trekken, onder de voorlichting des Heiligen Geestes, aan den ingang der Heilige Schrift te boek gesteld; kwam in de leerdichten uit Salomo's eeuw tot bezielde ontwikkeling; ze bood het doek waarop de profeten des Heeren de toekomst der volkeren maalden; werd in Johannes' proloog opgenomen

in de leer van het eeuwige Woord; en was voor den apostel Paulus het uitgangspunt voor de bijzondere zending, die hem bij het gezicht van Damascus voor de heidenwereld was toevertrouwd.

Het groote mysterie, de machtige verborgenheid waarvan hij telkens gewaagt, dat ze in vorige eeuwen niet is ontdekt geweest, maar nu geopenbaard aan zijn heilige Apostelen en Profeten, t. w. dat ook de heidenen medeërfgenamen zijn en deelgenooten van hetzelfde lichaam, bestaat juist in het inzicht, dat de bijzondere Openbaring van Israël en deze algemeene Paradijs-openbaring voor alle volkeren twee stroomen zijn van eenzelfden oorsprong, die een tijdlang een eigen bedding hielden, maar bestemd waren om in Christus, de volstrekte openbaring Gods, weêr saâm te vloeien.

Waarom dat mysterie zoo gewichtig was, springt in het oog.

Immers eerst daardoor bleek het, dat God, met zich een eigen volk af te zonderen, niet gewanhoopt had aan de behoudenis zijner schepping; dat ook de volkeren in hun afval den raad Gods gediend hadden; en dat het groote werk, dat Hij in Israël tot stand bracht, slechts zóó lang omheind en afgeperkt bleef, als noodig was om Israëls vrucht voor de wereld van al Gods volken en natiën te doen rijpen.

Die Paradijs-overlevering was ook de wortel, waarop de afgodsdienst onzer Europeesche en Germaansche voorvaderen was opgeschoten. Dit maakte het den mannen, die in onze landen het Evangelie predikten, mogelijk, zich aan veel in het godsdienstig bewustzijn onzer vaderen aan te sluiten. De vormen wisselden. Voor het valsche kwam het ware, voor het vervalschte het oorspronkelijke terug, maar de diepste grondtrek bleef. En zoo is door den loop der eeuwen heen, bij de groote massa, die wel gedoopt, maar nooit tot Christus bekeerd werd, in de dagen van Romes overheersching niet, maar ook niet in de dagen der Hervorming, nog steeds diezelfde kracht werkzaam, die, hoe verbasterd en ontaard dan ook, de algemeene noties van den God der Schepping levendig houdt. Hoe ouder een denkbeeld, des te onuitroeibaarder. Veel heeft het gekost bij gansche kringen onzer maatschappij de grond-denkbeelden van het Christendom uit te roeien. Toch waren die slechts acht à negen eeuwen oud, in sommige deelen van ons land nog minder. Maar nog andere moeite zal het kosten, de denkbeelden van een Godheid der Schepping, van een oordeel en een bestaan na den dood uit te roeien. Die denkbeelden dagteekenen ook voor onze maatschappij niet van acht à negen, maar van tientallen van eeuwen. Ze zijn daardoor in het leven zelf als ingeweven, glurend door de taal die we spreken, en verraden in een onbewaakt oogenblik hun tegenwoordigheid zelfs bij den wijsgeer, wiens wijsheid in het loochenen van Gods aanzijn bestaat.

Ook dit kleinood heeft de Christelijke Kerk te bewaren, te eeren, te gebruiken.

Te *bewaren*, door zelfs den schijn te mijden, als trok ze zich in Israëlietische afsluiting terug en als ware ze zich van den samenhang niet bewust, die tusschen haar belijdenis en de oorspronkelijke Openbaring bestond. Te bewaren, door steeds haar belijdenis in het licht van die groote verborgenheid te plaatsen, dat het algemeen menschelijk besef van aanbidding den grondslag vormt waarop ook de openbaring van den Zone Gods rust.

Te *eeren* heeft de Christelijke Kerk dien gouden draad, die van het Paradijs naar Bethlehems kribbe loopt en sinds in de belijdenis van het Christendom is ingeweven, door niet te rusten eer ze den glans van Golgotha op het menschelijk leven in al zijn verschijnsels heeft doen vallen, en feitelijk getoond heeft hoe de geest van Christus de eenige en onfeilbare kracht is om al het doode en dorre in ons menschelijk leven uit zijn inzinking op te heffen.

Maar bovenal, ze heeft het voedsel, dat ons Godsbesef hierdoor ontvangt, te *gebruiken*.

Te gebruiken bij de belijders van het Christendom, om in hun gewone gedachtenwereld de aanrakingspunten te vinden, waardoor de belijdenis zich aan het leven aansluit, schoolsch naspreken van termen te voorkomen en de waarheid, als wier predikster ze optreedt, te doen ingaan in ons bewustzijn.

Te gebruiken ook, om hun, die, na de Schrift verworpen te hebben, nog aan eenige algemeene termen van godsdienst vasthouden, van 's Heeren wege aan te zeggen, dat ze ook dat overblijfsel der Godskennis niet aan eigen denken dank weten, maar ontvangen hebben uit dien stroom der overlevering, die alle volkeren en natiën met haar kostbare druppelen heeft besproeid.

Te gebruiken, ook bij den wereldling en afkeerige, door hem uit het practisch leven, uit zijn taal en zegswijzen, uit zijn huislijke en maatschappelijke gewoonten de teekenen voor de consciëntie te leggen, die nog van iets anders getuigen dan zijn wijsheid leert.

Te gebruiken, eindelijk, ook bij de zending onder de heidenen, door het opsporen en aanwijzen van wat, hoe ook verbasterd en ontaard, achter hun vormen en onzinnigheden nog van een beteren oorsprong getuigenis geeft en door den geest van Christus weêr aan het licht kan treden.

Het *Godsbesef* brengt dus niet verder dan tot de erkentenis, dat er een macht is, die ons inwendig leven aanraakt.

De *natuur* bevestigt slechts het besef, dat die macht niet ingebeeld is, maar wezenlijk bestaat.

De *menschenwereld* toont, dat die macht over ons zedelijk leven heerschappij voert.

Maar noch dat besef noch die natuur noch dat zedelijk leven zou ons tot de wetenschap brengen, dat die geheimzinnige macht een *persoonlijk* leven heeft, een Godheid is.

Die wetenschap is uitsluitend vrucht der oorspronkelijke Openbaring, en hoe ook door de overlevering die Openbaring zij vervalscht en in de bontste afgoderij verduisterd, toch is zij het, waaruit de gedachte aan een persoonlijke Godheid voor de ziel treedt.

Het Christendom zuivert, loutert, veredelt en volmaakt die gedachte wel, maar brengt ze niet.

Geen volk is nog tot het Christendom bekeerd, waarbij die gedachte niet nog leefde.

Juist het aanwezig zijn van die gedachte bood het onmisbaar aanrakingspunt, waardoor de bekeering tot het Christendom mogelijk werd.

IX.

HET FINAAL BANKEROET.

Het is mij goed, nabij God te wezen.
Psalm 73 : 28.

Zoo hebben we dan achtereenvolgens de drie levenskringen bezien, die ons Godsbesef versterken kunnen: de *natuur*, het *zedelijk leven* en de *overlevering*. Ze voeden het Godsbesef, maar vallen er niet meê saâm.

Het Godsbesef is met ons aanzijn zelf gegeven. Ook zonder dat we nog de minste onderscheiding maken van wat is of om ons leeft, is het in ons binnenste aanwezig. Reeds als menschen zijn we zonder dat Godsbesef ondenkbaar. We zijn er, we bestaan, we leven, en nu van tweeën één: òf we voelen den grond van ons aanzijn *in onzen eigen persoon*, òf we vinden dien in ons zelven niet en weten dus dat die grond van ons aanzijn *buiten ons ligt*.

Ondenkbaar is het eerste niet. Feitelijk bestaat de zonde in niets anders dan in de poging, om den grond van zijn aanzijn in zichzelf te zoeken, in zichzelf te bestaan, van niemand afhankelijk, zichzelf genoegzaam, als God te zijn. Alle zelfzucht en hoogmoed komt onmiddellijk uit dat pogen voort. De meesten mogen de geestkracht niet hebben, om in dat zondig pogen ten einde toe door te gaan en dus terugdeinzen van de verwatenheid, waartoe het voert, toch is dit slechts een halfheid, die aan het karakter der zonde niets verandert en nooit als verontschuldiging dienen kan. Zoek ik den grond van mijn aanzijn in mijzelven, dan moet ik er toe komen, om mij boven al wat om mij is te verheffen; dan kan ik niet rusten, eer ik het aan mij onderworpen heb en mijzelven als een God, dien alles dienen moet en wien alles toebehoort, aanbid. Heerschzucht, zelfzucht, overmoed,

dwingelandij zijn dan niet te bannen noch te bezweren en moeten veeleer mijn gedragslijn regelen, tot ik eindelijk uit die ingebeelde wereld in de werkelijkheid terugkeer. Vind ik dan in die werkelijkheid, dat ik aan de macht der natuur schier niets veranderen kan, dat de natuur bestaat en werkt, onafhankelijk van mijn goedvinden, of ik het wil of niet, en word ik dus wel gedwongen het bestaan van een veel grooter macht buiten mij te erkennen, dan eindig ik met in die natuur iets hoogers te vinden dan ik zelf ben, mijn uitnemendheid boven die natuur, die ik als mensch heb, weg te werpen, het stoffelijke en zinnelijke boven het geestelijke te stellen en bij eerste instantie in zingenot levensgeluk, in verdierlijking eere te zoeken, om straks bij tweede instantie materialist van professie te worden, mijn denken, mijn gevoelen, mijn zedelijk leven zelfs, uit eigenschappen van de stof af te leiden, en ten slotte zelfbehagen te vinden in een stelsel als dat van Darwin, dat den oorsprong van den *mensch* in het dier, gelijk van het *dier* in de plant en van de *plant* in het stof zoekt.

Verweer hiertegen ligt uitsluitend in het Godsbesef, d. i. in het niet onderdrukken van de aandoening, hoe geheimzinnig en onbepaald ook, die we van Gods alomtegenwoordige macht in den diepsten grond van ons wezen ervaren.

Het onderdrukken van die aandoening valt het lichtst in den gewonen sleur des levens, het moeilijkst in oogenblikken van ernstige levenservaring. In den gewonen levenssleur het lichtst, wijl we dan in de oppervlakte leven en met den dieperen grond van ons wezen niet rekenen. Bij ernstige levenservaring het moeilijkst, wijl dan de grond van ons wezen in ons wordt omgewoeld en daardoor die aandoening van Gods alomtegenwoordigheid vanzelf waarneembaar wordt.

Tot het onderdrukken van die aandoening is wilskracht en opzettelijke toeleg noodig. Alleen aan zeer sterke geesten gelukt het, steeds en overal tegen het uitkomen van die aandoening op hun hoede te zijn. De meesten verraden, ondanks hun voorgewende Godloochening, zich in onbewaakte oogenblikken van diepgaande smart, heftigen toorn of overstelpend geluk, terstond. Zelfs de moeite, die ze zich geven, om, met terzijzetting van God, een grond voor hun aanzijn buiten zichzelven te zoeken, getuigt, dat een innerlijk besef hen drijft.

Met dat Godsbesef treedt de mensch nu in de wereld op en vindt daarin zichtbare en onzichtbare dingen. Die zichtbare wereld noemen we *de natuur*. Haar macht is deels verre boven de zijne en toch weêr in menig opzicht aan hem onderworpen. Hij kan dus haar macht niet als het hoogste erkennen, vindt veeleer telkens, dat ook zij afhankelijk is en door een wil buiten haar geleid wordt. Zoo brengt hij die macht die zich in 't hart, en die macht die zich in de tuur openbaart, met elkaâr in verband, en kan zich aan den

indruk niet ontworstelen, dat het eenzelfde macht is, die zich van binnen in de ziel door het Godsbesef en van buiten in de natuur als boven zichzelven en haar staande openbaart.

Maar hij komt ook met een gansche wereld van onzichtbare dingen in aanraking, die met die natuur niets gemeen hebben. Liefde en plicht, haat en zelfzucht, toorn en wraak zijn werkelijke machten in het leven. Dat te ontkennen baat niet. Die machten bestaan er, werken en oefenen een onberekenbaren invloed. Slechts komt het er op aan, dat de mensch ook in die onzichtbare wereld zijn weg wete te vinden.

Daartoe is onderscheiding noodig.

Onderscheiding tusschen twee geheel verschillende levenssferen, die men niet verwarren kan, zonder het spoor bijster te raken. Een ander toch is het *zedelijk* leven, en een ander het leven des *gemoeds*.

Het onderscheid valt niet te loochenen. Ieder geeft voetstoots toe, dat recht en plicht, misdaad en overtreding, eerbiediging van anderer vrijheid en eigendom, kuischheid en eerbaarheid, zin voor orde en ondergeschiktheid tot de orde van het zedelijk leven behooren, in een *wet* te belichamen, bij wetsschending te straffen zijn, zoo al niet door den staat, dan toch in engeren kring, en uitsluitend betrekking hebben op onze verhouding tot onze medemenschen.

Maar even stellig voelt ieder met ons, dat we op een gansch ander terrein overtreden, overgaan tot een gansch andere orde van dingen en ons in geheel anderen kring van denkbeelden bewegen, als er sprake is van de eigenschappen des harten, die we uitdrukken met de woorden: bewondering, eerbied, ontzag, vertrouwen, ootmoed, dankbaarheid, toewijding, zelfopoffering, nederigheid, lust tot het gebed.

Deze aandoeningen, gewaarwordingen en zielsneigingen spruiten niet voort uit onzen omgang met menschen, behooren dus niet in eigenlijken zin tot het terrein des zedelijken levens, zijn door geen wet te contrôleeren, door geen dwang af te persen, en eischen een geheel eigenaardige gesteldheid van ons innerlijk leven.

Zoo scherp zelfs zijn ze onderscheiden van de zedelijke hoedanigheden, dat het soms is, of beide elkaâr uitsluiten.

Het verschijnsel is gedurig opgemerkt, dat er tal van menschen zijn, streng op het stuk van plicht, onverbiddelijk op het punt van recht, wier kuischheid onberispelijk, wier gedrag loffelijk is, en die toch volstrekt onvatbaar blijken voor de teêrdere aandoeningen van ootmoed en bewondering en den lust niet kennen tot het gebed.

En evenzoo, omgekeerd, valt niet te loochenen, dat bij menig mensch, wiens plichtsbesef maar al te lax en wiens rechtsgevoel verre van scherp is, soms op sterke wijze het gevoel van eerbied en geestdrift, van bewondering en toewijding zich geldend maakt.

Kortweg nu kan men zeggen, dat de zedelijke hoedanigheden op

den mensch in zijn uitwendigen omgang met zijn medemenschen, de hoedanigheden des gemoeds daarentegen op den mensch in zijn verhouding tot het oneindige betrekking hebben.

Bij den kunstenaar vindt men niet zelden een gulhartigheid en openheid, die geheel in overeenstemming zijn met de geestdrift, de sfeer van bewondering en verrukking waarin hij leeft, terwijl de gewone levensvormen van recht en plicht, van soberheid en kuischheid niet zelden in het kunstenaarsleven weinig worden geacht.

Bij de Wederdoopers vond men een hoog ontwikkeld enthousiasme en zeldzame bezieling voor het ideaal, een grenzenlooze dweepzucht, en toch vuigen wellust en boosaardige wreedheid er meê vermengd.

De Stoïcijnsche naturen zijn meestal koel, afgemeten, teruggetrokken en afstootend, maar in gelijke mate nauwgezet, ordelijk, rechtschapen. Terwijl, omgekeerd, in menigen kring, waar warme bezieling u tegenruischt, het hart u opengaat en de geestdrift u meêsleept, een losheid van leven heerscht, die u een raadsel schijnt.

De Farizeën zijn uitwendig onberispelijk en braaf, maar Jezus zegt dat de hoeren en tollenaars hen zullen voorgaan in het Koninkrijk der hemelen.

Nog heden ten dage vindt men twee stroomingen in het menschenleven. Braaf, deugdzaam, ordelijk te zijn is het ideaal der eersten. Te blaken van geestdrift, in bewondering en aanbidding weg te zinken, te leven uit het geloof, het hoogste wit der anderen.

Bij zijn kinderen bespeurt men het reeds. Twee kinderen zult ge vinden van dezelfde ouders, weinig verschillend in jaren, en het eene is gezeggelijk, meêgaand, stipt, ordelijk, maar zonder enthousiasme, nooit dwepend, altijd koel, terwijl het andere leeft in hoogere dingen, warm en bezield is, maar door het telkens uit den band springen der ouderen leven vaak bitter maakt.

Genoeg reeds ten bewijze, dat de onderscheiding, waarop we wezen, niet door ons gemaakt is, maar feitelijk in het leven bestaat, en om strijd door de geschiedenis, door onze omgeving en door onze huiselijke ervaring bevestigd wordt.

Dringen we nu tot den diepsten grond van deze tegenstelling door, dan dient erkend, dat de hoedanigheden van het gemoedsleven alle betrekking hebben op onzen onmiddellijken omgang met God.

Wel weten we, dat ook deze hoedanigheden door de zonde misbruikt, van haar voorwerp afgeleid en zelfs tegen God gekeerd kunnen worden. Bij den kunstenaar zien we dit maar al te vaak. Onze tijd is rijk aan voorbeelden van dwepende geesten, die niet God, maar hun ideaal aanbidden. Geheel de afgoderij is ten bewijze, waartoe deze bewegingen van het gemoedsleven, indien ze zich niet op het ware voorwerp richten, den verdoolden mensch brengen kunnen.

Maar niettemin blijft het waar, dat in 's menschen schepping het gemoedsleven aan het zedelijk leven voorafging.

Toen de eerste mensch nog alléén op aarde was, kon er van zedelijk leven voor hem geen sprake zijn. Hij kon niet stelen, want alles was het zijne; hij kon niet doodslaan, want er was niemand bij hem. Hij kon niet echtbreken, want geen echt was nog geheiligd. Hij kon niet valsch tegen zijn naaste spreken, want er was niemand die luisteren kon. Hij kon niet zijns naasten goed begeeren, want die naaste bestond niet.

Een zedelijk leven was derhalve onmiddellijk na de schepping ondenkbaar. De kiemen er voor lagen zeer zeker in 's menschen natuur, maar uitkomen kon het nog niet.

Wel daarentegen het gemoedsleven, wel werken kon het besef van aanhankelijkheid en afhankelijkheid, van bewondering en aanbidding, van liefde en toewijding, van ootmoed en vertrouwen, en deze geestelijke krachten konden zich op geen ander voorwerp richten dan op den levenden God, eenvoudig wijl een ander ideaal nog niet bestond en er nog geen afgod gevonden was.

Opmerkelijk is het daarom ook, dat de zonde haar oorsprong vindt, niet in handtastelijk vergrijp tegen het zedelijk leven, maar in wantrouwen.

In veler oog zou de oorsprong der zonde zich veel natuurlijker verklaren, indien ze met doodslag of echtbreuk begonnen ware, met een gruwelijke misdaad, een handtastelijk vergrijp tegen het zedelijk leven. Dan zou men nog evenredigheid vinden tusschen de zonde en de haar gevolgde straf. Maar het eten van een verboden vrucht!

De Heidelbergsche Catechismus heeft dit gevoeld, en spreekt daarom van *een afval*, die aan de *ongehoorzaamheid* vooráfging, geheel op het voetspoor van Mozes' verhaal, dat ons eerst op de zonde van het gemoedsleven wijst, en daarna in het eten der verboden vrucht slechts het gevolg doet zien van een kwaad, dat reeds bestond.

De *zedelijke* en de *godsdienstige* levenssfeer zijn daarom wel verwant, maar toch verre van saâm te vallen. Wat uit den persoonlijken omgang met den levenden God voortvloeit staat het hoogste, is het eerste, en mag nooit in zedelijke strevingen opgaan. De godgeleerden en predikers, die hun kracht zoeken in het kweeken van het zedelijk leven en het persoonlijk leven met den Heere als mystiekerij en dweepzucht slechts tot op zekere hoogte gedoogen, miskennen hun roeping, en de Gemeente is in haar volste recht, zoo ze zich hardnekkig tegen deze omkeering der juiste verhouding verzet.

Op staatkundig terrein, op het gebied waar de wet heerscht, komt het allereerst op het uitwendig leven van mensch en mensch aan; maar in de Kerk mag geen ander uitgangspunt gezocht, dan in het mystieke leven, het verborgen wezen des menschen, zijn persoonlijke verhouding tot zijn God.

Natuurlijk niet in den zin, alsof op de eischen van het zedelijk velen iets, hoe gering ook, ware af te dingen. Geloof, dat niet in

werken zichtbaar wordt, oordeelt zichzelf. Maar zoo, dat het zedelijk leven slechts als uiting van het godsdienstig leven waarde heeft en er meê verbonden is door den diepzinnigen term van *dankbaarheid;* een woord van diepe beteekenis, maar dat men miskent en vervalscht door het in het zedelijk leven te doen opgaan. *Dankbaarheid* is een eigenschap van het gemoedsleven, die zeer zeker tot hetzelfde effect leidt als het zedelijk leven, maar dat leven uit een geheel andere kracht afleidt, uit gansch andere bron put.

Voor de natuurlijke Godskennis volgt hieruit, dat het Godsbesef voor de zichtbare dingen gevoed wordt door de natuur, voor het zedelijk leven door de wereld der menschen, doch ook dat het voor het gemoedsleven slechts de *overlevering*, de *kunst* en de eigen zielservaring heeft.

Overlevering is, wat God aan anderen heeft geopenbaard, niet wat men zelf in den omgang met God te verstaan kreeg.

Daarom eindigt de natuurlijke Godskennis met een bankeroet. Ze kan niet verder. De omgang met den levenden God is verbroken. Eerst waar Hij die herstelt keert die omgang terug.

Dat is de *bijzondere* Openbaring.

X.

DE EISCH VAN HET GEMOEDSLEVEN.

Hij is gekomen tot het zijne, en de zijnen hebben hem niet aangenomen.
Joh. 1 : 11.

Zedelijkheid en Godsdienst zijn *niet* hetzelfde. Ge kunt als inwoner of dienstbode langen tijd in iemands huis verkeeren, dat ge u stiptelijk voegt naar de gewoonten en verordeningen, de regels en levensgebruiken van het gezin, dat u opnam, maar zonder dat gij ooit het hart der huisgenooten of zij het uwe wonnen, zonder dat een persoonlijke betrekking van vertrouwen ontstond of een hartelijke gehechtheid geboren werd. En zoo nu is het in de groote huishouding van Gods menschenwereld ook. Ge kunt, zelfs uit hooger beginsel van plichtsbesef, in uw kring en uw omgeving, in dat deel van de huishouding Gods, waar gij geplaatst zijt, den hoogen God zoeken te dienen, door met stipte nauwgezetheid te vragen naar zijn ordinantiën, u uw recht en bezit en goed en genot door Hem te laten toemeten en nauwkeurig te letten op elken eisch des zedelijken levens, zelfs in den teederder zin van dat woord, zonder dat er toch ooit een

omgang des vertrouwens tusschen u en uw God ontstaan is, zonder dat Hij uw hart won of gij een hart voor uw God kreegt; terwijl alle inniger betrekking en persoonlijke ontsluiting des harten bleef afgesneden, kortom, terwijl er wel plichtsbetrachting uit vreeze, om loon of uit hoogmoed was, maar geen liefde, geen genegenheid der ziele, geen teeder worden des harten ontlook. Dan bleeft ge knecht in het huis van uw Heer, maar werdt geen kind in het huis van uw Vader. Dan bleeft gij en God twee, met tegenstrijdige belangen, afgezonderd in uw levensuiting, schijnbaar de rebellie overwonnen, maar slechts onder de ijskoude koelheid van uw innerlijk leven bedekt. Wilt ge, dan was er een streven naar zedelijkheid, maar kwam het tot den godsdienst des harten bij u niet.

Misverstand zij hier buitengesloten.

Vaak stelt men het voor, alsof dit lager karakter van het zedelijk leven wel doorging bij den knecht der wet, die waant zijn plicht volbracht te hebben, als hij slechts de uitwendige geboden houdt, zonder zich om den dieperen zin dier geboden te bekommeren, maar niet van toepassing was op den man van edeler geest, die, naar uitwendige geboden nauwlijks vragend, slechts door de hoogere beginselen van zelfverloochening, zelfbeheersching en zelfvolmaking zich regeeren laat.

Die onderscheiding verwerpen we.

Wèl geven we toe, dat het laatste van krachtiger geestesontwikkeling getuigt, maar of een schadelijke plant een dwerg onder de brandnetels blijft of opschiet tot een reusachtigen distel, verandert niets aan haar aard. En evenzoo, of iemand zijn grootheid zoekt in de opvolging van een klein aantal geboden, dan wel in de getrouwheid aan een zedelijk beginsel, dat zijn gebod in telkens nieuwe vormen schrijft, verandert niets aan den aard van zijn plichtsbesef. De eerste is als de vreemdeling, die angstvallig op zijn reiskaart den loop der straten en grachten naspeurt, de laatste als de inwoner, die, afgaande op zijn algemeene kennis van de ligging der stad, zelf elk oogenblik, zonder kaart of plattegrond, zijn richting bepaalt, maar in den grond doen beiden hetzelfde.

Gevolg hiervan is dan ook, dat zelfgenoegzaamheid, hooge dunk van eigen deugd, zelfs al kiest die hoogmoed een nederigen vorm om zich te uiten, vast kenmerk blijft van dezen handel in zedelijkheidsbegrippen, 't zij men dien handel op kleiner schaal naar vast tarief of in grooter afmetingen naar wisselenden maatstaf drijft.

Zulk een zedelijkheid te kweeken met terzijzetting van elk geloof, met afsnijding van elk godsdienstig beginsel, is zeer wel mogelijk.

Men verkrijgt dan een dressuur, een africhten in het gareel, een leeren van de handgrepen; beschaaft metterdaad den uitwendigen levensvorm en bereikt in hooge mate den uitwendigen tooi van het

fatsoen, — maar zedelijke kracht wordt niet gewekt, de innerlijke drijfkracht des zedelijken levens niet geboren.

Daartoe heeft ook het zedelijk leven een wortel noodig, en dien wortel vindt het niet in zichzelf, maar alleen in het geloof. Hieruit volgt vanzelf, dat waarachtige godsvrucht tot kweeking van zedelijk leven *moet* leiden, maar ook, dat het geloof niet als met een tooverslag geheel het zedelijk leven hervormen en herstellen kan. Lang, zeer lang, meest tot aan ons sterven, blijft het een dubbele levensbeweging in ons, eenerzijds het geloof dat alleen God zoekt, en anderzijds het zedelijk leven dat naar regel op regel meet. De oogenblikken, dat geloof en zedelijk leven volkomen saâmvallen, dat wij alleen om geloof denken en het zedelijk leven er is en schittert, gelijk de starren flonkeren, d. i. zonder het zelf te weten, zijn zeldzaam, keeren niet spoedig terug en zijn vrucht minder van eigenwillige inspanning, dan van wonderbare leidingen Gods. Wèl hem, die niet die enkele bloemkens op zijn levensweg, nadat ze ontloken zijn, weêr knakt, door er zichzelf op te verheffen!

Daarnaast staat nu het gemoedsleven, een persoonlijk omgaan met het hoogste persoonlijk en volheilig Wezen, een verborgen omgang met den levenden God. Voor dat leven is het onverschillig, of er nog iets anders buiten ons bestaat. Indien God slechts leeft en onze ziel weet dat Hij er is, weet waar Hij is, den weg kent die tot Hem leidt, in zijn tegenwoordigheid naderen, tot Hem spreken, zijn woord beluisteren, zijn blik opvangen, aan zijn hart rusten mag, is dat innerlijk leven mogelijk, kan het werken en bloeit het op.

Dat leven is geen plichtsbetrachting, maar een leven der vriendschap en der liefde, der teederste gemeenschap en des innigsten vertrouwens. Naar regels en naar ordeningen vraagt het niet. Het kan slechts de gescheidenheid, het alleen zijn, niet uithouden. Het sterft, of kwijnt althans, als het zijn God uit het oog verloor. Verlatenheid is voor dat leven de dood, verstooten te zijn de diep schreiende smart, waarin het zichzelf verteert. Nabij God te zijn is de eenige voorwaarde, die het niet prijs kan geven. Mits die voorwaarde vervuld zij, heeft het kracht om alles te dragen. Het is een leven, wonderbaar in zijn natuur, steeds zich verbergend en schuil houdend en zich terugtrekkend in het geheimzinnige. Het kan zingen, het kan jubelen, het kan bidden, het kan weenen, maar in klare woorden zijn bevinding uitspreken kan het niet.

Het leeft van neigingen en bewegingen, die in de wereld als onnutte bijzaak gelden. Bewondering is zijn ademtocht, stil ontzag de aanraking, die het van zijn God ervaart, eerbiedenis zijn innerlijk vermaak. Ootmoed en zichzelf wegwerpende nederigheid is de springveêr waardoor het wordt opgeheven. Het hangt aan woorden noch aan daden, maar zwelt en tintelt in dieper levensbodem, om straks beî het woord en de daad te bezielen. Het mint, maar kan u niet

ontleden wat liefde is. Het oneindige is zijn element, het eeuwige zijn heirweg, zijn wereld is waar zijn God is; een wandel boven in de hemelen.

Dit diepste leven van 's menschen natuur is het eenige, waarbij hij mensch in hoogeren zin wordt. Met de natuur kan hij zijn verhouding regelen, zonder boven de heerschappij van dierlijke drift uit te komen. Evenzoo kan hij op zedelijk terrein zijn verhouding regelen tot zijn medemenschen, in gezin en maatschappij en Staat, zonder tot den eeuwigen grond van zijn bestaan door te dringen. Eerst door zijn persoonlijke verhouding met God opent zich voor hem de wereld der oneindige dingen, zijn eeuwig aanzijn, de hoogste trap van gelukzaligheid, waarop zijn wezen als mensch is aangelegd.

Nu kan echter de natuurlijke Godskennis bij den zondaar niet verder komen, dan tot het uitspreken en erkennen van den eisch, dat zulk een persoonlijke omgang met God voor hem bestaan moet en onmisbaar is om de eeuwige onvergankelijke krachten van het menschelijk wezen in hem te doen werken. Maar dien persoonlijken omgang in het leven roepen, tot die verborgen gemeenschap doordringen kan hij niet. Dit brengt hem voor drieërlei keus. Balsturig kan hij zich keeren tegen dien hemel, die voor hem gesloten is, en zijn hart doen opgaan in het zichtbare. Hoogmoedig kan hij achter het zedelijke leven een slagboom doen vallen, en allen godsdienst afsnijden. Of ook, hij kan overmoedig zich diets maken, dat het gebrek door hemzelf is aan te vullen, en dusdoende vervallen in afgoderij.

Het eerste deed en doet nog de zinlijke mensch, die in het streelen van zijn zinlijke neigingen, in zelfzucht, brooddronkenheid, wellust en genotzucht opgaat.

Het tweede deed en doet nog de man en vrouw, die, den eernaam van ordelijk, beschaafd en fatsoenlijk mensch het hoogste stellend, ter wereld niet weten, wat hun nog ontbreken zou, en zich 't zij onverschillig van allen godsdienst afkeeren, 't zij vijandig hem bestrijden.

Het derde deed en doet nog de mensch die een natuurlijk element van geestdrift en dweepzucht in zich heeft en wil noch kan toegeven, dat het hem onmogelijk zou zijn, ook dien innerlijken eisch van zijn gemoedsleven te bevredigen.

Er is niets nieuws onder de zon. De vormen mogen wisselen, maar de grondtrekken van 's menschen levensuiting blijven één.

In vroeger en later eeuw vond men den zinlijken trek het sterkst sprekend op den leeftijd van 18 tot 30 jaren en bij menschen van sanguïnisch temperament. Men leefde in Babel en te Athene gelijk men thans in Berlijn en Parijs leeft. Zingenot was het doel van het leven.

En evenzoo vindt men den Stoïcijn van vroeger eeuwen thans terug in den eigengerechtigen mensch, die een reputatie te verliezen heeft,

alles doet om anderen een goeden dunk van zich te geven en zijn hoogste levensdoel bereikt acht, indien het hem gelukt, bij zijn omgeving als onberispelijk van gedrag, vriendelijk van humeur, fatsoenlijk in de vormen en ontwikkeld van geest bekend te staan. Vooral aan den manlijken leeftijd en het cholerisch temperament is deze levensvorm eigen.

Maar ook op gelijke wijze als vroeger, zoekt een ander deel der menschheid thans afleiding in afgoderij. Vooral op zeer jeugdigen en op ouden leeftijd, 't sterkst bij dwepende naturen, doet zich dit verschijnsel voor. Wat men eertijds als godin Fortuin aanbad, is thans de aanbidding van het geluk, van beursspel en kansberekening. Minerva is weêr opgestaan in den fetischdienst van het genie. Venus is de aanbidding van het schoone. Mercurius is het dwepen met materiëele welvaart. Men spreekt thans van zijn Ideaal, van de Publieke Opinie, van den Tijdgeest en gelijksoortige machten, als van heerschende geesten, wier invloed stellig niet minder is, dan eertijds de invloed der afgodsbeelden was.

Voldoening voor de eischen van het innerlijk gemoedsleven door eigen vinding uit te denken was daarbij eertijds, gelijk het nog is, de leidende kracht. Men zocht gemeenschap met de wereld der oneindige dingen. Vandaar de hooge roep, waarin de orakels van Delphi en Egypte stonden. Vandaar de heiligheid, die aan de priesters, als organen der godheid, werd toegekend. In hen, als plaatsvervangers van het Ongekende Wezen en gerechtigd om in naam der godheid te spreken, meende men metterdaad terug te hebben gevonden wat men, door zijn afsnijding van het leven Gods, verloren had.

Zoo ziet men ook thans weêr een deel der menschheid, dat reeds bij millioenen telt, door Mesmerisme en Spiritisme gemeenschap met het onzichtbare zoeken en acht het grooter deel der gedoopte Christenheid in Romes kerk, metterdaad in den priester, het middel te bezitten, om in rechtstreeksche gemeenschap met het goddelijke te treden. De onfeilbaarverklaring van den paus sproot uit geen andere zucht, dan om de rechtstreeksche gemeenschap met het goddelijke Wezen te herstellen.

De toestand, waarin de zondaar verkeert, is derhalve deze: dat hij, door God zelf in onrust gebracht, behoefte gevoelt aan gemeenschap, maar òf aan die behoefte in zondigen trots het zwijgen oplegt, òf in overmoed zichzelf in staat waant om die behoefte te bevredigen.

Hij kan God niet verstaan, want door de zonde is hij van Hem afgescheiden; hij kan evenmin tot God spreken, want hij kent God niet, weet niet waar Hij is en hoe hij tot Hem zou moeten naderen, en kan dus metterdaad, aan zichzelf overgelaten, slechts hoogmoedig of overmoedig worden, tenzij hij zijn eigen ziel verbrijzelen en verbreken wil.

Daartoe nu is reeds genade noodig. Reeds genade, om op dat

onhoudbaar standpunt eigen schuld in te zien en zijn onmacht te belijden.

Dat de overlevering hiertoe meêwerkt ontkennen we niet. Maar dat die overlevering stand hield en ons bereikte en onze ziel niet afstiet, maar aantrok, is reeds zonder genade ondenkbaar.

Toch zou die genade geen ander gevolg kunnen hebben, dan dat ze den zondaar in de armen van de wanhoop wierp.

Daarvoor kan hem slechts één feit bewaren. Indien hij verneemt, dat God van zijn zijde de doodsche stilte verbroken, en *gesproken* heeft, eerst door de profeten, nu door den Zoon.

Dat *spreken Gods* is de eerste lichtstraal in den nacht der ziel, die Gods verborgen omgang derft en haar toch niet missen kan.

XI.

TYNDALLS REDEVOERING.

> De natuurlijke mensch verstaat niet de dingen, die des Geestes Gods zijn. 1 Cor. 2 : 14.

Tot God kan geen zondaar opklimmen. Toch blijft de Christelijke Kerk in haar recht, die ook in den zondaar den eisch om tot God te gaan aanwijst. De vereeniging dier tegenstrijdige uitspraken ligt, gelijk Schweizer het uitdrukt, in het bankeroet der Natuurlijke Godskennis en de onmisbaarheid eener Bijzondere Openbaring.

Ter toelichting van deze zeer bekende aaneenschakeling van gedachten wezen we reeds in ons zesde artikel op een redevoering door den Engelschen natuurkundige Professor John Tyndall in 1873 te Belfast voor een vergadering van deskundigen gehouden onder den titel: *Het materialisme in Engeland.*

Over deze redevoering thans nog een kort woord.

De redevoering van den hoogleeraar bestaat uit twee deelen. Het eerste deel handelt uitsluitend van de natuur, gelijk die zich bij waarneming aan den natuurkundige, d. i. aan den kenner voordoet. Dit stuk laat alle godsdienstige beschouwing ter zijde, rekent alleen met de feiten, die zijn waargenomen, is in zijn beschouwing van de beteekenis der Christelijke Kerk uiterst eenzijdig en onbillijk, doet veelszins te kort aan den eerbied, waarop de voorstelling der Heilige Schrift recht heeft, en bouwt een stelsel op onderstellingen, die zelf in den weeken ondergrond wegzinken. Tot dat laatste was Prof. Tyndall natuurlijk in het minst niet gerechtigd, en de eenvoudigste geloovige

onder onze lezers heeft het volste recht, te dien opzichte zijn persoonlijk gezag tegenover dat van den vermaarden geleerde in de schaal te leggen. Als een geleerde uit de rijen der Tyndalls ons verhaalt wat hij in de natuur heeft waargenomen, hoe, onder wat verhouding, hij het waarnam en op wat wijs hij acht dat de verschijnselen in verband staan, dan luisteren we met eerbied en buigen we voor onzen meerdere. Maar waagt hij zich op een terrein, dat het zijne niet is, vermeet hij zich de beteekenis der Christelijke Kerk te beoordeelen en veroorlooft hij zich tegenspraak van wat Gods Woord ons zegt, dan is zijn woord ons als niet geschreven en gaan we onzes weegs. Het recht hiertoe geeft Prof. Tyndall ons zelf. Immers aan zijn eerste voegt hij nog een tweede deel toe, waarin hij, gelijk men zien zal, erkent dat er buiten het natuurlijke nog een *geestelijk* gebied bestaat, waarover de natuurkundige niets te zeggen heeft, waarover hij zich geen oordeel mag aanmatigen en dat behoeften openbaart, die hij allerminst kan bevredigen. Hieruit volgt tweeërlei. Vooreerst, dat de hoogleeraar Tyndall ons zelf uitnoodigt alle waarde te ontzeggen aan de dogmatiek, die hij op natuurkundige gegevens zocht te bouwen, en ten tweede, dat door zijn optreden het tijdperk gesloten is, waarin de heele en halve natuurkundigen zich als leermeesters der menschenwereld opwierpen.

Dusver was men gewoon bij het bespreken van de natuurlijke Godskennis uitsluitend op het oude heidendom te wijzen. Dat beroep, telkens herhaald, verloor zijn kracht. Aangrijpender en overtuigender is het, indien we het bewijs, tot dusver door de afgodendienaars van vroeger eeuwen geleverd, aan een wetenschappelijk man uit onzen tijd, aan een geleerde als Prof. Tyndall kunnen ontleenen. En metterdaad, de drie stukken van het bewijs zijn, gelijk men zien zal, in zijn redevoering volledig aanwijsbaar. Zoolang de *natuuronderzoeker* zich op eigen terrein houdt, gaat hij met vasten tred. Waar hij als *mensch* wil optreden, laat de natuur hem in den steek. Elke poging, om een gedachtenwereld voor zijn menschelijke persoonlijkheid uit de verschijnselen der natuur af te leiden, mislukt geheel en al.

Het onderscheid tusschen Professor Tyndall en zijn voorgangers ligt hierin, dat, terwijl de pedanterie der natuurkundigen tot dusver aan het zedelijk en godsdienstig leven elke zelfstandige beteekenis ontnam, daardoor met de Christelijke godgeleerdheid in strijd geraakte en haar zocht te verdringen, de hoogleeraar Tyndall voor het natuurkundig onderzoek volstrekte vrijheid verovert door de scheiding tusschen Kerk en Staat ook op dit terrein over te brengen en in te zien, dat een natuuronderzoeker in een andere wereld overgaat en iets anders wordt, zoodra hij passer en weegschaal ter zijde legt en luistert naar de tonen van zijn hart.

XII.

VRUCHTEN DER NATUURLIJKE GODSKENNIS.

> Verduisterd in het verstand. vervreemd van het leven Gods. Efese 4 : 18.

Zoo bleek ons dan, dat de natuurlijke kennisse van den levenden God, die ook nu nog, buiten het heroïeke middel van de bijzondere Openbaring, zich aan den mensch aanbiedt, verre van gering is te achten. Veel, zeer veel is ook nu nog van God kennelijk, zóóveel, dat het richtsnoer voor 's menschen gang en pad, ook bij ontstentenis van Gods Woord, niet behoefde te ontbreken.

En toch is het onloochenbaar, dat tot dusver niet één eenig volk, niet één enkel mensch, zonder de openbaring der genade, tot hartverkwikkende kennis van den hoogen God gekomen is.

Steeds hebben onze vaderen beleden, en wij belijden het met hen, dat door de zonde ons geestelijk kenvermogen dermate verzwakt en vervalscht is, dat we, alleen op het licht van natuur, rede en overlevering afgaande, steeds verder van God vervreemd raken, en geen verzekerdheid vinden.

Het blijft buiten Christus een zoeken en tasten, een sloven en slaven, een gissen en vermoeden, een zich inbeelden en zich diets maken, maar tot vastigheid komt het niet. Men loopt in een cirkel om, zonder vooruit te komen. Vrede, troost in leven en in sterven, vindt men niet.

Niemand kan ontkennen, dat er oorspronkelijk in de godsdienstige voorstellingen der heidenwereld veel schoons en waars was. Met het Evangelie in handen is duidelijk in den godsdienst der volkeren nog een spoor te ontdekken van echte overlevering, een naschijnsel van den glans, die eens in het Paradijs geblonken heeft. Maar het noodlot van al deze godsdiensten is, dat ze doodbloeien in steê van tot krachtigen wasdom te komen. Het ware element dat ze oorspronkelijk in zich droegen, wordt verstikt; het onware en ingebeelde verkrijgt de overhand; de band met de consciëntie wordt steeds losser; niet lang meer of de grenslijn tusschen zonde en heiligheid is uitgewischt, en het teedere kiempje, dat in dezen vorm tracht te ontluiken, ontaardt in een woekerende distelplant, waaruit priesterlist en vorstenheerschzucht den tooverdrank bereiden, die hun het volk als willoos en ontzield instrument in handen speelt.

Wel moet toegestemd, dat bij de krachtigste volken de consciëntie tegen dit onwaardig spel in verzet kwam, het betere element weêr in eigen aarde zocht te planten en een doortastende hervorming van godsdienst en zeden beoogde, maar ook deze pogingen, hoe welge-

meend ze zijn mochten, liepen teniet. Wat Buddha voor Azië en Plato voor Europa deed heeft ongetwijfeld aanspraak op waardeering. Reeds onze Hervormers zagen in, dat het niet aangaat, deze uitnemende mannen uit de hoogte te veroordeelen. Veeleer erkenden ze, dat in deze betere genieën de spranken van hooger licht zich afzonderden van het zinneloos en redeloos bijgeloof; eerden ze hun optreden als sterk sprekende bewijzen, dat ook de volkeren der heidenwereld aan de leiding Gods niet onttrokken waren; en aarzelden ze niet, openlijk uit te spreken, dat de heerlijke denkbeelden, door deze mannen te boek gesteld, soms een voorspel schijnen van het lied der Ontferming, dat Christus onze verlorene wereld toezong. En toch, wat baatte hun woord? Bleek het niet telkens, dat het de kracht miste om tot God op te leiden, het menschenhart gezond te maken, de ziel te troosten en goddelijken invloed te brengen in huis en maatschappij? Plato's volgelingen verkwisten en verspelen het gouden kleinood, dat hij hun bood. Men behoeft Indië slechts met Engeland te vergelijken, om den onmetelijken afstand te gevoelen tusschen wat Buddha van zijn Hindovolken en Christus, onze Koning, van zijn gedoopte natiën maakte!

Om ons heen herhaalt zich hetzelfde verschijnsel. De openbaring Gods in het menschenhart is nu wat ze was in Mozes' dagen. De natuur is niet veranderd. De leerschool der geschiedenis is oneindig rijker geworden. De zedelijke wereldorde is doorzichtiger dan ooit. Het veld der natuurlijke Godskennis is eer uitgebreid dan ingekrompen. En zie nu eens, hoe het hun vergaat, die zich in onze dagen van de Openbaring des Woords afsluiten!

Eerst schijnt het of het hun werkelijk gelukken zal, tot den bouw van een heerlijken tempel te geraken. Ze hebben nog eenige vastigheid, waarop ze staan. Ze spreken woorden, die door de ziel dringen. Er is geestdrift in hun oog. Adel des geestes spreekt van hun lippen. Maar hoe kort houden zij het vol! Wat brokkelen de muren, die ze een eindweegs optrokken, spoedig af; wat valt het hun moeilijk, ook maar een korte wijle hun hooger standpunt te bewaren! En dan, wordt al hun streven en peinzen als een ijs dat losraakte op den snel vlietenden stroom. Stelsel na stelsel komt op. Geen dat zich in een langeren bloei dan van een tiental jaren verheugen mag. Dan ontaardt hun geestdrift in een valschen gloed. Hun toon daalt. Het edele in hun optreden wordt al minder. Spoorslags gaan ze achteruit. Eenige klanken van vromen zin zijn niet langer in staat de innerlijke leêgte te verbergen. Alle kennis gaat te loor. In twijfel gaan ze onder. Dan deelt zich de schare, en dan ziet ge den grooten hoop aan *allen* godsdienst den rug toekeeren, een kleiner deel zich terugtrekken in de kille vertrekken der wijsbegeerte, en hoogstens nog een kleine schare van kerkelijke personen en kerkelijk gezinden vasthouden aan een in beginsel godsdienstig streven, dat, tot Tantalusarbeid gedoemd, zijn beste

oogenblikken doorleeft, als het met heimwee terugziet naar de tente des kinderlijken geloofs, die het ontvluchtte.

Eigen, persoonlijke ervaring leidde tot dezelfde uitkomst. Aandoenlijk was het nog onlangs in Guizots testament de ootmoedige bekentenis te lezen van de bittere teleurstelling, die hij met zijn afzwerven van Gods Woord had ingeoogst. Dat zijn getuigenis waarde heeft, springt in het oog. Een man, die door voor- en tegenstander om het zeerst als uitstekend genie, als uitnemend geleerde, als beleidvol staatsman en edel karakter geprezen wordt; een schrijver van naam zooals weinigen, een sieraad van Frankrijks letterkunde, een krachtige figuur, die een halve eeuw in de hoogste staatsambten zijn vaderland diende, de lotgevallen van Frankrijk en daarmeê van Europa beheerschte, is een te zeldzame verschijning, om niet te rekenen met de bevinding van zijn hart. En zie, deze zeldzame man roept van zijn sterfbed de Christennatiën toe, dat hij ook eens gemeend had buiten Gods Woord en zijne genade in Christus de ware wijsheid, de echte kracht te zullen vinden, maar dat zijn wijsheid dwaasheid bleek, en dat toen eerst de rustige kracht, de stille vrede, de hoogere levensenergie in hem is teruggekeerd, toen hijzelf teruggekeerd was tot zijn ouden Bijbel en aan den voet van het kruis van Golgotha ontferming en genade gevonden had.

Op die heerlijke belijdenis geeft elk hart, dat afdoolde en terugkeerde, een vollen weêrklank. Schier niemand die thans in het belijden van den Christus zijn zaligheid vindt, of hij heeft de dagen gekend, toen hij Gods Woord met wantrouwen aanzag en luisterde naar de verleidelijke stem! Beproef het zonder dat Woord met uw dorst naar kennis en streven naar deugd! En eerst scheen dat een opleven, eerst scheen het zijpad goed gekozen, en werden werkelijk dagen doorleefd, dat de polsslag der ziel hooger sloeg. Maar hoe ras bleek het zelfbegoocheling, vrucht van overspanning, bedrieglijke illusie; en wie dankt niet nog zijn God voor dat onuitsprekelijk teedere en zalige, dat zijn ziel doorstroomde, toen hij het eindelijk opgaf en weêr de liefde van zijn Heiland genoot?

Waar ligt dit aan?

Daaraan, dat God zich niet te aanschouwen geeft? Of daaraan, dat ons gezichtsvermogen te zwak is, om op te merken wat van God kennelijk is?

Stellig aan het laatste, en in niets komt de ellende der zonde zoo smadelijk uit, als in die verstomptheid van onzen geest, die blindheid van ons zielsoog, die onaandoenlijkheid van ons kenvermogen, om waar te nemen, te vatten en te doorzien wat er van God kennelijk is in zijn werken.

Dat ligt niet aan wat wij zwakheid van vermogens, stompheid of onbevattelijkheid noemen, want juist bij de ontwikkeldsten van ons geslacht, bij de diepzinnigste geleerden, bij de begaafdste mannen is

die verblinding van het zielsoog vaak het sterkst. Zalig zijn de armen van geest, sprak Jezus, en de dagelijksche ervaring bevestigt het ons nog gedurig, hoe uiterst moeilijk de herstelling van dit geestelijk gezichtsvermogen juist bij de rijken van geest valt.

Het is de zonde, die dezen sluier over onze ziel trekt, ons eerst blinddoekt en dan voortstuwt, en haar toeleg voleind heeft, als we, 't niet bespeurende, regelrecht op den rand toeloopen, waar de afgrond zich opent en niets of niemand ons meer kan tegenhouden.

Vraagt ge, waartoe ons dan die valsche prikkel van de natuurlijke Godskennis gegeven werd; of het dan niet juist dat halve licht is, dat ons oog aftrekt van het volle licht des Woords; of niet menigeen, die nu afdoolt, zich ijlings tot den Christus zou keeren, indien dat schijnsel Gods in zijn werken hem niet aftrok? o, Zeer zeker, dan doet ge een snaar trillen, die in geen menschenhart onbespeeld bleef, maar werpt ge tevens een bedenking op, die niet uit het geloof is, maar uit de zonde.

„Opdat ze *niet* zouden te verontschuldigen zijn," liet God dat schijnsel in zijn werken uitgaan, en gij, dit omkeerend, zoekt er juist een vrijbrief, een verontschuldiging aan te ontleenen!

Maar is er dan een komen tot Christus denkbaar, zonder kennis van de diepte der zonde? En is het dan niet juist in die verduistering van het verstand, dat de zonde zich het scherpst teekent? Is niet de zonde door zucht naar zelfverworven *kennis* ontstaan? Was niet de taal van den verleider: „*Gij zult als God zijn, kennende het goed en het kwaad?*" En is er dan iets, dat zooveel aan onzen hoogmoed kost, ons ingebeeld besef van zelfgenoegzaamheid zoo smadelijk ten toon stelt, ons zoo diep vernedert en in ons zelven afbreekt, als de overweldigende ervaring, dat we, niettegenstaande het licht van alle kanten schijnt en door onze vensteren valt, toch nooit goed, nooit juist kunnen zien en ons *altijd* vergissen?

Welnu, *die kostelijke vrucht der zelfvernedering en verootmoediging* zoudt ge nooit inoogsten, indien God zich niet zoo klaarlijk openbaarde in zijn werken. Dan zou de zondaar de schuld op God werpen, zeggende: Hoe zal ik Hem zien, indien Hij zich verbergt? Er zou rust in de zonde zijn, niet slechts voor den verstokten zondaar, die zich in zijn hoogmoed heeft opgesloten, maar rust als regel, voor elken zondaar, bij de eerste en de laatste zonde, rust in het leven buiten God.

Tweede vrucht dier natuurlijke Godskennis is, dat ze voor *de noodzakelijkheid en onmisbaarheid eener bijzondere Openbaring bewijs levert*. Ze toont dat men verder moet en toch zonder hulp van buiten niet verder kan. Ze legt dengenen, die God zoeken, de bede op de lippen: Heere! ontdek mij het oog, opdat ik U aanschouwe, toon mij uw licht, opdat mijn oogen inzien in uw heerlijkheid!

Haar derde vrucht is *dat ze aan Gods bijzondere Openbaring het*

terrein biedt, waarop ze haar wonderen toonen zal. Denk u de natuurlijke Godskennis bij de verdrevenen uit het Paradijs, bij Noach en de Patriarchen weg, en de bijzondere Openbaring is ondenkbaar. Steeds gaat ze uit van het vele, dat reeds van God in zijn werken kennelijk is, sluit zich daaraan aan, spint daaruit verder en beweegt zich steeds op dat geëffend terrein, dat reeds in de Openbaring in Gods werken gereed ligt. Bij Job en in de Spreuken moge dit het sterkst uitkomen, maar ook bij David en al de Profeten keert dit verschijnsel onveranderlijk terug. Slechts bij de Farizeeën was het onkenbaar geworden.

Vierde vrucht is, *dat ze de geschiktheid om de bijzondere Openbaring te ontvangen in stelligen zin voorbereidt.* Paulus wendt zich tot de heidenen, niet om ze eerst de school van Israël te laten doorloopen, maar om het zaad des Woords in den akker te strooien, gelijk die door de natuurlijke Godskennis was toebereid. Het groote vraagstuk dat de eerste Christenen verdeelde, of de heidenen moesten besneden worden, gold deze ernstige waarheid. Dat het *Woord*, naar luid van Johannes' proloog, in de wereld werkte, is door Paulus' optreden als een der diepste verborgenheden gehandhaafd.

Eindelijk, *waar de bijzondere Openbaring komt, heeft de natuurlijke Godskennis niet afgedaan, maar eerst daar toont ze haar volle waardij.* Een Christen is geen kluizenaar, die buiten de wereld staat. De Christelijke Kerk is geen klooster, om zich van de menschheid en het menschelijke af te sluiten. Het oog wordt geopend en meer wordt te zien gegeven, maar wat men te zien krijgt is dezelfde waarheid van denzelfden levenden God, die ook in zijn werken zich openbaarde.

XIII.

ARTICULI PURI ET MIXTI.

SLOT.

> Uitverkoren in Hem, vóór de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.
>
> Efeze 1 : 4.

Twee reeksen van geloofsartikelen onderscheidde men eertijds. Ze werden als *articuli puri et mixti* betiteld, letterlijk vertaald: *vermengde* en *onvermengde artikelen*, d. w. z. er werd onderscheid gemaakt tusschen de artikelen des geloofs die alleen uit de Openbaring

konden blijken, en andere, waarvoor het pleidooi ten deele te voeren was uit de natuur en de ervaring. „Onvermengd” noemde men alzoo het geloofsartikel van Gods Drieëenheid, van de Godheid des Middelaars, van de verzoening in zijn bloed, van de persoonlijkheid des Heiligen Geestes, en andere. Immers van deze mysteriën gaf de natuur ons niets te verstaan, liet de rede onkundig, openbaarde de ervaring ons niets. Uitsluitend door de prediking des Woords verkregen we van deze „verborgenheden” kennis. „Vermengd” daarentegen heette, om niet andere te noemen, het leerstuk van de „Schepping,” van de „zonde,” van de bestemming des menschen voor een hooger leven. Niet alsof deze geloofsartikelen minder gewichtig, van tweede rangorde en minder ter zaligheid doende waren, maar wijl men ook door de rede tot het denkbeeld van „Schepping” komt, door de ervaring een blik in de „zonde” leert slaan, en reeds in de natuur om ons en de natuur des menschen de profetie vindt van een hooger leven.

„Vermengd” noemde men de laatste, niet alsof in deze vermenging iets verkeerds en afkeuringswaardigs lag, maar om aan te duiden, dat deze geloofsartikelen, die meer onmiddellijk de kennis van den mensch raakten, uiteraard reeds in den zondaar, die dan toch ook ná zijn val „mensch” bleef, een aanknoopingspunt moesten vinden.

„Vermengd,” wijl ook bij de volken, die van het licht der bijzondere Openbaring verstoken bleven, het denkbeeld eener Schepping, zij het ook hoogst onvolkomen, hope op een beter leven, zij het ook aarzelend en gebrekkig, gevonden werd.

„Vermengd” bovenal, wijl ook voor den Christen, wijl ook na de bekeering en aanvankelijke verlichting, de fundeering van deze geloofsartikelen niet uitsluitend door Gods Woord, maar evenzeer door de ervaring, onder het licht des Geestes, geschiedt. De diepte der zonde leert de Christen niet enkel uit Gods Woord, maar evenzeer uit de ervaring van zijn eigen leven, uit de diepte van zijn eigen hart, uit de ontsluieringen van anderer levensgeheimenissen kennen. En zoo ook, de onwezenlijkheid en ongenoegzaamheid van dit aardsche leven en de daaraan beantwoordende openbaring der Schrift, „dat we hier geen blijvende stad hebben, maar de toekomende zoeken,” vindt haar dagelijksche bevestiging in de levenservaring van elk Christen, wien zijn Christendom geen vernis voor zijn maatschappelijke positie, maar een besliste aanvaarding van *het Kruis*, als zinbeeld en profetie zijns levens is.

Metterdaad ligt dus in deze onderscheiding onzer oude godgeleerden een diepe, vèrstrekkende gedachte, en mag de vraag geopperd, of niet veel en velerlei, dat men ons thans als nieuwe vondsten van geestelijke diepzinnigheid aanbiedt, reeds in het bestek onzer oude Theologie was opgenomen en reeds door onze vaderen is gevoeld.

Wat toch bedoelt b. v. de ethische Theologie, van haar ware en onvergankelijke zijde beschouwd, anders, dan hetgeen onze oude

Theologen reeds door hun titel van „vermengde geloofsartikelen” uitdrukten? Te weten, de erkenning, dat de heilswaarheid van het Christendom niet op mechanische wijze uitwendig aan den zondaar wordt opgelegd, maar zóó berekend en aangelegd is op zijn natuur en wezen, dat ze blijkt daarbij te behooren, daarin een steunpunt vindt en, hoezeer ook van absoluut goddelijken oorsprong, niettemin in wezenlijk „menschelijke” vormen optreedt.

Althans indien men de belijdenis onzer vaderen van de natuurlijke Godskennis, de voorbereidende genade, de leer des Verbonds, van het verband tusschen Israël en de volken en van de verordineering Gods, van den samenhang der werkingen van den Vader, van den Zoon en van den Heiligen Geest, met deze onderscheiding tusschen „éénzijdige” en „tweezijdige” of, gelijk we ze eerst noemden, vermengde en onvermengde artikels des geloofs in verband brengt, valt niet in te zien, wat hieraan zou zijn toe te voegen, om de belijdenis van den Apostel, „dat het natuurlijke eerst is, daarna het geestelijke,” en dat beide met elkander door het geloof in levensrapport treden, volkomen weêr te geven.

Nieuwen wijn doe men in nieuwe lederen zakken, maar wie met ons belijdt, dat de teug waaraan zich onze ziel verkwikt van denzelfden Wijnstok is, waarvan onze vaderen dronken, bedenke zich tweemaal, eer hij door het opzettelijk verbreken van den ouden en het koopen van een nieuwen beker, de lijn der gemeenschap verbreekt, die ons geloof verbindt met dat onzer vaderen.

Ons dunkt, er staat ons een betere weg open.

Plaats nemende op het terrein, waar onze vaderen zoo uitnemend positie kozen, of beter, waar zij zoo heerlijk door den Koning der Kerk werden geplaatst, hebben wij onze roeping bewust te worden, om voort te spinnen aan den draad dien zij opnamen en op gestadige zuivering van het spinsel bedacht te zijn.

Men beginne met de Gemeente weêr in het bezit der schatten te stellen, die als buit eener worsteling van zestien eeuwen, reeds het eigendom onzer vaderen waren. Dat zal geen weelde zijn. Aan kennis althans is de thans levende Gemeente onvergelijkelijk armer dan de Gemeente die voor een tweetal eeuwen in deze landen de banier des kruises hoog hield. Men is van de periode eener hoogere ontwikkeling tot de *Nomadenperiode* teruggekeerd. Vergeleken bij vroeger, is er op het stuk van kennis der Schrift en kennis der heilswaarheden en inzicht in de bouwlijnen van den tempel der heerlijkheid, schier allerwegen achteruitgang te bespeuren, van verdere ontwikkeling slechts hier en daar een enkel zwak, min beduidend spoor. Daaraan moet een einde komen, en daartoe bestaat geen andere weg, dan dat men eerst zijn *vaderlijk erfgoed* weêr aanvaardt en dan, hier lette men op, dit talent niet in de aarde begrave, maar het op de markt des levens brenge en er een ander talent meê winne.

Dat laatste is ook ten opzichte van het leerstuk der *articuli puri et mixti* dringend noodig. Tegenover het vernieuwen der Ebionitische en Samosateensche ketterij door onze modernen in maatschappij en kerk, moet met meer klem nog dan weleer de waarheid gehandhaafd, dat ook de persoon van den Middelaar tot de tweezijdige geloofsartikelen behoort. Op gevaar af, dat men ons, evenals Calvijn en alle Gereformeerde theologen van naam, van Nestoriaansche dwaling verdenke, moet in den persoon van den Middelaar zelf die van God gegeven eenheid worden aangewezen, die het verloste schepsel met den Drieëenige verbindt, krachtens een raad Gods, die niet eerst ná den zondeval genomen is, maar gefundeerd lag in den goddelijken wil, en dus in het volzalig Wezen zelf van den Onvolprezene, *van vóór* de grondlegging der wereld.

Maar ook anderzijds dient ernstiger dan onze vaderen het deden gewaakt tegen het streven, *om het goddelijke uit het menschelijke te verklaren.* Helderder nog dan onze vaderen leert de Heere ons thans door de geesten van afval en verleiding, die uitgingen in de Gemeente en die althans ten deele in de 16de eeuw nog gebonden waren, dat elke geloofsvoorstelling, die, hoe fijn en hoe bedekt ook, aan dit streven medeplichtig is, op volstrekt verlies van ons Christendom uitloopt. Uit het menschelijke, gelijk het thans door de zonde werd (en een ander „menschelijk" is buiten den persoon van den Christus niet gegeven) is *niets* te verklaren, geen enkele schakel hoe schijnbaar gering ook van de keten des heils.

Voorloopige aanduidingen, die vermoedens wekken kunnen en den zondaar elke verontschuldiging benemen, vindt ge in de menschelijke natuur en in de geschiedenis der volkeren, van schier élke heilswaarheid, maar het juiste en ware inzicht hoe geheel het heilgeheim met de menschelijke natuur, reeds vóór de Schepping, in den raad Gods samenhing, ontvangt ge niet uit die natuur, maar in die natuur bij het hooger licht der genade.

Niet minder gewichtig zijn de gevolgen, die uit dit reeds door onze vaderen veroverd standpunt voortvloeien voor de verhouding van godsdienst en leven, geloof en wetenschap, Staat en Kerk.

Met een korte aanwijzing zullen we voor elk dezer drie kunnen volstaan.

Ligt er tusschen de heilswaarheid en onze menschelijke natuur geen verband in den raad Gods, reeds vóór de grondlegging der wereld, en komen dus het Evangelie en ons leven als twee elkaâr geheel vreemde machten met elkaâr in aanraking, dan moet zich bij den Christen een scheiding tusschen godsdienst en leven openbaren en is elk pogen om verband tusschen beide te brengen ijdel. Om godsdienstig te zijn, moet hij zich dan uit het leven terugtrekken, om te leven voor een wijle zijn godsdienst op zij zetten. Hij leeft dan in twee werelden. Eenerzijds in de genadewereld. Daartoe be-

hooren zijn Bijbel, zijn belijdenis, zijn oefeningen, zijn gebed. En anderzijds in de natuurwereld en daartoe behooren zijn gezin, zijn lichaam, zijn beroep, zijn omgang met menschen. Zoo wordt zijn geloof een dorre abstractie, wijl het de oefenplaats mist. Zoo blijft zijn leven ongewijd, wijl het door geen hooger licht bestraald wordt. Daartegen nu protesteerde onze Gereformeerde Kerk luid en practisch door haar op den voorgrond stellen van *de Tucht*. De tucht was haar de practische vertolking van wat ze in de *articuli mixti* leerde. Godsdienst en leven geen artikelen die onvermengd naast elkaâr mochten staan, maar wel terdege vermengd elkaâr innerlijk moesten doordringen.

Hetzelfde geldt van den overouden strijd tusschen *gelooven* en *weten*. Beide te scheiden ligt voor de hand, en gaat men, om den wortel der dingen te vinden, niet achter den zondeval en achter de Schepping tot in den raad Gods terug, dan is er niet wel een andere oplossing, dan om het weten als een geloof der zichtbare dingen, het geloof als een weten van onzienlijke te omschrijven. Heeft men daarentegen met deze scheiding geen vrede, weigert men het weten tot waarneming en inverbandbrenging van hetgeen de zintuigen zien en hooren te beperken, kan men niet toegeven, dat deze deeling van de menschelijke persoonlijkheid geoorloofd zou zijn, en blijft men van oordeel, dat *de rede*, mits vrijgemaakt van de banden der zonde, het orgaan is van een menschelijk bewustzijn, dat niet slechts het tijdelijke maar ook het eeuwige omvat, dan is uiteraard ook de tegenstelling van gelooven en weten overwonnen, en is bij de zichtbare zoowel als bij de onzichtbare dingen het geloof de levensbodem, waaruit de plante der kennis en des wetens haar levenssappen trekt.

Ten slotte wezen we op de verhouding van *Staat* en *Kerk*. Staan *natuur* en *genade* als twee elkaâr in oorsprong vreemde machten naast elkaâr, dan moet van tweeën één gebeuren: òf de Staat moet, als natuurmacht, gebonden worden door de *Kerk*, òf de Kerk moet, als stichting der genade, gebonden worden door den Staat. Het eerste wilde Rome, het tweede de drijvers van den godsdienstloozen Staat. Calvijn daarentegen beweert, dat zelfs in landen en bij volken, waar het Evangelie nog niet gekend is, de overheid optreedt als dienaresse Gods, door de natuurlijke Godskennis weêrhouden wordt om den godsdienst uit te roeien en krachtens de natuurlijke Godskennis haar recht en wet tot draagster maakt, zij het ook op verzwakte wijze, van het recht en de wet Gods. Dit standpunt is het eenig ware. De Staat heeft de practische werkelijkheid te nemen gelijk die zich aan hem voordoet, en kan dus niet ontkennen, dat zijn burgers, in hun veelheid genomen, een God belijden. Deze belijdenis brengt met zich, dat zij dien God erkennen, als staande ook boven de overheid. Deswege moet hij kiezen. Beschouwt hij deze belijdenis van God als onwaar en valsch, dan moet hij ze uitroeien, want ze ondermijnt dan

het Staatsgezag, door een souvereiniteit te erkennen, die boven de zijne staat. Oordeelt hij daarentegen, dat deze hoogere souvereiniteit Gods werkelijk bestaat, dan behoort hij zich ook zelf aan die souvereiniteit te onderwerpen. In het eerste geval wordt de Staat *atheïstisch*, d. w. z. doet het eerst voorkomen, alsof de godsdienst hem niet aanging en onverschillig was, maar eindigt met in zijn wetgeving en bestuur van lieverleê den godsdienst terug te dringen en allerwegen erkenning te vragen van zijn souvereiniteit, als de hoogste en eenig machtgevende. In het tweede geval is de Staat *godsdienstig*, d. w. z. erkent God als boven zich staande, bindt zijn ambtenaren door den eed aan dien God, noemt zijn eigen souvereiniteit als slechts bestaande *bij de gratie Gods*, beveelt zijn volksvertegenwoordigers *in Godes heilige hoede* en roept over land en volk den *zegen des Almachtigen* in. Juist de eerbied echter, dien de Staat alsdan aan dien God schuldig is, noopt hem tot de erkentenis van eigen onvermogen om dien godsdienst zelf te kweeken. Hij komt dan tot het inzicht, dat die God voor dat doel een andere stichting in het leven heeft geroepen, de Kerk van Christus, weshalve hij aan die Kerk de edele en hooge taak, om den dienst van dien God te verbreiden, moet overlaten. Die Kerk zal hij daarom eeren, aan die Kerk de vrijheid van beweging waarborgen en, mits die Kerk zich niet menge in wat niet tot haar domein behoort, haar steunen met zijn souverein gezag. Zoo zijn beide gescheiden, of, gelijk Calvijn het uitdrukt, „mogen deze twee regeeringen, die geheel onderscheiden zijn, niet onvoorzichtig vermengd worden," en vinden toch beide haar hoogere eenheid in den dienst van den éénen God, beider souverein, ook der koningen Koning.

Van dit standpunt drong zelfs de Grondwetsherziening van 1848 ook den Staat der Nederlanden nog niet geheel af. Wel ten deele.

IV.

MARANATHA.

I.

ZELFMOORD.

Totdat Silo komt.

Gen. 49 : 10.

Er staan donkere bladzijden geschreven in de geschiedenis van het menschelijk hart! Bladzijden, waarop geen enkele straal der hoop meer viel, in verwarde trekken, in het zwartste letterschrift ons verhalend van angst, doodsangst, vertwijfeling, tot het een kuil zonder water beneden, een neêrhangend gewelf vanboven, een koperen muur zonder uitgang rondom werd, en uitliep in dat vreeslijke...., dat de nabestaanden verbloemen, maar niettemin een gruwel der zonde, een misdaad blijft voor God.

Sinds men als geesteskrankheid verontschuldigt wat onvoorwaardelijk als een vrucht der zonde moest gebrandmerkt worden, neemt die misdaad hand over hand toe, in verontrustende afmetingen. Neem Frankrijk en volg de klimmende reeks van 3598, 3676, 3415, 3700, 3810, 4189, 3967, 4050, 4454, en ze geeft u de cijfers der zelfmoorden van 1851 tot 1861 gepleegd. In de laatste 30 jaren bijna verdubbeld. In het tijdvak van 1836 tot 1840 was het sombere cijfer voor Frankrijk 2500, voor Engeland 967, voor België 183, voor Denemarken 272, voor Noorwegen 133. In het andere tijdvak van 1856—1860 vinden we ruim 4000 voor Frankrijk, 1300 voor Engeland, 220 voor België, 426 voor Denemarken en 145 voor Noorwegen. Hij is veelvuldiger bij den man dan bij de vrouw, in de steden dan op het platteland, bij ongehuwden dan bij gehuwden, sterker, let ook hierop, bij de niet Roomsche dan bij de Roomsche natiën: in Zweden en Noorwegen 126, in Duitschland 106, daarentegen in Italië slechts 20, in Portugal niet meer dan 7 op één millioen inwoners die ten grave dalen.

En wat er toe leidde?

Ziehier de hartverscheurende tabel van een 25000 zelfmoorden, in acht jaren in Frankrijk gepleegd, naar klassen ingedeeld: dronkenschap 2732; huiselijke twist 2600, geldelijke tegenspoed 2764, lichaamslijden 2651, waanzin 7400, drift 745, levenszatheid 951, vrees voor straf 1528, kazernedienst 253, verdriet van anderen 331, na moord op anderen gepleegd 165...., godsdienstige opwinding 24, de overige onbekend!

Tegenover den *zelfmoord* als de diepste gedachte eener zondige wereld plaatst de Schrift haar *Maranatha!*

Beide gaan uit van eenzelfde oordeel over de wereld en ons hart: de zelfmoord om in het stikdonkere van den eeuwigen dood, het Maranatha om in den lichtglans des eeuwigen levens ontkoming te zoeken van wat de ziel tot stikkens toe benauwt.

Maar het uitgangspunt is één.

Bij den zelfmoord als bij het Maranatha de hartverbrijzelende inindruk, dat men op de wereld tevergeefs heeft gehoopt, dat er in het zichtbare geen uitkomst meer is, dat we, zooals we daar staan, ellendigen zijn!

Maar van dat diep ontroerend standpunt gaan *twee* wegen uit. Salomo zegt er van: „*De weg des levens is den verstandige naar boven, opdat hij afwijke van de hel, beneden.* Wie aan zichzelf de hand slaat, kiest omgekeerd. Hij wijkt *van boven af* en zoekt wat *beneden* is, vernietiging, ontkoming aan zichzelf, al de diepte van den dood.

Judas en Petrus hebben beiden de schrikkelijke diepte der vertwijfeling gevoeld. Ook Petrus had met eeden, met gebaren, met vervloeking zijn Meester verloochend. Maar voor Petrus is er een Maranatha, voor Judas gaat het levenslicht op den Akeldama voor eeuwig onder. Judas geworpen in de diepte van Sathan, Petrus in het choor der Apostelen, als martelaar gekroond, geloofd door heel de Christenheid, met den Gezalfde des Heeren gezeten in zijnen troon, ... en toch, er was een oogenblik dat Petrus en Judas zeer dicht bijeenstonden. Vergeet het niet, ook Judas heeft schuld beleden. „Ik heb gezondigd, verradende het onschuldig bloed!" En toch, hoewel hij ze met tranen zocht, hij vond geen plaatse des berouws. Hij is een star, die van den hemel valt en in de diepte der zee wordt uitgebluscht. Jona's zoon niet. Straks op het Pinksterfeest vonkelt hem de vuurvlam des Geestes boven het hoofd.

En waarom we dan toch op beider verwantschap wijzen?

Waarlijk niet om de ziekelijke, onheilige weekheid te stijven, waarmeê men den zelfmoordenaar beklaagt zonder den zelfmoord te veroordeelen.

Daarin spreekt geen liefde, maar liefdeloosheid.

Het strenge oordeel, de onverbiddelijke afkeuring, het onwillekeurig afgrijzen, waarmeê eertijds elke zelfmoord gevonnisd werd, is voor duizenden bij duizenden juist het middel geweest om ze voor zelfmoord te bewaren. De gedachte aan zelfmoord kon toen geen oogenblik in het hart sluipen, zonder aanstonds tegenwicht te vinden in het afgrijzen, het voor God en menschen gruwzame, dat zich van der jeugd af met die gedachte verbond. Thans viel dat weg en daarmeê is de klove van het afschuwelijke en doemwaardige gedempt, die tot dusver menig ellendige van het rampzalig besluit afhield.

Straks reeds wezen we er op, dat in Roomsche landen de zelfmoord

het minst voorkomt, het sterkst in de Protestantsche landen, die door het rationalisme verwoest zijn. Dat ligt niet, gelijk men heeft voorgewend, aan het leerstuk der uitverkiezing, want in Luthersche landen is het noodlottig eijfer van 126 tot 90, in Gereformeerde landen van 65 tot 45. Oorzaak is vooral de strenge veroordeeling, waarmeê de publieke opinie in Roomsche landen den zelfmoord nog als misdaad blijft afkeuren. Waar dat strenge oordeel, gelijk in Frankrijk, week, klom het eijfer evenzoo tot 105.

Verre dan ook van dezen zedelijken steun ter voorkoming van zelfmoord in 't minst te willen verzwakken, wenschen we steeds wat zonde is zonde te blijven noemen en geen oogenblik af te laten van de strenge eischen, die Gods Majesteit als Schepper ook op de onaanrandbaarheid en onschendbaarheid van ons persoonlijk leven gelden doet.

Een *mede*lijden met den rampzalige, die met eigen hand zijn levensdraad afsneed, heeft met het meêwarig medelijden onzer dagen niets gemeen.

Het *mede*lijden van den Christen rust op het besef van eigen medeplichtigheid. Wie zijn hart kent, weet dat ook in de schuilhoeken van zijn eigen ziel de demonische zaadkorrel ligt, waaruit zoo schuldige misdaad bij hem kon opschieten. Die belijdt ook van dit gebod des Heeren, dat hij er innerlijk reeds voor bezweken is. Die gevoelt zich ook tegenover den zelfmoordenaar niet als een heilige, die zonder zonde is, maar als een medeschuldige, die verre van in eigen kracht te roemen, slechts de bewarende genade van zijn ontfermenden Vader looft, die hem terughield van erger.

Het *mede*lijden van den Christen rust op de waardeering van den mensch, die zonder diepe verfoeiing van de zonde ondenkbaar is. Die zoo ver zich vergat en zich zoo ontzaglijk tegen zijn God bezondigde, was één van ons geslacht, mensch als wij; en wat moest ook in zijn hart niet verwoest, verbroken en verbrijzeld worden, eer zelfs de levenstrek in een zoeken naar den dood kon ondergaan!

Het *mede*lijden van den Christen eindelijk rust vooral op de wetenschap, dat ook bij zelfmoord de rampzalige zich bedroog. Hij zocht een uitweg, tot stikkens toe benauwd kon hij het niet meer dragen, de dood zou redding brengen! En zie, in steê van ontkoming te vinden, werpt hij zich in de eeuwige benauwing, zinkt in nog vreeselijker afgrijzen weg en vindt niet het *einde*, maar opent zich het *begin* van den jammer en de verschrikking, die eerst door en na den dood met al haar wicht op zijn ineengekrompen ziel zal drukken.

Dat *mede*lijden wordt dus niet verzwakt, maar juist gewekt, door de diepe opvatting van de zonde, die de Schrift ons voorlegt, die de Kerk steeds voortplantte, en die nog dagelijks door de ervaring der verlosten als juist en waar bevestigd wordt.

Ook Gods Woord zegt ons dat er dagen zullen komen, „dat ze

den dood zullen zoeken en zullen begeeren te sterven, maar niet zullen vermogen;" en ook de Schrift plaatst dat algemeen verlangen naar zelfvernietiging in den dag van het *Maranatha*, als bij de komst des Heeren de zonde zal ontdekt worden.

„*Heuvelen, valt op ons, en bergen, bedekt ons!*" is de kreet der vertwijfeling, die bij de komst des Heeren onwillekeurig aan alle ziel zal ontglippen, waarin de stille hoop van het *Maranatha* niet opging.

We hebben dus recht beide, niet met elkaâr in verband te brengen, maar te beschouwen in dat onderling verband, waarin ze van nature staan.

Er zijn, dit betwisten we niet, tal van menschen, die op aarde nooit tot de diepte des levens doordringen. Bij dezen is noch van zelfmoord noch van een zielverrukkend Maranatha sprake.

Maar er zijn ook anderen, die òf door eigen aanleg, òf door den drang der tijden, òf door bijzonder levenslot, dieper dan de meesten in de verborgen fundamentgangen van den levensbodem der dingen worden ingeleid, en bij dezen komt het, God zij lof! meest tot het *Maranatha*, zoo niet, dan helaas! tot zelfmoord. Niet door een grillig spel der temperamenten, maar wijl er in de diepten der dingen geen andere keus is dan tusschen leven in Christus of buiten Hem de dood!

Wat dan in *beider* zielstoestand overeenkomt?

De wereld bevredigt hen niet. Ze hebben geen vrede met hun lot. Ze zien geen redmiddel meer bij menschen. Hun idealen gingen onder. Ze willen van zichzelven af.

Lange jaren hebben ze met de wereld gedweept, aan de wereld hun lust gehad, in die wereld genoten. Ze lachte hun toe. Ze stal hun hart. Ze won hun liefde. Zoo was er tevredenheid en verblijden, bij het drijven op de oppervlakte het leven een argeloos spel.

Hun lot was wel vaak tegenspoedig, eng de weg en distelen op het pad, die schrijnden. Maar dat roofde den moed niet. Wat heden tegenliep, kon morgen keeren. De teleurstelling van het oogenblik kon voorbereiding voor rijker ontplooiing zijn. De wereld was zoo groot, de wereld was zoo rijk. Moed gevat, mijn ziel! riep in de ure der smart een veerkrachtige stem daar binnen. Ook al wandelt ge in duisternis, er is een star der hope, die u wenkt.... Tot er een breking kwam, een slag, die verplette, een onttakeling waarop men niet gerekend had en het luchtkasteel in puin viel, en in de levensmoede klacht: „Dat de Heere mij wegnam!" de vertwijfeling zich uitsprak aan eigen lot.

Dan kwam de beurt aan de idealen. De wereld te eng, het levenslot in droefenis verkeerd, maar toch niet benauwd, want hoog boven die aarde en vrij van dat levenslot tintelde een wereld van idealen, zoo vol, zoo rijk, zoo heerlijk, en daarmeê dwepen, daarvoor leven,

daarnaar hunkeren, was het ons hart, was het ons leven, was het ons lijden niet waard?

Tot ook dat begaf, en het ideaal al te ijl en de overspanning te onnatuurlijk bleek. Dat putte uit, dat verteerde de krachten. De werkelijkheid hernam haar rechten. Een nevel trok voor dien met starren bezaaiden hemel van ons idealen scheppend, idealen minnend hart. En toen .... plofte onze ziel weêr in zichzelf neder. De wereld te eng, ons levenslot bedorven, onze idealen verdwenen! Niets dan ons hart bleef! Hebt ge aan dat hart, aan uzelf, aan uw eigen weemoed en lijden genoeg?

En een tijdlang waandet ge het? Het zelfbehagen, de zelfzucht deed u u in uzelf opsluiten. Wat deed u die wereld? Stondt ge niet boven uw lot? Was het niet wijs, dat dwepen met idealen verleerd te hebben? Waart ge u zelf niet genoeg?

En toen begon het onderzoek van dat *ik*, waar ge uw heil in zocht, van dat *ik*, dat eigen *ik*, dat u als eenige schat restte! .... En toen ook dat tegenviel, zoo bitter tegenviel, toen er machteloosheid bleek te zijn, waar ge mijnen vol erts hadt vermoed, ... toen ja ... moest het tot een keuze komen. Zoo blijven kon het niet. *Niet ik*, was het oordeel dat ge over uzelven bracht. Waartoe? Om van het *niet ik* tot een *maar Christus in mij* voort te schrijden, of bij het *niet ik* de lippen te laten verstommen. Zoo het eerste, o geredde ziel, want anders blonk u dan tegen dan het *Maranatha!* Indien het laatste, wat anders kon dan het *niet ik* u raden, dan vernietiging van uzelven, een zelfgezochten dood.

Toch is daarmeê de diepste gedachte, die beide gemeen is, nog niet gepeild. Ontevredenheid met het bestaande, jagen naar iets anders, iets hoogers, iets beters, is de grondtrek van onze natuur.

Eeuw in eeuw uit naderen de profeten der ongoddelijke wijsheid de teleurgestelde menschheid, haar toeroepend: Thans is de steen der wijzen gevonden, breek met uw verleden, volg ons, en uw volkomen geluk komt!

Maar dat geluk komt niet.

Nieuwe teleurstelling komt opnieuw de ijdelheid van het menschelijk pogen staven.

Maar de menschheid houdt vol. Haar hope is onuitroeibaar. En als straks weêr een profeet van betere dingen genaakt, vindt ze in haar hart nog altijd levensmoed om weêr te luisteren, en levenskracht om het weêr te beproeven. De mensch moge vertwijfelen, in de menschheid sterft de hope niet.

En waarom het dan toch altijd teleurstelling brengt?

Omdat de mensch niet dorst naar een betere wereld, niet smacht naar een rijker lot, niet met zijn hart uitgaat naar idealen, maar dit alles vereenigd zoekt in *een persoon*. Het persoonlijk menschenhart zoekt een ander *hart*. Een wereld, een blij levenslot, idealen, o ge-

wisselijk, ook dat; maar toch, dat alles kan dan eerst zijn ziel verkwikken, als zijn hart in een ander hart, zijn persoonlijk besef in een ander persoonlijk leven, zijn ik in een ander ik wegvloeit.

Zoo is het bij den zelfmoordenaar. Alles begeeft hem. Hij ervaart het. De wereld doet het niet, en zijn lot niet, en zijn idealen niet. Zijn eigen persoon, zijn eigen hart, zijn eigen ik is zijn laatste schuilhoek. En in dien schuilhoek kan hij het *alleen* niet uithouden. Daarbij breekt hem het hart. Dat brengt hem tot het uiterste.

En nu, zoo is het ook bij het Israël Gods. De wereld geeft het prijs, om zijn lot bekreunt het zich niet, van idealen kan het niet leven. Het keert in zichzelven in. Daar *alleen* komt het tot de schrikkelijkste zielservaring.

En waarom het dan toch niet bezwijkt?

Hoor, in die eenzaamheid van het hart beluistert Israël het woord der belofte: Ge blijft niet alleen, *uw Silo komt!*

En het wordt gered, behouden door het *Maranatha*.

II.

UTOPIA EN MESSIAS.

Juda, gij zijt het!

Gen. 49 : 8.

De volkeren zoeken een *iets*, een *schat*, een *geluksstaat*; Israël een *iemand*, een *hart*, een *persoon*. Hun phantaisie vermeit zich in het schetsen van een *Utopia*, Israëls zienersblik scherpt zich aan het beeld van den *Messias*.

Staat Israël daarin niet hooger! Oordeelt Israël daarin de volkeren niet? Laat uw eigen hart getuigen: trilde daarin, bij het hooren van Israëls verwachting, niet de hoogste, de teederste snaar?

Bij het hooren van *Utopia* trekt een glimlach om uw lippen, reeds bij den klank *Messias* een glans van geestdrift, bezieling, hope over uw gelaat!

Kon het anders?

Of splitst ge ook in het gemeene leven uw aandoeningen niet in gewaarwordingen van min edele en van edeler soort, al naarmate het een *zaak* of een *persoon* was, die u 't zij afstiet of aantrok?

Is de moederliefde niet heiliger dan de zucht naar opschik en pronk?

Niet edeler de trek, die het hart van man en vrouw verbindt, dan dorst naar schatten?

Staat broederliefde niet hooger dan pratheid op vermaak?
Leent vriendschap niet een beter adel dan macht of eer?

En nu, wat anders vormt bij dit viertal grepen uit het werkelijk leven de tegenstelling, dan dat het edele den *persoon* zoekt, het lagere een *onpersoonlijke zaak?*

Zoo iets ons redden kan, dan moet het *de Liefde* doen. Indien er eenig woord, eenige klank, eenige toon is, die macht heeft ons met al de krachten onzer ziel uit de diepe kameren van ons hart te doen opwaken, de levensdroppelen van een enkel menschenhart met die van anderer hart saâmgevloeid tot een machtigen stroom te doen aanzwellen, die meêsleept wat hij op zijn weg ontmoet, het stof dat ons leven bedekt voor zich doet wegstuiven, het verdorde besproeit, het dorstige lescht en het gelaat der volkeren kan verfrisschen, dat het met nieuwen levensgloed schittert, moet het dan niet de toon *der Liefde* zijn, die hooge toon, die geen menschentong in al zijn volheid, geen engelenstem in al zijn zuiverheid halen kan, wijl hij, meer dan al het schepsel, de levenstoon van den Schepper zelven is, de ademtocht des levenden Gods?

Liefde nu, zoekt ze niet juist den persoon? Offert ze haar goud en zilver, haar lust en vreugde niet, om den persoon te bezitten? Is ze niet voor zelfverloochening een andere klank? Gaat ze niet in den dood, om alle schat en goed, alle wereld en haar genot er aan gevend, den persoon te zoeken, te grijpen, vast te houden tot in het eeuwige?

Telkens als in 's menschen leven het zoeken van den persoon komt, is een tijdperk van ontwikkeling bereikt, is er opklimming van een lageren tot een hoogeren toestand.

Het kindeke dat geboren werd zoekt licht en lucht, zoekt een gemakkelijke ligging, zoekt warmte, zoekt de moederborst, — nog niet de moeder! Zoo dommelt het en wentelt het zich en kreunt en schreit, tot het lachen gaat, en bij dien lach het oog zich begint te richten en dat oog onder de velen er een enkele zoekt en er een kennis uit de nevelen der onbewustheid opwaakt, een kennen en daarmeê een zoeken van de *moeder*.

Dan komen de speeljaren, en tol en trom en hobbelpaard stelen 's knapen hart, tot weêr allengs dat hart zich van het speel*tuig* naar den speel*makker* keert en weêr de overgang van de zaak tot het persoonlijke en daarmeê een nieuwe ontwikkeling is volbracht.

Van lieverleê wijkt dan de *speel*wereld voor de *wezenlijke* wereld, en wat er in die wereld schittert boeit zijn oog, wat in die wereld rijk en grootsch en machtig is verrukt hem, wat die wereld te genieten geeft wil ook hij genieten, een plaats in die wereld en wat hij er in worden zal is al het overdenken van zijn hart, tot het ook nu weêr van het onpersoonlijke tot het persoonlijke voortschrijdt en al zijn begeerten zich saâmtrekken in het zoeken van een hart, dat hij minnen,

van een vrouw die hij de zijne noemen, van een levend, menschelijk wezen, waaraan hij zich wijden, waarvoor hij leven kan.

Zelfs in het huwelijksleven zet zich dezelfde ontwikkeling voort. Hoe hoog ze ook sta, toch mengt zich ook in de huwelijksliefde nog iets zelfzuchtigs, versterkt door de zucht naar bezit van een eigen huis, een eigen haard, een eigen tafel; de kinderlooze jaren van 't nieuwe leven zijn de beste niet; tot ook hier de cirkel volgetrokken en de liefde voor het persoonlijke weêrgevonden wordt in de vreugd van het moeder worden, door de saâmverbinding van het vader- en moederhart in de liefde voor een ander levend menschelijk wezen, in de zorgende, zich toewijdende, dienende liefde voor hun kroost.

Zoo protesteert het menschelijk leven zelf tegen het zoeken van *Utopia* en maant en dringt het, dat ons streven en trachten een zoeken van den Persoon zal zijn, een beiden van den *Messias.*

Ook in het diep verschil, dat tusschen *reine* en *zondige* liefde bestaat.

Er is ook bij den man een zoeken van de vrouw, bij de vrouw een zich laten zoeken door den man, dat verlaagt, onteert, verdierlijkt. Waarom? Omdat het een zoeken is van ontuchtige min, waarbij het niet om den persoon maar om zingenot te doen, waarbij de vrouwelijke persoonlijkheid tot een *iets*, tot een waar, die koopbaar en huurbaar is, tot een speeltuig wordt verlaagd.

In den grond éénzelfde zonde met den gruwel der slavernij; daarom zoo verfoeilijk, daarom zoo den mensch verlagend, wijl ze den *persoon* voor *geld* waardeert en neêrtrekt tot een voorwerp van bezit.

Uit den Booze zijn deze dingen, niet uit God.

Men kent de sproke, die uit de heidenwereld in het middeneeuwsche Christendom binnensloop. Er lagen in vergeten, geheimzinnige plekken onnoemlijke schatten verborgen van zilver en goud, van parelen en juweelen. Wie ze ontdekken wilde, had zijn ziel slechts aan Sathan te geven. Van den *goudschat* kent de *Duivel* het geheim.

En tegen die sproke van Sathan worstelde het Evangelie van Jezus. Wat het bood was geen schat van goud, maar een Persoon met een hart vol goddelijke liefde. Wie Hem bezitten wou, had zijn ziel slechts Gode te wijden. Van den rijkdom der *persoonlijkheid* kent alleen *Christus* het geheim.

Nog eens dus als in de dagen van ouds.

In de middeleeuwen zoekt wat uit de heidenwereld is *den schat*, wat den doop des Geestes ontving *den Persoon.* En in de oudheid zoeken de volkeren het *goud van Seba*, Israël zijn *Messias;* van meet af profeteert het, *dat zijn Silo komt.* Jacob is Israëls stamvader, en leunend op zijn staf getuigt de stervende patriarch: „Juda, GIJ zijt het!" in dat „GIJ" al de volheid van het persoonlijke saâmvattend.

Zoo ge wilt, de tegenstelling lag reeds vóór den tijd der patriarchen. Eva roept in verrukking van haar baren: „Ik heb *een man* van den Heere gewonnen." Eva roept „den NAAM des Heeren aan, en de naam is het *persoonlijke.*

En daartegenover staat Lamechs streven. Ada en Zilla zijn hem geen vrije personen, maar slavinnen, en zijn kinderen zoeken een gemakkelijke woonstede, zingenot bij het klinken der cymbalen, kunstbereiding der metalen. Naëma, haar naam getuigt het, was niet de vrouw in haar edele persoonlijkheid, maar een wulpsche deern.

Maar is het zoo, dat Israël reeds van meet af den *Silo* heeft gezocht? Is het niet eerst van lieverleê tot de persoonlijke opvatting van den Messias gekomen? Weet ge dan niet dat het Messiaansch karakter der *Silo*-profetie door de wetenschap wordt ontkend?

Ook ons kwam het ter ooren.

Lange jaren was de wetenschap onvrij. Ze diende. De tijdgeest was haar meester en trok ze met zich naar het lager peil, waartoe hij zelf zonk.

Het dalen van dien tijdgeest kenmerkte zich juist daardoor, dat niet langer het persoonlijk ideaal van den Messias, maar het wilde fantaisiebeeld van meer genot en hooger macht de volkeren bezielde. Het menschelijke daalde in den mensch. De menschheid gevoelde haar eenheid niet meer. Ze had dies ook geen behoefte aan een Hoofd der menschheid. Ze ontzonk aan het goddelijk schoon der Messiaansche gedachte en kon dus ook geen Messias meer eeren.

Toen verwierp een deel de Schrift. Dat was het kortst en het eerlijkst.

Maar een ander deel, de macht dier Schrift op de schare nog kennend, wilde in die Schrift zelve het Messiasbeeld verderven, en aantoonen dat het er òf niet òf slechts als min vertrouwbare schets van eigen verbeelding in gevonden werd.

Vandaar de aanval ook op de *Silo*-profetie.

Die aanval viel licht.

Reeds de oude Rabbijnen hadden, in hun vijandschap tegen den Christus, op alle denkbare en ondenkbare wijzen den Messias uit deze profetie weggenomen.

Hùn voetspoor werd door de godgeleerden, die den tijdgeest hun pen leenden, met voorliefde gedrukt.

Wat wilde men? Leerde u dan Israëls geschiedenis in het tijdperk der Richteren niet, dat Silo een dorp, een stedeke was, in Jozua en Richteren, in Samuël en Koningen herhaaldelijk genoemd?

Welnu? Waarom dan in Gen. 49 : 10 aan iets anders gedacht? Wees toch nuchteren; vertaal: „De scepter zal van Juda niet wijken totdat men te Silo komt," en immers elke twijfel is weggenomen. Natuurlijk heeft Jacob dit lied niet gezongen, maar is het hem door een lateren zanger, die wist dat de tabernakel te Silo rusten zou, in

den mond gelegd. Wat sterker drangreden kon men dan uitdenken, om de schare aan de echtheid van Jacobs profetie te doen gelooven, dan door zelfs met name de plek, het oord te noemen, waar de tabernakel een reeks van jaren toeven zou?

Zoo verleidde men de schare; zelfs menig geloovig prediker meende althans dit klaarblijkelijke te moeten toegeven. Alleen de Kerk der geloovige Gemeente hield stand, niet op wetenschappelijke gronden, maar met richtigen geestelijken tact.

Thans zijn de bakens reeds weêr verzet, en is door mannen van echt wetenschappelijk gehalte op onbetwistbare gronden aangetoond, dat *Silo* geen plaats kan, maar een *persoon* moet zijn, niet om bijredenen, maar krachtens den tekst zelf, in verband met Israëls historie en het karakter der profetie.

Wie ze kennen wil, sla ze in de breede commentaren over Jacobs zwanenzang na.

Uitvoerig grammaticaal betoog ligt buiten ons bestek.

Maar wat niet buiten ons bestek ligt, is de Gemeente ook in dit voorbeeld te toonen, dat ze wèl doet, zoo ze zich niet met allerlei wind van leering om laat voeren, en evenzoo, dat ze om de uitspattingen der slavendienst doende valsche wetenschap, den adel, de onmisbaarheid, de hooge waardij der vrije wetenschap niet miskenne.

Reeds in het Paradijs was de hope der menschheid gericht op Eén, die uit de vrouw zou geboren worden. Ze viel in zonde. Haar zonde was, dat ze den *persoonlijken* God uit het oog verloor, en zich bekoren liet door een zaak, door een vrucht, door een iets uit de vele schatten der wereld. Opgericht uit dien val kon ze slechts worden door keuze van het *tegenovergestelde:* de *zaak* (d. i. de wereld) prijsgeven voor den *persoon*. Die *persoon* werd haar voorgehouden, haar beloofd, haar toegezegd: „Het zaad der vrouw zou overwinnen!”

De *zonde* verderft, het *geloof* behoudt de wereld. Wat nu is geloof anders, dan het weêr kiezen van den persoon? Van den persoon alleen? Van den persoon, met prijsgeving van al het onpersoonlijke? „Ja, gewisselijk, ik acht ook *alle dingen* schade te zijn en acht die drek te zijn, opdat ik *Christus* moge gewinnen. opdat ik *Hem* kenne!” Dat is het geloof!

Tot dat geloof aan den Persoon riep de Heere God Almachtig ons reeds op in het Paradijs.

Eva besefte er een eersten aanvang van, toen ze jubelde na heur barenssmarten: „Ik heb *een man* van den Heere gewonnen!” Enos iets meer, toen het aanroepen begon van „*den Naam.*” Noach iets naders, toen hij in *Sem* het heil aanwees; maar doorzichtig werd de sluier eerst, toen God zelf er licht achter wierp in het woord aan Terahs zoon: „*In u* zullen alle geslachten der aarde gezegend worden,” en in de wondere schikking „van den Eenige, dien

hij liefhad" op Moriah verwisselde met „wat de Heere had voorzien!"
Daaraan nu sloot zich Jacobs zegenspreuk aan: „Judu, *Gij zijt het*, u zullen uwe broeders loven" en „de scepter zal van Juda niet wijken noch de wetgever van tusschen zijne voeten totdat de Silo, de Vredevorst, de Messias der menschheid komt. Hem zullen de volkeren gehoorzamen!"

Silo, Vredevorst, dat is de Messias in zijn *voleinding*, afsluitend het schriklijk drama, dat in Gen. 3 : 15 geopend was. „*Ik zal* VIJANDSCHAP *zetten*" in het woord waarmeê dat drama wordt geopend. *Silo, de Vredevorst*, lost „de vijandschap, die van Godswege gezet is," in de harmonie der Barmhartigheid en der Heerlijkheid op.

Ook der *Heerlijkheid!*

Want ook de schepping buiten den mensch jaagt onrustig bij het woelen der elementen en het rusteloos drijven der natuurkrachten, om door de natuurwetten beheerscht te worden, en ruste zal ze eerst dàn vinden, als in den eeuwigen morgen alle strijd der elementen heeft uitgewoed, en het ware schoon in den vrede van het rijk der heerlijkheid aanbreekt.

Ook een *Rijk* dus. Maar dat rijk van den *persoon* uitgaande.

Silo eerst. Dan de vrede uit Hem.

Een persoonlijke Messias, maar zulk een, in wien alle schatten verborgen zijn, en uit wien daarom alle schatten vloeien kunnen.

Dat is het tooverwoord waar de toekomst der menschheid, de vrede ook van uw eigen ziel en eigen huis aan hangt.

Dàt gevonden, dàt uitgesproken te hebben is de onvergankelijke roem, waarmeê Israël bekleed is onder de volkeren, of liever nog, waarvoor Hem de dank en de eere zij, die het Israël op de lippen gaf, om het voor de volkeren te spreken.

III.

DE ENGEL DES VERBONDS.

> In al hun benauwdheden was Hij benauwd en de Engel zijns aangezichts heeft hen behouden. Jes. 63 : 9.

Tusschen de profetie van den patriarch, dat de Silo komen zou, en het komen van dien Silo tot de kribbe van Bethlehem, verliepen *zeventien* lange, donkere eeuwen, zijn bijna *vijftig* geslachten van de kinderen der menschen ten grave gedaald. En al die eeuwen is uit het hart van elk dier geslachten de zielskreet van het Maranatha.

„Kom, Heere, verschijn, o Messias, verberg uw aangezicht niet, o Redder der menschheid!" met klimmende ontroering opgestegen!

Zonder verhoord te worden?

Zóó, dat geslacht na geslacht wegstierf na al de dagen zijns levens vruchteloos gehoopt, gebeden, geschreid te hebben voor Gods troon?

Bleef het tot Bethlehem het eentonig stil en grauwe vaal van den nacht, de mensch *alleen* met zijn smart, de ziel geperst tot stervens toe door het *alleen* dragen van den last des lijdens en de angstige benauwdheid der vertwijfeling?

Kwam er op de vraag: „Wachter! wat is er van den nacht?" dan nooit een andere tegenroep, dan het sombere geklag: „De morgen is nog niet gekomen, *en het is nog nacht!*"

Bleef dan al die jaren, al die eeuwen, de menschheid, Israël vooral, onder den vloed zijner benauwdheden bedolven, begraven in zijn smart?

. . . .

Hoor toe. Hij, die in gerechtigheid spreekt en machtig is om te verlossen, antwoordt u: *„In al hun benauwdheden was Ik benauwd en de Engel mijns aangezichts heeft hen behouden!"*

Zoo zijn ze dan niet alléén gelaten in het fel geschokt, driftig jagend, zichzelf niet meer bevredigend hart. Toen de wereld ze begaf en de idealen verbleekten en bij menschen geen trouw of vriendschap meer sprak en ze terugkrompen in het overstelpt gemoed, toen is Messias priesterlijk in hun angsten ingegaan, heeft zich in hun benauwdheden zelf laten beklemmen, en toen de lippen nog het Maranatha stamelden, was het moedeloos eenzaam reeds in de diepte der ziel gebroken. Een Trooster was tot hen ingekeerd, een reiziger om te vernachten!

Dan week het angstgevoel; men was verlost; de benauwdheid liet af; en weêr ruimer, dieper, stiller werd de ademtocht.

Straks verving de psalm des lofs het geroep uit de benardheid der ziel en dan zong men in Israël zoo hartverheffend, zoo schoon:

„Banden des doods hadden mij omvangen, banden der hel omringden mij; maar als mij bang was, riep ik tot den Heere en Hij hoorde mijn stem uit zijn paleis, en Hij nam mij en trok mij op uit groote wateren!"

Of ook:

„Uit de benauwdheid riep ik tot den Heere, en Hij heeft mij verhoord, stellende mij in de ruimte. *De Heere is bij mij*, ik zal niet vreezen, wat zal mij een mensch doen?"

Een lied, dat nog de benauwden ook onzes volks verkwikt, als het daarbinnen ook bij ons gefluisterd wordt en met dat fluisteren een wereld van hope voor ons opengaat:

„Ik werd benauwd van alle zijden,
En riep den Heer ootmoedig aan;
De Heer verhoorde mij in 't lijden
En deed mij in de ruimte gaan.
De Heer is bij mij, 'k zal niet vreezen;
De Heer wil mij getrouw behoên;
Daar God mijn schild en hulp wil wezen,
Wat zou een nietig mensch mij doen?"

De Heer is bij mij!" Wie dat jubelen kan, dien is het Maranatha in zijn doodsangst verhoord. Die is niet meer *alleen* in zijn donkeren kuil, maar in de rouwe van zijn ziel *met* Jezus en Jezus *in zijn benauwdheden met hem.*

Daarover dus geen twijfel, of „*de Christus in ons*" goot ook Israël in die lange eeuwen den balsem van 't goddelijk *medelijden* in de wonde waaraan ook hùn menschelijk hart bloeden bleef.

Maar is dat genoeg?

Kan de ziel daarbij leven te midden van haar dood?

„*In* al hùn benauwdheden was *Ik* benauwd!" is dat het één en al der genade, waarmeê het *God*-vreezend volk in Israël verkwikt werd?

Wie betwist het, de teedere mystiek van het verborgen leven, dat we met onzen Heiland leven is te schoon, om ze voor „het fijnste goud op aard" te ruilen. Zonder haar is alle vroomheid dor, een vorm onze aanbiding, ons lied stroef en mat. Alleen uit haar vloeien die beken, alleen uit haar wellen die zilveren stroomen, die allen godsdienst frisch, bezield, in vruchten overvloedig maken.

Maar kunt gij er bij leven?

Uw inwendige wereld is toch niet al uw leven, niet waar? En als in dagen van diepgaande smart en zielverbijsterenden rouw de onzichtbare hand daarbinnen doende was om het geschokte te stillen, wat verbroken werd te heelen en weêr levenssap van vrede, heilige verheuging en willig berusten te gieten in wat verwelkt was en verdord, — hebt ge dan nooit naar iets uitwendigs getast, de starren nooit aangezien, als om in haar lichtkransen het Teeken van den Zoon des menschen te schouwen, hebt ge dan nooit gegrepen naar uw Bijbel .... of ook hem of haar gezocht in wien iets, iets althans belichaamd scheen van Hem, dien ge uw Trooster noemdet? Dat weêr zoeken van Gods huis, als de eerste storm daarbinnen heeft uitgewoed, dat gretig indrinken van den kalmen indruk der in gebed verzamelde gemeente, dat luisteren met een dubbel oor naar heur zieldoordringend lied, dat weemoedig lust hebben aan de genademiddelen der Sacramenten, zeg het ons, diep gewonde, die de smarten, de duizend dooden des levens kent, was dat zoeken naar iets grijpbaars, dat tasten naar het uitwendige u vreemd?

Harmonie was ook bij u het einde der rouwe. Oók niet de harmonie tusschen de mystiek van het hart en de verkwikking van het oog?

De „Christus *in* ons" en de „Christus *voor* ons" saâmgevloeid in één-zelfde gestalte, vol van genade en barmhartigheid!

Daarom volgt er in Jesaia's Godsspraak op het: „In al hun benauwdheden was Ik benauwd", nog dat andere: *„En de Engel mijns aangezichts heeft hen behouden!"*

De engelen zijn vriendelijke, geheimzinnige, maar daarom toch zoo aanminnige geesten.

Ze bevolken den hemel en vervullen den hemel der hemelen met hun heirscharen en zweven om den Troon des Almachtigen en doen het lied der eere door alle kreitsen hooren, het „Heilig, heilig, heïlig! is de Heere!"

Er is niet een God omhoog en de aarde beneden en wat daar tusschen is een doodsch en gapend ledig. Het is alles in Gods schepping bezield, van leven tintelend, eere gevend Hem, die de fontein is van alle goed.

Dat bezielde, dat levende tusschen God en ons hart nu zijn de engelen. Nu tot ons doordringend, dan zich omfloersend, steeds ons omzwevend, ons altijd nabij. Van ons opklimmend en tot ons nederdalend, geesten van *dienst*, niet van *heerschappij* over menschen, om ons uitgezonden, zoo anders de zaligheid onze erfenis werd.

Zijn ze allen op eenmaal, al hun heirscharen door eenzelfde machtwoord geschapen, of ging hun schepping nog voort?

Wie zal hier antwoorden? Kon gissen volstaan, we zouden het laatste meenen. Dit staat vast, dat Hij die ze vóór de morgenstarren schiep, ze ook na den val in Eden scheppen kón. Dit óók, dat hun natuur en aard zich voor den Messias leende, dat Hij zich met hun gestalte vereenzelvigen, hun vorm aannemen, in hen verschijnen kon. Zoo dikwijls het tot dit wonder der Barmhartigheid kwam, verscheen de Engel des aangezichts, dan eens „de Engel des Heeren," dan die „des Verbonds" genoemd.

Reeds dat was een *Maranatha!* Een komen van den Heere tot zijn volk. Voorloopig slechts om door een heengaan gevolgd te worden, ijlings weêr afgebroken, maar toch een komen, een verschijnen, een zich openbaren, een hen toespreken, een redden, een troosten. Een vluchtig, even slechts genoten Maranatha, maar niettemin van het groote, volle Maranatha, dat we beiden, heerlijke, zielsterkende profetie!

Nog niet Bethlehem, nog niet de doorluchtige dag die komt, maar toch reeds een inkeeren in de tente dezer wereld, als een reiziger die inkeert, ja om morgen weêr van ons te gaan, maar toch om te vernachten.

Nog niet Bethlehem.

Geen menschwording van den Zone Gods, geen Vleeschwording van het Woord was het nog. Met God één zouden we dan eerst zijn, als Godzelf *onze* natuur had aangenomen, als onzer één, uitgenomen de

zonde, in alles den mensch was gelijk geworden. De hooge, volle eisch is onmiddellijke levensgemeenschap tusschen den hoogen God en het hoogste (al viel het ook het laagst) van zijn schepselen. Dat kwam eerst in den „Godmensch." Het Kindeke in de kribbe, en toch van het engelenheir in Efrata's velden goddelijke eer!

Zoolang het daartoe nog niet kwam en het toch daarheen op weg was, onderhield de Jacobsladder de gemeenschap, d. i. zocht en trok de Heere zijn volk door den dienst der engelen. Dienovereenkomstig verschijnt ook de Messias in die dagen als engel, maar als een engel in wien zich het aangezicht Gods afspiegelde, wiens bijzijn de nabijheid Gods deed ervaren, uit wiens oog als een neêrzien Gods in de ziel drong, en daarom „*Engel des aangezichts*."

Uit hem sprak niet de dienende geest der engelen, maar de geest als van een Meerdere, die macht heeft en gebod, de geest als van een die weet aller Heere en Heere van alle ding te zijn, een machtsbesef als de almacht Godes, dienend als de engelen dienen ja, maar ondanks zijn natuur, krachtens zijn wil, door ontferming, uit liefde. En wijl niet de dienende geest der engelen, maar de geest van een, die weet aller Heere te zijn, uit hem sprak, heet hij „*Engel des Heeren*," d. i. Engel van Jehovah, van Hem die, zijnde wat Hij was en zijn zullend wat Hij is, juist aan dat onwankelbaar zelfgenoegzame zijn heerschersmacht over alles, wat onder de wet der verandering gebonden ligt, ontleent.

En toch troostte hij, toch verschrikte hij niet. Hij kwam niet als een vreemde, maar werd herkend. Zijn macht lag gebonden door zijn eigen woord, door zijn trouw, door zijn genade. Immers Israël had het *Verbond* ontvangen. Het wist, wat het einde zou zijn. Het was Israël gezegd, dat het op zijn God kon rekenen. Het werk dat Hij doende was, het was aan Israël als een werk der redding, der bevrijding, der zaligmaking geopenbaard. Falen kon het niet. Gods eigen woord was onderpand, ten borg van trouw in een verbond, met zwering van eeden bezegeld. Dat woord waar te maken, die trouw te toonen, die belofte te doen naderen aan haar vervulling, dat verbond uit de sprake der lippen tot een band van hart aan hart, van leven aan leven te maken, was het doel waarmeê de Messias als engel zich aanschouwen liet. Vandaar die andere naam: „*Engel des Verbonds*."

En die Engel der heerlijkheid verscheen niet slechts in Israël, maar waakte voor Israël, ook als hij zich terugtrok. Telkens scheen het er onder te gaan, door Israëls schuld, door afval der priesters, door zonde der koningen, door ongerechtigheid in dorp en stad, er onder te gaan door de verleiding der Astherôths en Melachêts, ten onder door den wassenden vloed van de macht der koningen der volkeren, zóó zelfs dat meer en meer die vloed Israël overstroomt, bedelft, eens zelfs wegslaat van zijn erf en het wegwerpt tot achter den

Euphraat; en dat het toch niet omkwam, maar gered bleef en verlost werd, niet door eigen levensmoed, niet door vorstelijk beleid, niet door priestertrouw of volksenthousiasme, — maar wijl „de Engel des Aangezichts het heeft behouden."

Zóó Israël!

Immers een spiegel van uw eigen zielservaren?

Kom, Heere Jezus, Maranatha, schreit het bij elke diepe smart uit uw ziel naar den Hooge!

En neen, dàt volle, dat diepe, dat alles vervullende Maranatha bleef uit. Dat nadert wel, maar toeft toch nog. Aan de wolken blonk het Teeken van den Zoon des Menschen nog niet, en daarom is ook de *laatste* traan nog niet geschreid.

Maar als de wereld daarom wanen zou, dat ge dus al uw benauwdheid nog alleen gedragen en nog nooit een komen van uw Jezus u tot redding en tot troosting ervaren hadt, dan jubelt het immers ook uit de diepte uwer ziel, Hem tot prijs en dank en eer:

„*In al mijn benauwdheden was* HIJ *benauwd. Hij, de Engel des Aangezichts, heeft mij* BEHOUDEN!"

IV.

EEN KONING!

En het geklank des Konings is bij hem.
Numeri 23 : 21.

Er heerscht strijd op aarde. De kinderen der menschen staan tegen elkander op, benijden en verbijten elkaâr. Er is onder hen verwarring en twist, verdeeldheid, krakeel en laster. De oorlog tusschen volk en volk is hetzelfde bedrijf in het groot, dat op kleiner schaal dag aan dag in onze steden en dorpen tusschen den man en zijn broeder wordt afgespeeld.

Vanwaar dit?

Ze hoorden toch van het hoog gebod der liefde. Ze keuren het gebod toch schoon. Ze ontleenen aan het schoon der liefde het recht om den twistende te kastijden. Ze zongen van menschenmin en menschenliefde hun schoonsten zang.

En die lof voor het gebod der liefde is niet onoprecht op hun lippen. Zoo dikwijls ze dien lof aanstemmen, stemt hun hart er in meê. Het tegendeel der liefde als schoon te eeren, komt in geens menschen ziel op.

Luister maar, zelfs in hun twisten verwijten ze elkaâr liefdeloosheid, tekortkoming in het hoog gebod, om den naaste als zichzelven

te minnen, en op het oogenblik zelf dat haat van weêrskanten uit het oog spreekt, hartstocht in hun stem trilt en drift ze overmeestert, blijft nog de eerbied voor het liefdegebod een wapen, dat ze deugdelijk keuren en waarmeê de een den ander op het scherpst en het bitterst wondt. Zelf heeft men het niet, door den ander is het wèl geschonden; of, naar die andere beweert, heeft men 't zelf op het schandelijkst verbroken, terwijl het door genen betracht werd; wie gelijk had, is niet uit te maken, maar dit staat vast van beide zijden, dat wie het schond misdeed.

Of wilt ge een andere proeve: denk aan Parijs in de Communedagen. Alle hartstocht ontketend, de dierlijkste drift en woede op den troon, haat en nijd stand tegen stand ophitsend, dat den goeden de angst om 't hart slaat, plundering rechtvaardige wraak en vergieting van onschuldig bloed een werk der eere scheen; een hel op aarde; een verwildering van 's menschen geest, die op het historieblad haar weêrgâ zoekt; — en toch, zie wat diezelfde mannen als leus in hun vaandel, als zinspreuk in hun banier voerden en op levensgevaar af in elken gevel insneden ..... Gelijkheid, vrijheid, ... *Broederschap!*

Hoe dit raadsel te verklaren?

„Hatende en malkander hatende" .... en toch, zelfs te midden van orgieën hunner hartstocht predikers van het hoog gebod, dat de een den ander minnen zal?

Ligt de sleutel ook tot dat mysterie niet in het .... *Maranatha?*

Is de menschheid niet één geheel? Hoort ze niet bijéén? Is niet uit éénen bloede geheel het menschelijk geslacht?

Maar nu zie, waarin vindt die eenheid haar band?

Ik zie de kinderen der menschen bij vijf- en tientallen als gezinnen saâmwonen; ik weet, dat die gezinnen, hoe ook in steden of dorpen verspreid, wederom bij vijf- en tientallen door banden des bloeds en der maagschap saâm verbonden zijn; ik ben lid van een volk en voel als kind van mijn vaderland den band, die mij door het nationaal besef aan dat volk mijner vaderen verbindt, — maar verder gaat de eenheid niet. Naast mijn volk woont een ander volk en ginds weêr een andere natie, maar al die volken staan los naast een, en liggen als de enkele schakels van een verbroken keten gespreid over berg en dal.

Wat dan der arme menschheid ontbreekt, om één te zijn en die eenheid in haar leven te uiten? Wat anders dan een *Hoofd?* Een enkele, maar boven allen uitnemende, die aan geen enkel volk, aan geen enkel gezin, niet aan een enkele eeuw, maar aan alle geslachten der aarde gelijkelijk toebehoort, aan hen die vóór ons waren, aan ons die thans leven, en aan onze kinderen die komen zullen.

Alleen in zulk een Hoofd kan de *menschheid* haar eenheid vinden. Want de menschheid, dat zijn niet de beschaafdsten, maar Griek en barbaar saâm. De menschheid, dat zijn niet de rijken alleen, maar beiden, rijk en arm. De menschheid, ze omvat alle natiën en tongen,

alle volkeren en geslachten, de patriarchen vóór en de patriarchen ná den Zondvloed, en eerst dan put ge den diepen zin van dien schoonen klank „het menschelijk geslacht" uit, zoo ge alle eeuwen saâmvoegt en naar breedte en lengte met uw blik omsluit al wat mensch op aarde heette.

En die menschheid zoekt een Hoofd!

Maar dan ook zulk Eenen, die even na staat aan de eeuw waarin Abraham zijn tent opsloeg, als aan de eeuw waartoe wij behooren, kind niet van dezen tijd, of den tijd die voorafging, maar kind *der* eeuwen, zoon niet van het geslacht dat was, maar zoon van alle geslachten saâm, een *Zoon der menschheid*, of wil men *Zoon des menschen*.

De aaneenschakeling is licht te overzien.

De kleinste kring vereend in het *huisgezin*, met tot natuurlijk hoofd den vader des gezins.

De tweede kring verbonden in *het volk* met tot hoofd den koning.

Maar nu, de derde kring, die alle volkeren saâm omsluit, *de menschheid*... en haar natuurlijk Hoofd... Neen, niet uw Caesar, die de natiën slechts voor een deel, slechts voor een korten tijd saâmsnoert door zijn ijzeren vuist... Maar wie dan?

En bij dat vragen staren de volkeren elkaâr verlegen en verbijsterd aan, maar vinden geen antwoord.

De menschheid verloor haar Hoofd.

Dat *Hoofd* is er niet.

Vandaar de innerlijke gisting en ontbinding, waaraan ze ter prooi is.

Ze werd van een levend, bezield, tot krachtige eenheid saâmgesloten *lichaam* een doode, ziellooze, aan ontbinding ter prooi gelaten *romp*.

Zoo kwam het dat verwarring de orde des zedelijken levens, afstooting de aaneensluiting verving, of wat hetzelfde is, dat er haat in steê van liefde kwam.

In het levend *lichaam* zijn alle leden saâmverbonden, trekt het eene lid naar het andere en is er een eenheid des lijdens en des genietens. In het *lijk*, in den romp, daarentegen scheiden de deelen zich af, trekt alles uiteen, heerscht ontbinding.

Die macht der ontbinding, voor haat en wrok en nijd slechts een andere naam, is den enkelen mensch te sterk. Hij kan er niet tegenop. Het hangt maar niet af van zijn wil, om het leven der liefde en der eenheid te doen terugkeeren. De liefde, die hij mist, *inroepen*, kan hij: ze *dwingen*, dat ze kome, *niet*.

Die innerlijke tegenstrijdigheid benevelt.

Zoo sterk, dat men Gods Woord met zijn „hatende en malkanderen hatende" niet gelooft, en als een verfoeisel een Catechismus wegwerpt, die leeren durft, dat we van nature geneigd zijn elkanderen te haten.

Het is wel zoo. Men ziet het wel aan zijn kinderen. Men merkt het wel op de straten. Men vindt het wel zoo in zijn levensontmoe-

ting . . . en in zijn eigen hart. Maar men durft het niet erkennen. Men wil het niet toegeven. Men *droomt* liever.

En dan droomt men zich liefst te midden van kinderen der menschen, die van nature elkaâr om 't zeerst beminnen en wedijveren in toewijding der liefde, . . . met uitzonderingen ja, maar toch met liefde en menschenmin als regel.

o, Spot met dien droom niet!

Voor wie nog buiten Christus staat is die droom weldadig.

Zonder Christus . . . en dan te belijden, dat de mensch zijn broeder haat, niet mint, dat is breken met de menschheid, breken met uw hart, opgaan in den menschenhater.

Eerst wie in zijn droom het roepen hoorde: „Ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de dooden, en laat Christus over u lichten!" kan den geloofsmoed vatten, om die ontzettende waarheid onder de oogen te zien, zonder dat zijn hart breekt.

En natuurlijk. Want wie Christus heeft, dien *is* het raadsel opgelost; dien is de menschheid geen ziellooze romp, geen verwarde chaos meer; die kent haar eenheid, wijl hij haar *Hoofd* kent, den Zoon des menschen, den *Christus*.

En als dan toch de strijd der hartstochten om hem woeden blijft en de hartstocht telkens uit de eigen ziel wil losbreken, en de menschheid wroeten blijft in haar ingewand, als moest met inspanning van alle kracht, als moest met haar bloed en tranen het goddelijk schoone woord der *Liefde* uitgewischt, dan smelten in zijn hart die dissonanten saâm in de profetie, dat toch de Liefde alleen blijven zal, in de beê van het *Maranatha*, het: Kom, Heere Jezus, ja, kom, gezegend Hoofd der menschheid!

. . . .

Er was reeds een komen van Jezus, in schaduwen tot Israël, bij Bethlehem in de kribbe: wat dunkt u, heeft in dat voorbereidend komen de liefde niet reeds een schoone triomf gevierd?

Neen, we willen het schoon van Israëls volksbestaan niet dichterlijk kleuren. Beter dan dichterlijke phantaisie is ons het sober proza der heilige historie, het goede ons meldend, maar zonder vergoêlijking van het kwaad. Ook in Israël blijve zonde wat zonde was.

Maar is er toch, vergeleken met den volksstaat der heidenen, in Israëls volksleven niet een bindende macht der liefde, die u aantrekt en boeit?

Kent ge één volk, waarbij de banden van het huislijk leven nauwer zijn toegehaald, ouders en kinderen, broeders en zusters inniger aan elkaâr verkleefd zijn?

Overtreft het nationale gemeenschapsgevoel bij het Israël in de Diaspora niet zeer verre het besef van volksgemeenschap, waarin de zonen van eenzelfde vaderland kracht zoeken?

Spreekt uit geheel de schildering van Israëls volksleven u niet een onderlinge gehechtheid, een teederheid van toon, een gevoel van onderlinge aanhoorigheid, dat u nog bij het lezen bekoort?

Israël op zijn hooge feesten om Sions tempel vereenigd, getuigt het niet van een nationale eenheid, waarvan ons zelfs het besef nooit bekroop?

En zeg dan, zoo gij diep peilt en diep uw blik laat gaan in den wortel der dingen, waarin anders lag dan de tooverkracht waaraan Israël dien adel ontleende, dan in zijn onwrikbaar Messiasgeloof, zijn profetie, zijn hope van Hem, die als een Menschenzoon komend, alle macht en alle heerschappij ontvangen zou?

. . . .

Meer dan in schaduwen kwam die Christus tot Bethlehems kribbe. Het Woord werd vleesch.

De wereld verwierp Hem. Maar in die wereld waren er toch die Hem aanhingen, Hem minden, Hem aanbaden, Hem loofden als hun Hoofd en Heere; en wat meldt men u van die kleine schaar?

Ik vraag niet, wat ze van zichzelven roemden. Evenmin wat liefde en kunst te hunner eer gezongen heeft.

Getuige van hun leven zij de heidenwereld, die vervolgd, uitgestooten, gemarteld heeft, en hoor dan, hoe de geruchten naar het keizerlijk Rome gaan, die berichten van een vreemde secte, die, o zoo zonderling, in het oog van den heiden, zoo misdadig zich aanstelde, maar óók toch daardoor uitblonk, dat ze elkander onderling zoo teeder beminden. Denk aan de Agape, hun liefdemaal, denk, naar Oosterschen trant, aan den heiligen kus! Is het slot der apostolische zendbrieven, is een brief als aan Filémon, niet soms roerend teeder?

Veel van dien luister verbleekte!

Naarmate het Christendom in aantal van belijders won, werd het der wereld meer gelijkvormig en boette het zijn teeder, heilig karakter in.

Toch niet geheel.

Ook nu nog vindt ge onder de gedoopten in den naam des Heeren gezinnen en kringen, wier ademtocht niet meer uit de zelfzucht en den nijd, maar uit een hoogere goddelijke liefde is. Kan dat uw hoop niet verlevendigen?

Al donkerder wordt het om ons heen. Steeds feller blaast de hartstocht. Het schijnt wel, of de broederschap sinds ze in het program der Revolutie werd opgenomen, zich ontheiligd gevoelde en wegvlood van deze aarde.

Wat wanklank bij het lied uit Efrata's velden!

En toch, alleen dàt lied kon in die donkerheid u staande houden.

Arme menschheid! hoe ge ook uitecnspat, toch zijt ge één. Eén in oorsprong, om eens weêr één in den Christus te worden.

Bethlehem kwam reeds, maar ook na Bethlehem toeft nog het groote *Maranatha!*

V.

DE DRIEVOUDIGE KOMST VAN JEZUS.

Ziet, ik kom haastelijk: houd wat gij hebt, dat niemand uwe kroon ontroove.
Openb. 3 : 11.

Het breken van het hart, waaruit de kreet van het „Maranatha" geboren wordt, volgt op *een worsteling*, soms aan de bange vertwijfeling van den *zelfmoord* gelijk.

Het „Maranatha" is de diepste nood der menschheid, wijl ons hart geen *idealen* zoekt, maar een *levenden persoon* wil aangrijpen.

Alleen door een *voorloopige verwezenlijking van dat „Maranatha"* hield Israël, hield de schare der geloovigen, dusver stand tegen afval en verleiding.

Toch redt ons dat voorloopige niet, want de menschheid *blijft* haar *Hoofd missen;* dies derft ze haar eenheid, en toeft de *Liefde* als een vreemdeling op aarde, nog inwonend bij de *Zelfzucht*, die als meesteresse gebiedt.

Hindert u dat? Stuit het u tegen de borst? Strekt ge dag aan dag als onwillekeurig de hand uit, om aan het onhoudbare van dien toestand een einde te maken?

Gemeente van den Christus! is die vraag u geen verwijt?

o, We weten het, aan klachten geen gebrek; pessimisme te over; vroeger alles beter, thans diep als ooit gezonken; wat men nog van godsvrucht ziet, schijn; de ijver gebluscht, de liefde verkoud, de kennisse verloren; en dan.... die wereld daarbuiten, God niet meer kennend noch Hem dienend, al verder afdolend op paden van zingenot en weelde en zelfgenoegzaamheid; waar gaan we heen! o, Kerk van Christus, wat zal uw toekomst zijn!

Zóó klaagt men.

Die klacht wordt aan den vriendendisch of in den brief van vriendenhand, op den kansel en in kerkvergadering, in geschrift en traktaat, in telkens overspannener toon geuit. De tijden, ieder weet het, ieder zegt het, zijn grievend en droef!

Maar is dat genoeg? Spreekt in die klacht het waar gevoel van gemis? Is ze geestelijk? Rouwt ze, met het stille heimwee naar de

dagen des wederziens, over haar scheiding van den Heere? Zou alles goed zijn, als Jezus er maar was, als Jezus maar kwam, Hij de liefde van ons hart, de wreker van ons leed, de machtige Heerscher?

We twijfelen!

Eer ontmoeten we een voldaanheid, soms een zatheid des geloovens en des wetens, als bezat men de erfenis reeds, als behoefde er niet meer bij te komen, als ware dat armelijke wat men thans het zijne noemt, al het zalige dat ons Christus door zijn dood verwierf.

Spreken over Jezus, lezen van Hem, tot den Christus bidden, zingen van zijn lof, o, het verkwikt de ziel reeds; wel hem die er in genoot; maar heeft dat met het hebben van Jezus zelf iets gemeen? Kunt ge dan de zon u denken zonder haar glans, dien glans zonder stralen, die stralen zonder de tinten die ze spelen doen en de levenswarmte die ze wekken?

En heeft dan ons toeven in dezen aardschen tabernakel niet iets van de hut der onzen op Nova-Zembla, door geen licht bestraald, in sneeuw bedolven, door de krakende ijsbergen bedreigd?

Ook onze kloeke zeehelden, die den langen winter in het planken huis doorworstelden, wisten wel van de zon, spraken wel van haar glansen, droomden wel van haar verkwikkende koestering, maar heur aangezicht aanschouwden ze niet, haar gloed brak niet door, guur en koud bleef het, dood en dor de natuur om hen heen.

En wij, in onze schijnbaar korte, en toch zoo lange vreemdelingschap, zoomin als Barends gebannen, en toch als de Barendsen en Heemskerken uitwonend, ook wij zitten hier opgesloten in onze enge wereld, wel wetend dat de Zonne der gerechtigheid er is, wel jubelend van haar eeuwig licht en haar tintelende glansen, maar ook die Zon kunnen we niet in het aangezicht zien, de dag der heerlijkheid toeft, guur en kil blijft de geestelijke dampkring, Sathan blijft om onze hut sluipen, zoekende wien onzer of uit onze kinderen hij verslinden mocht, en doodsch en dor blijft de akker, waarop de halmen des vredes, de halmen voor den oogst der engelen ruischen moesten.

Men hecht aan Bethlehem *te veel* of, al naar men wil, *te weinig!*

Te veel.

Want het schijnt wel, of men in Bethlehem al de profetie vervuld acht; waant dat nu de Christus tot de kribbe is gekomen, heel het Maranatha vervuld is; beeldt zich in dat een kort leven van even dertig jaren, en daarna een scheiding, voor ons hart genoeg en te over, voor onze ziel het levensbrood is.

o Die vloek van het verstandelijk gelooven!

Alsof het weten van wat voor achttien eeuwen is geschied, de kennisse van Gods trouw en het werk der verlossing, de heugenis van de wondere kracht die eens op aarde uitblonk, ooit levensspijs voor een menschenhart, een bad der verzoening en der wedergeboorte voor den onreine en onheilige zijn kon, — tenzij waarheid en

werkelijkheid geworden in het persoonlijk één zijn met den Heere.

En toch ook weêr *te weinig!*

Want wie meent in den Christus, die tot Bethlehems kribbe kwam, reeds al de volheid der gave en der heerlijkheid te bezitten, door de profetie des Heiligen Geestes ons toegezegd, wat zijn de behoeften van diens hart klein en ondiep, wat is hij met weinig tevreden, wat spreekt de dorst naar koninklijke heerlijkheid, de stille eerzucht naar de kroon en de palmen en de witte kleederen en de gouden harpen in hem flauw!

Voeg er bij: Wat las hij de profetieën vluchtig en onopmerkzaam.

Die schitterende godsspraken, als in het eeuwig licht gedoopt met haar meer dan aardsche tinten, met haar toezegging van vol en rijk en stoorloos heil!

Een Koning is u toegezegd, die over alle natiën en volken heerschen zal, zittend op den troon zijner heerschappij, alle vijand, alle wederpartijder onderworpen aan zijn voeten!

Een Koning, door wiens scepter de bergen van vrede druipen zullen, de heuvelen dragers zijn van het heiligst recht, bezworen alle twist en nijd, lam en leeuw te zamen weidend, het zoogkind spelend met een adderenhol.

Het einde zou Hij u brengen van alle moeite en verdriet, van alle smart en weedom der ziele, van uw oog de laatste traan door zijn teedere liefde worden afgewischt.

Om Hem zou de stroom des levens ruischen, ontspringen waar Hij den voet zette een fontein van heil en heerlijkheid. Geen nacht zou er meer zijn, want zon noch maan zou meer schijnen, maar Hij zelf, het Lam, aller licht en aller glans zijn.

Koningskinderen zou Hij u noemen, tot priesters u wijdend, tot koningen u zalvend, u met zich plaatsend op zijnen troon en u reikende al de schatten en al de weelde, waarin de goddelijke macht des Scheppers zich uitputte.

Zelf volheerlijk, zou Hij u volzalig maken.

En dat acht ge in Bethlehem vervuld? Die heerlijke tonen der godsspraak kennend, legt ge u bij Bethlehems kribbe neder, alsof dat het al, dat de wezenlijke volheid ware?

Zeg ons, is het niet een teeken van krankheid, door den *voorsmaak* reeds *verzadigd* te zijn? Bij Bethlehem rusten, is het niet het Maranatha bij den wortel afsnijden? Wat meent ge, dat Paulus, dat een Petrus van zulk een voldaan Christendom zouden geoordeeld hebben, zij die, ook nadat hun Heere opvoer, worstelden, dag en nacht, om in de kennisse van den Heiland toe te nemen, en het oog nooit van den gezichteinder af hadden, om te turen, te staren, of het eerste morgenrood van den grooten en doorluchtigen dag nog niet kwam!

Men spele toch niet met het slotwoord aan het Kruis, dat onmiddellijk aan den stervenskreet voorafging.

„Het is volbracht!”

Als de landman zijn akker geploegd en het zaad in de voren heeft gestrooid, keert ook hij na voltooiden arbeid met een blij „Het is volbracht” op de lippen huiswaarts.

En nu, wijst Jezus zelf ons niet op dat beeld?

„Indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft het alléén, maar indien het sterft, zoo brengt het veel vrucht voort.”

Zijn daarom de dag der *zaaiing* en de dag des *oogstes* één?

Omdat volbracht was, ten einde toe volbracht op Golgotha’s kruis, wat ter uitwissching van het handschrift der zonde, ter voleinding van het zoenoffer, ter vermorzeling van Sathans kop, door wet en profetie geëischt was, heeft daarom de Opstanding geen waarde, geen beteekenis de Hemelvaart, geen gewicht de Zending des Heiligen Geestes, behoort daarom tot de dingen die komen moesten, óók niet de heerschappij van Christus over zijn Kerk?

En toch ge hebt te kiezen.

Ge moet bij het *Volbracht* van Golgotha de reeks der onmisbare bestanddeelen van het Genadewerk sluiten of *niet* sluiten.

Sluit ge bij het *Volbracht* af, erken dan ook dat zelfs de Opstanding des Heeren bijkomstig wordt.

Of ook, indien ge de heilige apostelen en de Christelijke Kerk aller eeuwen niet weêrspreken wilt, en dus ook de Verrijzenis des Heeren als een onmisbaren schakel in het verlossingswerk neemt — „overgeleverd om onze zonden, maar opgewekt tot onze rechtvaardigmaking” — zeg zelf, is het dan geen willekeur, het „Volbracht” in volstrekten zin te nemen, indien ge er het levenswonder, het wonder der wonderen, de grondzuil van het Christendom, indien ge er Jezus’ Opstanding van uitsluit?

Doe liever, wat de Christenheid, die dieper leefde steeds deed, en ding niets op het heerlijk *Volbracht* af, maar versta het van het tarwegraan dat in de aarde viel, dus van de volledigste zaaiing, waardoor de dag des oogstes juist geprofeteerd werd.

Dan eerst gunt ge aan de drievoudige komst des Heeren haar recht.

Een komen in schaduwen tot Israël.

Een komen in knechtsgestalte tot Bethlehems kribbe.

En wat nu nog toeft, het voleinden en laatste komen, om gericht te doen, maar ook om het rijk der heerlijkheid te brengen.

Kunt ge rusten, zoolang ge niet onafgebroken bij uw Jezus, dichtbij Hem, bij uw Jezus zelf zijt?

Kan het u anders dan een voorloopige toestand zijn, waaraan een einde komen moet, zoolang de naam van uw Jezus nog voor uw ooren gesmaad, miskend en gelasterd wordt?

Klopt uw hart met vrijen blijden polsslag, zoolang ge uw Jezus niet van aangezicht tot aangezicht gezien hebt, met eere en heerlijkheid gekroond, en alle schepsel Hem dienend?

Is de heerlijkheid der gemeente u genoeg, kunt gij met volle teugen uit de gemeenschap der heiligen drinken, zoolang ge niet gekomen zijt tot die vergadering van geheiligde geesten, die allen omvatten, allen op eenzelfde punt des tijds vereenigen zal, die in vroeger of in later eeuwen door Jezus zijn verlost?

Och, dat men ons verstond!

Neen, we vragen niet, of ge toegeeft en verstandelijk erkent, dat deze tijd zijn golven eens zal zien breken op het strand der eeuwigheid, om plaats te maken voor een andere bedeeling, waarin hoog zal zijn wat men nu verdrukt en in zijn eigen smaad zal nederliggen wat nu gevierd is en heerscht!

Zoo weten we ook, dat na de lente de zomer komt om straks door den herfst vervangen te worden.

Maar dit vragen we, of alles in u naar die toekomst trekt, of ge, stond het aan u, ze morgen aan den dag inroepen zoudt, of uw hart alleen door dat uitzicht staande blijft, of het Maranatha van den doorluchtigen dag het roepen van den wachter is, dat u bij het heimwee naar den hemel, neen, bij uw zielsverlangen naar uw Jezus, uw Heiland en uw Redder, uw Koning en uw Broeder, troost?

Er waren tijden dat de Gemeente in dat volle Maranatha leefde.

Misschien heeft ook *uw* leven de dagen gekend, dat ge, zonder overspanning, in de kalme geestdrift des geestelijken levens, de teedere zielsgenieting van dat „Kom, Heere Jezus!" gekend hebt, en niet genoeg hadt aan uw belijdenis en niet rusten kondt in deze bedeeling en naar hooger heerlijkheid, naar uw koninklijke erfenis, bovenal naar het uitbreken van de heerlijkheid uws Heeren hebt gedorst.

Die tijden, die dagen waren goede tijden. Dagen van geestelijk krachtsbetoon, van zelfverloochening, van een zich overgeven voor den naam van Jezus, tijden van het martelaarschap, maar ook dagen, waarin het geloof de wereld overwon.

Dan lag de Kerk van Christus als een stad op den berg, flonkerde zacht en verkwikkend het licht van den kandelaar en was er een diep, krachtvol, ernstig leven mogelijk voor het God zoekend hart.

Zoo zijn onze dagen *niet!*

En of men zich tot dat heilig enthousiasme al zoekt op te winden, baat niet. Overspanning is geen geloofskracht. Met den mond het hart voorbijspreken geen wassen en toenemen in den Heere.

Dat bracht eer schade dan betering.

Immers, de *schijn* zou nog bitterder misleiden.

Van de bergen moet ook onze hulpe komen! Alleen God de Heere kan door de schuddingen, die Hij over de Gemeente brengt, door den smeltkroes, waarin het Hem gelieven zal ons te werpen, door de uitzendingen van zijnen Geest weêr spieren over de doodsbeenderen, en over die spieren de huid brengen, om er den adem des levens in te blazen.

Erkenne de Gemeente, erkenne onze ziel maar, hoe diep en jammerlijk ze aan den heerlijken glans van het „Maranatha” ontzonken is, en spore ze den schadelijken weg na, zuivere ze den onheiligen zuurdeesem uit, neme ze den ban weg, reinige ze zich van de zonde, en doe ze, in verbreking der ziel voor God, belijdenis van de schuld, die haar den troost van, zelfs den prikkelenden dorst naar het „Maranatha” rooft.

De wereld ligt als een chaos uiteengeslagen, en gij, Gemeente, wilt orde in dien bajert, vrede in die dooreenwoeling brengen!

Och, dat ge het gelooven woudt, alleen de *mensch* Christus Jezus, alleen de *Zoon des menschen*, alleen het *Hoofd der menschheid*, kan die wereld van de kinderen der menschen voldoen, verheffen, beheerschen!

Bethlehem komt weêr!

Wat zullen Gods engelen beluisteren?

Weêr, als zoolang reeds, een jubelen over het lang verleden; een overspannen zang van geestelijke voldaanheid; *alleen een dankzegging?*

Of óók een *bede?*

Eindelijk eens de bede der Gemeente, de bede uwer ziel, of het „Maranatha” ook voor *onze eeuw* komen mocht, de diep beschamende belijdenis op uw Kerstfeest... dat Jezus wel *geboren werd*, maar voor ons geslacht *nog niet leeft.*

Van dwaling, van vergissing, rept men, als een Paulus, een Petrus, een Johannes dat Maranatha, de toekomst des Heeren, vlak hun op de hielen, zóó zóó aanstaande noemden, wanende dat het, nog eer zij sterven, komen zal.

En nu is het reeds achttien eeuwen, merkt men dan glimlachend op. Arme Apostelen!

Wij antwoorden: Arme Gemeente! die, althans op uw Kerstfeest, in die dwaasheid der hope niet roemt!

[illegible]
[illegible]
[illegible]